

KAKSI PUKUHISTORIALLISTA TUTKIELMAA

I. MIEHEN MUOTIPUKU SUOMESSA 1700-LUVULLA

II. VAUVAN KAPALOINTI, KASTE- JA JUHLA-ASU
1500–1700-LUVULLA

RIITTA PYLKKÄNEN

HELSINKI 1984

Toimittaja – Redaktör:
LARS PETTERSSON

ISBN 951-9056-63-7
ISSN 0355-1822

Vammala 1984 Vammalan Kirjapaino Oy

Sisällysluettelo

I. MIEHEN MUOTIPUKU SUOMESSA 1700-LUVULLA	9
1. Miehenpuku ylellisyysasetusten, pukukaavojen ja perukirjojen valossa vapaudenajalla Ruotsi-Suomessa	11
Ylellisyysasetukset ja vaatteiden leimaukset 1720–1746 ...	12
Mestarinäytteet	28
Ylellisyysasetukset 1766, 1770	30
Miehenpuku 1700-luvun kolmannella neljänneksellä	31
Mestarinäytteet	45
Muotokuvia ja pukuja 1770-luvulta	46
Tiivistelmä	55
2. Kustaa III:n »kansallinen ruotsalainen puku» Suomessa	57
Kustaa III:n puku-uudistus vuonna 1778	57
Kansallisen ruotsalaisen puvun tunnetuksi tulo Suomessa ..	60
Kansallisen puvun käytön yleisyys perukirjojen valossa	63
Vuoden 1794 ylellisyysasetus	66
3. Lähdeviitteet ja huomautukset	70
1. Miehenpuku vapaudenajalla	70
2. Kustaa III:n »kansallinen ruotsalainen puku»	73
4. Liitteet	75
Perukirjaotteita 1736–1810	75
Esimerkkejä miestenräätäleiden mestarinäytteistä 1724– 1773	88
Turku, räätälinammattikunnan mestarinäytteet 1747–1759, 1773–1803	91
Helsinki, räätälinammattikunnan mestarinäytteet 1724, 1744–1833	93
Porvoo, räätälinammattikunnan mestarinäytteet, 1729–1819	94
5. Lähde- ja kirjallisuusluettelo	96
Lyhenteet	96
A. Painamattomat lähteet	96
B. Kirjallisuus	97
C. Museo- ja näyttelyluetteloita	100
II. VAUVAN KAPALOINTI, KASTE- JA JUHLA-ASU 1500– 1700-LUVULLA	103
1. Kapalointi, kaste- ja juhla-asut	105
Kaste	105
Kapalointi	106
Kapalolapsen kaste- ja juhla-asu 1600-luvulla	109
Kapalolapsen kaste- ja juhla-asu 1700-luvulla	111
Ristiäismekko	119
2. Lähdeviitteet ja huomautukset	123
3. Painamattomat lähteet	125
Liite	126
English summaries	128

Lukijalle

Aikoinaan tarkoitukseni oli kirjoittaa yhtenäinen tutkielma miehenpuvusta Suomessa 1700-luvulla, mutta koska voimani eivät siihen enää riitä, olen koonnut saraksi joukon aihetta käsitteleviä kirjoitelmia. Ne valaisevat joitakin puolia miehenpuvun muotoutumisen määränneistä tekijöistä. Monet tärkeät pukeutumisen puolet kuten päällysvaatteet, alusvaatteet ja asusteet sekä ennen kaikkea peruukki jäävät vaille käsittelyä. En ole liioin ollut enää tilaisuudessa uudestaan tarkistamaan vuosien mittaan kotiarkistooni kertyneitä muistiinpanoja, joten esityksessä saattaa olla epätarkkuuksia. Toivon kuitenkin, että vajavaisuuksista huolimatta näistä katkelmista olisi hyötyä tulevalle tutkimukselle.

Koska teokseni »Säätyläisnaisten pukeutuminen Suomessa 1700-luvulla» (1982) alkuluvuissa (1–4) olen käsitellyt pukeutumiseen yleensä vaikuttaneita tekijöitä 1700-luvulla Suomessa, en ole pitänyt tarpeellisena toistaa samoja asioita, vaan viitataan edelliseen. Samoin kirjallisuusluetteloon merkityt yleisteokset, jotka olivat lähinnä apuna mainittuja alkulukuja kirjoittaessani, puuttuvat tiivistetystä lähde- ja kirjallisuusluettelosta, joka käsittää vain nimenomaan miehenpukuun liittyviä kysymyksiä.

Teokseen olen liittännyt myös jo aikaisempiin pukuhistoriallisiin tutkimuksiini liittyvän ennestään julkaisemattoman tutkielman vauvojen kapaloasusta sekä kaste- ja kantoasuista 1500–1700-luvulla.

Tapiolassa lokakuussa 1982

Riitta Pyllkkänen

I. MIEHEN MUOTIPUKU SUOMESSA
1700-LUVULLA

1. Miehenpuku ylellisyysasetusten, pukukaavojen ja perukirjojen valossa vapaudenajalla Ruotsi-Suomessa

Ruotsi-Suomessa miehenpuku oli kaavoittunut 1600-luvun lopulla vallinneen ranskalaisen muotisuuntauksen vaikutuksesta takkipuvuksi, joka käsitti polvipituisen takin, melkein yhtä pitkän hihallisen liivin ja polvipöksyt. Takkipuku edusti miehistä yleisasiaa, jonka kuosi oli riippumaton kantajansa säätyasemasta. Ainoastaan pukukankaat, koristelu ja takin tavallista kuosikkaampi leikkaus erottivat aatelisherran puvun porvarispuvusta (kuva 1, 2).¹

Vapaudenajalla miehen takkipuku säilytti edelleen vakiintuneen perushahmonsensa. Muodinmuutokset kohdistuivat ensi sijassa leikkauksen yksityiskohtiin ja kankaisiin. Merkantilistisen talouspolitiikan sanelema ylellisyyslainsäädäntö määräsi ratkaisevasti muodikkaan pukeutumisen tason vaatteiden kangaslaatuun, koristeluun ja jopa kuosiinkin nähden. Yhteisenä piirteenä vapaudenajan alkupuolen ylellisyysasetuksille vuosilta 1720, 1731, 1735 ja 1746 oli ylellisyystarvikkeiden, ulko-

maisten kankaiden, asusteiden sekä vaatteiden koristeluun käytettyjen kaluunoiden, pitsien, metallikirjonnaisten ym. muotirihkaman tuonnin kieltäminen vastaavan kotimaisen tekstiiliteollisuuden suojaamiseksi ulkomaiselta kilpailulta. Maan talouselämä pyrittiin saattamaan tasapainoon edistämällä kotimaista teollisuutta. Kampanjaan liittyi taistelu ulkomaisen, nimenomaan ranskalaisen, muotijäljittelyn synnyttämää pukukomeilua vastaan. Tässä tarkoituksessa yritettiin ylellisyysasetuksilla hillitä myös pukujen kuosinmuutoksia. Sekä naisten että miesten pukeutumista pyrittiin ohjaamaan teettämällä mallipuvut kuosiltaan tarkistetuista vaatekappaleista, jotka säätyjen hyväksymisen jälkeen saivat lainvoiman ja joiden mukaan rätätalinammattikuntien oli valmistettava asianomaiset vaatekappaleet. Mallipukuja säilytettiin kauppakollegiossa.²

Ulkomaisten kankaiden ja asusteiden tuontiin ja käyttöön liittyvät ylellisyysasetusten määräykset

1, 2. Ruotsalainen aatelismies ja isonvihan kurjistama ja villitsemä suomalainen teoksesta AMPHI-THEATRUM, Neu eröffnetes, Worinnen/Alle Nationen nach ihrem Habit, in sauberen Figuren repräsentiert. I: Europa. Erfurt

1722-23. Ruotsalainen aatelismies on kuvattu miltei samanlaisessa takkipuvussa kuin Isoa-Britanniaa edustava englantilainen.

koskivat samalla tavalla sekä naisten että miesten pukeutumista kuitenkin sillä erolla, että silkkikan- kaiden käyttöä rajoitettiin miesten puvussa ensi sijassa ns. alusvaatteisiin eli liiveihin ja polvipök- syihin. Miesten puvut valmistettiin yleensä villa- kankaista, joiden suhteen otettiin huomioon myös kulloinkin vallinneet ulkomaisten kankaiden tuon- tiin kohdistuneet kiellot.

YLELLISYYSASETUKSET JA VAATTEIDEN LEIMAUKSET 1720–1746

Vuoden 1720 ylellisyysasetuksessa, jolla kiellettiin kaikkien ulkomaisten brokadikankaiden, kulta- ja hopeakaluunoiden ja pitsien tuonti sekä käyttö, mainittiin jo sekä miesten että naisten mallipuvut, joiden kuosin tuli säilyä ikuisesti muuttumattoma- na. Vuoden 1720 pukuasetuksen selityksessä 3. 4. 1722 selviteltiin tarkemmin joitakin sellaisia mie- henpuvun yksityiskohtia, joiden suhteen muoti oli ilmeisesti muuttunut tai joihin nähden oli epäsel- vyyttä. Selityksessä sanottiin, että miesten puku- takkien hihankäänteet voi joko ommella umpinai-

3. Turkulainen kauppias Jost Niklas Schultz (1698-1771), sign. K. J. Porteus 1726. Komea allonge-peruukki, kore- ansinisen verkkapuvun takissa on ajan muodille tunnus- omaiset yli kyynärpäiden nousevat ylösnapitetut suuret hihankäänteet. Tiheä nappirivi myötäilee ylhäältä napit- tamattoman kauluksettoman takin ja liivin reunoja. TKHM 3988, foto MV HKA.

siksi tai jättää avoimiksi (= alasaumastaan). Ne sai tehdä myös aivan pieniksi. Sivusaumoihin sai pan- na säädettyä vähemmän laskoksia, mutta niitä ei ollut lupa lisätä. Liivejä sai lyhentää. Takki voi olla kaksirivinenkin, mutta nappien tuli olla kooltaan keskinkertaisia.³

Valtiopäivillä 1731 todettiin, että vuoden 1720 pukuasetuksessa määrätty miehen- ja naisenpuvun mallikappaleet olivat jääneet tekemättä. Mallipu- kuja kaivattiin kuitenkin yleisesti, koska niiden avulla toivottiin voitavan valvoa sitä, etteivät räätä- lit päässeet huomaamatta muuttamaan pukujen kuosia ulkomaisten muotioikkujen mukaan. Por- varissääty huomautti lausunnossaan, että kankai- den käytön suhteen oli arveluttavaa tehdä eroa eri säätyjen välillä. Tämä otettiin huomioon ase- tuksessa. Porvaristo ehdotti niin ikään, että tehtä- viä pukumalleja säilytettäisiin kaupunkien raati- huoneilla. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että käy- tössä olevat erikoiset vaatteet pitäisi saada kulut- taan loppuun ennen uuden asetuksen voimaanas- tumista.⁴

Asetuksen valmisteluvaiheessa kauppakollegio pyysi Tukholman räätälinammattikunnalta lausun- toa siitä, miten kangasta voitaisiin säästää leikatta- essa vallitsevan muodin mukaiset miehen- ja nai- senpuvut. Asiantuntijoiksi kutsutut Tukholman räätälinammattikunnan oltermanni Hans Felder- man, ammattikunnan vanhimmat ja kuninkaan hoviräätäli Claus Berrau esittivät muistiossaan, että miehen takissa voidaan säästää kangasta, jos sivu- laskoksia pienennetään ja takasaumasta jätetään pois yksi laskos sekä luovutaan paksusta silkkiva- nu- tai jouhitoppauksesta. Sen sijaan noin polviin ulottuvan takin pituutta ei voinut muuttaa, sillä sen pituus riippui puvun kantajan iästä ja vartalosta. Koska suuret hihankäänteet suojelevat takkia ku- lumasta käsivarsista, olisi sopivaa että ne määrät- täisiin keskikokoisille henkilöille $\frac{1}{2}$ kyynärän kor- kuiseksi ja leveys olisi sopivassa suhteessa korkeu- teen. Jos hihankäänteet jätetään avoimiksi alapuo- lelta, vähentää se niiden kulumista. Tavallinen liivi voisi olla $\frac{3}{16}$ kyynärää takkia lyhyempi. Takin- ja liivinnappien tulisi olla keskikokoiset samoin kuin napinreikien, jotka saisivat jatkua alas asti, koska ne olivat puvun parhaana koristeena sen jälkeen kun kulta- ja hopealangasta valmistettuja nappeja ja napinreikiä ei ollut lupa käyttää. Sen sijaan nyörietykset, *sleifer eller litzar*, voitaisiin kieltää. Sortuutit eli kaksiriviset takit olivat siitä edullisia, että niitä korjattaessa (= käännettäessä) napinreivät pysyivät oikeilla paikoillaan. Riitti, että sortuutin napitus ulottui vain vyötäisille asti ja sivuilla oli ainoastaan $2\frac{1}{2}$ laskosta sekä takahalkiossa pelkkä haka, koska sellainen takki oli helppo vuorata turkiksella. Sortuutin hihankäänteet eivät saisi olla

suuremmat kuin tavallisen takin. Ne oli parasta ommella alapuolelta umpinaisiksi sekä kiinnittää ylös kolmella napilla. Mietinnössä todettiin vielä, etteivät miesten päällysvaatteet, kaavut ja päällystakit, *kappor, roquelaure, kapprockar*, olleet vuosiin muuttuneet oleellisesti. Koska ne oli yleensä valmistettava asianomaisen tilaajan koon mukaan, ei niiden suhteen voinut ehdottaa mitään säästöjä. Sen sijaan silkki- ja kamelinkarvaiset nyörikykset, *sleifer och litzar*, joita jotkut käyttivät *roquelaure*-päällystakeissaan, voitaisiin kieltää (memorial 14. 8. 1731). Tukholman räätälinammatikunta valmisti tilauksesta mallipuvut mietinnön mukaisesta miehen takista ja liivistä, espanjalaisin kääntein varustetusta takista ja sortuutista sekä kahdesta naisten muotipuvusta, joista esitettiin laskut 30. 9. 1731:⁵

d. 30 Sept: 1731 resol: . . . til Stats Contoiret at till Skräddar Embetet anordna 149 dr 23 öre KMT til Profkläders förfärdigande.

1mo Till Een Ordinair Mans Rock och Väst:

16 al: Vestgöttyg	18:-	
14 al: Väf till foder	10:16	
3 al: Canfas	3:-	
5 dusin Camelhåars Rock knappar	5:20	
4 dusin Vest knappar	2:8	
4 lod Camelhäär	3:-	
färgad tråd at sy med	2:-	44:12

2. Till een Rock med Spanska oppslag:

10 al: Vestgöttyg	11:8	
9 al: Väf till foder	6:24	
2 al: Canfas	2:-	
3 dusin Rock knappar	3:12	
½ dusin smärre do	-.9	
2 lod Camelhäär	1:16	
färgad tråd	1:8	16:13

3. Till Sortuten:

10 al: Vestgöttyg	11:8	
9 al: Väf till foder	6:24	
2 al: Canfas	2:-	
3 ½ dusin knappar	3:30	
2 lod Camelhäär	1:16	
färgad tråd at sy med	1:8	26:22

Säätyjen hyväksymät mallipuvut vahvistettiin ylellisyysasetuksella 8. 11. 1731, jossa tuomittiin ankarasti kaikki uutuudet, *alle nye påfund i kläder*. Tämän kaikkiksi ajoiksi »muuttumattomana säilyvän muodin» mukaiset mallipuvut säilytettiin kauppakollegiossa, josta niiden kaavat olivat saatavissa. Vaatteita valmistavien käsityöläisten tuli tarkoin noudattaa mallikaavoja 100 hopeataalerin sakon uhalla. Asetuksella kiellettiin myös kaikkien kuviollisten moniväristen silkkikankaiden maahantuonti, samoin muotirihkaman ja pitsien tuonti. Kielletyn tuontitavaran joukossa mainittiin nimenomaan mm. kirjotut liivit, *wästar* (kuva 26). Vuoden 1731 pukuasetuksen selityksessä 15. 3. 1732 korostettiin jälleen sitä, että puvut oli valmis-

tettava kauppakollegiossa säilytettyjen mallipukujen mukaan ilman vähäisimpiäkään muutoksia. Pukuja ei saanut liioin koristella mielivaltaisesti muuttamalla esimerkiksi takin napinreikien välejä. Ainoastaan niitä vaatekappaleita, joista ei ollut tehty mallipukua, sai käyttää entiseen tapaan. Sellaisia miesten vaatteita olivat rintakääntein varustetut takit ja liivit, joissa oli napein ja napinrein varustetut sivulta avoimet hihankäänteet, samoin kauhtanat eli puolalaiset liivit:

. . . Räckar och Wästar med Bröstklaffar, jämväl opslager, som äro på sidan öpne, med knappar och knapphål, och under Armen ihopsydde, i lika mätto Caftanet, eller Polska Wästar för Manfälken . . . (1732).⁶

Miesten puku oli jälleen esillä valtiopäivillä 1734, jolloin säätyjen piirissä keskusteltiin pitkään mm. naisten pönkkähameverosta sekä yleensä puvun säädynmukaisuudesta. Kun säädyt halusivat nähdä ehdotetut mallipuvut ennen uuden pukuasetuksen hyväksymistä, tilasi kauppakollegio Tukholman räätälinammattikunnalta miehenpuvun mallipuvut, jotka toimitettiin säätyjen tarkastettaviksi:

Prof-modeller: en lifräck med kraga och små svenska upslag jemte en dertill hörig väst, samt en surtout-räck med runda igensydda uppslag och bak uppå med hake.

Aatelissäädyn istunnossa virisi vilkas keskustelu muotien vaihtelevuudesta. Mallitakkien leikkausta, kaulusta ja hihankäänteitä arvosteltiin. Todettiin, että oli hylätty siihen asti käytetyt suuret hihankäänteet, syvät lievelaskokset, jäykisteet ja ylimääräiset napit. Huomautettiin, että vaatteiden leikkauksen alituiset muutokset olivat haitallisia, koska räätälit olivat jo tottuneet edellisillä valtiopäivillä hyväksytyyn pukukuosiin. Koska näin ei voinut syntyä mitään pysyvää kuosia, olisi parasta säilyttää jo aikaisemmin hyväksytty kuosi. Ihanteena mainittiin vanha ruotsalainen pukuparsi, *det gamla svenska, den rätta Svenska dräkten*, johon kuului kaulus. Mallitakit hyväksyttiin pitkän pohdinnan jälkeen. Aatelissäätö esitti lausunnossaan, että säästäväisyysyistä nykyisten vaatteiden käyttö olisi edelleen sallittava, minkä vuoksi ne olisi leimautettava. Porvarissäätö yhtyi aateliston lausuntoon. Mallitakkien perusteella todettiin, että ne saattoivat olla joko kauluksellisia tai kauluksettomia, yksi- tai kaksirivisiä sekä varustettuja joko avoimin tai umpeenommelluin hihankääntein. Taskujen nappiluku rajoitettiin kolmeen ja sivulaskosten luku kolmeksi ja puoleksi.⁷

Säätyjen hyväksymä miesten pukuja koskeva ylellisyysasetus vahvistettiin 26. 6. 1735. Asetuksella, joka ei koskenut lainkaan papinpukua eikä liioin sotaväen univormuja, vahvistettiin kaksi miesten mallitakkia:⁸

2:ne förfärdigade prof=moddeler, nembl. det ena på en Lif=räck, med kraga och små swänska Upslag, uppå hwilken hwar ock en har frihet, at bruka enkel eller dubbel rad knappar det andra uppå en Surtout=Räck, med runda igensydda Upslag, ock bak uppå med Hake samt Litzor, hwilka på sådana Surtout-Räckar få brukas af dem, som sådant wilja, dock icke flere, eller i annan ordning, än prof=Räckens utwisar, ock komma således de härtils brukelige stora upslag, många och diupa rynkor, stoppningar ock styfningar, samt öfwerflödige knappar, at wara förbudne. Under Manfåls=kläder få inge andre Sammets= ock Siden=foder brukas, än de, som här i landet tilwätkade äro. Dock måge de redan förfärdigade kläder bäras ock brukas, så länge hwar ock en behageligt ock lägligt är: Men de böra, genom Magistraternes föranstaltande i Städerna, ock af Crono=Betjänterne på landet, utan någon wedergällning genast blifwa stämplade, (a) ock måge inge nye kläder hädanefter annorlunda göras, än efter ber:de prof=Modeller med hwilka Commerce-Collegium blifwit tilsände . . .

Maaherroille piti tiedotettaman, että mallit oli saatavissa kauppakollegiosta. Tavalliseen tapaan asetukseen sisältyi räättäileille osoitettu varoitus siitä, että heidän oli sakkojen uhallalla pidättäydyttävä valmistamasta muunkuoisia pukuja. Rikkeiksi mainittiin sallittua suuremmat ja toisenmalliset hihankäänteet sekä sallittua useammat laskokset (rynkor). Napintekijät eivät liioin saaneet tehdä kuusistyyveristä (sexstyvers) lanttia suurempia takinnappeja ja liivinnappien tuli olla suhteellisesti pienemmät.

Tukholman räättälinammattikunnan oltermannin piti pyydettyessä toimittaa mallipukujen kaavat, *nödige façoner*, muille ammattikunnille.

Rauman maistraatin arkistossa on sekalaisten 1700-luvun asiakirjojen joukossa säilynyt nippu pienoispaperikaavoja, jotka ovat todennäköisesti vuoden 1735 miehenpukuasetuksen mallitakkien kaavat. Kaavoihin ei liity muuta asiakirjallista selvitystä kuin itse kaavoihin kirjoitetut ruotsinkieliset selittävät tekstit. Suurin osa kaavoista on pienoiskoossa (1:10?), jotkut tärkeät yksityiskohdat, kuten kaulus, hihankäänteet ja taskunläppä luonnollisessa koossa (kuvat 4: 1–8b).⁹

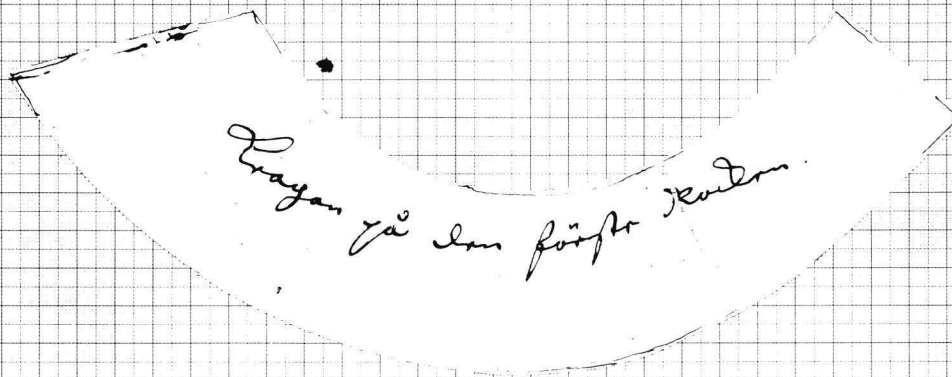
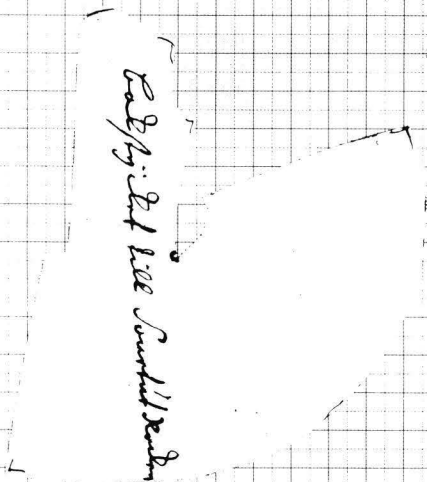
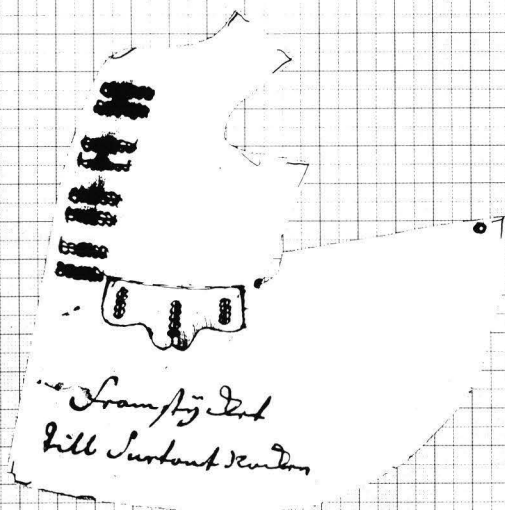
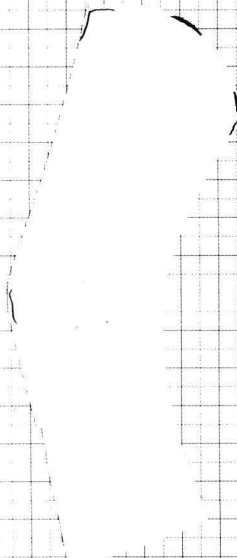
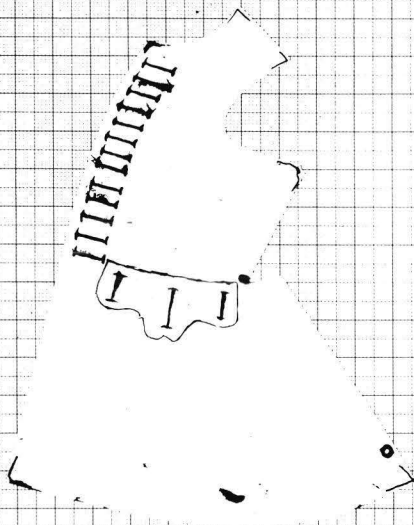
- 1) Takin etukappale, ilman selitystä, pit. 13,8 cm.
- 2) Hihan päällyskappale, ilman selitystä, kuuluu luultavasti edelliseen takkiin, hihansuussa on taite, josta käänteet taivutettiin ylös, pit. 15 cm.
- 3) Sortuutin etukappale, pit. 13,5 cm. framstycket till Surtout Rocken
- 4) Sortuutin takakappale, pit. 12,7 cm. bakstycket till Sourtut Rocken

- 5) Kauluksen puolikas luonnollisessa koossa, etupit. 6,8 cm, takapit. 5 cm. Kragan på den förste Rocken.
- 6) Taskunläppä luonnollisessa koossa, kork. 11,4 cm, lev. 19,3–22,4 cm. Pattarnas Facon och storlek på bägge Rockarna, hwilcka för större eller mindre Personer måste lämpas eftter hvars och ens Statur och göras både större och mindre.
- 7a) Takin hihankäänteet luonnollisessa koossa, kork. 18–14,7 cm, lev. 18,6–21,6 cm. N3 denna Rock är och tillåtit at göras med 2 Rader Knappar och hål framtill, och at knäppas öfver hvarannat så mycket som ett Knapphåls längd; men då bör observeras at Knapphålen göres iämt äfven som när en Rad göres och icke 2 och 2, samt at Rocken elliest blijr i alla delar med kragan, follorna, oppslagen, knapphålen bak och på pattarna, äfvensom när en Rad Knappar frammantill göres.

Uthi ingendera Rocken är någon styfning på framspeglarna, icke heller någon stoppning i follorna hvarken af Böy eller något annat.

- 7b) Edellisen kaavan kääntöpuolella selitys: detta är Oppslagens Fazun och Storlek på Rockarmarna och på den i Kongl. förordningen först nämnde Rocken: hwilcken Rock är af förr vanlig längd så i lifvet som Skörten och elliest eftter lifvet giorder. Widden nedan omkring är på hvar framstycke 7 kvarter och på hvar bakstycke 2 al^r, af hwilcken vidd den vanlige bakfollen är, och 2 follor i Sidan på hvar bakstycke samt halfannan på hvar framstycke. Framtill är denna Rock med 13 knapphål på den ena och 13 Knappar på den andra sidan giorder ned till lifvet eller pattösommen. Knapphålens längd är knappa halfredie Sextondels aln ifrån kanten till tränsen räknad, och vidden emillan dem är ett Stråbredt mehra änn en Sextondedeh. Baktill är 3^{ne} Knapphål på hvar sida och iemväl 3^{ne} på hvar patt. I hvardera sidan är eftter vanlighet en Knapp öfverst, och allenast en Nederst på kanten af utslagzfollen på framstycket. Omkring halsen är en liten svensk kraga; och armarna äro af vanlig längd och vidd samt på oppslagen inga hål eller Knappar, icke heller under oppslagen i armarna.

4. Vuoden 1735 ylellisyysasetuksen mukaisen miehentakin ja sortuutin paperista leikatut pienoiskaavat Rauman maistraatin arkistossa (TMA), valokuvattu suhteessa 1 : 2 Kaavat käsittävät: 1) takin etukappale, 2) hihan päällyskappale, 3) sortuutin etukappale, 4) sortuutin takakappale, 5) kauluksen puolikas takista 1, 6) taskunläppä, 7a ja 7b) takin hihankäänteet takista 1, 8a ja 8b) sortuutin hihankäänteet. Foto VA Jukka Kalervo.

8a) Sortuutin hihankäänne luonnollisessa koossa, kork. 27,3–19 cm. Lev. 27–34 cm.

Detta är armoppslagens Facon och storlek på Surtout Rocken då de äro färdige; hvilcken Rock är äfven som den förste af vanlig längd både i lif och Skörten samt eftter lifvet giord. Framtill är Litzor på bägge sidor och at knäppas öfver hvartannat så mycket som ett Knapphåls längd, hvilka litzor icke fådt rumm flera änn 8 på hvar sida 2 och 2 satte ned till lifvet mitt emot pattösommen. På Pattarna har ey heller fådt Rumm flera änn 3 på hvardera, men synes dock vara tillåteligt, att för en större Person och på en större Patt bör sättias 2^{ne} mitt uppå och en för hvardera ändan. Bak-till äro inga follor eller litzor utan öfverlagd, eller en så kallad haka. I den ena Sidan är denna Rock äfven som den förste med half-fierde foll, men i den andra Sidan är halvesietto foll, så att bägge Sätten för eftter behag brukas på denna men icke på den första Rocken; Knapparna i Sidorna sittaa äfven som på den förste, en öfverst och en neder i Kanten af utslagzfollen på framstycket. Wid halsen är en ordinair hals qvard och icke sådan Kraga som på den förste Rocken; och armarna äro af vanlig längd och vidd, samt oppslagen hopsyde inunder, och med 2^{ne} litzor utan på och en ofvanpå sömnen, således som detta mönster utvisar.

N3. De orden, som stå i förordningen: at inga flera Knappar får insättias, eller i annan ordning, förstå vij här sålunda: at inga flera Knappar får insättias änn ned till lifvet; Och när man observerar längden och vidden af Knapphålen, lærer icke vara straffbart om för en större eller mindre Person kommer en Knapp eller två mera eller mindre.

8b) Edellisen kaavan kääntöpuolelle on piirretty 2 ½ nappia, joihin liittyy punokset. Käänteet kiinnitettiin ylös napittamalla.

Rauman pienoiskaavojen selitykset vastaavat vuoden 1735 pukuasetuksen määräyksiä. Toden-näköisesti Tukholman räätälinammattikunta lähetti pyydettäessä samanlaisia paperikaavoja maan muille ammattikunnille ja ehkä myös maistraateille ohjeeksi, tosin muita sellaisia ei toistaiseksi tunnetta.

Kaavoissa on esitetty tavallisen miehentakin, *liv-räck*, vasemman puoliskon leikkaus (kaavat 1, 2, 5, 6, 7a ja b) sekä samoin sortuutin leikkaus (kaavat 2, 3, 4, 6, 8a ja b). Takin takakappaleen kaava puuttuu. Kummassakin takissa oli ns. tavallinen hiha (kaava 2), ainoastaan hihankäänteet olivat erilaiset, sen sijaan taskunläpät olivat samanlaiset (kaava 6). Kumpaakin takkia koskevia yleisiä määräyksiä on

kaavassa 7a, jossa selitetään, että takeissa ei saanut olla jäykisteitä rinnassa eikä liioin toppausta sivulaskoksissa.

Sortuutin vartalonmukaiset etu- ja takakappaleet laajenevat vyötäisiltä viuhkamaisten sivulaskosten avulla, jotka ovat yhdistettävissä napilla ylhäältä ja alhaalta. Takin rintamuksessa on edessä neljä parittaista koristenyöritettyä napinreikää vasemmalla ja vastaavat napit oikealla puolella. Napitus ulottuu ylhäältä vyötäisille taskunläppien korkeudelle asti, joita koristaa kolme samanlaista pystyä nauhapunosreikää. Kookkaiden henkilöiden taskunläppiin oli lupa tehdä 1+2+1 pystyä nauhapunosnapinreikää. Pitkiin »tavallisiin» hihoihin liittyvien leveiden suurten alta kiinni ommeltujen = umpinaisten hihankäänteiden yläreunassa oli kolme samanlaista nauhapunosnapinreikää, joilla käänteet kiinnitettiin ylös. Kauluksettoman sortuutin pääntie oli ainoastaan tavallisella käänteellä päär-mätty.

Vartalonmukainen pukutakki, *livräck*, erosi sortuutista sikäli, että siinä oli kapea, pyöreä ruotsalainen kääntökaulus ja sivusaumoissa vähemmän laskoksia. Takin napitus ulottui ylhäältä vyötäisille taskunläppien korkeudelle, vasemmalla puolella oli 13 napinreikää ja oikealla vastaavat napit. Napinreikien pituus määriteltiin vajaan puolikolmannesta kuudestaosaosaa kyynärää. Takahalkiossa oli kummallakin sivulla kolme napinreikää ja kummassakin taskunläpässä kolme pystyä napinreikää. Sivulaskokset (2 kummassakin taka- ja ½ etukappaleessa) napitettiin yhteen tavalliseen tapaan yhdellä napilla ylhäältä ja yhdellä alhaalta. Hihat olivat tavallisen pituiset ja levyiset ja hihankäänteet olivat vailla koristavia napinreikiä ja nappeja. Takin sai tehdä yksi- tai kaksiriviseksi.

Ilmeisesti pidettiin tärkeänä teettää pelkästään mallitakit, koska 1700-luvun alkupuolen muodin mukaan takki leimasi täysin miehenpuvun. Pukuun kuuluva pitkä hihallinen liivi näkyi ainoastaan edestä auki pidetyn takin alta ja polvipöksyt jäivät kokonaan niiden sekä lahkeiden yli vedettyjen sukkiin alle piiloon (kuvat 5, 9). Säilyneet englantilaiset miehenpuvut 1700-luvun ensi puoliskolta osoittavat, että polvipöksyjen leikkauksessa ei tapahtunut merkittäviä muutoksia vuosikymmeniin. Neljästä kappaleesta melko väljiksi, varsinkin takaa suorastaan pussimaisiksi vinoon leikatut pöksyt roikkuivat poimutettuina pöksynkauluksen varassa lanteilla. Pöksynkaulus leveni eteen ja takana oli nauhalla sidottava halkio. Etuhalkio kiinnitettiin näkyvällä napituksella. Lahkeissa oli napitettavat sivuhalkiot ja suussa kapea päärme. Pöksyt olivat siis leikkaukseltaan mahdollisimman yksinkertaiset ja mukavat; vinoleikkaus teki haarakulman laajaksi. Tällaisiin väljiin ja ly-

5. Yksityiskohta Louhisaren »pirunkamarin» kankaalle maalatusta seinätapetista, 1740-luvulta. Foto P. O. Welin, MV HKA.

hyihin polvipöksyihin liittyvät englantilaiset pukutakit 1730-luvulta vastasivat leikkaukseltaan pääpiirtein ruotsalaisia miehenpuvun kaavoja vuodelta 1735.¹⁰ Vuoden 1735 pukuasetuksen mukaisen miehenpuvun esikuvana olikin ilmeisesti vuosisadan alkupuolen hillitty englantilainen porvarillinen pukumuoti, jonka vaikutus ilmeni myös saman aikakauden naisenpuvussa. Englantiin suuntautuneen ulkomaankaupan johdosta oli Ruotsissa todettavissa selvästi englantilaisia tyylipiirteitä myös kotien sisustuksessa ja huonekaluissa, joita tuotettiin erityisesti 1730-luvulla.¹¹

Vaikka Ruotsi-Suomessa oli lupa teettää ainoastaan uusien mallipukujen kuosisia miehenpukuja vuoden 1735 jälkeen, varmistettiin pukuasetuksessa säädetyllä aikaisemmin valmistettujen pukujen leimauksella kansalaisten oikeus käyttää niitä edelleen uuden pukuasetuksen voimaantulon jälkeenkin. Maaherroille ilmoitettiin kiertokirjeessä leimauksesta ja pukujen leimaustavasta. Mitalinkaivertaja Hartman sai tehtäväkseen kaivertaa leimauksessa käytettävät leimasimet, joita kaupunkien maistraatit saivat tilata 24 taalerin hinnasta. Saamansa kiertokirjeen johdosta maaherra Frisenheim ilmoitti kauppakollegiolla 6. 11. 1735, että

Haminassa oli jo ryhdytty leimaamaan vaatteita kaupungin leimasimella ja maaseudulla kihlakuntien sineteillä. Maaherran välityksellä Haminan maistraatti tiedusteli samalla miesten pukumallien saantia. Kauppakollegiolla ei ollut mitään muistuttamista sen suhteen, että pikkukaupungit käyttivät tarkoitukseen kaupungin omaa leimaa ja hyväksyi Haminan oman leiman käytön. Tukholman räätälinammattikunnan oltermanni kutsuttiin kauppakollegioon saamaan ohjeita kaavojen lähettämistä Haminaan.¹²

Turussa leimattiin miesten vaatteet kaupunginosittain 4.–8. 11. 1735.¹³ Yli 800 henkilöä toi vaatteitaan leimattaviksi, useimmat irtotakkeja ja vain harvat kokopukuja, *klädning*. Luetteloista ei tosin aina selviä oliko kyseessä kokopuku vai pelkkä takki. Kokopukujen suhteellinen harvinaisuus viittasi yleisen pukeutumistason vaatimattomuuteen. Ainoastaan jotkut virkamiehet sekä muutamat varakkaimmat kauppiat leimauttivat silkkitakkeja, joita oli perpetuellista, puolisilkistä ja droguetista (silkki- tai villa-?). Leimausluetteloon merkittiin ensimmäiseksi maaherran, kenraalimajuri O.R. Uxkullin (1670–1746) kuusi pukua, jotka todennäköisesti olivat villakankaisia, vaikka niiden laatua ei mainittu. Kaupungin muista arvohenkilöistä herra hovioikeuden presidentti vapaaherra Samuel Åkerhielm s. 1684 leimautti kahdeksan ja varapresidentti Anders Munsterhjelm (1667–1748) neljä pukua. Hovioikeudenneuvos L. J. Ehrenmalmin (1688–1774) seitsemästä takista neljä oli droguettia. Aessori Carl Lillienstiernan (1696–1742) puvut selitettiin tavallista yksityiskohtaisemmin: joissakin takeissa oli eriväriset hihankäänteet ja vihrein kantiljoin kirjottu valkoinen liivi oli harvinaisen muodikas:

1 brun med swarta opslag, 1 grå do af etamin, 1 lius castor, 1 mörkbrun med röda upslag, 1 swart, 1 rock af liust tyg, än 1 gl. swart klädning, 1 brun siden chamlotz, 1 hwit wäst med gröna cantilier.

Kaupungin varakkaimpien kauppiaiden leimausluetteloihin oli merkitty jopa 6–10 pukua tai takkia, rikkaan kauppiaan ja valtiopäivämiehen, kunnallisormestari Carl Merthenin luetteloon peräti 11. Tavallisin määrä oli kuitenkin 1–3 takkia, tosin joillakin käsityöläisilläkin saattoi olla 3–4 takkia. Esimerkiksi kauppias Jost Niclas Schultzin (1698–1771, kuva 3) leimauttamista kymmenestä vaatekappaleesta (pukuja tai takkeja?) yksi oli ruskeaa perpetuellia, muut väreiltään harmaa, sininen, 2 vaaleaa, 2 mustaa ja yksi hieno harmaa, johon liittyi turkki. Hänen puotiapulaisellaan And. Baerillä oli ruskea ja rengillään Henrik Johaninpojalla ruskea ja musta takki tai puku. Kaupungin varakkain kauppias Henrik Rungen leimautti seitsemän pukua:

1 lius Chamlotz klädning, 1 lius do af kläde, 1 liusgrå do, 1 blågrå do, 1 swart do, 1 blågrå sourtout, 1 brun räck.

Hänen Henrik-pojallaan oli ruskea ja valkoinen ja Johan-pojallaan vaaleansininen kamlotti- ja raudanharmaa droguet-puku. Kauppiaan venemieskin omisti tuhkanharmaan ja toinen puotipojista vaaleanharmaan ja mustan asun, toinen puotipoika taas sinisen asun. Vastikään liiketoimintansa aloittanut Hans Henrik Wittfooth leimautti kahdeksan eriväristä verka-asua. Hänen puotipojalankin oli musta, vaaleansininen ja harmaa takki ja rengillään sininen takki. Kannunvalajamestari Elias Ståhlfot toi leimattavaksi kaksi mustaa, yhden ruskean ja yhden vaalean kamlottiasun.

Sortuutuja oli ainoastaan kymmenkunnassa luettelossa, kauppiaille, joillakin virkamiehillä ja jopa eräällä ylioppilaallakin.

Helsingissä määrättiin leimauspäiväksi 9. 10. 1735. Kaupungin rahastonhoitajan piti leimata vaatteet lakalla, johon lyötiin kaupungin sinetti. Räätälinammattikunta oli kutsuttu koolle 6. 10. 1735, jolloin sitä kehoitettiin hankkimaan mahdollisimman pian uudet pukumallit kauppakollegiosita. Ammattikunta tiedusteli puolestaan huolestuneena, voitaisiinko valmistaa jo aikaisemmin vanhaan kuosiin leikatut puvut. Maistraatin käsityksen mukaan se ei ollut luvallista. Uusia malleja odotellessaan räättälit voivat ainoastaan omalla vastuullaan tehdä valmiiksi pukuja aikaisemmin vallinneen kuosin mukaan, *efter det förra eller hit tills brukelige sättet med stora uppslag*.¹⁴

Ennen vuotta 1735 käytettyjen miestenpukujen kuosista antavat muotokuvat parhaimman käsityksen. Tosin rintakuvista näkyy vain vartalon yläosa. Suuret napeilla ylös kiinnitetty hihankäänteet sekä takin (alas asti ulottuva) nappirivi ja suuret napinreiät ovat yleensä ennen vuoden 1735 pukuasetusta tehtyjen miestenpukujen tunnusmerkkejä (kuvat 6, 7).¹⁵ Kun Porvoon räättälien hinnasto merkittiin Porvoon maistraatin hyväksymänä pöytäkirjaan 18. 4. 1724, ei hinnastossa kiinnitetty lainkaan huomiota vaatteiden kuosiin, hinnoitus määräytyi pelkästään vaatekappaleiden kangaslaadun mukaan. Luettelo antaa kuitenkin kuvan siitä, minkälaatuista vaatteita oletettiin asiakkaiden tilaavan räättäleiltä. Miehen takista, jossa oli silkkivuori ja täysi napitus alas asti, *fulla knapphål*, veloitetiin 9 taaleria, silkkiliivistä 6 taaleria ja silkillä vuoratusta verkaliivistä 4 taaleria 16 äyriä, lahkeistaan napitetuista pöksyistä, joissa oli kaksinkertaiset taskut, veloitetiin 2 taaleria 16 äyriä. Edelliset vaatekappaleet muodostivat luultavasti yhdessä hienon miehenpuvun. Villakankaalla vuoratusta takista, jonka napitus ulottui alas, veloitetiin 7 taaleria ja villakankaalla vuoratusta alas asti napitetusta lii-

vistä 3 taaleria 8 äyriä, pöksyistä, joiden lahkeissa oli napit, mutta joissa ei ollut taskunläppiä, vain 2 taaleria. Kun verkatakissa oli napitus vain vyötäisille asti eikä napinreikiä hihankäänteissä, laski hinta 5 taaleriin ja takkiin kuuluvan liivin hinta 3 taaleriin sekä lahkeista napittamattomien pöksyjen hinta 1 taaleriin 16 äyriin. Kaksirivisen takin teko maksoi 8 taaleria, topatun aamutakin 2:16. Halpoja vaatteita olivat viisiniitisestä kankaasta ommeltu takki ja liivi (3:-, 1:18), sivulaskoksin varustettu sarkatakki ja liivi (2:-, 1:-), säämiskäliivi ja säämiskäpöksyt (3:-, 1:18). Kalleimmat ja hienoimmat vaatteet oli epäilemättä tarkoitettu herrasväen ja johtavan porvariston käyttöön, halvat pikkuporvarien käyttöön.¹⁶

Mestarinäytesuoritusten yhteydessä ammattikuntaan pyrkivät räätälinkisällit joutuivat esittämään mestarinäytteiksi tehtävien vaatekappaleiden mitat, joista saa jonkinlaisen käsityksen puvun kuosista. Vuosisadan alkupuolelta on kuitenkin tallessa tiedot ainoastaan kisälli C. Krämerin mestarinäytteestä Helsingissä (liite Helsinki 2. 10. 1724) ja parin porvoalaisen Tallinnasta kaupunkiin siirtyneen kisällin Johan Ollbergin ja Johan Juströmin mestarinäytteistä (liite Porvoo 16. 7. 1733 Porvoon räätälinluettelo 1729, 1733). Mitat ovat kuitenkin niin epätäydellisiä, että niistä selviää pääasiassa takin tavallinen pituus, n. 105 cm ja pöksyjen pituus, noin 50 cm. Porvoon räätälinammattikunnan tilien mukaan syytti kimnasisti herra Johan Stewen räätälimestari Johan Juströmiä 18. 7. 1734 siitä, ettei räättäli ollut tehnyt sopimuksen mukaisesti hänen uutta pukuaan, jossa oli vaalea takki sekä musta aluspuku, *underkläder*. Erikoisesti herra Stewen valitti sitä, että liivi oli liian lyhyt hänelle, koska hän oli kasvuikäinen. Liivin olisi pitänyt ulottua yli polvien. Asiakas vaati räättäliä tekemään uuden liivin. Juström puolestaan selitti ainoastaan sovitun, että liivin piti olla muodinmukainen, *effter brukeligit mode*. Ammattikunta kehoitti kuitenkin räättäliä korjaamaan liivin. Tämän tapaisten valitusten yhteydessä selviteltiin ammattikunnissa toisinaan puvun kuosiakin. Aluspukua, joka käsitti hieman takkia lyhyemmän hihallisen liivin ja polvipöksyt, oli tapana pitää kotiasuna.

Vaikka perukirjoista ei selviä miesten pukujen kuosi, ainoastaan vaatteiden määrä, niiden kangaslaadut, koristelu, asusteet sekä hinta-arvio, osoittavat pukuluettelot kuitenkin, että pukeutuminen oli vielä 1730-luvulla melko vanhoillista. Puvustoissa oli vähän uusia vaatteita. Varsinkin iäkkäät herrasmiehet tyytyivät käyttämään jo vuosikymmeniäkin vanhoja pukujaan, joita oli ehkä hankittu sotapakolaisaikana Ruotsissa. Takin, liivin ja polvipöksyt käsittävien villakankaisten pukujen ohella puvustoissa oli runsaasti erivärisistä ja -laatu-

6. Turun akatemian teologian professori Karl Mesterton (1715-73), jäljennös J. G. Geitelin (?) maalaamasta muotokuvasta. Harmaan verkapuvun takissa on vielä vanhanaikaiset valtavan suuret ylösnapitetut hihankäänteet. Puolipitkä »arkiperuukki» todistaa niin ikään kuvattavan vanhoillisuutta. TKHM 10776.

7. Tuntemattoman, noin 10-vuotiaan pojan lilanruskea verkapuku kuvaa 1730-luvun muotia. Takin mahtavat hihankäänteet on napitettu ylös, avoimen takin alta näkyvän liivin ylänapit on niin ikään jätetty auki joten koristelematon liinapaita tulee näkyviin kaulasta, samoin takinhihoista. KM 4674: 3. Foto MV HKA.

ta takeista, liiveistä ja pöksyistä koostuvia asuja. Hienoimmissa takeissa saattoi olla eriväriset samettiset hihankäänteet, metalli- tai kamelinkarvanapit, erivärinen silkki- tai villavuori, talvella suosittiin turkiksella vuorattua takkia tai hihallista liiviä. Irtoliivi saattoi olla joko yksiväristä tai kukallista silkkiä, joskus tikattu tai kirjottu. Liivin selkäkappaleet olivat yleensä halvempaa kangasta, esimerkiksi kiilto- (vahattua) pellavaa. Arkiasun yhteydessä käytettiin paljon säämiskä- tai pukinahkaisia pöksyjä. Mukavana kotiasuna aamutakki, yömyssy ja tohvelit kuuluivat asiaan. Herrasmiehen edustusasua täydensi vielä komea allonge-peruukki, arkiasua lyhyempi peruukki, joskus mainittiin myös pyöreä peruukki. Miekka ja keppi olivat herrasmiehen tuntomerkkejä. (liitteet 1736 Kaarina, 1737 Helsinki, 1738 Paimio).

Porvaristo ja maalaisvirkamiehet pukeutuivat melkoista vaatimattomammin, puvustossa oli tavallisesti vain muutama kokopuku, yleensä ainoastaan irtotakkeja, liivejä ja pöksyjä. Kangaslaaduissa oli ilmeisesti myös eroa, vaikka pukujen kuosierot olivat vähäisiä (liitteet 1743 Kemiö, 1743 Oulu, 1753 Kokkola).

Siirtyminen vuoden 1735 asetuksen mukaiseen uuteen miehenpuvun kuosiin tapahtui hitaasti Ruotsissakin. Ylimenoma helpotti se, että leimattuja vanhankuosisia pukuja oli lupa edelleen käyttää.

Ruotsissa tilapäisrunoilijana tunnettu hattupoliitikko kreivi Carl Gyllenberg on kuvannut siirtymistä ranskalaisesta muodista vuoden 1735 asetuksen mukaiseen yksinkertaiseen kuosiin huvinäytelmässä »Svenska Sprätthöken», joka esitettiin kuninkaallisessa teatterissa lokakuussa 1737. Gyllenberg kohdisti ivansa ranskalaisittain pukeutuneeseen keikariin, joka saatuaan rukkaset mielitietyiltään teki parannuksen ja pukeutui isänmaallisesti yksinkertaiseen ruotsalaiseen pukuun:¹⁷

... Min klädebrächt, min åtbörd, mitt tal och mitt sinne skall hädanefter wara uppriktig svänsk ...

Turun hovioikeuden asessorina 1746–52 toiminut R. G. Modée, joka tunnetaan asetuskokoelman julkaisijana, on taas huvinäytelmässään »Fru Rangsjuk» (1738) puolestaan ivannut sitä, miten hienolla ja muodikkaalla pukeutumisella pyrittiin osoittamaan nousua yhteiskunnallisessa arvoasteikossa.¹⁷ Koska muodikas pukeutuminen käsitettiin perin-

teellisesti myös sosiaalisen statuksen merkiksi, nimenomaan ylimmän säädyn erioikeudeksi, aiheutti ylellisyysasetusten määräysten toteuttaminen monesti vastustusta.

Vaatteiden leimaustarkastukset johtivat joskus kiusallisiin tilanteisiin. Kun valtiopäivämiehet koontuivat vuoden 1738 valtiopäiville Tukholmassa, katsastusmiehet tarkastivat oliko valtiopäiville saapuneiden herrojen ja porvarien vaatteet tehty vuoden 1735 mallipukujen mukaan tai leimattu asiaankuuluvasti. Tarkastus johti pitkiin keskusteluihin sekä aatelis- että porvarissäädyn istunnoissa. Aatelisto totesi, että monet olivat kustantaneet itselleen asetuksen mukaiset uudet vaatteet. Kaikki eivät kuitenkaan olleet voineet sitä tehdä, koska malleja ei ollut vielä lähetetty joka lääniin. Joissakin lääneissä vaatteita ei ollut edes leimattu. Tämän perusteella ehdotettiin, että anottaisiin asetuksen täytäntöönpanon lykkäämistä valtiopäivämiesten osalta. Tähän huomautettiin, että lainsäätäjien oli toki itse noudatettava lakia. Mihinkään erikoistoimenpiteisiin ei ryhdyttykään. Keskustelun yhteydessä jotkut esittivät mielipiteenään, että kaikkien kuosien tulisi olla sallittuja, kunhan vaatteet tehtäisiin kotimaisista kankaista, *at hvar och en får låta göra kläder efter det måde han bäst finner*. Ehdotus ei aiheuttanut toimenpiteitä.¹⁸ Keskustelu osoitti kuitenkin, että pukujen kuosien lakisääteisyttä arvosteltiin.

Hattupuolueen valtaantulon jälkeen valtiopäivilä 1738/39 pyrittiin entistä tehokkaammin tukemaan kotimaista manufaktuuriteollisuutta ulkomaisten kankaiden, silkkiä ja verkalaatujen tuontikielloilla ja ylellisyysasetuksilla. Asetus tuontikiellon alaisista ulkomaisista verka- ja kangaslaaduista annettiin 19. 5. 1739 ja asetus, jolla kiellettiin ulkomaisten vaatteiden ja kielletyistä kankaista valmistettujen vaatteiden käyttö 21. 5. 1739. Ulkomaisia kankaita sai tuottaa maahan 18. 4. 1742 asti, mutta sen jälkeen ei niistäkään saanut enää valmistaa vaatteita. Asetuksen voimaantulopäivään 18. 4. 1740 mennessä oli kaikki siihen asti maahantuodut ulkomaiset kankaat ja sukat sekä aikaisemmin ulkomaisista kankaista tehdyt vaatteet leimattava ja merkittävä luetteloihin. Vuosien 1740–42 aikana tuoduista kankaista tehdyt vaatteet oli leimattava 18. 4. 1742 mennessä.¹⁹

Vuoden 1739 ylellisyysasetus johti ulkomaisten kankaiden ja niistä valmistettujen vaatteiden leimaamiseen vuosina 1740, 1742 ja 1745. Leimauksesta annettiin erikoisohjeet Suomea varten 26. 2. 1740. Leimattaessa vaatteiden omistajien piti jättää raastupaan huonekuntokohtaiset vaateluetelot, joihin piti merkitä vaatteiden kuosi, kangaslaatu ja väri, jotta ne voitaisiin myöhemmin tarvittaessa helposti

tunnistaa. Leimausluettelot toimitettiin lääneittäin kauppakollegiolle.²⁰

Ruotsissa vaatteet leimattiin vuosina 1740 ja 1745 leimasimilla, joissa oli kruunattu vuosiluku 8-kulmiossa. Göteborgin historiallisen museon kokoelmassa on vuonna 1740 leimattu ruskeanharmaa drouginette-silkkinen miehenpuku, johon leima on lyöty sivulaskosten vuoriin, siis mahdollisimman huomaamattomasti. Puku on myös sikäli mielenkiintoinen, että se on huomattavasti kuosikkaampi ja »ranskalaisempi» kuin mitä vuoden 1735 mallitakit edellyttivät. Tämän asetuksen vastaisesti takin etunapitus ulottuu alas asti ja hihankäänteiden ja taskunläppien koristenapitus ylittää sallitun määrän. Takin takahalkion molemmin puolin on rivi koristeellisia sokeita napinreikiä alas asti. Takissa on jo uutena muotipiirteinä matala pystykaulus. Asetuksen vastaisesti liepeiden runsaat sivulaskokset oli jäykistetty joushikankaalla niin, että naisten muotipukujen pönkitettyjen hameiden tavoin takin vartalonmukainen miehusta leviää vyötäisiltä kummallekin sivulle keikarimaisesti. Kuuluisan tiedemiehen Carl von Linnén (1707–1778) nuoruudenaikaisesta puvustosta on tallella suunnilleen samanaikainen harmaanruskeasta droguetlustrin -silkistä tehty 100 cm pituinen takki ja 94 cm pituinen liivi, jotka osoittavat, että oppineet herratkin seurasivat muotia. Kauluksettoman polvipituisen takin vasemmassa reunassa on alas asti ulottuva sokea napinreikäsarja (28 kpl), josta ainoastaan 5 vyötäisten kohdalta on leikattu auki, samoin sokeat napinreiät (12+12) reunustavat takahalkiota ja koristavat suuria hihankalvosimia. Taskunläppien napinreiät on leikattu auki. Takin kuosisen, tosin kapeamman liivin etureunan 25 napinreistä ainoastaan 13 ylintä on leikattu auki. Takin syvät sivulaskokset tekevät puvun yleissiluettin muodikkaan lennokkaaksi.²¹ Sekä Göteborgin vuonna 1740 leimattu takki että Linnén puku muistuttavat leikkaukseltaan samanaikaisia englantilaisia miestenpukuja, joiden esikuvat löytyvät ranskalaisesta miestenmuodista n. 1730.²² Ne kuvastavat siis ranskalaisperäistä keikarimuotia, jota vastaan vuoden 1735 pukuasetus oli tähdätty.

Suomessa vuosilta 1740, 1742 ja 1745 säilyneet vaatteiden leimausluettelot todistavat, että leimaus suoritettiin asetusten ja ohjeiden mukaisesti. Ne antavat käsityksen 1740-luvulla vallinneesta yleisestä pukeutumistasosta nimenomaan porvarispiireissä.

Turussa huhtikuussa 1740 suoritettussa leimauksessa virkamiesten ja varakkaimpien porvarien leimausluetteloihin oli merkitty kokopukuja, *klädning*. Miesten puvut olivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta verkaa, joskus ne mainittiin silkillä vuoratuiksi. Puvun kuosiin viittaavat merkin-

nät olivat harvinaisia. Erään ylioppilaan siniharmaa verkapuku oli *à la mode*, verifikaatissa se mainittiin *efter nya mode giordt* (1740: 46). Takkien suuriin hihankäänteihin kiinnitettiin toisinaan huomiota (1740: 54). Asianajaja Petter Juslenin poikien kotiopettajan Israel Zollinin ruskearuutuisesta englantilaisesta kankaasta tehdyssä takissa, johon kuului liivi, oli suuret avoimet hihankäänteet, *upskurna Handklappar*, sekä silkkikamlottivuori (1740: 120). Kirjuri L. Wargentinin ruskean verkapuvun suuret hihankäänteet, *stora och igensyddad opslag*, taas oli ommeltu kiinni (= umpinaiset), vanhassa vihreässä puvussa oli perpetuelli-käänteet, vanhassa sinisessä verkapuvussa ruotsalaiset käänteet, mutta mustaa verkapukua ei kuvailtu (1740: 121). Kauppias O. Hernbergin viidestä erivärisestä verkapuvusta sudenkarvanvärisessä, *couleur de loup*, puvussa oli kukallinen satiinvuori ja siniseen irtotakkiin kuului värillinen liivi, turkkiin taas harmaa liivi (1740: 133). Runsaimman ja täydellisimmin selitetyn puvuston leimautti luutnantti Joh. H. Ahlgren (1740: 160, puoliso Elisabet Wittfooth). Kangaslaaduista ja pukujen sekä turkkien erittäin hienosta vuorauksesta päätellen kyseessä oli poikkeuksellisen elegantti ja ranskalaisittain muodikas puvusto. Neljästä leimatusta täydellisestä puvusta sudenvärisen puvun takki oli vuorattu violetilla sametilla, josta myös hihankäänteet oli tehty, puvun liivi oli valkoista silkkisarssia. Kastanjanruskean- ja valkoisenkirjava puolisolkkipuku oli tarkoitettu kesäkäyttöön. Sinisen puvun takki oli vuorattu punaisella ja sen liivi valkoisella satiinilla. Mustaan pukuun kuuluvassa moareeliivissä oli armosiinilkinen vuori. Kotiasuna käytetyssä vaaleanpunaisessa puolalaisessa taftikauhtanassa, johon kuului pöksyt, oli valkoinen taftivuori. Tavallisuudesta poiketen luutnantti Ahlgren leimautti myös kolme hienoa turkkiaan, joista sinisessä verkaturkissa oli soopelivuori, droguet-turkissa mustat käänteet ja näätävuoraus ja punaisessa skarlahan-turkissa ilveksenkoipivuoraus. Samettisessa talvimyssiössä oli ahmareunus. Kaprokki oli sudenvärisen. Luutnantti leimautti myös poikansa neljä pukua, joista hienoissa valkoisissa helmenvärisissä puvuissa oli samettikäänteet, toisessa niistä vihreät väriltään. Perpetuel-puvussa oli punainen vuori ja kullatut napit, musta puku täydensi puvustoa. Sudenvärisessä turkissa oli susivuorauskin ja punaisessa verkaisessa talvimyssiössä näätäreunusteet. Kaprokki oli sininen. Miespalvelijalle kuuluva puku oli vihreä ja kaprokki sininen (1740: 160).

Ylhäisten herrojen kuten herra paroni, kenraali Cronstedtin luetteloihin oli merkitty palveluskunnan, kamaripalvelijan, lakeijoiden, kokin, kuskin ja renkien vaatteet (1740: 331, 349, 537).

Puvun yhteydessä mainittiin melko harvoin

erivärinen liivi, samoin turkisvuori oli harvainen takeissa. Kaikkiaan noin kymmenestä sortuutista useimmat kuuluivat ylioppilaille, jotkut upseereille ja yksi kenraali Cronstedtin kuskille.

Vaativattomassa yhteiskunnallisessa asemassa olevat henkilöt leimauttivat etupäässä irtotakkeja, toisinaan yhteenkuuluvat takin ja liivin.²³

Miehentakin hihankäänteiden avoimuuteen tai umpinaisuuteen oli kiinnitetty huomiota jo Tukholman räätälinammattikunnan muistiossa vuonna 1731. Kun Turussa vuonna 1740 suoritettua leimauksessa merkittiin joskus luetteloihin takinhihojen käänteiden kuosi, osoittaa se että niitä pidettiin erityisenä muodikkouden tunnuksena. Samanaikaisesti käytettiin suuria kiinniommeltuja (= umpinaisia) ja avoimia hihankäänteitä. Englannissa pyöreät, umpinaiset hihankäänteet olivat suosittuja jo vuosisadan alussa ja ne kasvoivat erittäin suuriksi 1730-luvulla (vrt. kuvat 3–5). Alasaumasta avoimet hihankäänteet olivat käytössä niin ikään 1730-luvulla ja hävisivät muodista vuosisadan puolimaissa. Kööpenhaminassa avoimet takinhihankäänteet kuuluivat katukuvaan umpinaisten ohella vielä näihin aikoihin.²⁴ Ilmeisesti miestenpukujen kuosi vaihteli melkoisesti. Vanhankaisten pukujen rinnalla käytettiin sekä vuoden 1735 pukuasetuksen mukaisia, leimaltaan englantilais-porvarillisia pukuja että uudenmuotoisia ranskalaiskuosisia keikarimaisia pukuja levein laskosliepein.

Koska Helsingissä huhtikuussa 1740 suoritettua leimauksessa huomioitiin ainoastaan silkkikan-kaista ommellut vaatteet, puuttuvat miesten vaatteet miltei tyystin luetteloista. Silkkivaatteissa leima lyötiin keitettyyn tärkkiin, *kokad stärckelse*. Maaherra A. E. Gyllenstierna leimautti punaisella satiinilla vuoratun verkatakin, joihin kuului karmosiininpunaisesta pou de soie-silkistä ommeltu valkoisella satiinilla vuorattu liivi. Maaherran musta verkatakki oli vuorattu samanvärisellä chagriang (chagrin?)-silkillä ja siihen kuuluva musta pou de soie-liivi valkoisella chagrin-silkillä. Ruskeassa verkaliivissä oli valkoinen silkkisatiinivuori (1740: 1). Veromestari Arvid Carlstedt leimautti »pillure»-puvun (1740: 4). Raatimies Carl Telleqvistillä oli ruskeasta puolisolkkikamlotista tehty kokopuku ja samasta kangaslaadusta ommeltu keltakirjava, *insprängt*, liivi ja vanhat mustat samettipöksyt, *en par mode gl*. Puvustoon kuului myös raidallinen puolisolkinen takki, *liffräck* (1740: 52 vrt. liite 1754 Helsinki).²⁵

Kun vuoden 1740 leimauksen jälkeen hankitut uudet puvut leimattiin Turussa huhtikuussa 1742, voi olettaa, että ne olivat uudenkuosisia, joskin pukujen kuosiin viitattiin harvoin. Useimmat henkilöt leimauttivat kokopukuja. Irtotakkeja oli

enimmäkseen vaatimattomasti pukeutuneilla henkilöillä. Villakankaisten pukujen ohella leimautettiin joitakin perpetuel-, droguet- ja puolisilkkisiä pukuja, joita oli mm. virkamiehillä ja varakkailla kauppiailta kuten aikaisemminkin. Joskus selitettiin nimenomaan, että puku käsitti takin, liivin ja polvipöksyt. Raatimies And. Roosin (kunnallispormestari 1745-59) kahta pukua kuvailtiin:

1 lius klädes ny klädning af råck, wäst och böxor, 1 brun klädes rock, wäst och böxor med sijden foder (1742: 10).

Toisinaan kutsuttiin takkiin kuuluvaa liiviä ja pöksyjä yhteisesti aluspuvuksi, *underklädning*, joka oli tavallisesti erivärinen kuin takki. Niinpä *colour de loup* -värisessä puvussa saattoi olla punainen aluspuku (1742: 59). Professori Algot Scarinin mustat verkkapuvut oli vuorattu samanvärisellä satiinilla ja toisen liivi oli topattu valkoisella lampaanvillalla. Professori leimautti myös vihreän verkkapuvun sekä harmaan verkatakin liiveineen (1740: 70). Tälläkin kertaa kapteeni Ahlgrenin leimauttamat puvut edustivat varmaankin viimeistä muotia. Ruskeaan verkatakkiin kuului punainen aluspuku ja turkkiin värikäs droguet -aluspuku, sarssinen päällystakki oli samanvärinen. Mustaa verkkapukua ei selitetty. Kapteenin kahdesta aamutakista kukallinen damastiaamutakki oli vuorattu punaisella damastilla ja toinen aamutakki oli puna-valkoista satiinia (1742: 109).

Turun vuoden 1742 leimauksessa esiintyi ainoastaan muutama sortuutti (1742: 18, 108, 167).²⁶ Uutena muotipiirteenä voinee pitää sitä, että asukokonaisuuksien käsitti usein takin ja erivärisen aluspuvun, silkkiset irtoliivit olivat edelleen harvinaisia.

Helsingissä huhtikuussa 1742 suoritettu vaatteiden leimaus tapahtui jo hattujen sodan varjossa, tosin ennen venäläisten kesällä alkanutta suuryritystä ja ns. pikkuvihan alkua. Tilanteen takia jotkut leimauttajat ilmoittivat lähettäneensä vaatteitaan turvaan Tukholmaan, Turkuun tai maaseudulle. Villakankaisten vaatteet leimattiin lakkaleimasimella ja silkkikankaista valmistetut tärkillä. Useimmat varakkaat porvarit leimauttivat 4–6 verkkapukua, irtotakit olivat harvinaisia ja kuuluivat yleensä vaatimattomiin puvustoihin. Erivärisiä irtoliivejä esiintyi harvassa puvustossa, sortuutteja kuudessa puvustossa.

Veromestari Arv: Carlstedt leimautti tälläkin kertaa tavallista hienompia pukuja. Vihreässä verkkapuvussa oli samettikäänneet. Mustan verkkapuvun lisäksi hänellä oli ruskeankirjava, *insprängd*, perpetuel-puku, ruskea droguet-puku, harmaankirjava droguet-puku ja ruskea droguet-takki, johon kuului punainen liivi. Kaksi tuhkanharmaata sortuuttia oli niinikään droguetia. Ruskeaan »drap du corps»-pukuun kuului samanvärinen turkki. Sitä pait-

si veromestari oli lähettänyt Tukholmaan jo 1740 leimauttamansa »pilure»-puvun ja vaalean »drap de cher» -puvun sekä vaimonsa vaatteita (1742: 3). Helsingin pormestari H. J. Forssteen leimautti sekä mustan että vaalean verkkapuvun, jossa oli kullatut napit. Hänen sortuutissaan oli hopeoidut napit (1742: 1). Kauppias Carl Tellegqvistin hyvin varustetussa puvustossa oli neljä verkkapukua, sininen pou de soie -puku, musta hollannindamastinen liivi, valkoinen nopkin-liivi ja silkkinen pou de soie -aamutakki (1742: 4 vrt. liite 1745 Helsinki). Samantapaisia vaatekertoja oli muillakin kaupungin varakkaimmilla porvareilla. Puvuissa oli toisinaan erivärinen tai silkkinen vuori. Siniharmaaseen takkiin saattoi liittyä jäänharmaa aluspuku (1742: 12), toisinaan taas irtotakki ja liivi olivat samaa kangasta (1742: 32).²⁷

Hattujen sodan jälkeen Turussa toukokuussa 1745 suoritettussa vaatteiden leimauksessa ei porvareilla ollut paljoakaan uusia pukuja leimattavana, yleensä vain yksi tai kaksi yksittäistä pukua tai takkia. Pukujen kuvaus ei juuri tuo esiin uusia piirteitä. Ylioppilas Paul Krogiuksen kukallinen verkkapuku oli ainutlaatuinen (1745: 5). Rykmentinväliskäri Möllerin harmahtavaan poeu de soie -pukuun liittyi samanvärinen näätävuorinen verkatakki (1745: 7). Asianajaja Brotterus leimautti mustan, harmaan ja ruskean verkkapuvun, joista viimeksi mainittuun kuului musta samettiliivi (1745: 20). Irtoliivit olivat edelleen harvinaisia.²⁸

Helsingissä suoritettiin vuoden 1740 leimauksen jälkeen valmistettujen pukujen leimaaminen 15. ja 16. marraskuuta 1745. Leimausluetteloon merkittiin ensimmäiseksi varamaaherra Otto Reinhold Ladaun sininen kokopuku ja punaisella skarlakanilla päällystetty turkki. Varakkaiden porvareiden leimauttamien verkkapukujen lukumäärä vaihteli sen mukaan oliko asianomainen jo aikaisemmin leimauttanut pukunsa vai ei. Joillakin kaupungin virkamiehillä oli verkkapukujen ohella pukuja perpetuellista ja barakaanista (1745: 2, 3, 5). Silkkiset irtoliivit olivat entistä tavallisempia. Kauppias Peter Törnemanin leimausluetteloon oli merkitty mustan verkatakin ja liivin ohessa sekä musta sametti- että satiiniliivi, jota oli ehkä käytetty harmaan puolisilkkisen barackan-takin kanssa. Tummanvihreään verkatakkiin kuului samasta kankaasta tehty liivi (1745: 15). Kansliakirjuri O. J. Hising leimautti vihreän ja lyijynharmaan verkkapuvun ohella mustan samettiliivin ja samanlaiset aluspuvut (1745: 25). Haminasta sotaa paenneen kauppias Lorens Teschen luettelossa oli verkaisten päällysvaatteiden ja kuuden verkkapuvun ohella musta damastiliivi sekä kukkakirjontainen pou-de-soie -liivi, *1 blomerat påsydd wäst af podesoje*. Kirjotun silkkiliivin käyttö verkkapukujen

kanssa todistaa melkoista muodikkuutta (1745: 59). Pormestari H. J. Forssteen, joka toimi Helsingin edustajana valtiopäivillä 1742/43, oli teettänyt Tukholmassa vuonna 1742 harmaan verkkapuvun ja shaggitakin ja luultavasti aikaisemmin (1746/47 myssy) samana vuonna Helsingissä vaalean kamlottipuvun (1745: 57).²⁹ Ilmeisesti Helsingissä seurattiin ajankohtaista Tukholman muotia miestenkin puvuissa kuten on todettavissa naisten muotipukujen suhteen näihin aikoihin.³⁰

Naantalissa ja Raumalla tapahtuneesta ulkomaisen vaatteiden leimauksesta on säilynyt epätäydellisiä luetteloita, jotka kuitenkin antavat vihjeitä länsirannikon pikkukaupunkien porvarienupeutumisen 1740-luvulla.

Naantalissa leimautettiin pelkästään silkkivaatteita 15. huhtikuuta 1740. Vaikka 130 porvaria leimautti vaatteitaan, oli ainoastaan inspektori A. Hesslingin luetteloon merkitty miehen silkkivaatteita, nimittäin ruskea takki ja liivi barakan-silkistä.³¹

Jotkut Rauman porvarit ilmoittivat vuoden 1740 leimauksessa ostaneensa pukunsa Tukholmasta, luultavasti käytettyinä. Rauman edustajana vuoden 1734 valtiopäivillä toiminut kauppias Fredrik Hartman ilmoitti nimittäin, ettei hän voinut tietää olivatko Tukholmasta tuodut vaatteet ulkomaisista vai kotimaisista kankaista tehtyjä. Kuvauksesta päätellen nämä jo aikaisemmin (?1735) leimatut puvut olivat vanhanmallisia:

1 swart klänning af kläde med stora upslag, och alt ner förr med knappår som är till förut stämplat. 1 do himmels blå med stora upslag och på bägie sidor alt nerför med knappår. 1 brun rock med stora upslag sampt på bägie sidår med knappår ner före (Rauma 1740: 68).

Samoin raatimies J. Bollstedtin samantapaiset takit oli ostettu Tukholmasta, *uphandlat*. Mustassa puvussa oli suuret hihankäänteet ja edessä täysi-*napitus* alas asti. Kaksi ruskeata takkia oli käännetyjä, yksi ruskea ja harmaa takki vanhoja. Valkoisen takin hihat olivat vinot, *snev* (1740: 70). Porvari Nils Åberg ilmoitti niin ikään, että hänen monta vuotta sitten Ruotsista ostamansa musta verkkatakki liiveineen ja harmaa verkkatakki liiveineen olivat jo käytössä kuluneita (Rauma 1740: 14). Porvari Johan Rahgon ikivanhan mustan puvun takissa oli pienet hihankäänteet, taivaansinisen puvun takissa suuret hihankäänteet, samoin ikivanhassa harmaassa puvussa (1740: 11). Kauppias Hind. Zideenin luetteloon oli merkitty musta, tuhkanvärinen, sininen ja vihreä puku sekä puolikulunut harmaa verkkatakki, jossa oli punainen liivi ja musta satiinipuku. Useimmilla porvareilla oli kuitenkin vain joku verkkatakki liiveineen tai yksittäisiä takkeja leimattavina. Lasimestari Johan Nyströmillä oli

mustan verkkapuvun lisäksi sininen takki, johon kuului taivaansininen liivi (1740: 27). Joh. Bernstenin mustan sortuutin kummallakin sivulla oli napit ja hakanen (1740: 77). Iäkkään tullinhoitaja J. Sporenbergin luetteloon oli merkitty jo aikaisemmin leimatut harmaa ja musta verkkatakki liiveineen sekä pari irtotakkia ja liiviä. Iäkkään varapastori Joseph Ståhlbergin mustaa verkkatakkia ja liiviä selostettiin seuraavaan tapaan:

En svart klädes LifRäck och Wäst med en rad Knappar af Camelgarn lång nehr på bägge (Rauma 12. 4. 1740).

Toukokuussa 1745 ainoastaan yhdeksällä porvarilla oli jotain uutta leimattavaa. Useimmat heistä leimauttivat vain yhden, jotkut kaksikin verkkapukua, joita ei ole kuvailtu tarkemmin.³² Raumalla vuonna 1740 suoritettu ulkomaisista kankaista tehtyjen vaatteiden leimaus paljastaa, että monet porvarit hankkivat pukunsa käytettyinä Tukholmasta kauppatiekkojensa yhteydessä. Kaupungin porvarien Itämeren-purjehdus teki mahdolliseksi myös käytettyjen vaatteiden hankkimisen kauempaakin, mm. Saksasta. Nimipormestari Henrik Sonck puolsi nimittäin vuonna 1762 rätälinoikeuksien myöntämistä sitä anoneelle Erik Andelinille sillä perusteella, että kaupunkilaiset ostivat paljon valmiita vaatteita Saksasta.³³

Ylellisyysasetuksiin liittyvät vaatteiden leimausluettelot vuosilta 1735, 1740, 1742 ja 1745 osoittavat, että takin, liivin ja polvipöksyt käsittävä yhtenäinen verkkapuku oli porvariensa parhaita pukuja. Jotkut harvat teettivät pukunsa tai takkinsa silkistä, kuten droguetista, perpetuellista tai puolisilkistä. Tällaiset puvut käsitettiin yleensä kesäpuvuiksi. Vaatimattomassa asemassa olevat porvarit leimauttivat enimmäkseen irtotakkeja, joihin liittyi usein liivi samasta kankaasta. Sen sijaan eriväriset hienot samettiset ja silkkiset liivit olivat melko harvinaisia. Ainoastaan kerran mainittiin muodikas korukirjottu silkkiliivi (Hamina-Helsinki 1745). Toisinaan verkkapuku käsitti takin ja erivärisen aluspuvun. Leimausluettelot ovat sikäli tavallisia perukirjoja todistusvoimaisempia, että ne antavat käsityksen tietynä ajankohtana eri piireissä yleisesti käytetyistä puvuista. Perukirjoihin taas merkittiin usein asianomaisen miltei elinkautinen puvusto, tosin siten että parhaat puvut, jotka varmasti olivat myös muodikkaimpia, merkittiin pukuluettelon alkuun ja vasta niiden jälkeen arkisemmat vaatteet, jotka perukirjoitusarvoltaan myös selvästi erottuivat edellisistä. Useimmiten takki säilyi kokopuvusta kauimmin käyttökelpoisena, kun taas polvipöksyt ja kotiasunakin käytetty hihallinen liivi kuluvat ensin loppuun. Takki siirtyi silloin arkikäyttöön ja siihen tehtiin uusi aluspuvu, joka saattoi olla erivärisenkin. Usein myös nahkapöksyjä käytettiin arkisin liivin ja irtotakin kanssa. Perukirjoissa on

aniharvoin mitään merkintöjä puvun kuosista, korkeintaan on takki ilmoitettu joskus vanhanmuotiseksi tai puku mainittu uudeksi:³⁴

1 lefwerfärga klädes rock. . . uhr modet (Kemiö Tolvnäs 1731). 1 gl. modig swart rock (Kruunupy 1738). 1 Mans hel ny klädning af grönt kläde, Rock, Wäst, Byxor 150.-, 1 st. do blå klädning någor brukat 120.-, 1 par brukade skin byxor 6.-, 1 gl. grå klädes sortuut med messings knappar 12.-, (kauppias Johan Brunlöf, Kokkola 1751).

Porvariston piirissä rikkaat kauppiat ja raati-miehet pukeutuivat muodikkaimmin. Hieno asu käsitti joskus sinisen kamlottitakin, jossa oli samanvärisestä podesoesilkistä kaulus ja hihankään-teet sekä kaksi liiviä ja kamlottipöksyt. Parhaiden verkapukujen takit olivat silkillä vuorattuja ja niihin kuului silkkiliivejä, joskus mainittiin silkkiset irtopöksytkin. Vaalea droget-kokopuku oli myös suosittu. Talvipuvun takki vuorattiin toisinaan turkiksella ja liivi villavelpillä. Peruukeista mainittiin sekä kukkaro-, rusetti- että pyöreäksi leikattu ja abbe-peruukki. Espanjanruokokeppi täydensi asua. Päällysvaatteista kaprokki kuului miltei joka puvustoon, joskus mainittiin erikseen hakasilla kiinnitettävä verkainen sadetakki. Talvella käytettiin mm. susiturkkeja, susimuhvia ja nimenomaan pohjoisessa lapinpeskejä (liitteet 1753 Kokkola, 1754 Helsinki, 1759 Porvoo).

Maaseudulla asuvat virkamiehet, esimerkiksi maanmittarit, pukeutuivat samaan tapaan. Kokopukuun kuului usein kaksi paria polvipöksyjä, joista käytettiin myös nimitystä *permissioner*. Kesäpuku oli joskus puolisilkkiä, silkkiliivejä yhdistettiin eri asuihin. Monet saapasparit, säämiskäpöksyt ja työpuserot, *bussarong*, sekä lapinpeski viittasivat ulkotyöskentelyyn. Herrasmiehen asuun kuuluvina mainittiin monenlaisia peruukkeja alkaen vanhanaikaisesta allonge-peruukista tavallisiin kukkaro-, rusetti-, piiska- ja a:b:-peruukkeihin (liitteet 1755 Pietarsaari, 1756 Halikko).

Samoihin aikoihin saattoi iäkkäiden kartanonherrojen puvustoissa vielä ilmetä barokkimakua. V. 1752 80-vuotiaana kuolleen eversti, paroni C. C. Bildsteinin jäämistössä oli punaisen skarlakan-puvun ohella mm. pari punaista takkia, joista toisessa oli musta silkkivelpivuoraus. Ruskeasta villa-pellava-sekoitteesta tehdyssä takissa oli musta nyöripunosnapitus, samanvärisiin polvipöksyihin liittyi musta damastiliivi. Mustaa verkapukua kutsuttiin surupuvuksi. Harmaassa verkapuvussa oli silkkivuori, kesäpuku oli harmaata perpetuellia. Irtonaisia silkkiliivejä oli keltaisesta silkistä ja nopkinista. Kesällä eversti oli käyttänyt punaista ja talvella ruskeaa ilveksellä vuorattua verkakaapua (liite Porvoon pit. Drägsby 1752, 1760).

Muotokuvista ja laatuksista päätellen miesten

8. Turkulaisen kauppiaan, sittemmin Teijon ruukintirehtöörin ja vuorineuvos Johan Jakob Kijkin (1706-1777) siniseen verkatakkiin liittyy hopeanharmaa (droguet?) liivi, asua täydentää solmu- eli ns. sotilasperuukki. L. Pasch on luultavasti maalannut muotokuvan 1740-luvun alussa. TKKM 16169: 2, foto P. O. Welin, MV HKA.

Kijk leimautti v. 1735 Turussa kuusi pukua, jotka olivat oliivinviruskeaa ja harmaata perpetuelia, sinistä ja vaaleata droguetia, yksi kahvinvärinen ja yksi musta. Ulkomaisista kankaista valmistettujen vaatteiden leimauksessa v. 1742 hän ilmoitti kaksi mustaa ja yhden punaharmaan verkapuvun, tuhkanharmaan verkaturkin ja sinisen kaprokin.

puvut olivat 1740-luvulla yleensä vuoden 1735 pukuasetuksen mukaisia, usein kauluksettomia ja korkeintaan noin $\frac{1}{3}$ käsivarren pituisin hihankään-tein varustettuja. Edestä napittamattoman takin alta näkyy tavallisesti hieman lyhyempi liivi, joka oli usein erivärinen kuin takki, hienoimmat jopa kuviollista silkkiä (kuvat 8, 9).

Vuoden 1735 pukuasetuksen jälkeen julkaistuisa ylellisyysasetuksissa ei enää annettu uusia määräyksiä miesten puvun kuosin suhteen. Kun ylellisyysasetukset uusittiin vuonna 1746, valitettiin sitä, ettei edellisen asetuksen määräyksiä enää noudatettu. Valtiopäivillä perusteltiin asetuksen uusimisen tarpeellisuutta sillä, että pukeutumiseen oli pesiytynyt väärinkäytöksiä, salakuljetus rehotti ja jo vanhastaan juurtuneen ylellisyyden lisäksi oli keksitty turmiollisia uutuuksia. Ylellisyysasetuksessa 20. 1. 1746 täsmennettiin aikaisempien asetusten määräyksiä ja annettiin entistä yksityiskohtaisempia ohjeita mallipukujen kuosista. Miehenpuku oli edelleen ehdottomasti valmistettava vuoden 1735

9. Kaksi yksityiskohtaa puistokohtauksia ja vuodenaikojen esittävästä ns. metsätapetista 1740-luvulta. Kavaljeerin puku noudattaa pääpiirtein vuoden 1735 mallikaavoja, joskin takin liepeet kaartuvat jo lennokkaasti taaksepäin. Takkiin liittyvä erivärinen liivi on sen verran lyhentynyt, että polvipöksyt näkyvät, sukat on edelleen vedetty pök-

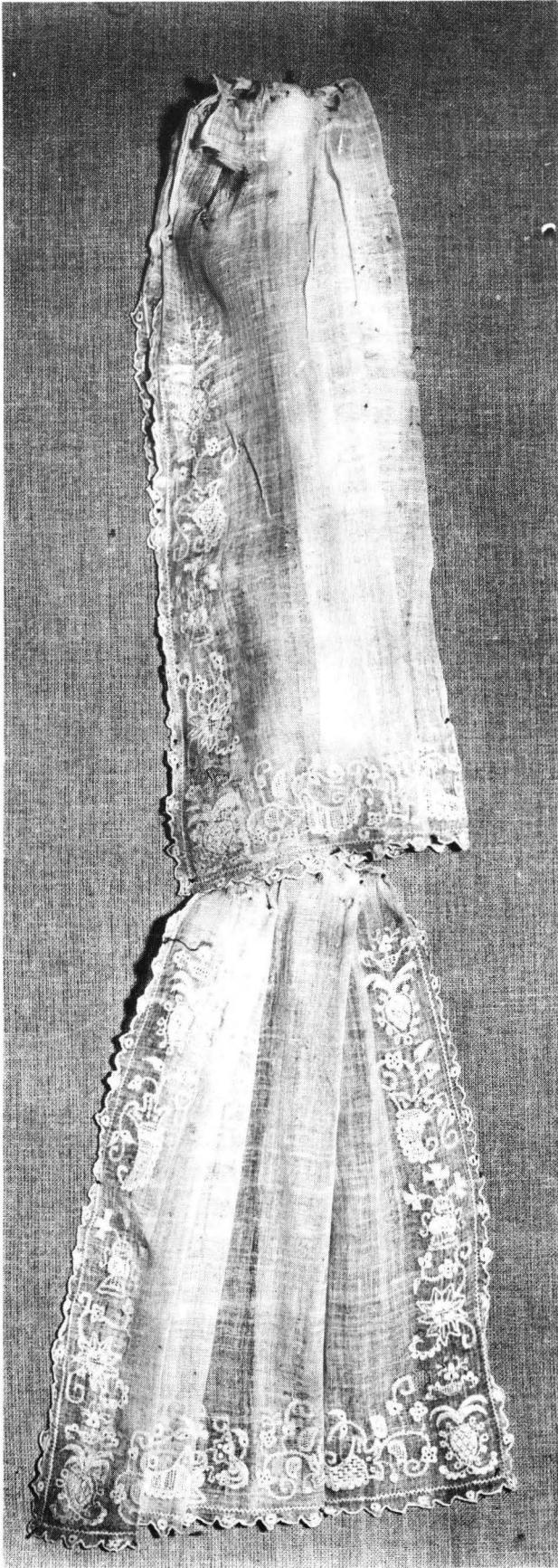

synlahkeiden yli ja sidottu nauhoilla. Muodikas kukkaroperuukki ja keppi täydentävät asua. Rouva esiintyy robe-rondeen pukeutuneena. TKHM, numeroton, sijoitettu Qwenselin talon saliin. Foto P. O. Welin, MV HKA.

asetuksessa hyväksytyjen mallitakkien mukaan, *en Lif=Räck, en Sourtout*, joiden mallipukujen kaavat oli lähetetty maaseudullekin. Mukavuus- ja säästävyyssyistä oli tosin lupa jättää kummastakin takista pois kaulus ja hihankäänteet sekä panna sivuille vähemmän laskoksia (rynkor) kuin malleissa oli. Kaikki toppaukset sekä rintakappaleissa että liepeissä kiellettiin. Ainoastaan napinreikiä ja nappeja sai vahvistaa karkealla vuorikankaalla (dvelk, canfas) sekä panna boijia laskoksiin. Miehen surupuvun nappeja ei saanut päällystää veralla eikä muullakaan kankaalla. Määräykset eivät koskeneet armeijan virkapukuja, pappis- eikä talonpoikaissäädyn pukuja, merimiesten vaatteita eikä liioin miesten tavallisia päällysvaatteita kuten kaapuja ja päällystakkeja (kappräckar). Pikkulasten vaatteet eivät kuuluneet asetuksen piiriin. Edelleen oli luvallista käyttää loppuun sellaiset vaatteet, jotka eivät olleet hyväksytyin muodin mukaisia, mutta joita ei voinut korjata niitä vahingoittamatta (§ 1). Sakon uhalla kiellettiin miesten ommellut

kaularöyhelöt, *bröstkrus*, ja kalvosimet, *manchetter*, siitä riippumatta olivatko ne kotimaassa vai ulkomailla ommeltuja (§ 4). Kaikkien kullalla ja hopealla koristettujen nappien, kaluunanauhojen, hapsujen ja nyöritysten käyttö, pitsit ja kirjonnat kiellettiin jälleen (§ 6).³⁵

Vuoden 1746 asetuksessa kielletyt kirjotut kaulaliinat eivät olleet tuntemattomia Suomessakaan. Turun tuomiokirkon hautatutkimusten yhteydessä 1920-luvulla porvari Johan Wittfoothin arkusta (1743) on otettu talteen ohuesta pellavapaltninasta ommeltu (22/25 lankaa cm²) sekä reunoistaan kirjottu kaulaliina (kuva 10). Kaulan ympäri kiedotun 120 cm pituisen ja 44 cm levyisen, keskiosastaan harmonikkamaisesti noin 4,5 cm levyiseksi laskotetun liinan molemmat vapaat päät on kirjottu 27,5 cm pituudelta. Langettiommel reunustaa päitä, joita kiertää pohja- ja varsipistoin kirjottu runsaudensarvista ja kukkakoreista sekä vapaista kiemuroista koostuva siro korusommel.³⁶ Kirjottuja kaulaliinoja esiintyi perukirjoissakin (liite 1756 Halikko).

10. Päistään langettireunuksella ja pohjapistokirjonnalla koristettu miehen kaulaliina ohutta pellavapalttinaa. Kuulunut kauppias J. J. Wittfoothille († 1743) Turussa. TTM 320 v. Foto Gustav Welin, MV HKA.

Wittfoothin kaulaliina todistaa melkoista muodikkuuden tasoa Turun varakkaan porvariston keskuudessa jo 1740-luvulla. Se on samalla harvinainen todistuskappale asiakirjoissa mainituista miehenpukua täydentäneistä asusteista, joita ei ole Suomessa yleensä säilynyt 1700-luvulta, kuten ei paljon muitakaan miesten vaatekappaleita.

MESTARINÄYTTEET

Mestarinäytesuorituksista voi todeta, että Turun, Porvoon ja Helsingin ammattikunnat vaativat 1740-luvulla miehenpuvun leikkaamista uuden muodin mukaan.

Kun Helsingin maistraatti hyväksyi 30. 8. 1738 räätälinammattikunnan laatiman uuden hinnaston, voinee olettaa, että tarkoituksena oli uusia hinnasto vuoden 1735 pukuasetusta vastaavaksi. Hinnastossa huomioitiin ilmeisesti kaikki näihin aikoihin yleisesti käytetyt vaatekappaleet. Takin, liivin ja polvipöksyt käsittävän hienosta verasta tehdyn sortuuttiasun tekopalkka oli silkkivuorisena 18 taalerialia, chalon- tai raskvuorisena 15 taalerialia ja karkeasta verasta valmistettuna 14 taalerialia. Ruotsalaisen takkipuvun teko, *en Svensk Klädning*, joka käsitti samoin takin, liivin ja pöksyt, hinnoiteltiin 12 taaleriin ja kaprokki 6 taaleriin. Erillisen sortuuttitakin teko maksoi 7 taalerialia 16 äyriä ja liivin sekä pöksyt käsittävän aluspuvun teko saman verran. Pienin hihankääntein varustetun takin teosta veloitetttiin 6 taalerialia ja liivistä sekä pöksyistä saman verran yhteensä. Pöksyistä, joissa oli taskut sekä napitus polvihalkioissa, veloitetttiin 2 taalerialia 16 äyriä ja yksinkertaisista pöksyistä 2 taalerialia. Kirjottujen, *laskade*, säämiskäpöksyjen teko maksoi 4 taalerialia, erillisen hihallisen kangasliivin teko nappeineen maksoi 3 taalerialia ja hihattoman 2 taalerialia 16 äyriä. Nauhoituksella kiinnitetyn liivin teko maksoi vain 2 taalerialia. Papin kaavun samoin kuin takin tekopalkka oli 9 taalerialia. Värillisestä verasta ommellun matkakaavun teko maksoi 6 taalerialia.³⁷

Porvoon räätälinammattikunta määräsi vuonna 1740 kisälli Gustaf Olanderille mestarinäytteeksi miehenpuvun, joka käsitti uuden muodin mukaisen takin ja polvipöksyt (liite Porvoo 2. 5. 1740). Takki oli 103 cm pituinen, edestä hieman pitempi, helman koko laajuus laskoksineen lähenteli neljää metriä. 60 cm pituisissa hihoissa oli yli 15 cm korkuiset käänteet. Pöksyt olivat n. 50 cm pituiset. Porvoon räätälinammattikunnassa ei mittojen oton yhteydessä kysytty lainkaan takin sivulaskosten lukumäärää. Kisälli Jören Wikstenin piti leikata tavallinen ruotsalainen takki, *en Svensk Liif-Räck*, jolla tarkoitettiin asetuksen mukaista pienellä kauluksella varustettua takkia. Takin mitat olivat mil-

tei samat kuin edellisessä mestarinäytteessä (liite Porvoo 27. 1. 1744). Helsingissä määrättiin kisälli Márten Rönbergille 1744 mestarinäytteeksi miehenpuku *enligt det vanliga modet, en ordinair Swänsk klädning*. Rönbergin ilmoittamat mitat olivat kuitenkin niin epätäydelliset, ettei niistä selviä mitään lisää puvun kuosiin nähden (liite Helsinki 14. 6. 1744). Kun räätälinkisälli Eric Löving anoi vuonna 1746 pääsystä mestariksi, ammattikunta selitti, että hän sai suorittaa näyteen niin pian kun hän sai tehdäkseen muotipuvun, *en mode klänning*. Johan Bomanille määrättiin samana vuonna näytteeksi *en nu för tiden brukelig klädning* (liite Helsinki 11. 7. 1746). Vaikka Helsingin räätälinammattikunta määräsi mestarinäytteeksi muodinmukaisen miehenpuvun, ilmenee 1740- ja 1750-luvulla pöytäkirjaan merkityistä mitoista, että mitat esitettiin ainoastaan takista ja polvipöksyistä. Mitat olivat lisäksi varsin puutteelliset; esimerkiksi takin hihankäänteitä ja sivulaskosten lukumäärää ei mainittu koskaan. Mitoista selviää ainoastaan, että kaulukseton takki ulottui polvien alapuolelle ja pöksyt olivat noin 45 cm pituiset; ilmeisesti ne siis roikkuivat kauluksensa varassa vapaasti lanteilla (vrt. liite Helsingin mestariluettelo).

Turun räätälinammattikunta vaati ammattinäytettä suorittavien kisällien esittämästä takin ja polvipöksyt käsittävistä miehenpuvusta paljon täsmällisemmat mitat, 1740-luvulla takista tavallisesti 32 mittaa ja 1750-luvulla jopa yli 50 mittaa. Takin sivulaskosten lukumäärä esiintyi kuitenkin ensi kerran vasta Mathias Cummeniuksen mitoissa 1750, jolloin takissa oli 4 1/2 kappaletta korttelin syvyisiä sivulaskoksia (liite Turku 20. 2. 1750). Tämä laskosluku muodostui vakioksi. Mestarinäyteistä esitetyistä mitoista selviää, että kaulukseton takki oli 1740- ja 1750-luvulla tavallisesti vähän yli 7 korttelin (= n. 104 cm) pituinen ja että edessä oli 12 napinreikää. Takin hihankäänteet olivat noin 20 cm korkuiset, sivulaskosten vaikutuksesta takin alaleveys oli kaikkiaan noin 4 metriä. Noin 45 cm pituiset polvipöksyt riippuivat perinteiseen tapaan lanteilla kauluksensa varassa. Uutta oli pöksynkaulukseen upotettu, *inskuren*, ns. englantilainen tasku, joka viitannee englantilaisen miehenmuodin vaikutukseen. Pöksyissä oli yleensä tavanomainen etuhalkio. Kisälli Mathias Hypénin mitoissa vuonna 1748 mainittiin poikkeuksellisesti luukku ^{37a}, joka oli noin 34 cm levyinen. Mathias Cummeniuksen mitoissa (1750) huomioitiin ensi kerran pöksynlahkeiden napinreiät, joita oli neljä. Tämä merkitsi luultavasti sitä, että napitetut lahkeet ulottuivat polvien yli sukkiin päälle (liitteet Turku 26. 10. 1748, 20. 2. 1750 sekä Turun mestariluettelo). Turun ammattikunta valvoi tarkoin, että mestarinäytesuorituksissa noudatettiin vallitsevaa kuosia.

Vuonna 1755 hylättiin eräs näyte sillä perusteella, että ammattikunnalle olisi häpeäksi jos se hyväksyisi näyteen, jota ei ollut valmistettu käytössä olevaan tapaan:

icke funnos giorde efter en för tiden brukeligt sätt för hederligt folck så som mästerstycke.

Asianomainen räätäli hyväksyttiin ns. puolimestariksi, jolla oli oikeus valmistaa ainoastaan sarkaa ja nahkapukimia sekä turkkeja köyhälle kansalle, *för ringare folck*. Mestarinäytesuorituksissa kiinnitettiin huomiota myös kangaslaatuun; mestarinäytteeksi tehtävään miehenpukuun ei yleensä haluttu hyväksyä liian karkeata verkkaa eikä sarkaa. Joskus tosin myönnettiin tähän lupa säälistä kisällin köyhyyden ja iän perusteella (Turku mestarinäyteliite 1754 13/6, 1755 26/3).

Takin ja polvipöksyt käsittävän miehenpuvun lisäksi Turun räätälinammattikunta vaati mestarinäytteeksi kaprokin ja yhden naisten vaatekappaleen, tavallisesti nutun.

Asiakkaiden ammattikunnalle esittämät valitukset, joissa vaadittiin korvausta tilaustyössä havaituista virheistä, valaisevat toisinaan puvun kuosia, koska valituksenalaiset vaatekappaleet tarkastettiin perusteellisesti. Turussa postitirehtööri luutnantti C. De la Valle vaati 3. 8. 1743 räätälimestari Jacob Aspegrenilta korvausta tämän ompelemasta villadroguet-puvusta, koska siinä oli tahroja ja muita vikoja. Postitirehtööri oli ostanut Viipurista 20 kyynärää droguetia ja 6 kyynärää chalonia vuoriksi sekä tusinan takin- ja 3 tusinaa liivinnappeja. Vuoraukseen ja kovikkeisiin tarvittavat kankaat sekä ompelulangat oli hankittu Turusta. Puvun, jossa oli kaksi paria pöksyjä, tekopalkka oli 2 taaleria 24 äyriä. Postimestari väitti, että tahrojen lisäksi takissa oli tekovirheitä, hihat olivat liian väljät, nappeja ei ollut pantu hihojen alle ja takalaskoksissa oli jatkoja. Räätälinvaimo, joka oli kutistanut kankaan, selitti, ettei kangas ollut tullut kutistettaessa tasaväriseksi, koska se oli vanhaa. Hän kertoi myös, että postimestari oli aluksi ollut tyytyväinen pukuunsa ja käyttänyt sitä kuukauden verran ennen kuin esitti valituksensa. Puvun tarkastuksen suorittaneet räätälit totesivat, että toinen taskunläppä ja hihojen aluskappaleet olivat hieman vaaleampia kuin takinliepeet. Tämä johtui kuitenkin kankaan vanhuudesta. Puvun teossa ei ollut mitään virheitä, se oli kaikilta osiltaan tehty tavanomaiseen tapaan, *effter thet nu brukbare sättet wälgjordt*. Takalaskosten jatkokset olivat välttämättömiä villakankaan kapeuden vuoksi. Räätälin leski vapautettiin syytteestä.³⁸

Kapteeni Johan Engman syytti 15. 3. 1754 Turussa räätälimestari Henrik Palménia puvun pilaamisesta. Kapteeni oli jättänyt räätälille 9 1/2 kyynärää hienoa sinistä verkkaa, josta piti tehdä takin, liivin

pöksyt käsittävä täydellinen puku. Takissa piti olla pienet hihankäänteet eikä syviä laskoksia. Kapteeni moitti sitä, että mm. takin ja liivin taskunlöpissä ja sivulaskoksissa oli näkyviä jatkoksia. Mestari Palmén puolestaan selitti, ettei saatavissa olevista verkalaaduista, jotka olivat kapeampia kuin aikaisemmin käytetyt ulkomaiset verat, voinut leikata pukua ilman jatkoja, jotka oli tehty samalla tavalla kuin Tukholmassa oli tapana. Kapteeni valitti myös, että liivi oli kaulasta noussut takin päntien yläpuolelle ja että pöksyjen polvinauhoissa oli viikoja. Pukua tutkittuaan ammattikunta vapautti mestarin syytteestä. Kapteeni vetosi asiassa kämnerioikeuteen. Siellä mestari Palmén täydensi selontekoaan viittaamalla kapteenin lihavuuteen, minkä vuoksi hänelle ei voinut valmistaa pukua ilman jatkoja uusimman muodin mukaan, *med långt lif, tillräckeliga fällar och nog stora pattar*. Koska puku oli vuorattu villavelpillä, piti päällyskangas leikata kyllin väljäksi. Räätäli korosti jälleen eroa kapean, vahvasti kutistettavan (kotimaisen) veran ja leveän, vain vähän kutistuvan (ulkomaisen) veran välillä, samoin myös entisen ja nykyisen muodin eroa, *det förra och nya modet*. Mestari Palmén ilmoitti jo madaltaneensa liiviä kaulasta sekä vaihtaneensa pöksyjen kamelinkarvaiset polvinauhat verkaisiin. Hän selitti myös, ettei hän ota takaisin kapteenin jo käyttämää pukua.³⁹

Tyrvään kirkkoherra maisteri Kristian Welin vaati vuonna 1758 mestari Anders Orrströmiä korvaamaan hänen pojalleen tehdyn liian pienen puvun. Mestari oli saanut 7 kyynärää sinistä verkkaa takin ja liivin käsittävään pukuun. Takki ja liivi olivat kuitenkin liian lyhyet, takin olisi pitänyt olla vähintään tuumaa pitempi niin että sen liepeet olisivat ulottuneet pöksyjen polvinauhon yli. Liivikään ei liioin ulottunut pohkeiden paksuimman kohdan yli. Kun ammattikunta tarkasti pukua, todettiin että liivin liepeet olivat liian pitkät vallitsevan kuosin mukaan, *efter thet nuförtiden brukeliga maneret*. Kangas ei liioin olisi riittänyt suurempaan pukuun, mutta koska puvussa oli riittävästi saumanvaroja, käskettiin Orrströmiä korjaamaan se sopivan kokoiseksi. Asiaa käsiteltäessä ilmeni, että puku oli tilattu erään toisen suunnilleen samankäisen pojan mittojen mukaan.⁴⁰

Kyseiset tapaukset osoittavat, miten suurta huomiota kiinnitettiin takin laskoksiin, hihojen leikkaukseen, taskunlöpisiin sekä takin ja liivin pituuteen. Niitä pidettiin tärkeinä kuosikkuuden tunnuksina.

YLELLISYYSASETUKSET 1766, 1770

Vapaudenajan viimeisissä ylellisyysasetuksissa huomio kohdistettiin pelkästään miehenpuvun

kangaslaatuihin ja asusteihin, kuosiin ei enää puututtu. Myssyjen vuonna 1766 sanelemassa ylellisyysasetuksessa kiellettiin miehiä sakon uhalla käyttämästä 1. 1. 1767 jälkeen vaatteisiinsa ja niiden vuoraukseen silkki- ja samettikankaita; kiello ei koskenut muhveja, kalotteja, karpus-huppuja, kaulaliinoja, hiuspusseja, kankipalmikon nauhoja, upseerien kokardeja . . . silkkisukkia, pöksyjä, kepin nauhoja, talvimyssyjä, silkkikäsineitä eikä puuvilllasamettisia aluspukuja. Pitsi- ja *entoilage*-mansetit kiellettiin niin ikään ja ainoastaan kamritsi- ja nokkospalttinaiset mansetit sallittiin. Livreoiden silkkinyörikoristelu oli kiellettyä. Asetuksen selityksessä 11. 12. 1766 huomautettiin nimenomaan, että ulkona käytetyt silkkiliivit, samoin silkkilompakot olivat kiellettyjä vaatteita (§ 7). Sakon uhalla kiellettiin silkkikirjonta miesten vaatteissa ja kulta- ja hopeakirjonta yleensäkin (§ 9).⁴¹

Kankaiden ja asusteiden suhteen jäivät edelliset määräykset miltei muuttumattomina voimaan, kun aikaisemmat ylellisyysasetuksen kumottiin 15. 3. 1770 entistä vapaamielisemmän kauppapolitiikan seurauksena. Uutta asetusta perusteltiin sillä, että oli mahdotonta ohjata pukumuotia ja elintapoja asetuksilla. Todettiin, että jotkut asetukset suorastaan estivät teollisuuden vapaata kehitystä. Asetukset olivat myös ikävällä tavalla korostaneet säätyjen välistä pukeutumiseroa, *göra obehagliga skilnader imellan Personer af lika wilkor och omständigheter*. Ainoastaan kauppatasetta rajoittava tuonti kiellettiin edelleen. Jälleen kiellettiin miehiä käyttämästä silkkisamettia vaatteisiin ja niiden vuoraamiseen. Määräys koski pukuja ja päällysvaatteita: *kappor, kappräckar, så kallade Surtouter, Räckar och Wästar*. Kulta-, hopea- ja silkkikirjontaan sekä pitsi- ja *entoilage*-mansetteihin ja livreoiden silkki- ja puolisolkkinyöritykseen kohdistetut kiellot toistettiin (§ 4). Vaatteiden kuosia ei rajoitettu, se oli vapaa kunhan vaatteet valmistettiin kotimaisista kankaista ja tarvikkeista.⁴²

Vuosien 1766 ja 1770 asetusten mukaan miesten pöksyt sai valmistaa silkistä, vaikka silkin käyttö takkeihin ja liiveihin kiellettiin.

Suomessa suhtauduttiin vakavasti näiden asetusten määräyksiin. Varsinkin korkeassa virka-asetuksessa olevat herrat tunsivat ilmeisesti velvollisuudekseen noudattaa määräyksiä kirjaimellisesti. Laamanni Johan Christopher von Morianin (1694-1766) perukirjaan merkittiin verkapukujen ohella, joista uusin ja hienoin oli vuorattu silkillä, toiset chalonilla, uusi leikatusta sametista tehty ja silkillä vuorattu irtoliivi. Sitä ei voitu merkitä täyteen arvoonsa, koska tällaisia vaatteita oli nyt kielletty käyttämästä (liite 1767 Perniö, Melkkilän kartano). Samoin Vaasan läänin maaherran, vapaaherra Lorens Johan Giösin (1710–74) perukirjan puku-

luetteloon merkittiin kenraalinunivormun, verkapukujen ym. irtovaatekappaleiden ohessa sametti- ja silkkihiivi huomautuksella:⁴³

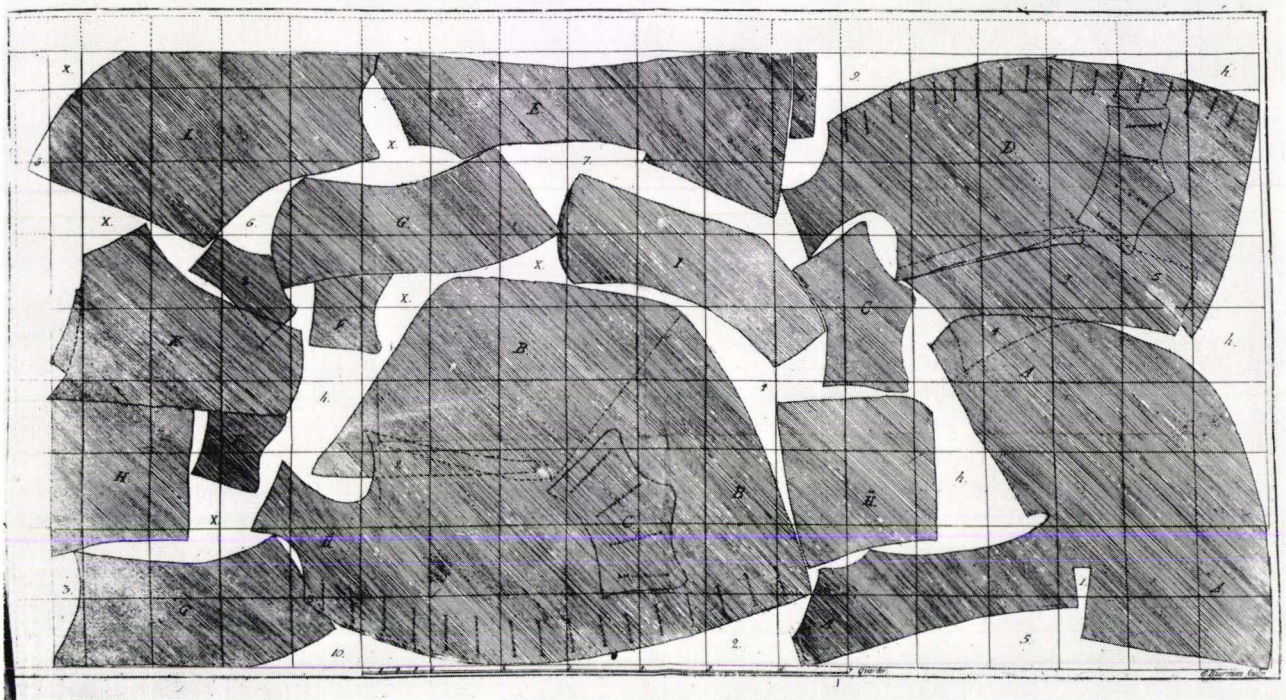
1 röd sammets väst, nu oloflig till bruk, med böxor 140:-, 1 blå siden droyets väst ologl. til bruk 24:- (Tenhola, Prästkullan kartano 1774).

MIEHENPUKU 1700-LUVUN KOLMANNELLA NELJÄNNEKSELLÄ

Miehenpuvussa ns. tyylikaudet eivät erotu yhtä selväpiirteisinä kuin aikakauden naistenpuvussa, koska pukujen leikkaus muuttui vähitellen ja muotisilkkiä kuosit eivät liioin vaikuttaneet miesten vaatetuksen yleissävyyn. Miesten puvuthan valmistettiin enimmäkseen yksivärisistä villakankaista, korkeintaan liivit kuviollisista kankaista ja hienoimmat aamutakit kuosillisista silkeistä, sintistä, usein myös karttuunista. Ylellisyyslainsäädännön avulla yritettiin jopa estää pukujen leikkauksen liiallista muodistumista eli »ranskalaistumista». Kuitenkin on havaittavissa, miten vuosisadan puolimaissa pyrittiin miestenkin pukujen leikkauksessa korostamaan samoja linjoja, nimittäin hoikan vartalon ja lanteilta luonnottomasti sivuille leviävien liepeiden vastakohtaa, joka kureliivin ja pönkkähameen avulla määräsi rokokoon naispukujen linjat.

Vaikka valtiovallan taholta ei vuosien 1735, 1739 ja 1746 ylellisyysasetusten jälkeen enää pyritty asetuksilla ja pukujen leimauksilla määräämään ja valvomaan miehenpuvun kuosia ja liiallista hienoutta, ilmeni ns. hyödyn aikakaudelle ominainen taloudellinen ajattelutapa mm. siten, että viranomaiset yrittivät käytännöllisiä ohjeita antamalla tehostaa yksityisen säästämisen tärkeyttä pukeutumisessa. Tukholman räätälinammattikunta oli jo vuoden 1731 pukuasetusta suunniteltaessa saanut tehtäväkseen mallipuvut, joiden leikkauksessa oli pyrittävä kankaiden säästöön. Ammattikunnalta tilattiin myös vuoden 1735 asetuksen säästöohjelman mukaiset mallipuvut. Tukholman räätälinammattikunta käsitettiin nimenomaan alansa keskuselimeksi, jonka leikkaamia kaavoja ja antamia ohjeita valtakunnan muiden räätälinammattikuntien oli seurattava.

Tukholman räätälinammattikunnan vuonna 1754 julkaisemat miehenpuvun leikkuukaavat: *Anmärkningarna Wid det sätt at Tilskära Kläder som nu är brukeligit*, oli luultavasti tarkoitettu ohjeeksi muille ammattikunnille. Leikkausohjeisiin liittyvässä mallikaavassa, *Charta*, (kuva 11) on esitetty, miten 7 (?) korttelin levyisestä kankaasta voidaan leikata miehenpuku mahdollisimman taloudellisesti: »Methode, huru alla delarna af en klädning utur tyget bäst kunde tagas, det ena jämkas uti det andra». Keskekokoiseen miehenpukuun, joka kä-

11. Miehen puvun mallikaavat Tukholman räätälinammattikunnan julkaisemista ohjeista »Anmärkningarna Wid det sätt at Tilskära Kläder som nu är brukeligit», 1754. A, B takin etu- ja takakappale, C taskunläppä, D, E liivin etu- ja takakappale, F taskunläppä, G, H takin hihat ja hihankäänteet, J liivin hihat, K, L pöksyjen etu- ja takakappale. Foto KB.

sitti takin, hihallisen liivin ja polvipöksyt, laskettiin tarvittavan 9 kyynärrä seitsemän korttelin levyistä verkkaa, jonka oletettiin kutistuvan käsittelyssä (krympning). Takin etukappale oli 7 1/2 korttelin ja takakappale 7 korttelin pituinen. Ohjeissa todettiin, että puvun leikkaus, *façon*, määräsi kankaan me- nekin. Kangasta meni vähemmän, jos sivulaskok- sia pienennettiin. Sen sijaan kangasta tarvittiin runsaammin, jos tavoitteena oli aistikas leikkaus, *efter goût och smak*. Samassa yhteydessä ammatti- kunta esitti, että Ruotsissa pitäisi ruveta valmista- maan pukusarjoja, jolloin leikkauksessa säästettäi- siin melkoisesti kangasta. Ammattikunta voisi sil- loin myös vahvistaa hinnaston puvun koon perus- teella, jolloin asiakas saisi puvun mahdollisimman halvalla.⁴⁴

On täysi syy uskoa, että Tukholman räätälinam- mattikunnan vuonna 1754 julkaisemat mallikaavat edustivat valtakunnan pääkaupungin ajankohtais- ta miestenmuotia, jota seurattiin myös Suomessa. Kaavoista selviää miten miestenmuoti oli muuttu- nut kahdessakymmenessä vuodessa vuoden 1735 ylellisyysasetukseen liittyneiden mallikaavojen mukaisesta ihanteesta. Takin liepeet olivat lanteilta alkavien sivulaskostensa ansiosta levinneet enti- sestään kummallekin sivulle samaan tapaan kuin naisten pönkkähameet vuosisadan puolimaissa. Laajojen liepeiden vastakohtana korostettiin varta- lon hoikkuutta miehustan vartalonmyötäisellä leikkauksella. Siirtämällä sivusaumoja taaksepäin kavennettiin selkää. Takin etureunat taas kaarret- tiin alhaalta kummaltakin puolelta taaksepäin niin että alla pidetty, usein hienommasta kankaasta valmistettu liivi tuli sopivasti näkyviin. Kaulukset- toman takin pääntietä reunusti kapea pystysuikale. Takin leveissä, puolipitkissä hihoissa oli vielä mel- ko suuret käänteet. Ohjeissa tosin huomautettiin, että kangasta voi säästää suoristamalla ja kaventa- malla hihoja. Liivin huomattavasti kapeammat ja pitemmät hihat näkyivät takinhihojen suista. Sekä takissa että liivissä oli edelleen suurehkot taskun- läpät, joihin oli merkitty neljä pystyä napinreikää. Sekä takin että liivin etunapitus ulottui helmaan asti. Takin 16:sta ja liivin 18:sta napista tosin vain keskimmäiset napitettiin kiinni ja niitä lukuun ottamatta vastaavat napinreiät olivat sokeita. Ta- kinnapit ja napinreiät olivat jonkin verran liivin- nappeja ja napinreikiä suuremmat. Takin ja ainoas- taan hieman lyhyemmän liivin piiloon jäävät pök- syt olivat edelleen samanlaisia lanteilla roikkuvia, takaa pussimaisia polvipöksyjä kuin aikaisemmin.

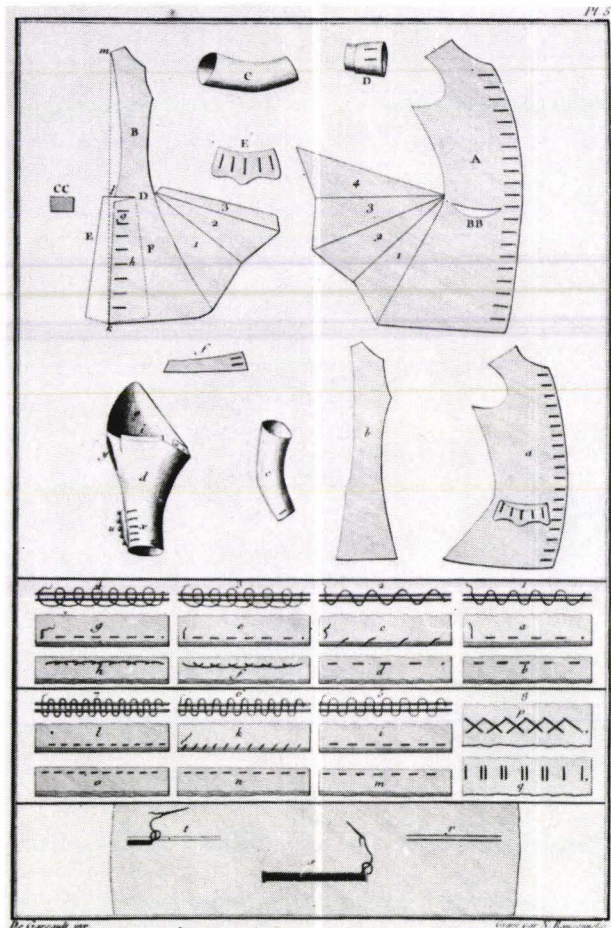
Tukholman räätälinammattikunnan vuonna 1754 julkaisemat miehenpuvun kaavat edustivat valis- tusajalle tyypillistä pyrkimystä antaa ammattimie- hille kaavojen välityksellä ohjeita uudenaikaisen leikkauksen mahdollisimman edullisesta soveltami-

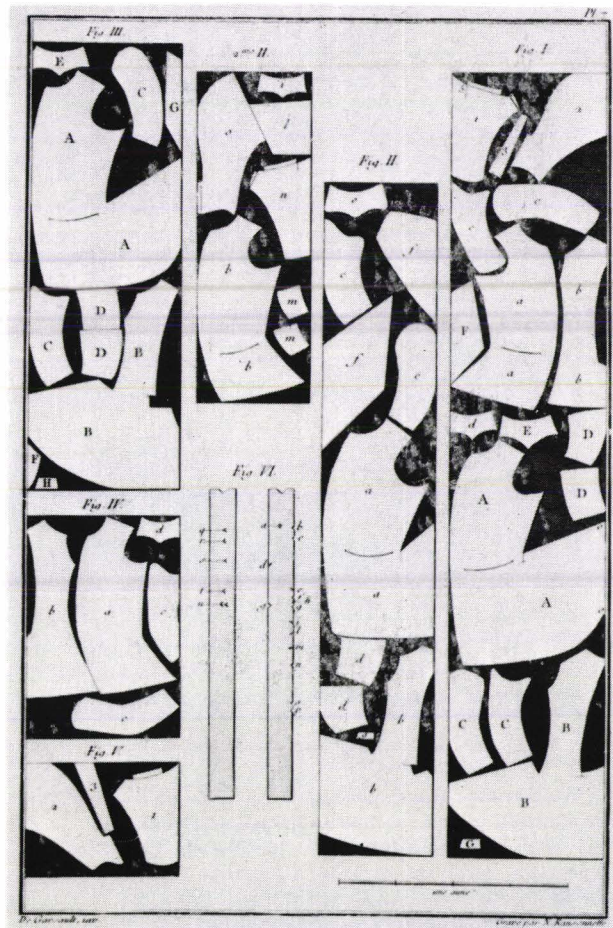
12. F. A. de Garsault, L'Art du tailleur, Paris 1769, pl. 4. A, B, C miehen puku = takki, liivi, polvipöksyt (E l'habit complet: le Justaucorps, la Veste & la Culotte). D Redingotte eli englantilaiskuosinen päällystakki. F nahkapök- syt. Foto KB.

sesta erilevyisiin kankaisiin.⁴⁵ Ranskalaisen räätä- limestari A. F. de Garsaultin räätälinohjeissa »L'Art du Tailleur» (1769) esiteltiin vastaavasti miehenpu- vun tekoon käytetyt kankaat, räätälin työkalut, eri ompeleet, mittojen otto sekä muodissa olevien vaa- tekappaleiden leikkaus erilevyisiin kankaisiin sovi- tettuna. Kunkin vaatekappaleen valmistuksesta annettiin yksityiskohtaiset ohjeet. Ranskalainen miehenpuku käsitti takin, liivin ja polvipöksyt (ku- va 12). Erillisinä vaatekappaleina esiteltiin sourtout ja redingote sekä uutuuksina frakki ja lyhytliepei- nen liivi, *veston*. Myös aamutakin, kaavun ja irtoliivien, *la camisole ou le gilet*, sekä nahkapöksyjen valmistus selitettiin tarkoin (kuvat 13a, b). Garsaul- tin kaavojen muunnelmat julkaistiin jossain mää- rin muodistettuina valistusfilosofien toimittamassa suuressa Encyclopediassa, joka levitti kaikkien alo- jen tietoa ympäri sivistyneen maailman (kuvat 14a, b, c).⁴⁶

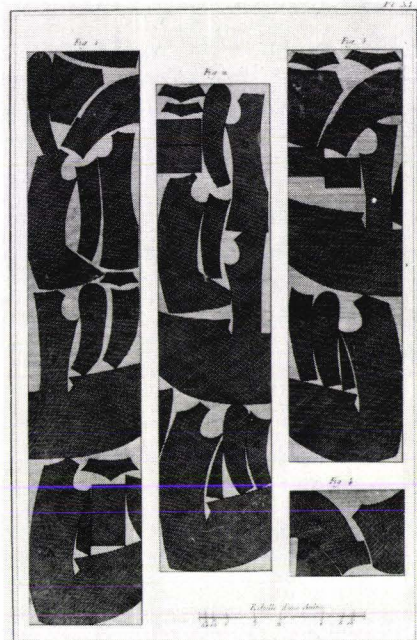
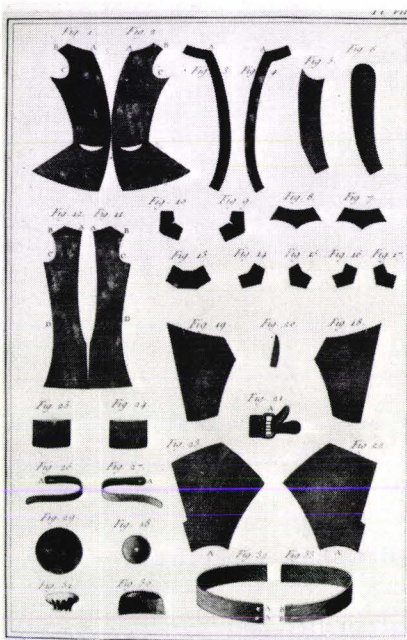
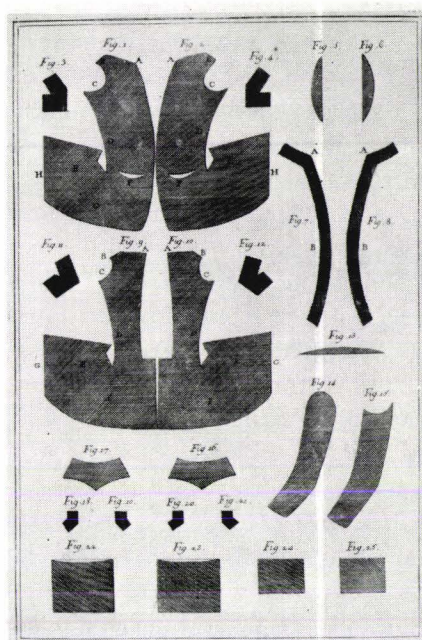
Ranskalaisten Encyclopediojen pukukaavat an- tavat käsityksen miestenmuodin suuntauksesta Pariisissa 1760- ja 1770-luvulla. Kaavat osoittavat, että miesten puvussa tavoiteltiin entistä hoikempaa ja sirompaa yleissiluettia, mikä todistaa jo ilmeistä uusklassismin näkemystä. Tämä saavutettiin ka- ventamalla edelleen takin selkäkappaleita ja hiho- ja, jotka leikattiin kapeiksi ja pitkiksi ja jotka päättyivät kapeisiin käänteisiin. Sekä takin että entistä lyhyemmän liivin taskunläpät pienenevät. Kummassakaan ei ollut kaulusta. Polvipöksyt riip- puivat vanhaan tapaan pöksynkauluksen varassa

13. F. A. de Garsault, *L'Art du tailleur*, Paris 1769, pl. 5. Miehen takin, liivin ja pöksyjen leikkaus, vaatturin työssä käytetyt ompelupistot. Pl. 7, esimerkki miehenpuvun

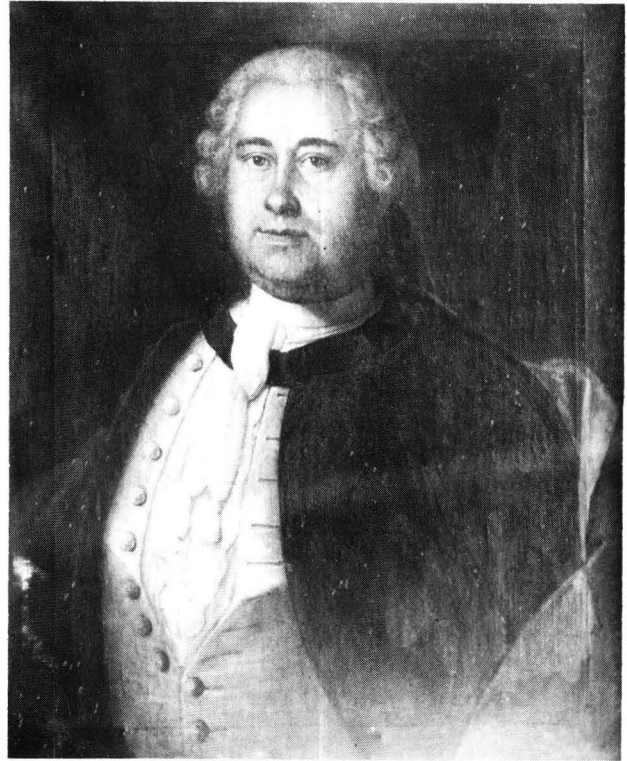
osien, takin, liivin ja pöksyjen kaavojen sijoittamisesta erilevyisiin kankaisiin. Foto KB.

14. Diderot et d'Alembert, *Encyclopédie*, 1770-75. Tome IX. a. Pl. 147 miehen takin täydelliset kaavat, »pieces détaillées». b. d'un Habit. Pl. 148 miehen liivin ja pöksyjen täydelliset kaavat, »pieces détaillées de veste & culotte». c. Pl. 152 takin ja liivin kaavojen sijoittaminen erilevyiseen verkaan, erikseen pöksyjen ja irtotakin kaavat. Foto HYKL. HYKL.

15. Ruukinpatruuna Magnus Linder (1720-1799) esittäyty tummanvihreässä verkkapuvussa, jonka takissa on vielä suuret ylösnäpitetut hihankäänteet. Ohut koristelematon poimureunus reunustaa paidanhalkiota ja tulee näkyviin vain vyötäisiltä napitetun liivin alta. Vanhoillinen puolipitkä »arkiperuukki» täydentää peräti porvarillista asua. Merkitty: J. G. Geitel 1755. KM 55121. Foto P. O. Welin. MV HKA.

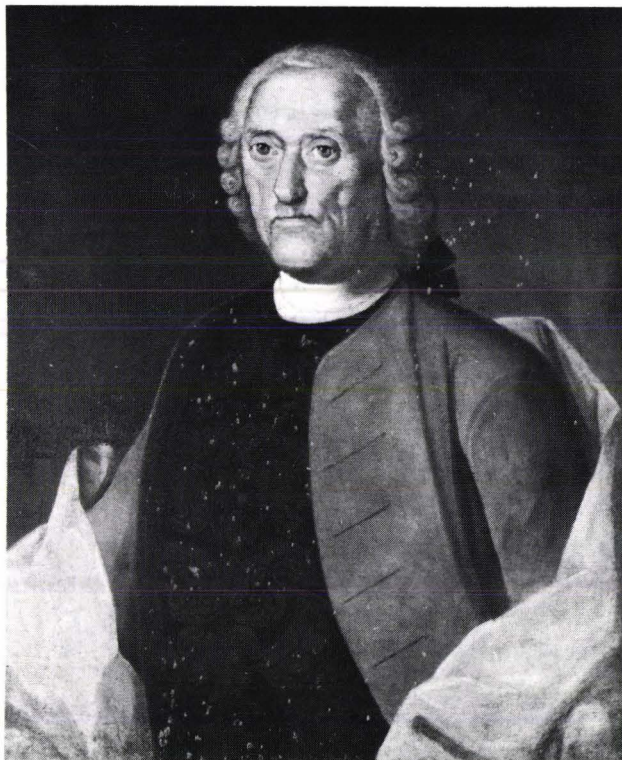

16. Turun Akatemian lakitieteen professori Olof Pryss (1708-1785), 1753 (todennäköisesti J. G. Geitel). Etureunoistaan kaarevaksi leikatun tumman verkatakin alta näkyvän vaalean liivin avoimeksi jätettyjen ylänappien välistä tulee esiin hieman vanhanaikainen tupsupäinen kaulaliina sekä paita tavalliseen tapaan. Mustalla nauhalla kaulan ympäri sidotussa kukkaroperuukissa on peräti kolmet ohimokiharat kummallakin puolella. Yksit. omist. Foto MV HKA.

lantioilla, mutta pitivät polvien yli niin, että lahkeet napitettiin sivuilta sukkiin päälle. Ranskalaiset 1760 vaiheille ajoitetut miehenpuvut, joita on ommeltu pienikuvioisista silkeistä kuten droguetista, korostivat vartalon solakkuutta. Edelleen polvipituisten takkien taakse siirtyneet sivulaskokset antoivat liikkumaväljyyttä rikkomatta kuitenkaan kapeata yleissiluettia. 1770-luvulla alettiin miesten puvuissa kuten naisten puvuissakin suosia yksivärisiä kevyitä silkkikankaita, joiden kuosiin kudottu hillitty pystyraitaisuus korosti solakkaa linjaa. Huomattavasti lyhentynyt liivi leikkattiin alhaalla etukulmistaan vinosti, niin että polvipöksyt tulivat näkyviin reisiä myöten. Pöksyjen näkyviintulo taas muutti niiden leikkauksen entistä vartalonmukaisemmaksi ja toi etuhalkiota peittävän luukun muotiin.⁴⁷

Säilyneet puvut osoittavat, että ranskalainen kapealinjainen miesten muoti painoi jo 1760-luvulla leimansa ylimpien piirien pukeutumiseen Englannissa. Pukujen kaavoista ilmenee, miten sielläkin puvun siluetti hoikistui selkää kaventamalla ja

pienentämällä sivulaskoksia, jotka samalla siirtyivät taaksepäin. Hihat pitivät ja kapenivat ja hihankäänteet pienenevät. Liivi lyheni huomattavasti ja takkiin ilmestyi kapea pysty kaulus noin 1770. Villakankaasta valmistetut yksinkertaisemat puvut pysyivät leikkaukseltaan kauimmin vanhoillisina.⁴⁸ Tanskassa on myös todettu selvä ero ylhäisömuodin ja porvarismuodin välillä 1760–70-luvulla. Hovipiireissä pukeuduttiin ranskalaisittain 1760-luvun lopulla. Porvariston puvut taas muistuttivat suuresti englantilaista leikkaukseltaan hieman vanhoillisempaa kuosia.⁴⁹ Ruotsissa vauraimmat porvarit seurasivat lähinnä englantilaista miestenmuotia. Tunnettu teollisuusmies Jonas Alströmer pukeutui 1760 vaiheilla leikatusta kuviollisesta sametista ommeltuun pukuun, jonka kaulukseton takki on leikattu kapeaksi, samoin hihat, jotka kuitenkin päättyvät vielä melko suuriin käänteisiin. Liivi on huomattavasti takkia lyhyempi ja polvipöksyt vastaavasti suhteellisen pitkät ja kapeat. August Alströmerin kuviollisesta ruotsalaisesta silkkikankaasta tehty sulhaspuku vuodelta

17. Jalokiviseppä, helmenpyynnin tarkastaja ja raatimies Jonas Lexell (1699-1769), joka edusti Turkuja valtiopäivillä 1742, 1751, 1762, merkitty: »J. G. Geitel pinxit ABO 81 Jahr alt». Raatimiehellä on vanhoillinen »pyöreä» peruukki. Muodikas kukallinen liivi näkyy etureunoistaan vahvasti kaarretun tumman verkatakin alta. Langettireunus koristaa paidanhalkion reunapoi mutelmaa sekä paidanhihojen liehukkeita, jotka tulevat esiin lyhyehköjen takinhihojen suista. Yksit. omist. Foto P. O. Welin, MV HKA.

Jalokiviseppä Lexell oli leimauttanut v. 1735 valkoisen, mustan, sinisen ja vaalean verkapuvun sekä tuhkanvärisen kamlottipuvun.

1764 muistuttaa leikkaukseltaan edellistä, liivi on tosin hieman pitempi ja takin liepeet ehkä leveämmät. 1770-luvulla Ruotsissakin takkeihin ilmestyi kapea pystykaulus ja lyhentyneeseen liiviin etukulmien viistoleikkaus.⁵⁰

Suomessa ei ole säilynyt yhtään rokokooajan miehenpukua, ainoastaan joitakin yksittäisiä liivejä, jotka vahvistavat muotokuvien ja asiakirjojen välittämää kuvaa miesten pukeutumisesta 1700-luvun kolmannella neljänneksellä. Täysi syy on olettaa, että 1750-luvulla seurattiin pääpiirtein Tukholman räätälinammattikunnan vuoden 1754 mallikaavoja. Saksalaissyntyisen taiteilijan J. G. Geitelin 1750-luvulla Turun porvaristoa ja oppineita esittävässä muotokuvissa kuvattavat esiintyivät perinteelliseen tapaan leikatui ssa verkapuvuissa. Ruukinpatruuna Magnus Linder on kuvattu vuonna 1755 vihreässä verkapuvussa, jonka kiinni napitamattoman takin etureunat on kaarrettu taaksepäin, mutta hihoissa on vielä suuret lähes kyynärpäihin ulottuvat käänteet (kuva 15). Kuten useimmissa muissakin tämän ajan muotokuvissa on lii-

18. J. G. Geitelin oletettu omakuva, merkitty: Aftagit uppå dess 76:te år den 4:de October 1760 af Jean Georg Geitell. Sinisen verkatakin alla on musta lehtikuviainen damasti-liivi. Vanhanmallisessa rusettiperuukissa on monenkertaiset sivukiharat. KM 3599: 1. Foto P. O. Welin, MV HKA.

vinkin ylänapit jätetty auki niin, että paidanhalkion poimureunus näkyy. Turun Akatemian lakitieteen professori Olof Pryss on kuvattu vuonna 1753 maalatussa signeeraamattomassa muotokuvassa pukeutuneena edestä avoimeen tummaan takkiin, jonka alta näkyvän vaalean liivin 9 ylintä nappia on jätetty auki, jolloin paidanrintamus ja kaulaan solmittu hieman vanhanaikainen tupsupäinen kaulaliina näkyvät. Muodikasta kukkaroperuukkia sitova musta silkkinauha, ns. solitaire, on sidottu kaulan ympäri (kuva 16).

Tummaan verkapukuun yhdistettiin 1760-luvun muotokuvien mukaan usein kukallisesta silkistä ommeltu erivärinen liivi. Kultaseppä, helmenpyynnin tarkastaja, raatimies ja valtiopäivämies Jonas Lexellin muotokuvassa vuodelta 1764 tumman takin alta näkyvän kukallisen liivin pari ylintä nappia on napitettu kiinni ja paidanhalkion langettireunainen poi mutelma pääsee esiin vasta seuraavien auki jätettyjen nappien halkioista (kuva 17). Raatimies Lexellin vanhanaikainen jäykkä kiharaperuukki viittaa ehkä hänen käsityöläissäätyynsä.

19. Erik Gustav Geitel (1746-1827), J. G. Geitel 1760. 12-vuotiaan pojan asu antaa käsityksen ajan tyypillisestä pukeutumisesta. Takki ruotsalaisine kauluksineen on napitettavissa ainoastaan vyötäisille asti, sitä lyhyempi liivi taskunläppiin asti, joihin liittyy napitus, takin pienet hihankäänteet ovat avoimet. Napit ovat kullatut. Punaiset pitkät sukat on vedetty vielä polvipöksyjen taskunlahkeiden päälle. Yksit. omist. Foto MV HKA.

20. Hovijunkkari Carl Gustaf Stjernvall (1729-1767), todennäköisesti J. G. Geitelin muotokuvaamana. Kehyksessä vuosiluku 1763. Kädessään nuuskarasiaa pitelevä herra on kuvattu vastoin tavallisuutta ilman peruukkia. Näin on ehkä haluttu osoittaa, että kuvattava esiintyy arkiasussa, vaaleanharmaassa verkapuvussa. Yksit. omist. Foto MV HKA.

Samanlainen peruukki on kuvattu myös taiteilijan oletetussa omakuvassa vuodelta 1760. Tummansinisen takin alta näkyy musta kukkakuvioinen kokonaan kiinninapitettu liivi (kuva 18). Puvullisesti mielenkiintoisimpia Geitelin maalaamista muotokuvista on hänen 12-vuotiasta sukulaistaan Erik Gustav Geitelä esittävä puolivartalokuva vuodelta 1760 (kuva 19). Univormua muistuttava sininen verkapuku näkyy kokonaisuudessaan. Vyötäisille asti napitettavassa takissa on pieni ruotsalainen kaulus ja pienet avoimet hihankäänteet. Napitus koristaa sekä takin että sen alta näkyvän jonkin verran lyhyemmän liivin taskunläppiä. Napit ovat kullatut. Pitkät punaiset sukat on vielä kiverretty polvipöksyjen lahkeiden päälle. Todennäköisesti Geitelin maalaamassa Lammin Vanhankartanon herran, hovijunkkari Carl Gustaf Stjernvallin muotokuvassa vuodelta 1763 vaaleanharmaan puvun takin melko pienet hihankäänteet on kiinnitetty ylös napittamalla (kuva 20). Muotokuva osoittaa, että hovijunkkarin ja Turun porvarien pukeutumi-

ssa ei ollut suurtakaan eroa vuosisadan puolimaissa.⁵¹

Hatanpään kartanon ovenpäällystaulut, jotka turkulainen ammattikuntamaalari Jonas Bergman on signeerannut vuonna 1763 (kuva 21) sekä suunnilleen samanaikaiset Porvoon pitäjän Jakarin kartanon salin niin ikään kankaalle maalatut seinätaPETIT (kuva 22) välittävät täydellisemmän käsityksen ajan miehenpuvusta kuin rintakuva- muotokuvat. Noin polviin ulottuvan tumman verkatakin alla pidettiin tavallisesti hieman lyhyempää vaaleata liiviä, jonka alta polvipöksyt näkyivät, vaikka sukat vedettiin vielä polvipöksyjen lahkeiden yli. Kauluksettomien takkien hihankäänteet olivat avoimet. Melko suuriin taskunläppiin samoin kuin hihankäänteisiin liittyi napitus. Paidankalvosimet tulivat näkyviin lyhyistä takinhihoista. Rusetin koristama kukkaroperuukki oli yleinen. Jakarin seinätaPETeissa herrat esiintyivät kesäisissä ulkoasuissa päässään kolmikolkkahattu.⁵²

Porvoon museon kokoelmissa on Jakarin kolmi-

21. Yksityiskohta kankaalle maalatusta ovenpäällystaulusta, joka on koristanut Messukylän vanhan Hatanpään kartanon ruokasalia, merkitty Jonas Bergman 1763. Ruskeaan keutunut herra, jaloissaan pitkät valkoiset silkisukat ja tia. Takin avoimet hihankäänteet on kiinnitetty napeilla läppiä. Suositussa kukkaroperuukissa on kaksinkertaiset roimattomina aamupäiväpuvuissaan, rouva pukeutuneena vihreään hameeseen. KM 2866: 6. Foto P. O. Welin, MV HKA.

kolkkahattujen kaltainen sininen huopahattu (kuva 23). Samanlainen hattu, jonka lieret on napitettu ylös kolmelta sivulta, on kuvattu myös Turun hatuntekijöiden ammattikunnan sinetissä vuodelta 1779 (kuva 24).⁵³

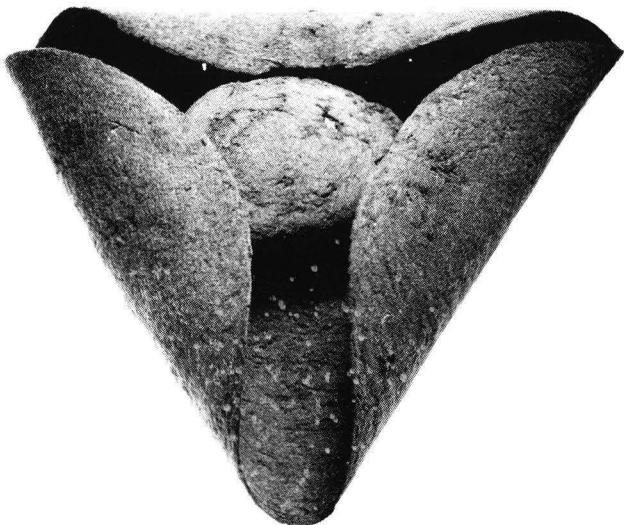
Koska Suomessa on tallella ainoastaan muutamia yksittäisiä miesten vaatekappaleita vapaudenajalta, on sitä mielenkiintoisempaa, kun muotipukimen joskus voi yhdistää muotokuvan perusteella tunnettuun henkilöön. Ahvenkosken rajapostinhoitaja Nils Gustav Duncan esiintyy luultavasti J. J. Strengin 1760-luvun alussa maalaamassa muotokuvassa pukeutuneena verkatakkiin, jonka alta näkyy kuosiin kudotusta silkistä tai sametista valmistettu elegantti liivi. Merkille pantavaa on, että takin ylösnapitetut suurehkot hihankäänteet ovat samaa kangasta. Kyseessä on erittäin muodikas ja hieno pukukokonaisuus, jolla on vastaavaisuutensa samanaikaisissa muotipuvuissa Ranskassa, Englannissa, Tanskassa ja Ruotsissa. Ranskassa ja Englannissa kudottiin tällaisia liivi- ja takkikankaita

kuoseihin.⁵⁴ Ylhäältä avoimeksi jätetyn liivin alta näkyvä langettireunainen korukirjottu paidanhalkion reunapöimutus ja hihansuista näkyvät paidankalvosimet ovat samalla tavalla kirjotut. Kaulan ympäri mustalla silkkinauhalla sidottua kukkaroperuukkia koristaa suuri musta rusetti (kuva 25). Postimestari Duncanin puvustosta on Pälkjärven Alahovissa säilynyt ohuesti vanulla topatun ja tikatun korukirjotun vihreän silkiliivin etukappaleet (kuva 26). Liivin etureunoja ja helmaa kiertävä sekä taskunläppiä koristava korukirjonta on ommeltu laaka- ja pohjapistoin keltaisella silkillä vuorauksen läpi. Vasemman etukappaleen yhdeksästä noin 6 cm pituisesta napinreiästä vain kolme on leikattu auki. Oikeassa etukappaleessa on napinreikiä vastaavat punospistereiat irtonappeja varten ja taskunläppien alapuolella on vastaavanlaiset reiät. Tällä kiinnitysmenetelmällä oli helppo vaihtaa korunapit, jotka olivat usein jalometallia, asusta toiseen (vrt. liitteet 1767 Perniö Melkkilä, 1767 Kristiina, 1767 Pietarsaari, 1777 Perniö Teijo). Liivi on luulta-

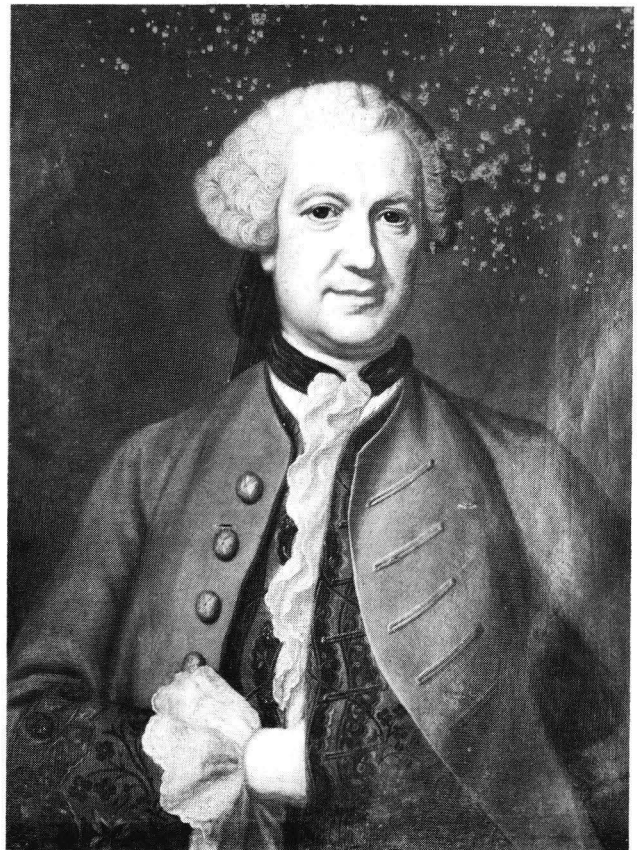

22. Kankaalle maalattu seinäpannoo 1760-luvulta, peräisin Jakarin kartanon salista. Oleilua luonnon helmassa kuvaavassa kohtauksessa herrat ovat pukuneet kukkaroperuukkinsa suojaksi kolmikolkkahatun. Istuvan herrasmiehen takki näkyy poikkeuksellisesti selästä. Vartalonmukaisesta leikkauksesta huolimatta takissa on vielä vanhaan tapaan suuret taskunläpät ja avoimet hihankäänteet, sukat on kiverretty tummien pöksynlahkeiden päälle. Seisovan miehen takki on huomattavasti pitempi liiviä, jonka alta tummat polvipöksyt näkyvät. KM 5452: 1 Foto MV HKA.

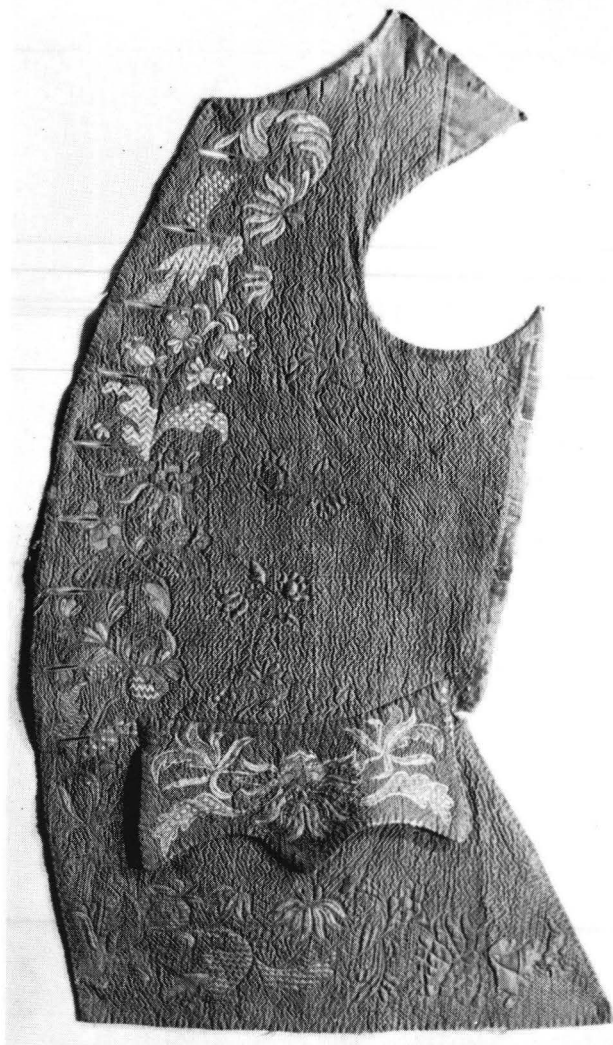

24. Turun hatuntekijöiden ammattikunnan sinetti, ÅBO HATTMAKARE ÄMBETES SIGILL... 1779. TKHM. Foto P. O. Welin. MV HKA.

25. Ahvenkosken rajapostinhoitaja Nils Gustav Duncan (1711-1771) on kuvattu luultavasti J. J. Strengin 1760-vun alkupuolella maalaamassa muotokuvassa erittäin elegantissa asussa. Kauttaaltaan kiharoidun kukkaroperuukin mustan silkkirusetin päät on sidottu kaulaan. Verkatakin hihankäänteet ovat samaa kukkakuosiin kudottua sametta kuin liivi. Paidanhalkion liehuke ja hihojen liehukkeet ovat kirjoitet pohjapistoin. Yksit. omist. Foto C. Grünberg. MV HKA.

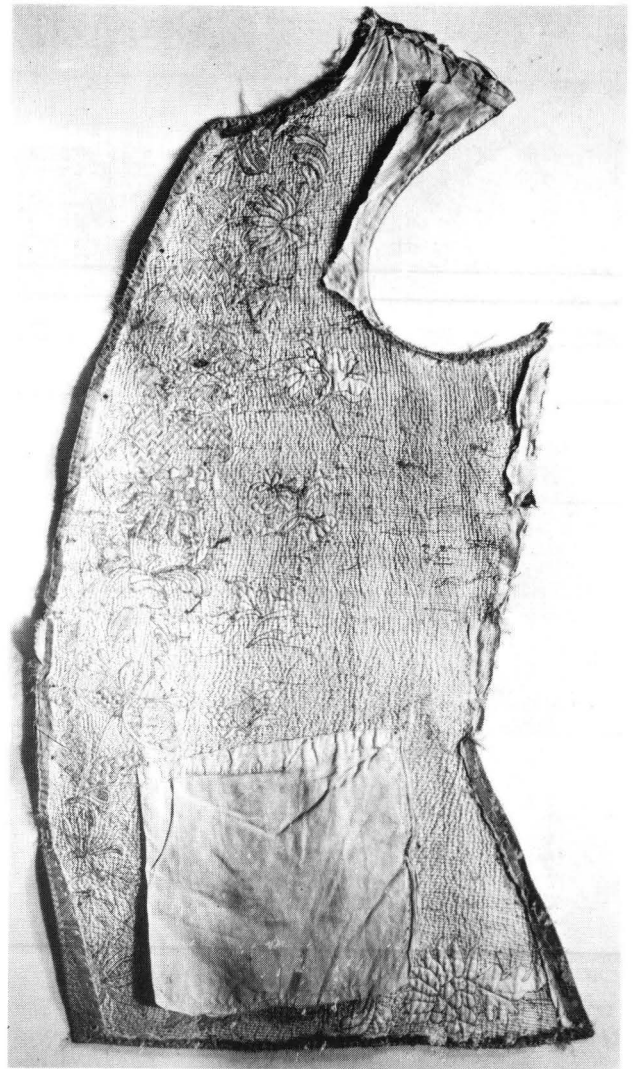
←
23. Kolmikolkkahattu sinistä huopaa. PM, numeroton. Foto P. O. Welin. MV HKA.

26. Postimestari N. G. Duncanin (kuva 25) vanutikatun vihreän silkki-liivin etureunoja, helmaa ja taskunläppiä koristava rokokootyylinen keltaisella silkillä ommeltu pohjapistokirjonta, saattaa olla ulkomaista ammattityötä.

vasti ollut alunperinkin hihatton. Pellavainen sisävuori on ratkottu pois, samoin kuin selkäkappaleet, jotka oli todennäköisesti ommeltu myös pellavakankaasta; näin säästettiin kallista muodikasta pukukangasta, sen jälkeen kun liivi menetti tavallaan itsenäisen vaatekappaleen luonteensa ja käsitettiin ainoastaan takin täydennyspukimeksi. Siinä ei enää esiinnytty kuin kotioloissa. Nurjalta puolelta on nähtävissä ajalle tyypillinen kolmikulmainen taskunaukko, jonka taskunläppä peitti oikealta puolelta (kuva 26b). Postimestari Duncanin 84,5 cm pituinen koruliivi, jota on ajan tapaan yhdistetty eri asuihin, ulottuu puolireiteen. Korkeatasoinen kirjonta on mahdollisesti ulkomaista ammattityötä.⁵⁵

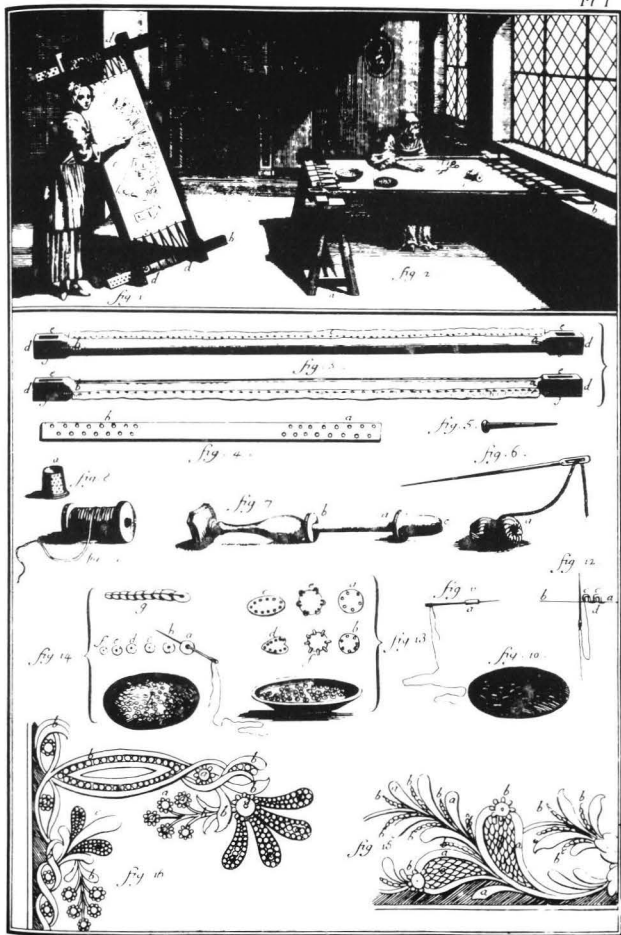
Postimestari Duncanin liivin lisäksi on rokokooajalta säilynyt useita hihattomia irtoliivejä, joista hienoimmat ovat kirjottuja. Joissakin tapauksissa on kyse todennäköisesti Ranskassa (kuva 27) tai

Kirjonta on tehty vanuvuorauksen läpi. Tässä luultavasti alunperinkin hihattomassa liivissä on tyypillinen rokokooleikkaus (kuva 13 A). Liivin pit. 84,5. Pohjois-Karjalan museo, Pälkjärven Alahovin pukukokoelma.

Italiassa ammattimaisesti valmiiksi kirjottu liivikangas, joka on kulkeutunut Suomeen ehkä salakuljuteitse tai vanhanaikaiseksi tultuaan käytettyjen vaatteiden kauppaan joutuneena.⁵⁶ Tosin yleisyysasetuksissa oli moniin otteisiin kielletty sekä hienojen marseille-kirjontaisten että silkkikirjontaisten vaatteiden, nimenomaan mm. miesten liivien tuonti. Samoin käytettyjen vaatteidenkin tuonti oli kiellettyä 16. 10. 1735 lähtien.⁵⁷ Asiakirjojen mukaan kirjottuja silkki-liivejä oli ainoastaan edustavimmissa puvustoissa.⁵⁸

Myöhäisbarokin rehevä monivärinen kukkakirjonta koristaa vaaleansinisen silkkiripsiliivin etureunoja, helmaa ja taskunläppiä sekä taskunaukkoja (kuva 28). Liivin etukappaleiden suora leikkaus ja tyylitelty kukkakirjonta vastaavat keskieuropalaista muotia 1700-luvun toisella neljänneksellä.⁵⁹

60

Brodeur

27. Diderot et d'Alembert, *Encyclopédie*, 1770-75. Tome II, pl. 89. Ammattimaisen koruompelijan työhuone, ompelukehyksissä herrojen liivejä, fig. 15, 16 liivien kirjontamalleja, fig. 3-14 korukirjonnan työvälineitä.

28. Todennäköisesti ulkomailla ammattimaisesti monivärisellä silkillä myöhäisbarokin kukkakuosiin kirjottu sininen ripsiliivi 1700-luvun toiselta neljännekseltä. Tyypillistä on symmetriseksi sommitellun kirjonnain painopisteen sijoittuminen liivin näkyvimpiin osiin etu-ala-kulmiin ja taskujen ympärille. TKHM 2458. Foto Martti Puhakka TMA.

29. Pohjapistoin kirjotut pellavaliivit olivat suosittuja Keski-Euroopassa 1700-luvun toisella neljänneksellä. Kirjonnan korkea taso viittaa ulkomaiseen ammattityöhön (yksityiskohta). Rokokoolle tyypillinen vapaamuotoinen leveä kukkaköynnös myötäilee etureunoja ja helmaa sekä täyttää yhtenäisenä sommitelmana taskunläpät. KM 4318. Foto P. O. Welin, MV HKA.

Leikkaukseltaan postimestari Duncanin silkki-liivin kaltainen 82 cm pituisen pellavapalttinasta ommellun liivin etukappaleet on kirjottu pohjapistoin vinoruutuisiksi ja lisäksi etureunoja ja helmaa kiertää leveä rokokooinen kukkaköynnös, taskunläpissä on vastaavanlainen symmetrinen kuvio (kuvat 29a, b). Liivin vasemmassa etukappaleessa on 18 kpl 1,8 cm pituisia napinreikiä 2,5 cm välein ja

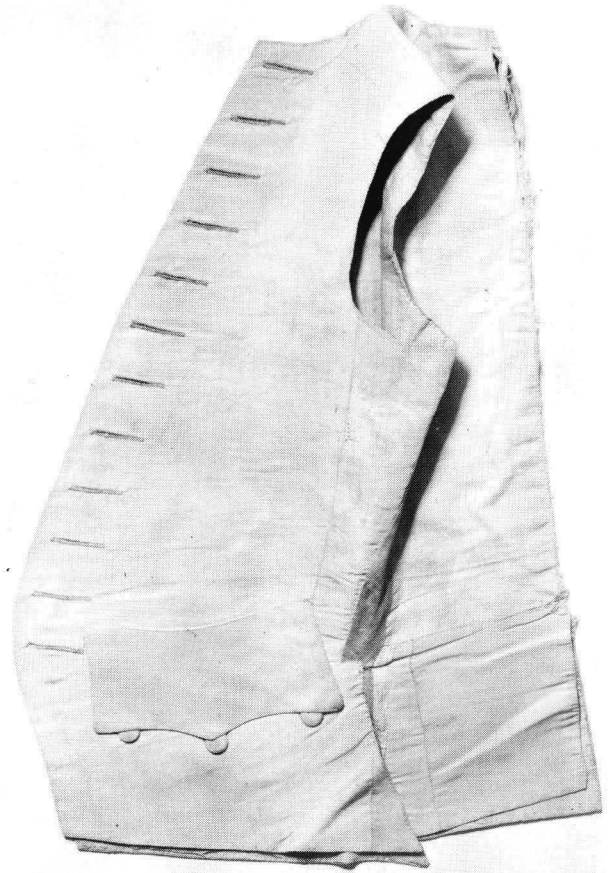
Yksityiskohta kuvasta 29.

30. Luultavasti aamutakkiasuun kuulunut vanulla topattu ja tikattu punainen silkkihiivi 1760-luvulta on vuorattu puna-pohjaisella rokokoon köynnöstävään kukkakuosiin painetulla karttuunilla. Liivin selkäkappaleet ovat samaa punaista silkkiä kuin etukappaleet, mikä oli tavallista koti asuna käytetyissä hihallisissa liiveissä. KM 4858: 10. Foto P. O. Welin, MV HKA.

31. Rokokookuosinen valkoinen droguet-liivi on 1760-luvulta, jolloin valkoiset silkkiset irtoliivit tulivat muotiin. Droguet oli 1740-luvulta lähtien suosittu miesten liivi- ja pukukangas. Liivissä on tyypillinen rokokooleikkaus, suuret 5 cm levyiset napinreiät myötäilevät liivin etureunaa ja koristavat sokeina taskunläppiä, joiden alla on napit. Kaksinkertaisesta pellavapalttinasta ommeltujen selkäkappaleiden nauhoilla sidottava halkio teki mahdolliseksi liivin väljyyden säätelyn. KM 5938: 2. Foto P. O. Welin. MV HKA.

32. Pyylevän henkilön luunvärinen silkkiripsiliivi 1760-luvulta, liiviä on joskus laajennettu lisäämällä sivuille kiilat karkeasta pellavakankaasta. 12 kpl 4,5 cm pituisia keltaisella silkillä ommeltuja napinreikiä myötäilee vasenta voimakkaasti kaarrettua etureunaa, taskunläppien napinreiät on ainoastaan merkattu. Napit on päällystetty liivisilkillä. KM 8150: 27, Armfelt-suvun pukukokoelma. Foto P. O. Welin. MV HKA.

oikeassa vastaavasti pienet pyöreät reiät irtonap-pien kiinnittämistä varten. Selkäkappaleiden yläosat ovat hahensilmäkuteista pellavaa ja alaosat on ratkottu pois. Liivin etukappaleet on leikattu poikki suurten taskunläppien yläpuolelta, jotka on vain harsittu paikoilleen. Tämä merkitsee luultavasti sitä, että valmiiksi kirjottu liivikangas on täten sovitettu asiakkaan omiin mittoihin. Näin oli tapana kuositella valmiiksi kirjotut liivikankaat. Vastaavanlaiset marseille- vanukirjontaiset pellavaliivit olivat muodissa Keski-Euroopassa jo vuosisadan alkupuolelta lähtien.⁶⁰

Rokokoojalta peräisin oleva vanulla topattu, suomukuvioiseksi tikattu ja reunoistaan samoin tikatun kukkaköynnöksen koristama hihatton liivi eroaa edellisistä sikäli, että selkäkappaleetkin ovat samaa punaista silkkisatiinia kuin etukappaleet.

Liivi on kauttaaltaan vuorattu painetulla pellavakarttuunilla, jossa suurikuvioiset ruskeareunaiset neilikkaoksat kiemurtelevat punaiseksi värjätyllä pohjalla (kuva 30a, b). Liivi on todennäköisesti kuulunut aamutakkiasuun. Topattuja tikattuja silkkiliivejä käytettiin myös talvipukimina (vrt. liite Loviisa 1761).⁶¹

Muotokuvien ja perukirjojen mukaan droguet-liivit olivat varsin suosittuja 1700-luvun puolimaissa (kuva 31). Hienoimpien liivien etukappaleet vuorattiin silkillä, vaikka selkäkappaleet olisi säästäväisyyssyistä ommeltu kaksinkertaisesta pellavapalttinasta. Liivin väljyyden säätämiseksi oli selän keskellä usein halkio, joka sidottiin pella-vanauhapareilla.⁶² Erään luunvärisen hihattoman ripsiliivin etukappaleiden etuosat, helma ja taskunläpät sekä takakappaleiden helma on niin ikään

I. Pohjapistoin kirjotut pellavaliivit olivat suosittuja Keski-Euroopassa 1700-luvun toisella neljänneksellä. Kirjonnin korkea taso viittaa ulkomaiseen ammattityöhön. Rokokoolle tyypillinen vapaamuotoinen leveä kukkaköynnös myötäilee etureunoja ja helmaa sekä täyttää yhtenäisenä sommitelmana taskunläpät. KM 4318. Foto P. O. Welin, MV HKA.

II. Luultavasti aamutakkiasuun kuulunut vanulla topattu ja tikattu punainen silkkiliivi 1760-luvulta on vuorattu punapohjaisella rokokoon köynnöstävään kukkakuosiin painetulla karttuunilla. Liivin selkäkappaleet ovat samaa punaista silkkiä kuin etukappaleet, mikä oli tavallista kotiasuna käytetyissä hihallisissa liiveissä. KM 4858: 10. Foto P. O. Welin, MV HKA.

III. Rokokookuosinen valkoinen droguet-liivi on 1760-luvulta, jolloin valkoiset silkki- irtoliivit tulivat muotiin. Droguet oli 1740-luvulta lähtien suosittu miesten liivi- ja pukukangas. Liivissä on tyypillinen rokokoo-leikkaus, suuret 5 cm levyiset napinreiät myötäilevät liivin etureunaa ja koristavat sokeina taskunläppiä, joiden alla on napit. Kaksinkertaisesta pellavapalttinasta ommeltujen selkäkappaleiden nauhoilla sidottava halkio teki mahdolliseksi liivin väljyyden säätelyn. KM 5938: 2. Foto P. O. Welin. MV HKA.

IV. Pyylevän henkilön luunvärinen silkki-ripsiliivi 1760-luvulta, liiviä on joskus laajennettu lisäämällä sivuille kiilat karkeasta pellavakankaasta. 12 kpl 4,5 cm pituisia keltaisella silkillä ommeltuja napinreikiä myötäilee vasenta voimakkaasti kaarrettua etureunaa, taskunläppien napinreiät on ainoastaan merkattu. Napit on päällystetty liivisilkillä. KM 8150: 27, Armfelt-suvun pukukokoelma. Foto P. O. Welin. MV HKA.

vuorattu valkoisella silkillä, vaikka selkäkappaleet ovat muuten kaksinkertaista pellavapalttinaa (kuva 32). »Möhömähaisiksi» leikattujen etukappaleiden vasemmassa reunassa on 12 kpl 4,5 cm pituisia napinreikiä noin 4 cm välein. Keltaisella silkillä ommellut napinreiät ovat sokeita kolmea alinta lukuun ottamatta kuten myös taskunläppien napinreiät. Napit on päällystetty liivisilkillä. Valkoiset silkkiliivit tulivat muotiin 1760-luvulla, luultavasti vastaheränneen antiikinihailun vaikutuksesta.⁶³

Perukirjat osoittavat, että erilaatuisten ja eriväristen irtoliivien käyttö lisääntyi vuosisadan puolimaista lähtien. Liivien avulla saatiin asuun vaihtelua ja samalla sen lämpimyyttä voitiin säädellä. On myös havaittu että uudet muotivirtaukset, esimerkiksi kirjontakuosien uutuudet, painoivat ensin leimansa juuri irtoliiveihin, koska ne eivät merkinneet yhtä suurta menoerää kuin kokonaisen uuden puvun hankkiminen. Uudella liivillä voitiin kohentaa vanhankuositakin asua. Irtoliivejä, nimenomaan silkkisiä juhlaliivejä, on Suomessakin säilynyt huomattavasti enemmän kuin muita miesten pukimia. Tämä johtuu luonnollisesti niiden runsaudesta puvustoissa sekä siitä, että vähäisen kangasmääränsä vuoksi niitä ei kannattanut korjata muuhun käyttöön. Sen sijaan miesten pukuja on tallessa huomattavasti vähemmän kuin naisten muotivaatteita, koska miesten yleensä villakangaiset puvut kulutettiin loppuun tai korjattiin usein lasten vaatteiksi.

Mestarinäytteet. Liivi ilmestyi miehenpuvun yhteydessä mestarinäytesuorituksiin vasta 1760-luvun lopulla Helsingissä. Kisälli Eric Strömberg esitti 19. 10. 1769 mitat mestarinäytteestä, joka käsitti takin, 86 cm pituisen liivin ja noin 45 cm pituiset polvipöksyt. Takin pituus ei ilmene perin vajavaisista mitoista, mutta todennäköisesti se ulottui tavalliseen tapaan vähän yli polvien. Liivistä ei pituusmitan lisäksi ilmoitettu muita mittoja. Virossa ja Liivinmaalla herrasväen räätälinä toimineen Nils Biörnkloun 9. 9. 1774 esittämät takin, liivin ja pöksyjen mitat olivat yhtä puutteelliset (liite Helsingin mestariluettelo).

Koska Turun räätälinammattikunnan pöytäkirjat vuosilta 1760–1772 ovat hävinneet, ei ole mahdollista seurata miehenpuvun leikkauksessa tapahtuneita muutoksia tänä aikana. Kun useimmat vuonna 1773 mestarinäytteensä suorittaneet räätälinkisällit esittivät mitat täydellisestä miehenpuvusta, joka käsitti takin, liivin ja polvipöksyt, voi olettaa, että kyseessä oli ammattikunnassa jo vakiintunut tapa. Miestenräätälien mestarinäytteenä aikaisemmin tavallinen kaprokki oli korvattu liivillä. Mitat, jotka numeroitiin, vaadittiin entistä tarkemmin ja järjes-

telmällisemmin. Takista esitettiin yleensä 40 mittaa, hihattomasta liivistä 18–19 mittaa ja pöksyistä 19–20 mittaa. Kaulukseton takki oli hieman pitempi, edestä noin 115–120 cm pituinen. Se napitettiin edestä kymmenellä napilla, selkähalkiossa oli kolme napinreikää ja taskunläpissä neljä, napinreiät olivat noin 6 cm pituiset. Takin etukappaleissa oli 1 ½ ja takakappaleissa 2 sivulaskosta, jotka olivat alhaalla noin 12 cm syvyiset. Takin koko alaleveys lähenteli kolmea metriä, se oli siis noin metriä kapeampi kuin 1750-luvulla. Hihankäänteet olivat 12–15 cm korkuiset. Liivi leikattiin huomattavasti takkia kapeammaksi, se oli helmastaan vain noin 115–145 cm laajuinen sekä noin 30–40 cm takkia lyhyempi. Liivissä oli edessä 11 napinreikää ja taskunläpissä neljä 5 cm pituisia napinreikää. Lyhyet polvipöksyt riippuivat edelleen pöksynkauluksen varassa lantioilla, edestä noin 12 cm levyinen pöksynkaulus napitettiin kolmella napilla ja sidottiin takahalkioistaan reikiin pujotetulla nyörillä (takakork. n. 7 cm.). 12 cm pituisessa etuhalkiossa oli 2 napinreikää (liite Turku 5. 6. 1773).

Maaseutukaupunkien räätäleihin ei Turussa kohdistettu mestarinäytesuorituksissa yhtä suuria vaatimuksia kuin turkulaisiin kisälleihin. Tammi-saarelaisen kisällin Johan Asplundin (1773) mestarinäytteeksi esittämä miehenpuku käsitti ainoastaan takin ja luukkupöksyt. Kahdella napilla kiinnitetty luukku oli korttelin levyinen ja pöksynkauluksesta oli englantilainen tasku. Kun Turussa oppinsa ja Tallinnasta kisällintodistuksensa saanut sekä myöhemmin kisällinä Kokkolassa toiminut Jöran Asplund esitti 7. 4. 1774 Turun ammattikunnalle tekemänsä ranskalaiskuosisen puvun, *en ny så kallad fransysk mans klädning*, hyväksyttiin hänet Kokkolan maistraatin suosituksesta ilomielin mestariksi sillä ehdolla, ettei hänellä ollut oikeutta siirtyä räätäliksi Turkuun suorittamatta uutta mestarinäytettä (liite Turun mestariluettelo).

Mittojen huolellista ottoa pidettiin Turussa niin tärkeänä, ettei kisälli Johan Orrbergin mestarinäytettä hyväksytty (1773), koska hän ei osannut antaa edes oikeita mittoja. Ammattikunnan arvostelun mukaan työ ei muutenkaan vastannut mestarinäytevaatimusten tasoa (liite Turun mestariluettelo).

Tukholmassa kolme ja puoli vuotta työskennelleen kisälli Anders Lundgrenin 28. 4. 1777 mestarinäytteeksi esittämä miehenpuku erosi aikaisemmista siinä, että punaruskeaan verkatakkiin ja -liiviin kuuluvat luukkupöksyt olivat toista kangaslaatua ja väriä, nimittäin mustaa shaggia. Tämän uuden muotipiirteen lisäksi puku edusti mitoistaan päätellen Tukholmassa jo suosittua solakkaa linjaa, joka poikkesi Turussa 1770-luvun alussa esitettyjen pukujen perinteellisestä hieman vanhoillisesta kuosista. Takin 40:stä mitasta selviää, että 116 cm

pituinen takki oli peräti 30 cm pitempi kuin 81,4 cm pituinen liivi, josta esitettiin 22 mittaa. Helmastaan takki oli ainoastaan vähän yli kahden metrin laajuinen, liivi taas noin 94 cm. Pöksyistä esitettiin 18 mittaa. Takissa oli edessä 11 ja liivissä 12 napinreikää, napinreiät olivat vajaan 5 cm ja 3,5 cm pituiset. Tukholmassa sekä mm. Venäjällä työskennelleen kisälli Jacob Asklöfin 15. 4. 1777 esittämä miehenpuku käsitti samoin punaruskeasta verasta tehdyn 110 cm pituisen 10-nappisen takin ja vain 72 cm pituisen 11-nappisen liivin sekä mustasta kamelinkarvasatiinista ommellut luukkupöksyt. Takin alaleveys oli vielä noin 220 cm ja hihankäänteet noin 10 cm korkuiset. Ruskean takin ja liivin yhdistäminen mustiin polvipöksyihin oli ilmeisesti tullut muotiin, koska kisällinä Tukholmassa ja Turussa työskennellyt Jacob Nyberg esitti 15. 10. 1777 näytettä varten takkiin ja liiviin punaruskeata verkkaa ja pöksyihin mustaa kamelinkarvasatiinia. 118 cm pituiseen takkiin kuului melkein 90 cm pituinen hihatton liivi. Noin 60 cm pituisten polvipöksyjen 45 cm levyisessä luukussa oli 6 napinreikää (liite Turun mestariluettelo).

Turussa ei tämän jälkeen valmistettu enää ranskalaiskuosisia miehenpukuja mestarinäytteeksi, sillä kuningas Kustaa III:n puku-uudistuksen jälkeen vuonna 1778 Turun räätälinammattikunta vaati välittömästi mestarinäytteeksi kansallisen ruotsalaisen miehenpuvun (liite Turun meastariluettelo). Vuonna 1777 suoritettujen mestarinäytteet todistavat kuitenkin, että miehenpuvun uusi solakka linja oli näihin aikoihin omaksuttu Turussa. Kansallisen ruotsalaisen miehenpuvun rinnalla käytettiin yhä jatkuvasti ranskalaiskuosista miehenpukua, ainakin epävirallisesti. Perukirjat osoittavat, että puvustoissa oli säännöllisesti myös kansainvälisen muodin mukaisia pukuja kansallisten pukujen ohella (liitteet 1779 Kokkola, 1783 Kokkola). Niiden käyttö ei ollut kiellettyä muualla kuin hovissa ja virallisissa tilaisuuksissa.

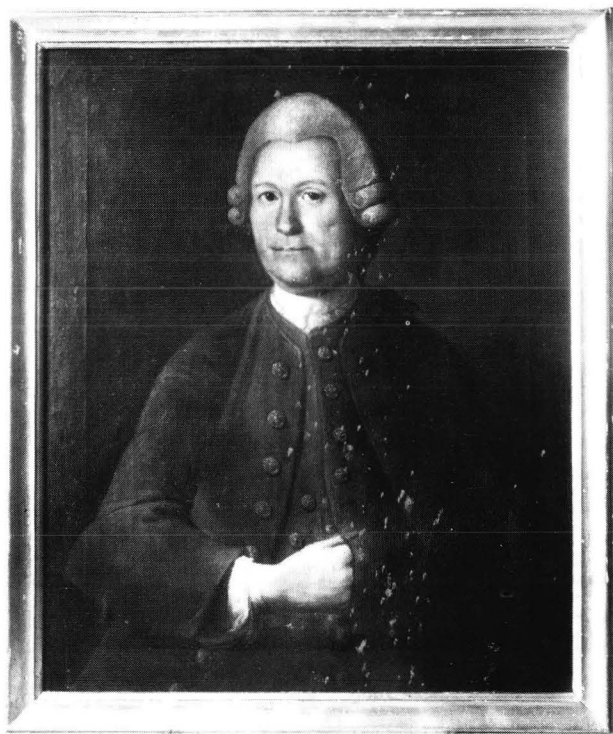
Helsingin ja Porvoon mestarinäytesuorituksiin ei tullut uusia piirteitä 1770-luvulla. Helsingissä esitettiin miestenräätälien näytteissä edelleen ainoastaan takin ja polvipöksyjen mitat ja nekin yhtä epätäydellisesti kuin aikaisemmin. Kansalliseen ruotsalaiseen pukuun kuuluva jakku ilmestyi takin tilalle näytteisiin ensi kerran vuonna 1783 (liite Helsingin mestariluettelo). Kun Helsingissä ja Tallinnassa kisällinä toiminut Mikael Liljefors anoi päästä mestariksi Porvooseen, määrättiin hänelle 2. 11. 1776 näytteeksi takin, liivin ja pöksyt käsittävä täydellinen, *complett*, miehenpuku. Kisälli Zachrias Grönholm esitti 11. 3. 1776 ainoastaan takin 41 mittaa ja polvipöksyjen 8 mittaa. Melko pitkä takki oli alhaalta vielä noin 270 cm laajuinen ja pöksyt puolen metrin pituiset (liite Porvoon mestariluettelo).

Turun räätälinammattikunnalle 1770-luvulla osoitetuista valituksista ilmenee, että usein oltiin erimielisiä puvun kuosin suhteen. Kun Turun katedraalikoulun kollega Johan Wrang vaati räätäli Bergmanin lesken työpajan vastaavalta kisälliltä Johan Palinilta korvausta pukunsa pilaamisesta, setvittiin asiaa juurta jaksain ammattikunnassa 14. 10. 1772. Kollega Wrang oli tilannut puvun, joka käsitti takin, liivin ja kaksi paria pöksyjä ja jota varten hän oli hankkinut $8\frac{3}{4}$ kyynärää sinistä verkkaa. Palinin kertoman mukaan herra kollega oli itse valvonut verstaassa puvun leikkaamista ja määrännyt liivin pituuden sekä takin sivulaskosten syvyyden. Hän oli myös vaatinut säästämään kangasta niin paljon kuin mahdollista. Saatuaan pukunsa kollega oli ollut aluksi tyytyväinen siihen ja käynyt jopa kertomassa, että Bremerin puodissa monet olivat kehuneet puvun kuosia, *wackra skapnad*. Käytettyään pukua parin viikon ajan joka päivä Wrang oli kuitenkin vaatinut Palinia korjaamaan sitä jatkamalla liivin etukappaleita ja syventämään jatkoilla takin sivulaskoksia sekä lyhentämään takkia, *kortare än allmänt brukeligt är*. Kollega oli myös valittanut sitä, etteivät takin hihankäänteet olleet kauttaaltaan vuoratut, vaan ainoastaan päärmätyt sisäpuolelta. Herra kollegan moittima liivintaskujen pienuus taas johtui räätälin mukaan siitä, ettei hän ollut saanut tarpeeksi vuoripellavaa niiden tekoon. Palin pahoitteli sitä, että kollega Wrang oli ensin käyttänyt päivittäin takkia ja vasta sen jälkeen korjauttanut takin ja liivin sen sijaan, että hän olisi heti vedonnut ammattioikeuteen. Palin vetosi puolustuksessaan myös siihen, että asiakkaan käsitys muodista oli muuttunut muutamassa viikossa:

... iag icke heller rår för wederpartens ostadighet i klädedrägts modet, i det han efter några weckors förlopp funnit sig missnöjd med det han sielf begiärt.

Kun ammattikunnan määräämät räätälit olivat tarkastaneet puvun, totesivat he valituksen aiheelliseksi. Takin sivulaskokset eivät olleet kyllin syvät, liivin etukappaleet olivat liian lyhyet ja jatkettu rumasti taskujen alapuolelta. Ammattikunta määräsi Palinin tekemään asiakkaalle uuden liivin omalla kustannuksellaan sekä korjaamaan takissa ja pöksyissä havaitut virheet ja korvaamaan kulut. Päätökseen tyytymätön Palin valitti kämnerioikeuteen.⁶⁴ Erimielisyydet koskivat mm. takin sivulaskosten syvyyttä sekä takin ja liivin pituuden suhdetta toisiinsa, joiden suhteen muoti oli parhaillaan muuttumassa.

Muotokuvia ja pukuja 1770-luvulta. Varsinaisia muotiasuja Suomessa esiintyy näihin aikoihin harvoin muotokuvissa, koska aatelisherroilla oli tapana muotokuvauttaa itsensä univormupukuisina.

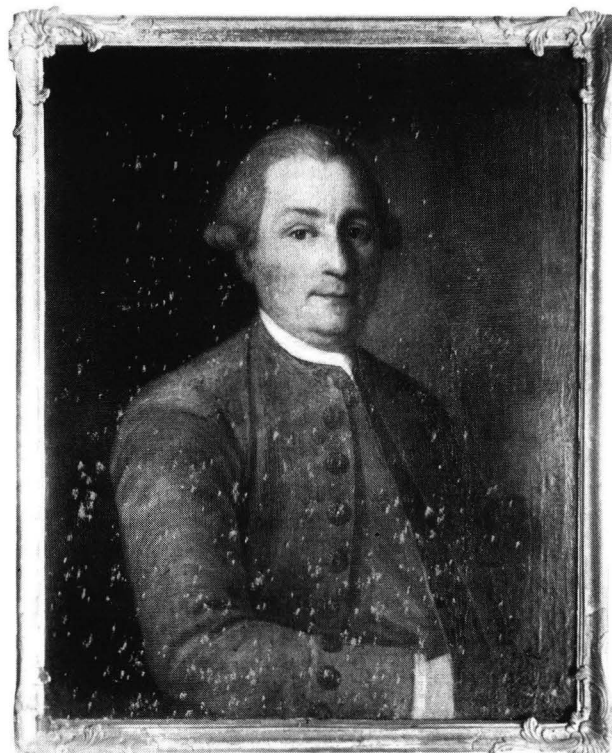
33. Kauppias Matts Augustin vanh. (1710-1794), ehkä J. G. Geitelin muotokuvaamana. Kuvattava esiintyy vanhan aikaisessa takkipuvussa ja ainoastaan kukkaroperuukin korkeus päälle viittaa siihen, että muotokuva olisi maalattu vasta 1760-luvun lopulla. Yksit. omist. Foto MV HKA.

34. Varatuomari Anders Aemelaeus (1725-1796) yksinkertaisessa harmaassa verkapuvussa P. Fjellströmin kuvaamana 1760-luvun lopulla. Huomio kiintyy päälle tupeerattuun muodikkaaseen kukkaroperuukkiin, jonka rusettinauha on sidottu kaulan ympäri. Vrt. pk. 1796 Kangasala. Yksit. omist. Foto K. K. Meinander 1909. MV HKA.

Muotokuvien mukaan porvaristo pukeutui vielä melko vanhoillisesti. Ainoastaan peruukin korkeus päälle esimerkiksi osoittaa, että kauppias Matts Augustin vanhemman muotokuva on maalattu aikaisintaan 1760-luvun lopulla. Yksinkertaisessa tummassa verkapuvussa on vielä suuret korkeat hihankäänteet ja takin liepeetkin leviävät näyttävästi molemmille sivuille (kuva 33). Päälle muodikkaasti tupeerattu kukkaroperuukki ajoittaa niin ikään varatuomari Anders Aemelaeuksen muotokuvan 1760-luvun loppuun. Itse vaaleanharmaassa verkapuvussa ei ole mitään erityisiä ajan muodille leimaa-antavia piirteitä (kuva 34). Helsinkiläinen kauppias Mathias Enning esiintyy Nils Schillmarin vuonna 1777 maalaamassa muotokuvassa yksinkertaisessa harmaassa verkapuvussa, jonka takin hihat ovat tosin kapeat ja käänteet vastaavasti pienentyneet. Liina-asusteet ja peruukki ohimokiharoineen ovat mahdollisimman vaatimattomat (kuva 35).

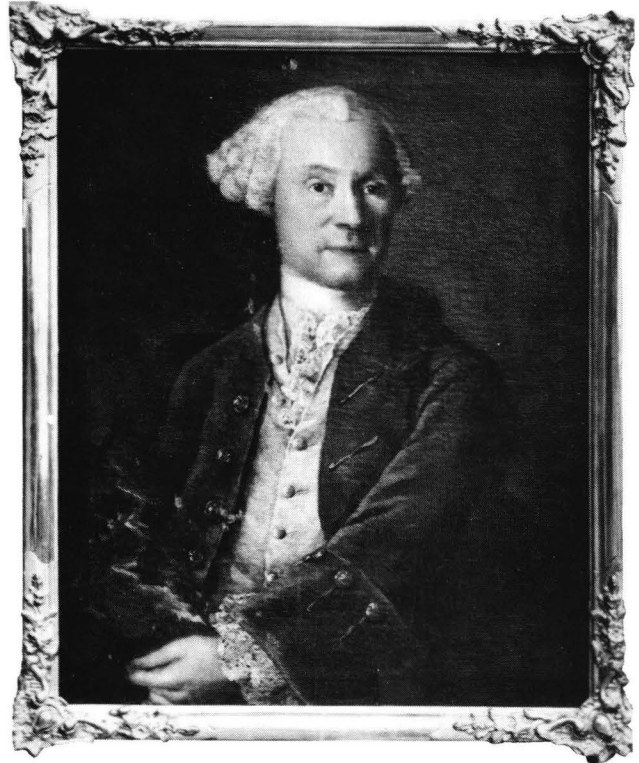
Sen sijaan luultavasti Tukholmassa 1760-luvulla muotokuvatut porvarissäädyn suomalaiset valtiopäiväedustajat seurasivat pääkaupungin porvariston ajankohtaisempaa muotia. Todennäköisesti he teettivät parhaat pukunsakin valtiopäivämiesmatkojensa yhteydessä. Kristiinankaupungin pormestari Erik Berndtsson, joka edusti kaupunkiaan val-

35. Helsinkiläinen kauppias Mathias Enning, 1777, esiintyy todennäköisesti Nils Schillmarin maalaamassa muotokuvassa päässään vaatimaton yhden kihararullan somistama kukkaroperuukki ja pukeutuneena yksinkertaiseen vaaleanharmaaseen verkapukuun. KM 2967: 1. Foto MV. HKA.

36. Kristiinankaupungin pormestari Erik Berndtsson (1768-73) edusti kaupunkia valtiopäivillä 1769/71 ja oli toiminut edellisillä valtiopäivillä porvarissäädyn sihteerinä. Luultavasti Tukholmassa 1760-luvulla maalatussa muotokuvassa kiinnittää huomiota paidanhalkion ja -kalvosinten blondipitsinen koristelu. Porvarissäädyn valtiopäivämiehen kukkaroperuukki on niin ikään muodikkaasti kiharoitu. Yksit. omist. Foto MV HKA.

37. Turun pormestari ja valtiopäivämies Thure Hager luultavasti 1760-luvun lopulla Tukholmassa maalatun muotokuvan mukaan on kiharoittanut peruukkinsa muodikkaasti. Paidanhalkion ja hihansuiden pitsipoimutelmät viittaavat samoin miltei herraskaiseen pukeutumistasoon. Yksit. omist. Foto Åbo Akademis Bildsamling-ar.

tiopäivillä 1769/71 ja oli toiminut edellisillä valtiopäivillä porvarissäädyn sihteerinä, esiintyy todennäköisesti Tukholmassa maalatussa muotokuvassa itsevarmana muodikkaassa asussaan (kuva 36). Rusetin koristaman kukkaroperuukin ohimokiharat on käherretty kaikkien sääntöjen mukaan. Liivin alta näkyvän paidanhalkion pitsireunus ja paidanhihojen pitsipoimutelmät todistavat varsin herraskaista pukeutumistasoa. Takin ylösnapitetut hihäkäänteet ulottuvat käsivarsien puolimaihin. Berndtssonin tavoin hattupuolueeseen lukeutunut ensin Uudenkaupungin (1752-60) ja sen jälkeen Turun pormestarina (1761-71) toiminut Thure Hager edusti näitä kaupunkeja moneen otteeseen valtiopäivillä (1755/56, 1760/62, 1769/70). Mahdollisesti viimeksi mainittujen valtiopäivien aikana Tukholmassa maalatussa muotokuvassa arvon pormestari esiintyi yhtä muodikkaassa asussa kuin virkaveljensä Kristiinasta (kuva 37).⁶⁵

Stensbölen kartanosta on Porvoon Museoon lahjoitettu ohuesta sinisen- ja punaisenvivahteisesta villakankaasta valmistettu miehen takki ja liivi, jotka mitoiltaan vastaavat Turun räätälinammattikunnalle 1770-luvulla esitettyjen mestarinäytteiden

mittoja ja ovat luultavasti samanaikaisia (kuvat 38a, b, c). Puku antaa havainnollisen kuvan siitä, millaiseksi sekä ranskalaiselle että englantilaiselle miehenpuvulle 1770-luvulla tunnusomainen solakka linja muodostui Suomessa. Stensbölen takin ja liivin pituusmitat, nappien ja napinreikien lukumäärä, suuret taskunlähät, sivulaskosten lukumäärä ja kapeat hihat pienine kalvosimineen ovat miltei samat kuin samanaikaisissa turkulaisissa mestarinäytteissä. Ainoita eroja on kapea kaulus, joka vastasi perinteellistä ns. ruotsalaista kaulusta jo vuoden 1735 mallitakissa, sekä takinhelman leveys, joka lähentelee vielä neljää metriä. Helman leveydestä huolimatta takki noudattaa kuitenkin solakkaa yleislinjaa, joka on saatu aikaan siirtämällä sivusaumat taaksepäin ja pidentämällä niitä niin, että laskosryhmät alkavat vasta lantioiden alapäästä. Takin miltei puolisääreen ulottuva pituus ja kapeat hihat korostavat osaltaan solakkaa linjaa, joskin takin etureunat on kaarrettu ainoastaan melko lievästi. Vaalealla silkillä ommellut, takissa 6,5 cm ja liivissä 4,5 cm pituiset ja taskunlähäpissä 7 cm pituiset napinreiät sekä kiiltävät messinkinapit muodostavat puvun ainoan koristelun. Huomatta-

a

b

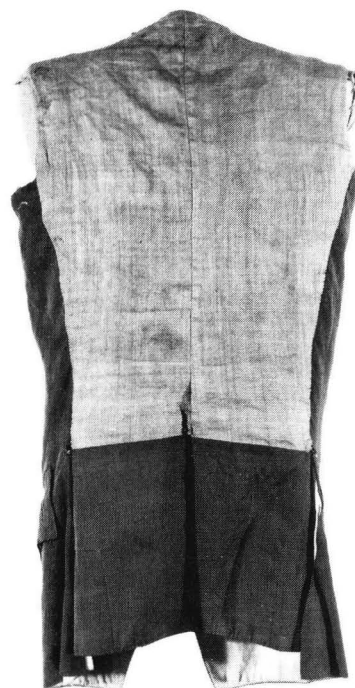
c

d

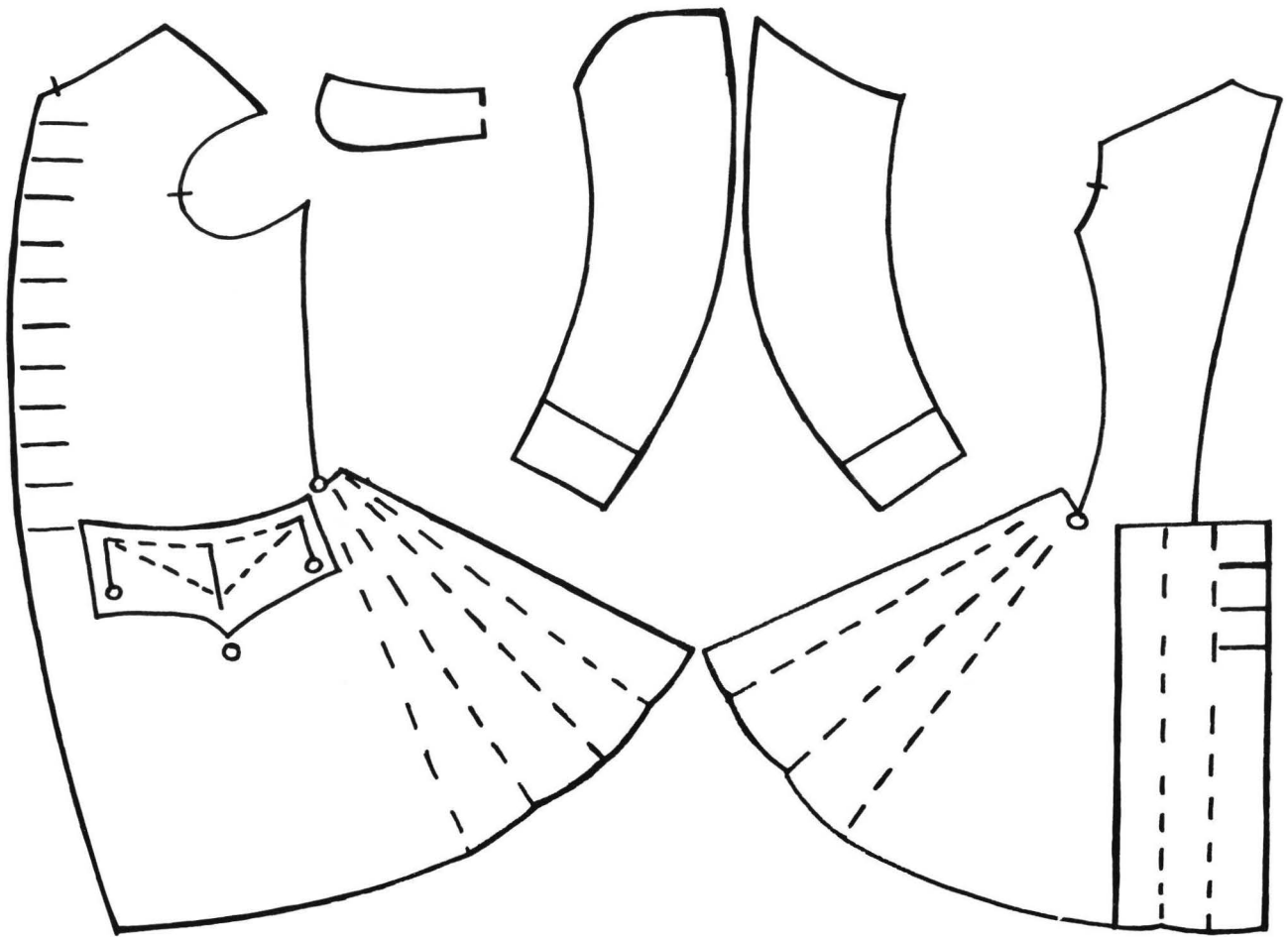

e

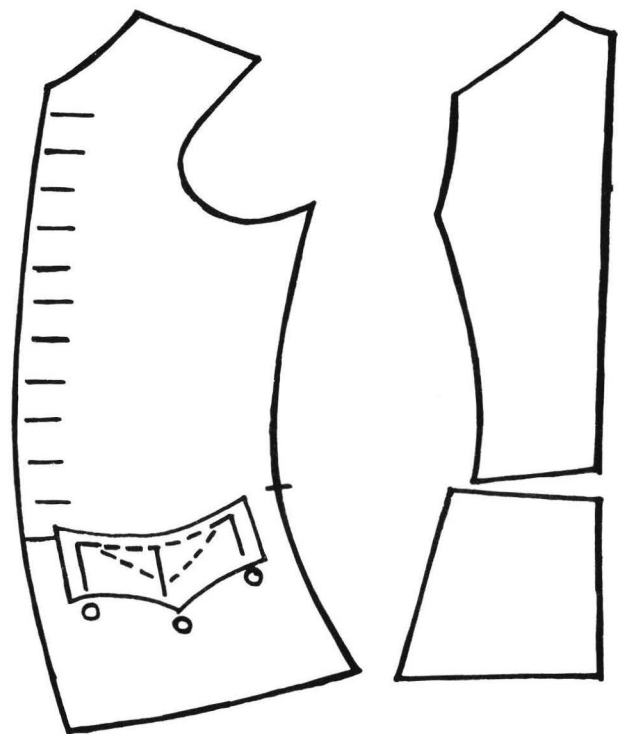
38. Ohuesta sinisen- ja punaisenvivahteisesta villakan-
kaasta valmistettu miehen takki ja liivi 1770-luvulta, a, b,
c takki edestä, takaa ja sivulta, d, e liivi edestä ja takaa.
Takissa on pieni »ruotsalainen» kääntökaulus, pienet
hihan kalvosimet ja suuret taskunläpät sekä kiiltävät
messinkinapit kuten liivissäkin. Takki ja liivi vastaavat

mitoiltaan Turun räätälinammattikunnalle 1770-luvulla
esitettyjen mestarinäytteiden mittoja, jotka todistavat
miesten puvuissa vallinnutta solakoitunutta yleislinjaa.
Kaava 1 : 10. PM 53-54, peräisin Stensbölen kartanosta
(entinen kartanon kuskin virkapuku?). →

va on, että takin takasauman halkion yläreunaa koristaa niin ikään 3+3 sokeata napinreikää kuten mestarinäytteissä. Takki on vuorattu toimikkaaksi kudotulla valkoisella villakankaalla (? chalon) paitsi hihoja ja taskuja, joiden vuori on vihreätä pellavapalttinaa. Takissa on kaksi povitaskua. Liivin takakappaleiden yläosa on samaa vihreää pellavapalttinaa, etukappaleet sekä takakappaleiden liepeet on vuorattu hienolla valkaisemattomalla pellavapalttinalla, muilta osiltaan karkealla. Asun alkuperäisestä käyttäjästä ei ole varmaa tietoa, erään tiedon mukaan sitä olisi käytetty Stensbölen kartanon kuskin virkapukuna, mikä ei ole lainkaan mahdotonta. Kartanoiden kuskit puettiin nimittäin talon puolesta virkapukuihin. Työn laadusta ja leikkauksesta päätellen, johon sisältyy vanhoillisten kuosipiirteiden ohella jo pyrkimys uuteen kapeaan yleislinjaan, takki ja liivi ovat jonkun porvoollaisen räätälimestarin tekemät vuoden 1770 vaiheilla.⁶⁶

Jepuan, aikaisemmin Mustasaaren ja Pietarsaaren kirkon urkuja koristaneen puusta veistetyn »Taivaallisen orkesterin» viulunsoittaja ja huilunpuhaltaja vuodelta 1774 esiintyvät pukeutuneina takkipukuun, joka muistuttaa suuresti Stensbölen kartanon sinipunervaa pukua (kuvat 39a, b, c).

Toisaalta soittajapoikien siniset takkipuvut ovat Ruotsin armeijan uusitun yhtenäisunivormun m/1765 kaltaisia, vaikka heidän muodikkaat rusettien koristamat kukkaroperuukkinsa eroavatkin armeijan tavallisista piiskaperuukeista. Kapeat pu-

39. Jepuan kirkon urkujen »Taivaallisen orkesterin» viulunsoittaja ja huilunpuhaltaja vuodelta 1774. Veistetty tammesta ja maalattu öljyvärein. a, b, c nähtynä edestä, sivulta ja takaa. Päässään muodikkaat rusettiperuukit soittajapojat esiintyvät asuissa, jotka yleislinjoiltaan vastaavat Stensbölen kartanon pukua (kuva 38). Kork. 101, 98 cm. Foto MV HKA.

nakauluksiset takit, joiden selässä olevien sivusaumojen jatkeena on asiaankuuluvat viuhkamaiset lievelaskokset, ovat niin pitkät, että ne ulottuvat hyvän joukon polvien alapuolelle. Takissa on edessä 7 nappia vastaavine napinreikineen, 4 nappia kiinnittää hihoja leveämpiä melko lyhyitä käänteitä, suurten taskunläppien alapuolella on 3 nappia ja selkälaskosten lähtökohtiin on sijoitettu omat nappinsa. Veistostyön huolellisuutta osoittaa se, että napinreiät on uurrettu näkyviin ja napit kohoavat pinnasta reliefimäisesti. Takasauman halkiota reunustavat ylhäällä molemmin puolin 3 + 3 samantyyppistä poikittaista napinreikää kuin Stensbölen takissa. Takin alta näkyvä edestä napitettu liivi ulottuu puolireiteen ja lantioille soljella kiinnitetty miekkavyö peittää osittain taskunläpät, joissa on tavalliset 3 napinreikää ja alapuolella vastaavat napit. Polvipöksyjen lahkeiden päälle on vedetty valkoiset saapassukat, jotka tulevat esiin mustien saappaiden varsista (? sotilailta säärystimet). Peruukkia sitova musta silkkinauha peittää osittain valkoisen kauluksen ja poimutetut paidankalvosimet näkyvät takin hihansuista.⁶⁷ Samoin kuin Stensbölen puku vastaavat soittajapoikien takkipuvut mielikuvaa, jonka räätälinammattikuntien mestarinäytesuoritukset välittävät porvarillisesta miehenpuvusta 1770-luvulla. Ne vahvistavat osaltaan käsitystä, että Ranskassa muotoutunut ja Eng-

lannissakin jo käyttöön tullut uusi solakkalinjainen miesten takkipuvun kuosi omaksuttiin Suomessakin yleisesti vapaudenajan viime vaiheessa.

Ruotsi-Suomen armeijan sotilasunivormuja koskevat uudet määräykset ovat luultavasti nopeuttaneet uuden suuntauksen läpimurtoa. On osoitettu, että armeijan yhtenäisunivormu m/1756 vakiinnutti aikoinaan rokokoon takkipuvun leikkauksen Ruotsin armeijassa, jonka univormuissa oli siihen asti pääpiirtein noudatettu karoliinisella ajalla vaikiintunutta barokin univormumallia. M/1756:ssa otettiin huomioon sekä kansainvälisen siviili- että sotilasmuodin ajankohtainen leikkaus. Pommerin sodan (1757-62) kokemusten opettamana uusittiin ja muodistettiin sotilasvirikapuvut jälleen läpikotaisin 1765. M/1765 noudatti muotipuvun solakoitunutta yleislinjaa, jossa takin sivulaskokset siirrettiin selkään ja takin etureunat leikattiin kaareviksi niin että ainoastaan ylimmät napit voitiin napittaa kiinni ja liivi paljastui edestä takin alta näkyviin. Pitkät säärystimet peittivät luukullisten polvipöksyjen lahkeet.⁶⁸

Koska univormutilaukset annettiin yleensä paikallisen räätälinammattikunnan tai joidenkin yksityisten räätälimestarien urakkatyöksi, olivat ammattiräätälit täysin perillä määräyksistä, jotka koskivat univormujen kuosinmuutoksia. Virallisten univormutilausten välityksellä kulkeutui vaikutteita myös siviilipukuihin. Esimerkiksi vuonna 1755 tilattiin Helsingin räätälinammattikunnalta univormut Hämeen jalkaväkirykmentille ja vuonna 1756 Hamiltonin rykmentille. Tosin univormuja annettiin myös armeijan palvelukseen kirjoittautuneiden räätälienkin tehtäväksi, jotka muutenkin tuottivat ammattikunnille haittaa, koska heitä syytettiin vähän väliä nurkkamestaruudesta. Helsingin räätälinammattikunta päätti vuonna 1769 muistuttaa kaupungin valtiopäivämiestä siitä, että valtion univormutilaukset annettiin muille kuin kaupungin omille veroa maksaville mestareille. Kun ammattikunnassa valitettiin vuonna 1772 räätälien heikkoa toimeentuloa, selitettiin sen johtuvan siitä, että paikkakunnalle sijoitettujen rykmenttien sotilaat harjoittivat luvatta räätälinammattia ja että Viaporiin sijoitettujen Porin ja Zögen rykmenttien univormut oli annettu sotilaiden tehtäväksi. Ammattikunta oli saanut valmistaa ainoastaan yhden komppanian puvut.⁶⁹ Kun valtion viralliset univormutilaukset annettiin toisinaan vain joidenkin mestarien työksi, herätti tämäkin paheksumista ammattikunnan piirissä.⁷⁰

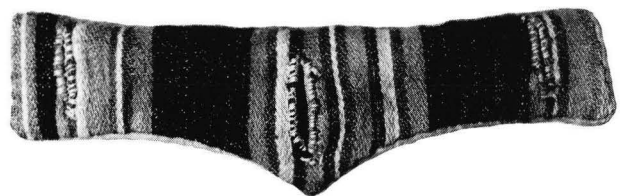
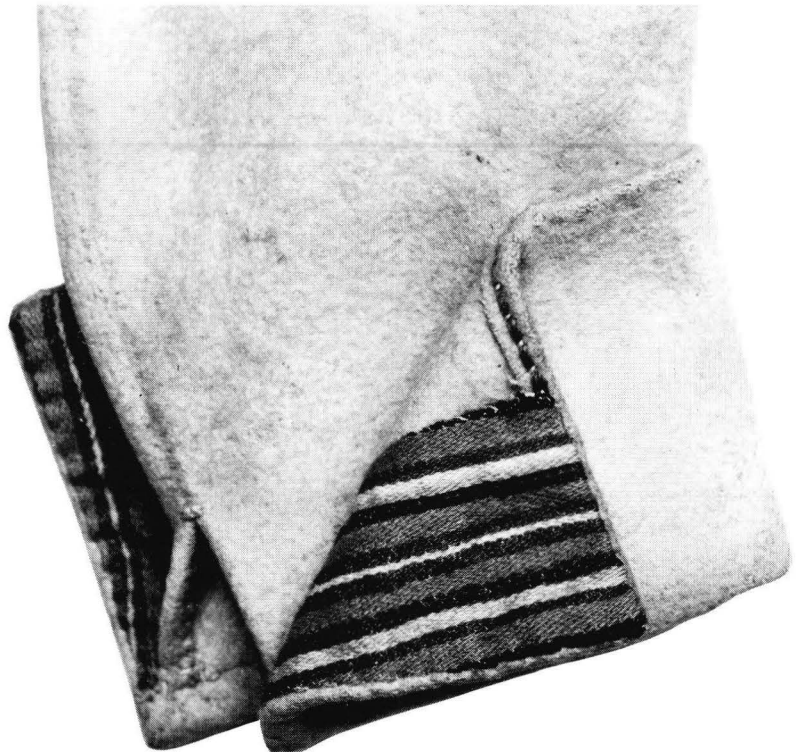
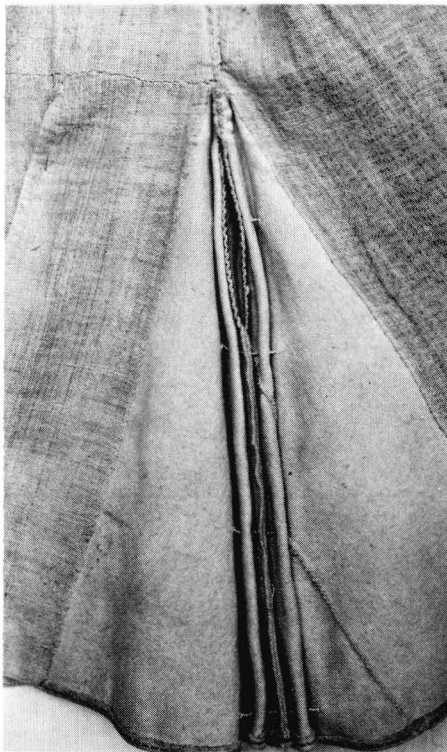
Ruotsissa on kiinnitetty huomiota siihen, että ruotusotilaiden palkkaukseen kuuluvat arkiunivormut »släpekläder», jotka ruotuisäntien oli yksityisesti kustannettava, tilattiin usein paikallisilta pitäjänräätäleiltä. Pitäjänräätäleinä toimi tavalli-

sesti kaupungeissa ammattikuntalaitoksen piirissä oppinsa saaneita kisällejä, jotka olivat perillä myös aikansa miehenpuvun yleiskuosista. Toisinaan on armeijankin univormutilauksia annettu pitäjänräätälien tehtäväksi. Heidän välityksellään kulkeutui näin vaikutteita sotilaspukujen uusista kuoseista ja siviilipuvuista kansanmiestenkin pukuparteen.⁷¹

Helsingin räätälinammattikunnan kokouksessa 9. 7. 1773 mestari Rönberg ilmoitti, että Uudenmaan ja Hämeenläänin rakuunain komentaja oli pyytänyt häntä ottamaan mitat jokaisesta rakuunasta ja leikkaamaan puvut, jotta työ annettaisiin sen jälkeen jollekin pitäjänräätäliille. Rönberg oli kieltäytynyt tehtävästä, mutta sen sijaan mestari Boström oli suorittanut työn ja vahingoittanut siten ammattikuntaa. Boström selitti, että hän oli luullut työn tulevan ammattikunnan tehtäväksi. Hän ei ollut vielä leikannut pukuja, ainoastaan ottanut mitat. Asia jäi silleen ja päätettiin odottaa, kenelle työ tulisi.⁷²

Hämeen museon kokoelmissa on valkoinen sarkatakki, jota talollinen, herastuomari Simo Yrjönpolka Ylinen (1765–1829) Längelmäen Vinkkiältä on käyttänyt perimätiedon mukaan säätynsä valtiopäiväedustajana Ruotsissa ja myöhemmin Porvoossa v. 1809 (kuvat 40a, b, c, d, e). Takissa on nähtävissä piirteitä sekä vanhan karoliiniunivormun leikkauksesta että 1760-luvun solakoituneesta kuosista. Takin etusaumat ovat vielä perinteelliseen tapaan suorat. Takki koostuu kahdesta etu- ja takakappaleesta sekä kaksisaumaisista kapeahkoista hihoista, joihin liittyy 12,3 cm korkuiset avonaiset hihankäänteet. Takin melko taakse sijoitetut sivusaumat päättyvät lanteilla viuhkalaskoryhmiin ja selän keskisauma takahalkioon kuten univormutakissa m/1765. Tavalliseen tapaan leikatut taskunläpät on sijoitettu vanhoillisesti pystyviistoon peittämään taskunaukkoja. Takissa on edessä 11 ja taskunläpissä 3 + 3 napinreikää sekä vastaavasti puolipallomaiset hopeanapit. Hihankäänteet ja taskunläpät on vuorattu raidallisella kalminkillä, itse takki karkealla valkaisemattomalla pellavapalttinalla. Sivulaskokset on ommeltu sisäpuolelta yhteen kolmesta kohtaa niin, etteivät ne päässeet vapaasti avautumaan ja rikkoneet takin kapeata linjaa.⁷³ Todennäköisesti paikallisen pitäjänräätälin tekemä talonpoikaissäädyn valtiopäivämiehen valkoinen sarkatakki todistaa, että Suomessa ainakin valistuneimpien ja aikaansa seuranneiden talonpoikien pukeutumiseen kulkeutui vaikutteita porvarillisesta puvusta ja ilmeisesti myös sotilasunivormusta. Kerran omaksuttuina vanhoilliset piirteet säilyivät ihmeellisen sitkeästi kansanpukimissa.

Räätälinammattikuntien mestarinäytteiden ja joidenkin yksittäisten vaatekappaleiden perusteel-

40. Talonpoikaissäädyn valtiopäiväedustajan, herastuomari Simo Yrjönpoika Ylisen (1765-1829) valkoinen sarkatakki a edestä, b takaa, c liepeen sivulaskokset vuoripuolelta, d yksityiskohta hihankäänteestä, e yksityiskohta taskunlâpän vuoruksesta. Siitä huolimatta, että rahvasta kehoitettiin 1700-luvulla pysymään uskollisena perinnäiselle vaateparrelleen, kulkeutui siihen nimenomaan sotilaspukujen välityksellä piirteitä muotipuvusta. Valtiopäivämiehen sarkatakki muistuttaa vielä leikkaukseltaan karoliinista sotilastakkaa, joskin muuttuneen muotinäkemys mukaiset kaventuneet yleislinjat ovat painaneet siihen leimansa. Hämeen museo, 1260: 2. Foto MV HKA.

la voinee olettaa, että vapaudenajan päättyessä Suomessa pyrittiin jo melko laajoissa piireissä seuraamaan vallitsevaa yleistä suuntausta miehenpuvun leikkauksessa.

Perukirjoissa, jotka valaisevat miehenpukua 1700-luvun kolmannella neljänneksellä, ei ole aikaisempia pukujen kuosiin viittaavia tarkempia merkintöjä (liitteet 1756 Halikko, 1777 Loviisa). Perukirjoista samoin kuin porvarillisista muotokuvista voi selvästi havaita, että kaupunkiansa edustajina valtiopäivämiehinä Tukholmassa toimineet pormestarit ja raatimiehet omistivat yleensä tavallista monipuolisemman ja hienomman sekä arvanenkin myös muodikkaamman puvuston kuin yleensä kaupunkien porvarit lukuun ottamatta varakkaimpia liikemiehiä ja kauppiaita (liitteet 1766 Helsinki, 1767 Kristiinankaupunki, 1767 Pietarsaari, 1767 Kokkola, 1774 Porvoo, 1777 Loviisa). Verkapukujen takit olivat usein silkillä vuorattuja ja puvustoon kuului runsaasti silkkisiä irtoliivejä sekä talvikäyttöön tarkoitettuja samettiliivejä. Oli pa silkkiliivi joskus kirjottukin (liite 1766 Helsinki). Musta liivin ja pöksyt käsittävä talvinen aluspuku shagista esiintyi jonkin kerran, lisäksi liivi ja takki saattoivat olla velpillä vuoratut. Kesäkäyttöön tarkoitettut silkkipuvut olivat harvinaisia. Kauppias Anders Fridodigin jäämistössä Kokkolassa esiintyi ensi kerran housunkannattimet, joiden ilmestyminen viittasi siihen, että pöksyt olivat pidentyneet niin etteivät ne enää roikkuneet lantioiden varassa, vaan vaativat ripustimekseen housujen kannattimet (liite 1767 Kokkola). Monessa puvustossa oli sekä silkinen että karttuuninen aamutakki, jonka yhteydessä mainittiin joskus liivi. Arvokkaat silkkisukat lueteltiin parittain, samoin eriteltiin tarkoin hienot ja arkiset paidat, joista edelliset olivat tavallisesti hollanninpalttinaa sekä varustetut koristeellisin paidanhalkioin ja kalvosinten poimutuksin, *med krusige krus och manchetter*. Tavallisimmat peruukkityypit olivat kukkaro- ja rusettiperuukki. Keppi täydensi säännöllisesti asua, joskus merkittiin pukuluetteloon sateenvarjokin. Erilaiset kaprokki ja turkit sekä vyössä kannettu karhunnahkamuhvi olivat tavallisimpia päällyspukimia paha sää ja pakkasta vastaan. Ainoa puvusto, jossa esiintyi peräti kultanuppinen espanjanruokokeppi, kuului vuorineuvos J. J. Kijkille (liite 1777 Perniö, Teijo).

Virkamiesten ja kartanonherrojen puvustot eivät pukuvalikoimaltaan suurestikaan eronneet edellisistä (liitteet 1761 Loviisa, 1767 Perniö Melkilä). Hopeakahvainen miekka tosin täydensi herrasmiehen asua espanjanruokokepin ohella. Vuodenajan mukaan liitettiin verkapukuun silkki- tai samettiliivi. Puvustossa saattoi olla myös kirjottu silkkiliivi tai tikattu ja kirjottu pellavaliivi (liite

1761 Loviisa). Näissäkin piireissä käytettiin arkipukimina vanhoja käännettyjä pukuja. Useita aamutakkeja sekä silkistä, karttuunista että velpillä vuoratusta villakankaasta kuului tavallisesti puvustoon, samoin yömyssyjä, joita käytettiin kotioloissa epämukavan peruukin asemesta. Hienoimmat talviturkit vuorattiin tavallisesti jollain arvoturkiksella kuten ilveksellä tai ketulla.

Turussa alkoi 28. 9. 1774 edustavan puvuston huutokauppa, joka herätti kaupunkilaisissa poikkeuksellista mielenkiintoa siitä päätellen, että huutokaupassa esiintyi ostajina lukuisasti kaupungin arvohenkilöitä alkaen hovioikeuden varapresidentistä ja hovioikeudenneuvoksista (Ehrenmalm, Fredensköld, Joh. Lilius, Jusleen) asessoreihin (Pomoell, Walleen) ja alempiin virkamiehiin asti. Huutoihin osallistui joku akatemian professori, kirkkoherra sekä lukuisasti porvareita kauppiasta käsityöläisiin asti. Kyseessä oli Maskun Kankaisten kartanon omistajan, hovioikeudenpresidentti, vapaaherra Johan Lagerflychtin (1701–1774) puvuston huutokauppa. Samalla myytiin myös presidentti Lagerflychtin velivainajaltaan, Tukholmassa kuolleelta kanslianeuvos, vapaaherra Carl Lagerflychtiltä († 1773) perimä puvusto. Huutokauppapöytäkirjasta sekä asianomaisten henkilöiden perukirjojen pukuluetteloista ilmenee, että kyseiset puvustot olivat turkulaisittain harvinaisen hienot ja vastasivat nähtävästi maan pääkaupungin johtavien piirien pukeutumistasoa. Huutokaupassa vaatteet nousivat yleensä perukirjoitusarvoihin verrattaessa kaksin-nelinkertaisiin hintoihin. Täydellisestä verkapuvusta maksettiin keskimäärin 250 taaleria, hienoimmista jopa 300 taaleria, kuviolisesta silkistä tehdystä kesäpuvusta n. 125 taaleria sekä lukuisista irtoliiveistä lähes 50 taaleria. Korkeimmat hinnat maksettiin presidentti Lagerflychtin majavalla vuoratusta kaprokista (480:-, kamreeri Palander) ja nädällä vuoratusta kaprokista (446:-, kamreeri Nystedt), kun taas ketulla vuorattu kaprokki nousi ainoastaan 135 taaleriin (turkkuri Neppius). Mielenkiintoista on todeta, että kaupungin arvohenkilöt olivat kiinnostuneempia kanslianeuvoksen tukholmalaispuvuista kuin hovioikeudenpresidentin puvuista, jotka olivat turkulaisille ehkä liian tunnettuja. Huutokaupoissa ostetut puvut korjautettiin tavallisesti omiin mittoihin sekä muodistettiin ehkä samalla, koska ne saattoivat olla jo vanhentuneita kuosiltaan.

Presidentin neljästä täydellisestä verkapuvusta hienoimmassa, uudessa punaruskeassa puvussa oli 36 hopeanappia sekä takissa että liivissä. Puku oli vuorattu chalonilla, samoin toinen harmaa puku, jossa oli kullatut napit kuten vihreässäkin verkapuvussa. Jonkin verran kuluneeseen harmaanruskeaan verkapukuun, jossa oli kamelinkarvanapit,

kuului kaksi paria pöksyjä. Jotkut puvut käsittivät pelkän takin ja liivin, joka saattoi olla vuorattu villavelpällä; eräs vanha sininen verkatakki oli vuorattu näädän vatsanahoilla. Puvustoon kuului myös kamlottiliivi ja pöksyt ja toinen vastaavanlainen aluspuku sinisestä kamlotista. Sinisessä satiini-irtoliivissä oli 17 hopealla kehystettyä irtonappia, samoin toisessa (? marseille-kirjontaisessa) irtoliivissä, nopkinliivit olivat sen sijaan napittomia. Kaikki irtoliivit mainittiin vielä vanhalla *lifstykke*-nimellä. Niiden kanssa on luultavasti käytetty irrallisia hopealla kehystettyjä lasikivisiä nappeja (22 kpl). Erikseen mainittiin myös 52 vanhaa hopeista takinnappia ja 46 liivinnappia sekä 40 pientä hopeanappia.

Kanslianeuvos Lagerflychtin puvustossa oli viiden täydellisen verkapuvun ohella neljä silkkipukua (*droguet*, *peiron*), muutama sametitakki liiveineen sekä kolmattakymmentä irtoliiviä, joista useimmat silkkiä (*tafti*, *peiron*, *moaree*, *pou de soie*) jotkut mustaa tai leikattua samettia, yksi keltaista nankinia; erikseen lueteltiin vielä 13 paria pöksyjä, joista monet olivat mustaa samettia, toiset mustaa kamlottia ja yksi pari punaista ja sinistä. Harvinaisuus Turun näkökulmasta oli keltaisesta *pou de soiestä* tehty domino-puku, johon kuului huppu sekä naamio ja jonka hovioikeudenneuvos Ehrenmalm huusi (227:8). Kanslianeuvoksen verkapuvuista kaksi oli punaista skarlakania, muut agaatinvärinen, helmenvärinen, raparperinvärinen ja valkoinen. Punaisessa verkapuvussa oli kullatut napit sekä valkoinen satiinivuori ja raparperin värissä niin ikään valkoista puolisilkkiä, valkoisen puvun takki taas oli vuorattu korealla silkillä. Kun pukujen yhteydessä ei mainittu nappeja, käytettiin niiden kanssa ilmeisesti irtonappeja. Kanslianeuvoksen punainen damastinen aamutakki oli vuorattu vahatulla pellavalla, kun taas pumpulilla topatussa sintsisessä aamutakissa oli karttuunivuori. Useimmat kamarineuvoksen 30:stä yömyssystä olivat puuvillaisia, osa nukitettuja. Lisäksi mainittiin erikseen kolme peruukkimyssyä. Päällysvaateista kiinnittää huomiota mustin lampaannahoin vuorattu punainen verkasortuutti, jossa oli kullatut napit. Punainen verkakaapu oli niin ikään vuorattu mustalla lampaalla, valkoinen verkakaprokki taas suden vatsanahoilla ja punainen skarlakankaapu chalonilla. Huutokaupassa myytiin vielä pukuja täydentäneitä asusteita, liinavaatteet, mm. paitoja, yöpaitoja, kaulaliinoja, mansetteja, joista osa oli kirjottuja.

Lagerflycht-veljesten edustavat puvustot hajaantuivat siis huutokaupassa laajoihin piireihin Turussa ja tulivat täten jatkuvaan käyttöön. Kamarineuvoksen puvusto oli Tukholmassa 10–11. 6. 1773

suoritetun perukirjoituksen mukaan arvioitu todella edustavaksi, koska perukirjaan merkittiin:⁷⁴

Framleden Herr Baron Cancellie Rådet och Riddaren har wäl efter sig lämnat en wacker Garderobbe, bestående af åtskilliga klädningar, jämte flere ob(e)rekelige Siden och Sammets wästar, såsom ock wackra linne Gångkläder och natträckar med mera hwilcket alt han sielf burit, men som uti Hedersamma Sterbhus Sådane persedlar ej bruka uptagas och wårderas så har man och trodt sig wid detta tilfället icke eller annorlunda kunna giöra.

Suomessa vaatteiden teettäminen Tukholmassa oli tavallista ylemmissä piireissä ja jopa porvaristonkin keskuudessa. Kenraali Wilhelm Carpelanille osoitetuista rätätälinskäistä selviää, että hän teetti vuonna 1772 paitsi univormujaan myös damastisen aamutakin ja siihen kuuluvan röijyn Tukholmassa. Samoin everstiluutnantti C. E. Carpelanille tehtiin marras-joulukuussa 1779 Tukholmassa sekä univormuja että pukuja kansallisen ruotsalaisen puvun kuosiin ja korjattiin vanhoja pukuja; jo vuonna 1775 hän oli korjauttanut vaatteitaan Tukholmassa.⁷⁵ H. G. Porthanin ja Mathias Caloniuksen kirjeenvaihdosta taas ilmenee, että Porthan tilaisuuden tullen teetti Tukholmassa pukuja. Kirjeessään 23. 6. 1796 Porthan pyysi Caloniusta tilaamaan itselleen frakin ja liivin käsittävän arkipuvun samalta rätätäliltä, joka oli tehnyt hänelle vaatteita edellisenä vuonna. Caloniuksen piti myös hankkia rätätälin ohjeiden mukaan verkaa pukua varten, koska kankaat olivat Tukholmassa halvempia kuin Turussa.⁷⁶

Varmaan myös valtiopäivillä kaupunkinsa edustajina pitkään viipyneet porvarit hankkivat sieltä parhaat pukunsa ja asusteensa, samoin varakkaat liikemiehet. Pormestari Nils Wetterbladh hankki sieltä mm. peruukkinsa (liite 1767 Kristiinankaupunki).⁷⁷ Tukholmasta hankitut vaatteet puolestaan levittivät muotitietoisuutta kotimaahan.

Tiivistelmä. Asiakirjat osoittavat, että vapauden ajan ylellisyysasetuksia noudatettiin Suomessa kuuliaisesti ainakin sen suhteen, että miestenpuvut valmistettiin villakankaista, enintään liivit, joskus vuorikankaat olivat silkkiä, harvoin kokopuvut. Liivin kirjonta, joka oli kuitenkin harvinaista, tarjosi asusteiden ohella miltei ainoan tilaisuuden muotikeikailuun. Kuosikkaasti leikatun puvun ohella ajanmukainen ja hyvin hoidettu peruukki oli miesten muodikkouden tärkein mittapuu.

Ylellisyysasetusten rajoituksista huolimatta miehenpuvussakin on havaittavissa, joskaan ei yhtä selvästi kuin naisten muotipuvuissa, ilmeistä kehitystä myöhäisbarokin raskaista muodoista rokkoon tavoittelemaan lennokkaaseen kepeyteen. Miesten puvuissa muutokset eivät johtuneet niin

kään kangaslaatuja ja niiden kuosien muuttumisesta kuin puvun leikkauksesta. Miehenpuvun pienoiskaavat vuodelta 1735 (kuva 3) ja Tukholman räätälinammattikunnan vuonna 1754 julkaisemat ohjekaavat (kuva 11) antavat käsityksen päälinjoista, joita noudatettiin pukujen leikkauksessa vapaudenajan alkupuolella ja puolimaissa. Leikkauksessa ei tapahtunut äkkimuutoksia vuosikymmeeniin. Onkin huomattava, että näiden kaavojen välityksellä pyrittiin pysäyttämään muotikehitys tiettyyn pisteeseen eikä suinkaan luomaan jotain uutta ja ennennäkemätöntä muotia.

Ajanjakson loppupuolella, jolloin ylellisyysasetukset eivät enää sitoneet miehenpuvun kuosia ja jolloin ranskalainen kulttuurivaikutus voimistui Ruotsissa kaikilla kulttuurielämän alueilla, myös ranskalainen miestenmuoti leimasi vähitellen entistä selvemmin miesten muodikasta pukeutumista (kuvat 12–14). Ranskassa uusklassismin vaikutuksesta kapealinjaiseksi 1760-luvun jälkipuolella keventynyt miehenpuvun leikkaus omaksuttiin Ruotsi-Suomessakin 1770-luvulla. Asiakirjoista ilmenee, että miehenpuvun solakoituneet linjat käsitettiin Suomessakin nimenomaan ranskalaisen muodin tunnuksiksi 1770-luvulla. Pituutta korostava linja huipistui vähitellen pääläeltä korkeaksi tupeerattuun uudenkuosiseen peruukkiin, joka oli rinnastettavissa naisten samanaikaisiin korkeisiin kampauksiin ja hiuslaitteisiin. Räätälinammattikuntien asiakirjat osoittavat, että uusi pukunäkemys leimasi vähemmänkin muotitietoisten kansankerrostumien pukeutumista jo 1770-luvulla.

Vapaudenajan muotijakson päätekohtana voi varsinaisesti pitää kuningas Kustaa III:n puku-uudistusta vuonna 1778, jolloin ns. »kansallinen ruot-

41. Ranskalaiskuosinen puku, l'habit français, Le Clerc 1781. Galerie des Modes, pl. 162. Puolisuruasun muodostaa mustalla vuorattu harmaa takki sekä mustakirjontainen valkoinen liivi.

salainen puku» tuli miesten viralliseksi edustus- ja virkapuvuksi. Sen rinnalla oli tosin lupa jatkuvasti käyttää »vanhanmuotista» eli ranskalaiskuosista pukua (kuva 41) muualla paitsi hovissa.

2. Kustaa III:n »kansallinen ruotsalainen puku» Suomessa

Kustaa III:n puku-uudistus vuonna 1778

Kustaa III:n puku-uudistus vuonna 1778 merkitsi omintakeista yritystä vapautua »ranskalaisen» muodin jäljittelystä luomalla kansallisiin perinteisiin nojautuva puku. Vaikka Kustaa III:n määräyksestä Ruotsin hovissa 28. 4. 1778 ensi kerran käyttöön otettu »kansallinen ruotsalainen puku», joka käsitti sekä naisen että miehen puvut, oli pakollinen ainoastaan hovissa, toivoi kuningas kuitenkin, että hovin esimerkin mukaan alamaiset, lähinnä ylimmän säädyn ja porvariston jäsenet seuraisivat esimerkkiä. Näin puku tulisi koko Ruotsin kansaa yhdistäväksi yleispuvuksi. Papistoa ja talonpoikia tosin kehoitettiin edelleen noudattamaan perinnäistä pukuparttaan. Huolimatta pukuun kohdistetusta peitetystä arvostelusta kuninkaan esimerkkiä noudatettiin kuuliaisesti miehen puvun suhteen. Sen sijaan »ruotsalainen» naisenpuku jäi ensi sijassa hovin lähipiirien käyttöön saamatta laajaa kannatusta.¹ Yleensä virkamiehet ja porvarit käsittivät velvollisuudekseen pukeutua »kansalliseen ruotsalaiseen» pukuun toimiessaan virkatehtävissä tai vastaavanlaisissa julkisissa toimissa aina Kustaa III:n kuolemaan asti 1792. Kansallisen puvun rinnalla tosin käytettiin koko ajan tavallisia muotipukujakin. Kustaa III:n kuoleman jälkeen luovuttiin melko pian kansallisen puvun käytöstä. Kustaa IV Aadolfin hallitusaikana kansallisen ruotsalaisen puvun pohjalta kehitettiin valtion virkamiehille virkaunivormut, joista annettiin ohjeet virkakunnittain.²

Kustaa III:n omalaatuinen kansallinen ruotsalainen puku, joka oli herättänyt yleistä ihmettelyä ja hymyilyä eurooppalaisessa muotimaailmassa, muodosti vain lyhyen välinäytöksen muodin pitkässä tapahtumasarjassa.

Eva Bergman on väitöskirjassaan »Nationella dräkten, en studie kring Gustaf III:s dräktreform 1778» (1938) selvittänyt perinjuurin Kustaa III:n puku-uudistukseen johtaneet taustatekijät ja puku-uudistuksen toteuttamisen Ruotsissa. Kuninkaan henkilökohtaisen muotitietoisuuden, teatteriharrastuksen ja kansallisromanttisen Ruotsin

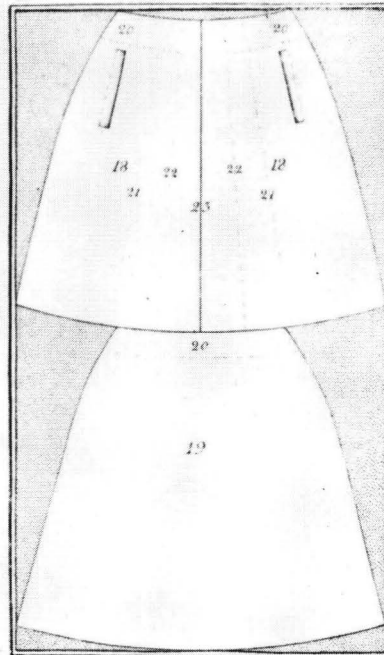
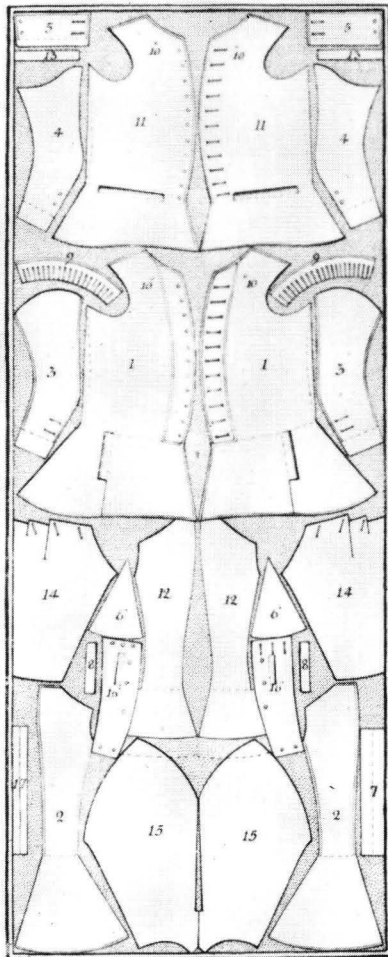
suurvalta-ajan ihailun lisäksi vaikuttivat puku-uudistukseen edelliseltä ajanjaksolta periytyvät merkantilistisen talousajattelun mukanaan tuomat pukusäädökset, joilla valtiovalta oli pyrkinyt hillitsemään vallinnutta pukuylellisyyttä sekä samalla tukemaan kotimaista tekstiiliteollisuutta. Valistusaatteiden kannattajana Kustaa III ei tosin halunnut asetuksilla ja määräyksillä pakottaa alamaisiin kansalliseen puku-uudistukseen. Uudistuksen piti tapahtua vapaaehtoisesti seuraamalla kuninkaan ja hovin esimerkkiä. Kun kuningas ilmoitti 16. 2. 1778 valtaneuvostolle uuden puvun käyttöönottamisesta, liitettiin pöytäkirjaan hänen kirjoituksensa »Réflexions sur les moyens de détruire entièrement le luxe dans l'habillement». Toimenpidettä perusteltiin ensi sijassa taloudellisena ratkaisuna. Kuninkaan mietintö toimitettiin Ruotsin lähettiläiden välityksellä muiden maiden hallitsijoille.³

Kuten aikaisemmin ylellisyysasetusten yhteydessä oli Tukholman räätälinammattikunnalle annettu tehtäväksi valmistaa kansallisen miehen- ja naisenpuvun mallipuvut, jotka luovutettiin kaupakollegioon 26. 2. 1778. Tukholman ylikäskynhaltijan viraston räätäleille laatimassa hinnastossa oli laskettu kolmen erikokoisen miehenpuvun, normaalikokoisen naisenpuvun sekä hovipuvun kankaan menekki ja työpalkkojen ohjehinnat (23. 3. 1778). Kustaa III:n määräyksestä hovi-intendentti Jean Eric Rehn oli saanut tehtäväkseen esittää puvut piirroksina. Kuninkaan luvalla julkaistiin maanmittauskonttorin insinöörin J. Brolinin laatimat miehen- ja naisenpuvun mallikaavat »Modell-Ritning Till Svenska Nationella MANS-KLÄDEDRÄGTEN» 28. 4. 1778 (kuva 42) ja »Modell-Ritning till Svenska Nationella FRUNTIMMERS-KLÄDEDRÄGTEN» 15. 5. 1778. Kaavoihin liittyi tarkka selonteko puvuista »Underrättelser till Modell-Ritningen Öfwer Svenska Nationella Mans-Klädedräkten», »Underrättelser Hörande till Modell-Ritningen Öfwer Svenska Nationella Fruntimmers Klädedräkten».⁴ Kuparipiirtäjä Jakob Gillberg sai tehtäväkseen kaivertaa J. E. Rehnin tussipiirrosten mukaan pukuja esittävät kuparipiirroksset, joista

Modell-Ritning
Till
Svenska Nationella
MANS-KLÄDEDRÄGTEN

Med Hans Kungl. Maj: allernådigste tillstånd
Utgifven År 1778

af
Jonas Brolin.

Förklaring
Öfver
Siffornes Betydelse.

Jackan.

1. Framstycken. 2. Bakstycken. 3. Uärmär. 4. Uärmär.
5. Ufslag. 6. Kilar. 7. Stånd-krage. 8. Fick-klaffar.
9. Axel-klaffar. 10. Hol för Kapp-bandet.

Tröjan.

11. Framstycken. 12. Bakstycken. 13. Fick-klaffar.
Dubbla Linn er beteckna Höven eller Litzgard.

Byxorne.

14. Framstycken. 15. Bakstycken. 16. Öfra Linningen.
17. Nedre Linningsörne.

Kappan.

18. Tränne-Framstycken. 19. Ett Bakstycke.
20. Vifjar Kraagens bredd. 21. Ufslaget bredd.
22. Blifver Framste kanten. 23. Ufslagnings-linnea.

A SWEDISH GENTLEMAN in the COURT DRESS.

Published according to Act of Parliament, Jan'y 27th 1778, by T. Baskell, in the Strand.

43. Kansallinen ruotsalainen hovipuku 1778, J. E. Rehnin laveerauksen mukaan: C. Ruotte fecit, julkaistu englantilaisen historioitsijan W. Coxen teoksessa »Travels into Poland, Russia, Sweden and Denmark, London 1784. Foto HYKL.

ensimmäiset ilmestyivät jo 15. 4. 1778. Gillbergin kuparipiirroksia seurasi lukuisia muiden taiteilijoiden kupari- ja puupiirroksia, joiden välityksellä kansallinen ruotsalainen puku tuli ulkomaillakin tunnetuksi.⁵ Puku herätti siinä määrin huomiota, että ulkomaalaisetkin matkailijat kuvasivat sitä matkakertomuksissaan Ruotsista (kuva 43).⁶

Julkaistuun mallikaavaan liittyvien ohjeiden mukaan kansalliset miehenpuvut olivat kolmea eri tyyppiä: 1) kuninkaalliset hovi- ja ritarikuntapuvut, 2) sotilasunivormut, 3) yleispuku. Eri tyypit eivät eronneet toisistaan paljoakaan leikkaukseltaan, ainoastaan väreiltään, kangaslaadultaan ja koristelultaan.

Kansallinen miehenpuku (kuva 44) koostui seuraavista vaatekappaleista: hattu, jakku, röijy, polvipöksyt, viitta, kengät ja puvun koristeista esiteltiin kangasvyö, écharpe, nauharuusukkeet, kengännauhat, napit ja saumojen koristenauhoitus.

44. Kyminkartanon pataljoonan komentaja majuri Pehr af Enehjelm (1743-1807), maalannut Nils Schillmark (? 1784). KM 2745: 2. Foto MV HKA.

Ohjeen mukaan yleispuku saattoi olla joko kokonaan yksivärinen tai kaksivärinen siten, että jakun päällyskangas, pöksyt ja viitta olivat samanväriset. Sen sijaan röijy ja jakun ja viitan vuori olivat toista väriä, jota myös koristelu noudatti. Jakun piti ulottua ojennettujen sormenpäiden kohdalle reisien puoliväliin. Se ommeltiin kahdesta etu- ja takakappaleesta, hihat olivat kaksisaumaiset tavallisten takinhihojen tavoin. Takin etukappaleiden liepeissä oli pienet pystyt piilotaskut, eteen sijoitettiin 2 tuuman välimatkoin 11–12 pientä nappia, jotka valmistettiin joko pukukankaasta tai teetettiin nyörinpunojalla silkki- tai kampalangasta. Ruotsalaisia metallinappeja oli myös lupa käyttää. Jakun olkasaumat peitettiin Kustaa II Aadolfin ajan miehenpuvusta omaksutuilla 20-22-kielekkeisillä olkasiivekkeillä, jotka reunustettiin röijyn värisellä nauhalla. Samanlainen koristenyöri tai nauha myötäili kaikkia saumoja. Olkasiivekkeistä tuli kansallisen ruotsalaisen miehenpuvun erikoistunnus, joka nimenomaan viittasi Kustaa III:n ihalleman sankarikuninkaan aikaiseen pukuparteen. Kaksivärisen puvun pystykaulus vuorattiin röijykankaalla. Jakun alla pidettiin kireämpää ja lyhyempää röijyä, jonka voi tehdä joko hihalliseksi tai hihattomaksi ja jota melko pian alettiin kutsua totunnaiseen tapaan liiviksi. Lämpimyuden vuoksi pöksyt oli tehtävä tavallista väljemmiksi. Pöksyjen etuluukku ei saa-

nut näkyä röijyn alta, se ei liioin saanut ylittää etukappaleiden puolta leveyttä. Polvinauhut koristettiin röijyn värisillä nauharuusukkeilla. Pöksyjen vyötärönauhassa oli upotetut poikkisuuntaiset kelotaskut sekä upotettuja taskuja. Juhlapuvun pöksyt olivat jakun ja viitan väriset, arkipuvussa sai käyttää myös mustia pöksyjä. Kahdesta etu- ja yhdestä takakappaleesta ommellun viitan piti ulottua pöksyjen polvinauhojen alareunaan. Siinä oli leveät etukäänneet ja kaulus joka tehtiin vuorikaasta. Viitta kiinnitettiin joko hakasilla tai nauhoilla jakun olkasaumoihin ommeltuihin silmuihin niin, että se riippui pääasiassa selässä. Silkki-, kampilanka- tai lippukankaasta valmistettu vyö solmittiin joko jakun tai röijyn päälle. Pellavakanakaalla vuoratun vyön kiinnittimenä pidettiin usein nauharuusuketta. Pyöreäkupuissa, korkeahkossa hatussa oli 2 1/2 tuuman levyiset lieret. Musta hattunauha kiinnitettiin takaa ylöstaivutetun lieren kohdalta; haluttaessa siihen voitiin kiinnittää taakse sulka. Jalkineina oli nyörikengät.⁷ Kansallisen ruotsalaisen puvun tekoon oli lupa käyttää ainoastaan kotimaisia kankaita ja tarvikkeita. Hovipuista annettiin tarkat erikoismääräyksensä, samoin univormuista.

Hoviin kuulumattomat käyttivät yleispukua, joka saattoi olla minkävärinen tahansa kunhan noudatettiin yksivärisyyttä; jos käytettiin kahta väriä, piti jakun ja polvipöksyjen olla samanväriset, samoin toisaalta taasen röijyn, jakun vuorin, koristelun ja echerpe-vyön. Silkkikankaita sai käyttää ainoastaan vuoriin ja vyöhön. Kulta- ja hopeapunosnapit kiellettiin. Päällysvaatteet saivat olla entisenlaisia kunhan ne olivat yksivärisiä.⁸

Vuosien mittaan kansallisen ruotsalaisen miehenpuvun kuosissa tapahtui vähittäisiä muutoksia, jotka heijastivat kansainvälisen yleismuodin vaikutusta. Uudet kuosiipiirteet ilmenevät lähinnä jakun lyhenemisenä, sen pystykauluksen korkeuden kasvuna, taskujen sijoituksessa sekä olkasiivekkeiden kielekkeiden lukumäärässä ja leveydessä. Viitta puolestaan piteni jakun lyhetessä. Yleispuvusta tuli tavallaan »koko kansan» puku, jota sekä virkamiehistö että suurin osa porvareita käytti yleisesti Kustaa III:n hallitusajan.

KANSALLISEN RUOTSLAISEN PUVUN TUNNETUKSI TULO SUOMESSA

Samaan aikaan kun Kustaa III ilmoitti valtaneuvostolle kansallisen puvun käyttöön ottamisesta lähetettiin maaherroille asiaa koskeva kiertokirje, johon liittyi kuninkaan mietintö ja pukumallit. Maaherrojen oli puolestaan tiedotettava lääneisään kaupunkien maistraattien välityksellä uuden

puvun käyttöön ottamisesta ja selvitettävä kansalaisille toimenpiteeseen johtaneita tekijöitä.⁹

Turun ja Porin läänin maaherra kreivi Fredrik Ulrik von Rosen kutsui koolle Turun kaupungin maistraatin ja vanhimmat 16. 4. 1778 kuulemaan kuninkaan kirjelmän sisältöä. Kirjelmässä perusteltiin kansallisen puvun käyttöön ottoa sillä, että se perinteellisen kansallisen kuosinsa ansiosta vapauttaisi kansalaiset ulkomaisten muotivirtausten seuraamisesta ja tulisi halvaksi kotimaisista kankaista valmistettuna. Kuninkaan tarkoituksena oli luoda yhtenäinen kansallinen mieli yhteisellä pukukuosilla ja siten vähentää säätyeroja. Maaherra selosti yksityiskohtaisesti uuden miehenpuvun kuosia sekä naisenpuvun kangaslaatuja. Vaikka maaherra korosti tiedotustilaisuudessa uuden puvun vapaaehtoisuutta, vetosi hän kuitenkin vakavasti porvarien isänmaallisuuteen toivoen heidän ottavan huomioon kuninkaan toivomuksen.¹⁰

Kuninkaan kirjelmässä esitetty vetoamus tehoi välittömästi Turun maistraattiin. Tukholman maistraatin esimerkkiä noudattaen päätettiin virantoimituksissa käyttää täysimustaa kansallista pukua. Myös kaupungin vanhimille vihjailtiin, että heidän olisi hankittava samanlaiset mustat puvut, joita maistraatin jäsenet käyttivät. Kun kaupungin uusi kunnallispuhemies Sven Fredrik Synnerberg astui virkaansa toukokuun lopussa, kiitteli hän kaupungin vanhimpia ja porvaristoa siitä, että he olivat noudattaneet esivallan kehoitusta.¹¹

Maaherra, kreivi Fredrik Ulrik von Rosenin käsystä Turun räätälinammattikunnan oltermanni Hypén kutsui ammattikunnan koolle 23. 4. 1778 neuvottelemaan uutta pukukuosia koskevista kysymyksistä ja nimenomaan sen hinnoittelusta. Kokouksessa oltermanni näytti hankkimansa kuninkaallisen hovipuvun kaavat:

Prof af det, som wid Kongl. Hofstaten komer att brukas, bestående i en swart kort Räck med skiörten och röda kanter i alla sömmar, wäst röd och kappan swart, äfwen med röd kantning.

Oltermanni halusi tietoa siitä kuinka paljon tällaisen puvun teettäminen tulisi maksamaan. Kukaan räätäleistä ei kuitenkaan ollut vielä tehnyt tällaista pukua. Räätälit Bartholin ja Lundgren olivat ainoastaan korjanneet upseerien univormuja uudenkuosisiksi. Mestarit arvelivat, että takin, liivin ja polvipöksyt käsittävään pukuun tarvittaisiin noin 5 1/2 kyynärää verkkaa ja että sen työpalkka nousisi ainakin 30 taaleriin eli 1 riksiin 32 killinkiin.¹²

Porissa porvaristo kutsuttiin koolle 24. 4. 1778 kuulemaan ilmoitusta kansallisen puvun käyttöön ottamisesta.¹³ Porvoossa kutsuttiin kaupungin porvaristo 6. 5. 1778 raatihuoneelle, jossa maaher-

ran edustaja majuri G. F. Ehrenstolpe selvitti kuninkaan kansallisen puvun käyttöön liittyviä tavoitteita sekä jakoi kuninkaan painettuja »Reflexioner»-mietelmiä. Hän luovutti maistraatille myös uuden Ruotsalaisen kansallisen miehen- ja naispuvun mallit, *modeller*, jotka piti toimittaa räätälinammattikunnalle. Räätälinammattikunta kutsuttiin koolle seuraavana päivänä, jolloin sille annettiin samat mallit:

Modeller, som bestod af kappa, Räck och Wäst samt en fruentimmers klädning eller pollonesse.

Räätälinammattikunnan oli palautettava mallit maistraatille 8 päivän kuluessa.¹⁴

Tutkimus ei ole pystynyt selvittämään, millaisia ne mallit olivat, joilla maaherrojen oli kiertokirjeen (16. 2. 1778) ohella tiedotettava kansallisen ruotsalaisen puvun kuosista lääneissään. Tässä yhteydessä on mm. mainittu »profklädningar i smått», joilla ehkä tarkoitettiin miniatyyripukuja tai muotinuokeja.¹⁵ Tähän viittaisi se, että Porvoon räätälinammattikunnan oli palautettava mallit maistraatille 8 päivän kuluessa. Samoja malleja esiteltiin ehkä edelleen läänin muiden kaupunkien maistraateille.

Kustaa III:n puku-uudistus otettiin välittömästi huomioon miestenräätälien mestarinäytesuorituksissa. Turun räätälinammattikunta seurasi Tukholman esimerkkiä. Vuodesta 1778 lähtien määrättiin miestenräätälien mestarinäytteeksi vallitsevan uuden muodin mukainen puku, *efter det nuwarande nyare modet*. Kisälli C. Esbiörn esitti 5:stä kyynärästä punaista, *mordarödt*, verkkaa valmistettavaan pukuun vaatekappaleiden tarkat mitat, 41 mittaa takkiin, 17 mittaa liiviin ja 21 mittaa polvipöksyihin. Tähän pukuun, jonka osia nimettiin vielä vanhoilla totutuilla nimillä, ei kuulunut viittaa kuten ei yleensääkään värillisestä villakankaasta tehtyihin kansallisiin pukuihin. Vaikka vaatekappaleiden nimitykset eivät vastanneet kansallisen ohjepuvun nimityksiä, ei ole mitään epäilystä siitä, etteikö puku olisi ollut uudenkuosinen. Takissa oli nimittäin 18-kielekkeiset olkasiivet (C. Esbiörn 1778). Kisälli Johan Orrelle 21. 4. 1779 mestarinäytteeksi määrätty uuden muodin mukainen miehenpuku koostui jo pukuohjeen mukaisista vaatekappaleista: *jacka*, *tröija*, *böxor*, *kappa* (J. Orrberg 1779). Tämän jälkeen ei kuitenkaan röijyä enää mainittu mestarinäytteiden yhteydessä, vaan sen sijaan käytettiin vastaavasta vaatekappaleesta liivi, *väst*-nimitystä. Kansanomainen, teennäisen vanhahtava röijy-nimitys ei ilmeisesti pystynyt syrjäyttämään muotipukuun vakiintunutta liivi-nimitystä.

Turussa määrättiin vuoteen 1802 mennessä, jolloin tiedot mestarinäytteistä loppuvat, kaikkiaan 21:lle kisällille mestarinäytteeksi uuden muodin mukainen viitallinen miehenpuku. Se mainittiin

nimenomaan kansallisen puvun nimellä ensi keran vuonna 1785 (G. Tander 1785). Nimitys toistui tämän jälkeen kuudesti (1788, 1797, 1799, 1800). Vielä 1790-luvun alussa toistuivat joskus merkinät *efter nya bruket, efter nya wiset* (1791, 1792). Asu valmistettiin tavallisesti mustasta verasta. Keran kuului ruskeaan verkkapukuun musta verkaviitta (Himberg 1781). Joskus aluspuku eli liivi ja pöksyt olivat mustaa silkkiä, jakku verkkaa ja viittaa taftia (Alberg 1791). Verkapukuun liittyi kymmenessä tapauksessa silkkiviitta, ainoastaan kolmesti pukuun ei liittynyt lainkaan viittaa. 1800-luvun alussa liivi saattoi olla peräti raitavakin (Åman 1800), valmistettu puuvillakankaasta (Osten 1800) tai jopa trikoosta (Himberg 1802). Koska ammattikunnan pöytäkirjat loppuvat vuoteen 1802, ei selviä, kuinka kauan kansallinen ruotsalainen miehenpuku pysyi mestarinäytteenä Turussa (liite Turku, mestarinäyteluettelo).

Mestarinäytesuorituksen yhteydessä kisällejä vaadittiin esittämään jokaisesta vaatekappaleesta tarkat mitat, jotka merkittiin ammattikunnan pöytäkirjaan. Viitasta esitettiin tavallisesti 7–10 mittaa. Aluksi viitta oli n. 7 korttelin (= 104 cm) pituinen 1700-luvun lopulla se piteni jopa yli kahteen kyynärään (= 120–130 cm). Kauluksen leveys kasvoi vastaavasti 3:sta tuumasta 4:ään tuumaan (7,5–10 cm). Jakusta esitettiin 37–63 mittaa. Jakku lyheni melkoisesti vuosisadan loppua kohti (100–60 cm). Pysykauluksen korkeuden kasvu 1–3 tuumaa (= 2,5–7,5 cm) osoittaa, miten uusklassinen pituutta tehostava muoti vaikutti kansallisen puvun kuosiin. Samanaikaisesti olkasiivekkeiden kielekkeiden lukumäärä väheni 18–12, sen sijaan napinreikien lukumäärässä ei ollut suuria vaihteluja; jakun pituuden mukaan se oli 12–16–14–12, alimmillaan 9 napinreikää. Röijyn mittojen luku vaihteli melkoisesti (12–26), röijy eli liivi oli aina hieman jakkua lyhyempi. Luukkupöksyistä otettiin 12–23 mittaa. Pöksyt olivat n. puolen metrin pituiset, edestä kolmella napilla kiinnitetty 13,5 cm levyinen pöksynkaulus kapeni taakse 7,5 cm levyiseksi ja kiinnitettiin siellä nyörittämällä. Pöksynkauluksessa oli kellotaskut, lähes 40 cm levyinen luukku kiinnitettiin 4:llä napilla (Esbjörn 1778). 1790-luvulla polvipöksyt pitenevät n. 60 cm pituisiksi, lahkeiden sivusaumoissa oli tavallisesti 4 napinreikää, luukku kiinnitettiin neljällä napilla ja entisestään hieman kaventuneessa pöksynkauluksessa oli edelleen kellotasku (Grönlund 1794).

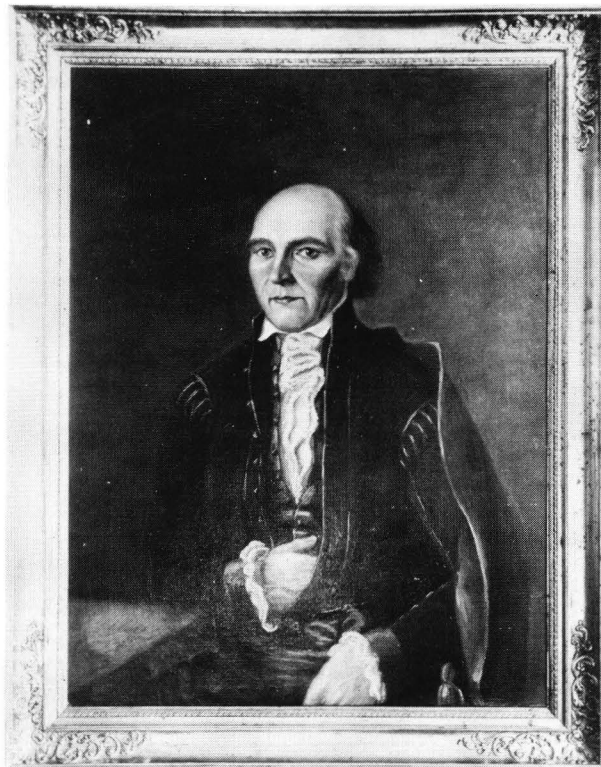
Pikkukaupunkien mestarinäytevaatimukset olivat huomattavasti pienemmät kuin Turun ammattikuntaan pyrkiville asetetut. Porvoossa ja Helsingissä ei mestarinäytteen suorittavaa kisälliä vaadittu valmistamaan kansalliseen pukuun kuuluvaa viittaa. Kun Helsingissä kisälliksi tullut Anders

Eklund anoi mestariksi Porvoossa, määrättiin hänelle näytteeksi takki, liivi ja pöksyt. Hänen ei tarvinnut esittää liivinkään mittoja ja takin 26:sta mitasta ainoastaan olkakielekkeiden pituusmitta osoittaa, että kyseessä oli kansallinen puku (Eklund, Porvoo 1784). Kisälli Johan Henric Gestrin, joka oli saanut räätälinoppinsa osittain Tukholmassa ja osittain Pietarissa, leikkasi 15. 1. 1788 mestarinäytteeksi mustan kansallisen, takin, liivin ja pöksyt. Niistä häneltä vaadittiin vastausta 36 kysymykseen, joista 28 koski takkia. Tälläkin kertaa ainoastaan olkakielekkeiden pituus osoittaa puvun kuosin. Samoin Göteborgista kisällinkirjansa saanut Swen Hagelin leikkasi näytteeksi kansallisen miehen puvun, joka käsitti pelkän takin ja luukkupöksyt (Porvoo 1790). Loviisassa kisällinä toimineelle Anders Hagelströmille määrättiin näytteeksi jakun, liivin ja pöksyt käsittävä kansallinen puku. Kun kisälli ei ilmestynyt suorittamaan näyttettä päätettiin hänet sulkea ammattikunnasta (Porvoo 1800). Porvoossa ei enää vuoden 1809 jälkeen luonnollisestikaan vaadittu mestarinäytteeksi kansallista pukua, vaan tavallinen muotipuku eli frakki ja pantalonit (Porvoo 1810) Porvoon mestarinäyteluettelo).

Helsingissä ei liioin vaadittu mestarinäytteen suorittajaa valmistamaan kansalliseen pukuun kuuluvaa viittaa. Kansallinen puku mainittiin siellä mestarinäytteenä ensi kerran 1791 (Selenius 1791). Tosin jo aikaisemminkin oli mestarinäytteen yhteydessä mainittu jakku, liivit ja pöksyt (1783, 1784, 1789, 1794), mikä luultavasti viittasi ruotsalaiseen pukuun. Kansallisen puvun jakku muuttui frakkiksi, kun Märten Stenström anoi oikeutta saada leikata mestarinäytteensä, *en Nationelle Fraque med Wäst och Byxor* (Stenström 1798). Vuonna 1790 oli tosin mestarinäytteenä ollut jo miehen frakkipuku, *Fraque Klädning* (Björkholm 1790). Mittojen vajavaisuuden vuoksi on kuitenkin mahdotonta tietää, oliko kyseessä virkafrakki vai siviilipuku. Silloinkaan kun nimenomaan mainittiin kansallinen puku, ei Helsingin mitoissa esiintynyt koskaan olkasiivekkeitä eikä muitakaan kansallisen puvun erikoistunnusmerkkejä (1791, 1793). Ainoankaan puvun yhteydessä ei mainittu viittaa. 1800-luvulla näytteeksi esitettiin säännöllisesti frakki (1804, 1808) sekä vuonna 1810 jo *Bonjour*-takki (Helsinki mestarinäyteluettelo). Frakin ilmestyminen mestarinäytteisiin merkitsi selvästi uusklassismin kuosiipiirteiden omaksumista kansalliseen ruotsalaiseen pukuun samoin kuin Ruotsissa.¹⁶

Ammattikuntien mestarinäytteet todistavat, että vuodesta 1778 lähtien vaadittiin 1800-luvun alkuun asti mestarinäytteeksi kansallinen ruotsalainen miehenpuku. Tämän mukaan kansallinen ruotsalainen puku omaksuttiin Suomessakin välittömästi

45. Hovineuvos Johan Nylander (1742-1810) oli Oulun suurimpia liikemiehiä, kauppias ja laivanvarustaja ja perusti mm. Olhavan lasitehtaan. 1700-luvun lopulla maalaatussa muotokuvassa hovineuvos esiintyy ilman peruukkia pukeutuneena täydelliseen kansalliseen pukuun viittoineen. Yksit. omist. Foto MV HKA.

ainakin vauraimman porvariston keskuudessa puvuksi, jossa esiinnyttiin virkatehtävissä ja jota myös pidettiin juhla-asuna.

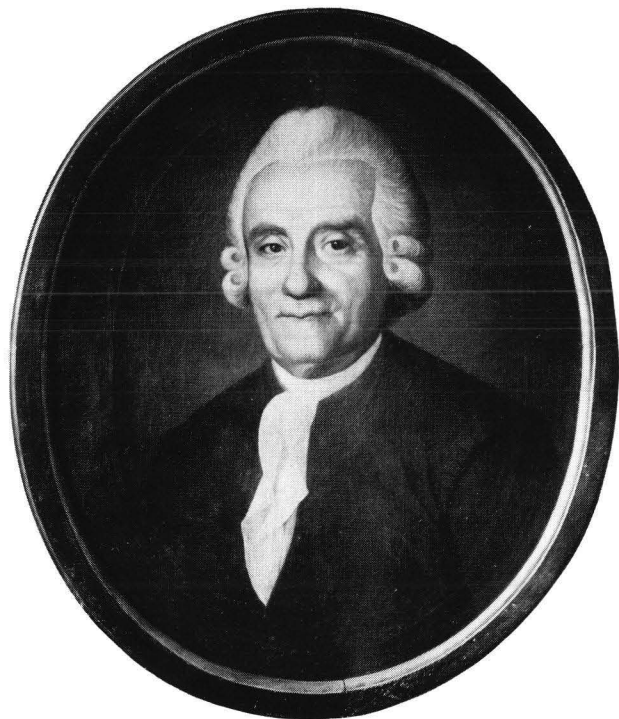
Aateliston ja upseeriston piirissä kansallinen ruotsalainen puku pyrittiin ottamaan käyttöön samana päivänä kun hovissa eli 28. 4. 1778. Eri puolilla Ruotsia kerrotaan tapausta juhlitun perusteellisesti, niin myös Viaporissa. Silloinen kapteeni Adolf Gustaf Nordenskjöld kuvasi kirjeessään veljelleen Ruotsissa, miten Viaporin upseerit olivat pukeutuneet uuteen univormuunsa mainittuna päivänä ja todenneet sen mukavaksi, koska se soi liikkumavapautta ja oli samalla kuitenkin lämmin. Turussa taas räätälit olivat korjanneet upseerien pukuja uuteen kuosiin. Englantilainen historioitsija William Coxe oli matkallaan Venäjältä Ruotsiin osallistunut Helsingissä maaherran tanssiaisiin 10. 2. 1779, jossa sekä herrat että naiset esiintyivät uudessa ruotsalaisessa puvussa (kuva 45 af Enehjelm). Hämeenläänin maaherran Anders de Brucen kruunuprinssi Kustaa Aadolfin syntymän kunniaksi järjestämissä kutsuissa resedenssissään 29. 11. 1778 olivat kaikki naiset pukeutuneet kansalliseen pukuun, *Nationalle drägten*. (9: 5).¹⁷ Koska miesten pukuja ei mainittu tässä yhteydessä, pidettiin ilmeisesti jo selviönä, että kaikki olivat pukeutuneet virallisen tilaisuuden edellyttämään asuun.

KANSALLISEN PUVUN KÄYTÖN YLEISYYS PERUKIRJOJEN VALOSSA

Ajanjaksona 1778–1810 kansallinen ruotsalainen miehen puku esiintyy läpikäydyssä perukirja-aineistossa lähes 200:ssa pukuluettelossa. Tällöin on kuitenkin otettava huomioon, että Turusta on tallella perukirjoja vasta vuodesta 1798 lähtien ja näihin aikoihin kansallinen puku oli jo jäänyt pois yleisestä käytöstä. Monessa puvustossa ainoastaan kansalliselle puvulle tunnusomainen viitta sekä écherpe-vyö vahvistavat, että pukuluettelossa huonokuntoisiksi mainitut jakut ovat todella kuuluneet kansalliseen pukuun. Usein nekin oli jo kulutettu loppuun kuten pöksyt. Pukujen poistot kuluineisuuden vuoksi todistavat kuitenkin niitä käytetyn aikoinaan tiiviisti. Puvustoissa esiintyi 1790-luvulla vain virkapuvun – tavallisesti virkaunivormujen – luonteisia uusia kansallisia pukuja. Värillisiä jakkupukuja ei aina voi varmuudella todeta kansallisen puvun kuosiksi, koska niihin kuului harvoin viitta.

Tutkituista 200:sta perukirjasta 130 kuului porvariston jäsenille, muut eriarvoisille virkamiehille alkaen maaherroista (5), hovioikeuksien virkamiehistä ja muista juristeista (22), tullimiehistä (7), lääkin-täviranomaisista (6), maanmittareihin (2), jahtimestareihin ym. pikkuvirkamiehiin asti. Porvariston keskuudessa muodostivat maistraatin jäsenet ja kauppiaat suurimman ryhmän (76), kauppakirjurit ja kauppa-apulaiset pitivät myös kunnia-asianaan pukeutua kansalliseen pukuun (16), samoin monet käsityöläiset erityisesti Turussa, jossa ammattikuntien oltermanneilla ja kultasepillä oli säännöllisesti puvustoissaan myös kansallinen puku (27). Koulujen rehtorit ja opettajat sekä kauppalaivojen kapteenit käyttivät sitä niin ikään virallisena pukunaan. Perukirjojen perusteella voi todeta, että porvariston ylin kerrostuma, ruukinpatruunat (kuva 45), pormestarit, raatimiehet, vauraat kauppiaat sekä virkamieskunta (kuva 46) käytti yleisesti kansallista pukua. Puvustoon kuului usein erilaisia kansallisia pukuja mustan peruspuvun lisäksi, jota käytettiin juhla- ja surupukuna. Luultavasti kansallista pukua on Suomessakin käytetty yleisemmin kuin mitä suoranaisesti ilmenee perukirjoista. (vrt perukirjaliitteet 1779–1809)

Perukirjoista voi todeta kansallisen puvun muotiintulon useimmiten ainoastaan vaatekappaleiden nimitysten muuttumisesta, usein määre »uusmuotinen» vahvistaa asianlaidan. Loviisassa oli kauppias O. Roslingin jäämistössä 1779 kolme uudenmuotista verkapukua, *på nya modet*. Pukujen uusmuotisuudesta huolimatta itse vaatekappaleet mainittiin vielä takkipuvulle tavallisilla nimillä: *rock, wäst, benkläder*. Näiden ruskean, *mordan-*

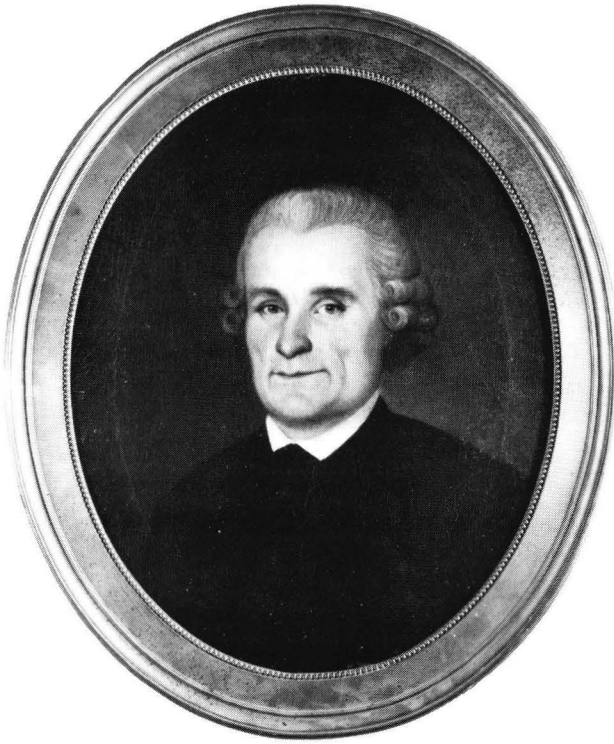

46. Savon ja Kymin lääninkamreeri Gabriel Gylling (1718-1791), maalannut Nils Schillmark 1784. Yksit. omist. Foto MV HKA.

brun, sinisen ja harmaan verkapuvun kanssa oli käytetty joko sinistä taftivyötä, mustaa taftivyötä tai lippukangasvyötä. Yhteenkään pukuun ei kuulunut viittaa. Kauppiaan muut puvut olivat vanhanmuotisia, *på gla modet* (liite pk 1779 Loviisa). Tukholman-matkalla v. 1779 kuolleen kokkolalaisen kauppiaan G. Stenhagenin jäämistössä oli vanha harmaansininen uusmuotinen jakku ja röijy. Tässä tapauksessa käytettiin vaatekappaleista vuoden 1778 mallikaavoissa ja niiden selityksessä esiintyneitä nimityksiä (liite pk 1779 Kokkola). Samat nimitykset esiintyivät raatimies Johan Rahmin perukirjassa (liite pk 1783 Kokkola). Samaa mustaa verkaviittaa ja mustaa silkkisarssivyyötä raatimies oli ilmeisesti käyttänyt sekä sinisen, ruskean että agaatinvärisen verkapukunsa kanssa, joista ainoastaan viimeksimainitun yhteydessä mainittiin oma vyönsä. Raatimiehen pari vanhaa takkia mainittiin erotukseksi edellisistä kuosiltaan ranskalaisiksi. Oulussa raatimies ja kauppias Nils Spolanderin jäämistössä oli 5 rixsin arvoinen musta verkapuku jakkuineen ja röijyineen ja sinisine silkkivöineen (Oulu 1784).¹⁸ Näitä tapauksia lukuun ottamatta tutkituissa perukirjoissa on käytetty harvoin röijy-nimitystä jakun alla pidetystä vaatekappaleesta, joka mainittiin yleisesti liivin nimellä.

Kansallisen puvun tullessa käyttöön korjautettiin vanhoja pukuja uuteen kuosiin.¹⁹

Porvarillisissa perukirjoissa käytettiin harvoin kansallisen puvun nimitystä, *Nationelle klädning*

47. Kauppias Petter Ängelin (1735-1783), Nils Schillmark 1783. KM 37100: 218. MV HKA.

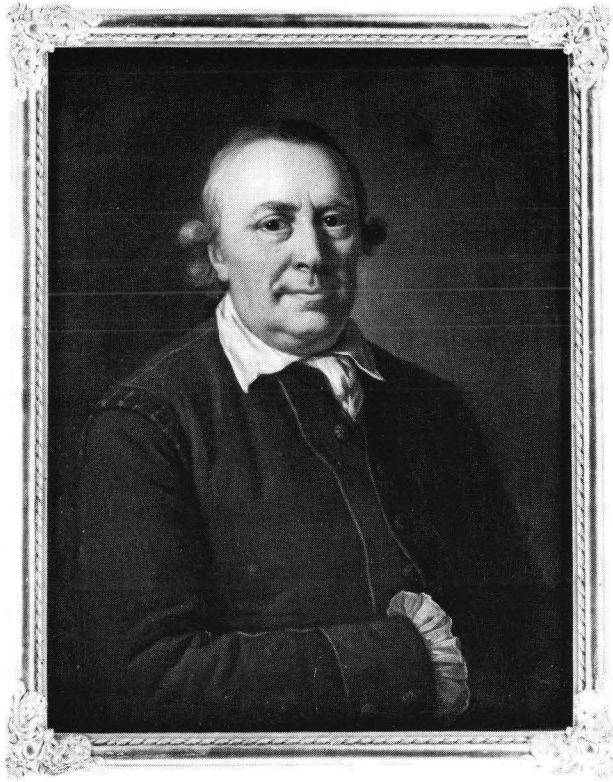
48. Taiteilija Nils Schillmark (1745-1804) esiintyy v. 1782 maalatussa oletetussa omakuvassa pukeutuneena vaaleanharmaaseen kansalliseen pukuun. PM. Foto MV HKA.

(8/8). Etupäässä Turussa ja Pohjanmaan rannikko-kaupungeissa on yleensä vain lueteltu kansalliseen pukuun kuuluvia vaatekappaleita. Melkein poikkeuksetta puvut olivat mustaa verkkaa (kuva 47). Täydellisiä mustia pukuja viittoineen oli ainakin 70:llä porvarilla, lisäksi joillakin viitattomia mustia pukuja, toisinaan kuului pukuun silkkiviitta, joskus myös silkkipöksyt tai silkkinen aluspuku. Monessa tapauksessa kansallisesta puvusta oli tallella ainoastaan musta viitta, joka oli usein silkkiäkin, joskus mainittiin viitan silkkikäänneet. Mustaan surupukuun kuului yleensä flaneliviitta sekä harsovyö. Vyö oli tavallisesti mustaa silkkiä, joskus värillinen, esimerkiksi sininen tai vihreä. (Vrt. pk-liitteet 1788 Somero, 1788 Helsinki, 1793 Pietarsaari, 1798 Turku, 1803 Turku).

Porvarillisissa perukirjoissa nimitys ruotsalainen puku oli vielä harvinaisempi kuin kansallinen puku. Se mainitaan vain parisen kertaa. Kauppias P. Falckin täydellinen ruotsalainen puku käsitti: *1 swart sidensarge Swenskt klädning 4.-., 1 swart sidensarge kappa 4.-., 1 gult flaggduk escharpe* -. 12.- (Helsinki 1793). Puku oli kangaslaadultaan tavallista hienempi.²⁰ Nimityksen harvinaisuus on yllättävä, koska pukua koskevassa tiedotteessa uutta pukua nimitettiin nimenomaan kansalliseksi ruotsalaiseksi puvuksi. Kansallisesta naisenpuvusta käytettiin sen sijaan yleisesti *Svedois*-nimitystä.

Värilliset kansalliset ruotsalaiset puvut olivat harvinaisempia kuin mustat. Helsingin kunnallispormestarin A. M. Alftanin hyvinvarustettuun puvustoon kuului harvinaisen monta värikästä jakun, liivin ja pöksyt käsittävää pukua, joista ruskeassa ja ihonvärisessä puvussa oli omat silkkivyön-säkin. Kahden mustan puvun ohella puvustoon kuului vielä violetti ja tuhkanvärinen puku sekä kolme viittaa, joista yksi oli silkkiä, toinen verkkaa silkkikääntein ja kolmas flanelia. Tämän lisäksi puvustossa oli lukuisia irtotakkeja, liivejä ja pöksyjä, mm. ratsastuspöksyt (liite pk. 1788 Helsinki). Samoin Loviisan pormestarilla Adam Flodmanilla oli mustan kansallisen puvun lisäksi oliivinvärinen, punainen ja vaaleanharmaa jakkupuku, joiden kanssa oli käytetty haluttaessa mustaa silkkiviittaa. Kahden mustan silkkivyön lisäksi pormestari omisti sinisen silkkivyön (liite pk. 1789 Loviisa). Nämä pukuluettelot antavat käsityksen siitä, miten vaatteet merkittiin yleensä perukirjoihin. Ensin mainittiin hienoimmat, tavallisesti mustat verkapuvut, jonka jälkeen lueteltiin asuihin kuuluvia erillisiä, vaihtoehtoisia vaatekappaleita ja lopuksi värillisiä pukuja ja päällysvaatteita.

Värillisistä villakankaista valmistettuihin pukuihin ei yleensä kuulunut viittaa (kuva 48). Kustavilaisella ajalla sininen eri vivahteissa sekä ruskea

49. »Karjalan kuningas», kruununvouti Gabriel Wallenius (1725-1808), merkitty P. Krafft p. 1791. Yksit. omist. Foto P. O. Welin, MV HKA.

olivat suosituimmat miesten pukujen värit. Vaaleanharmaa, ihonväri, agaatin- ja oliivinväri sekä punainen mainittiin toisinaan. Kustaa III:n kuoleman jälkeen värilliset kansalliset puvut tulivat harvinaisiksi.

Aatelisto, joka yleensäkin oli tottunut seuraamaan pukeutumisessaan Tukholman hovin esimerkkiä, omaksui viipymättä Kustaa III:n kansallisen puvun käyttöönsä Suomessakin. Ylimmät virkamiehet, maaherrat, hovioikeuksien presidentit ja varapresidentit sekä korkeat upseerit, jotka virkansa perusteella olivat velvoitettuja esiintymään hovissakin, hankkivat puvustoonsa useita eri tilaisuuksissa vaadittuja hovipukuja ja univormuja tavallisen mustan kansallisen puvun lisäksi, jota käytettiin myös suruasuna. Eräissä puvustoissa oli myös arkisempia pukuja värillisestä villakankaasta. Porvoon pitäjän Jakarin säterikartanon omistajan, kenraaliluutnantti ja maaherra Anders Henrik Ramsayn (1707–1782) perukirjaan oli merkitty (Miekkaritarikunnan?) ritarikunnan komendöörin vaaleansininen podesoe-puku (10.-), toinen vanhaksi ilmoitettu ritarikunnan puku, musta viitallinen verkainen hovipuku (8.-), verkainen suruviitta sekä kolme vyötä, joista yhdessä oli kultahapsut (Jakari 1783).²¹ Kuopion läänin maaherran kenraalimajuri Simon Wilhelm Carpelanin (1733–1814) puvusto käsitti siviilivaatteiden lisäksi:²²

1 st. hofdrägt af kläde med sidentygs kapp och escharpe 25.-, 1 st. swart sidentygs jacka med galler och kapp 24.-, 1 swart sidentygs kapp 2.32.-, 2 st. siden escharpe 2.-, 1 swart klädes jacka, väst och böxor 5.-, 1 swart jacka 2.32.-, 1 st. gl. swart väst -16.-, 1 par swarta siden sarce böxor (2.-8), 2 par do do (1.-, 1 Västerbottns uniform, råck, väst, böxor 20.-, 2 st. do surtout 5.-, 1 par gl. hwita sidentygs böxor -24.-, 1 st. blått escharpe -24.-, 1 wänd grå jacka med swarta stråfer 3.-, 1 st. gl. mörckblå jacka 1.24.-, 1 brun klädes fraque och väst med silfwer knappar 10.- (Kuopio 1788).

Maaherran hienoimmat univormut ja hovipuvut oli todennäköisesti teetetty Tukholmassa kuten hänen aikaisemmat univormunsa ja jopa aamutakkinsa (1772).²³

Joillekin virkakunnille vahvistettiin tietynväri- nen virkapuku kansallisen puvun kuosiin. Kun Vaasan hovioikeus perustettiin v. 1776, määrättiin musta hovioikeuden virkapuvun väriksi. Tyytymättömänä tähän Svean hovioikeus ehdotti kuitenkin, kun kansallinen ruotsalainen puku vahvistettiin 1778, hovioikeuksien väriksi tummanviolettiä, *couleur d'éveque*, mikä hyväksyttiin.²⁴ Paitsi hovioikeuksien virkamieskuntaa käyttivät myös toimivat tuomarit, laamannit ja kihlakunnantoumarit hovioikeuden virkapukua. Varsinaisista virkapuvuista hovioikeuden tummanvioletit, *grede- lin, morde röd*, olivat perukirjoissa kaikkein tavallimpia.²⁵ Monesti pelkkä (kansallisen) puvun väri osoittaa, että kyseessä oli hovioikeuden virkapuku. Hovioikeuksien virkamiehillä, varsinkin korkeimmilla, kuten presidenteillä (kuva 51) ja hovioikeudenneuvoksilla samoin kuin laamanneilla oli tavallisesti useiden hovioikeuden virkapukujen ohella muitakin kansallisia pukuja, joskus hovipukuja, säännöllisesti kuitenkin tavallinen musta kansallinen puku. Kun Kustaa III:n kuoleman jälkeen holhoojahallitusta johtaneen Kaarle-herttuan toimesta univormut uusittiin frakin kuosisiksi vuonna 1794²⁶, seurattiin vähitellen virkapuvuissakin uutta kuosia. Jo vuonna 1795 oli laamanni G. A. Sederholmilla hovioikeuden univormufrakki. Hänen hyvinvarustettuun, monipuoliseen ja muodikkaaseen puvustoonsa kuului myös hovipukuja ja harmaa Drottningholman puku. Hovietiketin mukaan piti hoviväen esiintyä huvilinoissa, Ekolundissa, Drottningholmassa ja Kiinan paviljongissa erikoispuvuissa,²⁷ jollainen siis oli laamanni Sederholmillakin (pk.liite 1795 Helsingin pit., 1807 Turku).

Jahtimestareilla ja maanmittareilla oli väriltään muista erottuvat kansalliset pukunsa. Vänrikki, jahtimestari I. J. Mallénin jäämistössä oli vuonna 1779 vahvistettu jahtimestarin vihreä puku, joka käsitti tummanvihreän verkajakun ja liivin kullatuin napein, kultakaluunaisen vihreän verkaliivin, jossa oli irtohihat ja kolme vyötä, joista kaksi oli

50. Professori, Ruotsin kirjallisuusakatemian jäsen Henrik Gabriel Porthan (1739–1804), P. Krafft vanh. 1788. Vitterhetsakademierna, Stockholm. Foto MV HKA.

mustaa silkkiä ja yksi kultafransuilla koristettua vihreää taftia. Asuun kuului mahdollisesti ratsastuspöksyt, musta nahkahattu, jossa oli kultakaluna ja kultakordonin koristama musta villasta tehty hattu (ull hatt). (Ahv. 1788).²⁸ Maanmittarin mustaan pukuun kuului vihreä vyö ja samanvärisen nyörikoristelu. Varamaanmittari Johan Bergroosin perukirjaan on merkitty jakun, liivin ja pöksyt käsittävä musta verkkapuku, taftiviitta ja musta silkkivyö (Urjalan pappila 1794). Komissionimaanmittari P. Bergiuksen jäämistössä taas oli lääninnapein varustettu takki, sortuutti ja valkoinen kasimir-liivi. Kyseessä oli luultavasti v. 1793 käyttöön otettu provinssiunivormu, jossa oli lääninnapit. (pk.liite 1809 Vesilahti).²⁹

Akatemian henkilökunta sekä lääkärit »Collegium Medicum» käyttivät mustaa pukua ja viittaa, joihin kuului karmosiininpunaiset ruusukkeet ja vyö (kuva 50 Porthan). Tavallisen mustan villakanalaisen puvun lisäksi lääkäreillä oli toisinaan myös puna-musta hovipuku, kuten Oulun kaupunginlääkärillä, asessori J. A. Dahlgrenilla. Puvussa oli punainen silkkiliivi, kaksi punaista silkkivyötä ja punaisin kääntein varustettu musta viitta (pk. liite 1797 Oulu). Provinssikirurgi Lars Thodénin jäämistössä oli asetuksen mukainen musta verkkapuku, johon kuului musta silkkiviitta ja punainen silkki-vyö sekä vihreä silkkivyö (Pietarsaari 1790).³⁰

Turun akatemian ylioppilaat pukeutuivat kansallisen puvun kuosiseen mustaan verkkapukuun, jossa oli saumantereet punaista silkkisatiinia.³¹

VUODEN 1794 YLELLISYYSASETUS

Kun Kustaa III:n kuoleman jälkeen ylellisyyspolitiikassa palattiin jälleen vanhoilliseen merkantilistiseen suuntaan, ehdotettiin valtiopäivillä 1793 ylellisyystavarain tuonnin kieltämistä valtiontalouden kohentamiseksi. Uudessa 1. 1. 1794 julkaistussa ylellisyysasetuksessa kehoitettiin kansaa palaamaan esi-isiensä säästeliäihin ja terveihin elintapoihin. Yhteisen edun nimessä miehiä kiellettiin käyttämästä silkki- ja samettikankaita muihin vaatteisiin kuin kansallisen puvun mustaan viittaaan, pöksyihin, vyöhön sekä kenkä- ja polvivirusuihin, hovi- ja ritarikuntien pukuihin, asusteihin ja piispankaapuihin. Naisten pukeutumiseen kohdistettiin omat määräyksensä, jotka koskivat erinäisten muotikankaiden käyttökieltoa. Asetuksessa pyrittiin tietoisesti välttämään säätyerojen korostamista pukeutumisessa, minkä vuoksi mainittiin nimenomaan, että määräykset koskivat kaikkia kansalaisia säätyyn ja asemaan katsomatta.³²

Professori Henrik Gabriel Porthanin ja Tukholmassa korkeimman oikeuden jäsenenä toimineen Mathias Caloniuksen (1738–1817) välisestä kirjeenvaihdosta ilmenee, että Turussa oltiin ymmällä vuoden 1794 ylellisyysasetuksen johdosta. Porthan tiedusteli Caloniukselta, miten oli meneteltävä silkkiviittojen suhteen. Kirjeessään 30. 12. 1794 Calonius vastasi, että viisainta oli olla käyttämättä silkkiä mihinkään, jota ei nimenomaan ilmoitettu sallituksi. Hän oli itse antanut ratkoa pois silkki-käänteet viitastaan, joka oli tehty puolitoista vuotta sitten. Sen sijaan hän ei ollut antanut ratkoa pois hattunsa silkkivuoria. Tukholmassa ei liioin uskallettu käyttää silkkipöksyjä muuta kuin yleisen ruotsalaisen puvun kanssa. Sen sijaan frakin kanssa oli käytettävä muita pöksyjä. Samoin aikaisemmin yleiset silkkisateenvarjot olivat jäämässä käytöstä. Kirjeessään 24. 10. 1795 Calonius valitti pukuhuoliaan kuninkaallisen kihlauksen yhteydessä. Kun virkamiehet esiteltiin kuninkaalliselle morsiamelle, piti heidän pukeutua joko hovin vaaleansiniseen juhla-asuun tai hovioikeuden univormuun. Juhla-asu maksoi vähintään 60–70 riksiä, joka oli Caloniuksen mielestä liian suuri meno muutaman minuutin huvista. Vihkiäisiin linnan kirkossa Calonius ei liioin voinut osallistua ilman juhla-asua. Sen sijaan hän aikoi mennä katsomaan »spektaakkeleja», joissa saattoi esiintyä joko tavallisessa mustassa puvussa tai puna-mustassa hovipuvussa. Calonius oli hankkinut puvun jo aikoja

sitten, vaikka hän ei ollut vielä koskaan käyttänyt sitä. Caloniuksen kirjeet osoittavat, että kansallinen ruotsalainen puku tuli varsin kalliiksi niille henkilöille, jotka virka-asemansa perusteella olivat pakotettuja hankkimaan itselleen kuhunkin tilaisuuteen sopivan puvun. Kirjeenvaihdosta selviää myös, että Porthan teetti pukuja Tukholmassa. Kirjeessään 23. 6. 1796 Porthan pyysi Caloniusta tilaamaan itselleen frakin ja liivin käsittävän arkipuvun samalta räätälistä, joka oli tehnyt hänelle vaatteita edellisenä vuonna ja jolla oli hänen mitanssa. Caloniuksen piti myös hankkia pukuun verkaa räätälin ohjeiden mukaan, koska kankaat olivat halvempia Tukholmassa kuin Turussa.³³

Vaikka vuoden 1778 pukuohjeessa papistoa suostaan kiellettiin käyttämästä kansallista ruotsalaista pukua, oikeutettiin vuoden 1794 asetuksen perusteella kuitenkin korkea-arvoisimmat papit käyttämään silkkiviittoja (?kaapuja). Tämä aiheutti mm. Suomen papiston piirissä pahaa mieltä. H. G. Porthanin kirjeestä Mathias Caloniukselle 22. 5. 1794 ilmenee, että Kemiön kirkkoherra K. G. Weman oli tyytymätön siihen, etteivät lääninrovastit saaneet käyttää silkkiviittoa, vaikka lehtorit ja konsistorion jäsenet saivat. Myös jotkut teologian professorit, nimenomaan professori Lebell, pitivät arvoaan alentavana sitä, etteivät he saaneet mainitusta syystä käyttää silkkiviittoa. Porthan lisäsi tähän vielä, että saapa nähdä hankkiiko mainittu herra itselleen tohtorinkirjan Saksasta päästäkseen osalliseksi kunniasta.³⁴

Virkaunivormujen käyttö laajeni huomattavasti 1800-luvun alussa, jolloin Kustaa IV Aadolf vahvisti useita uusia frakinkuosisia virkapukuja. Näitä oli kuninkaan aatelistolle ja ritaristolle vuonna 1802 vahvistama maakuntaunivormu tummansinisestä verasta. Pukua oli tosin käytetty epävirallisesti jo vuodesta 1793 lähtien. Maaherrat saivat oman univormunsa 1803; siinä oli yksivärinen frakkitakki ja keltaiset pöksyt sekä runsaasti kullalla kirjottu kaulus ja hihankäänteet. Erityinen aatelisunivormu vahvistettiin vuonna 1805.³⁵

Vaasan hovioikeuden sihteerin J. F. Krabben jäämistössä oli useiden hovioikeuden univormujen ohella maakuntaunivormun, *provincie uniform*, frakki, siihen kuuluvat kaksi paria valkoisia verkapöksyjä ja kasimirliivi. Frakki oli ilmeisesti vanha, koska se oli jo kulunut (pk. liite 1806 Vaasa). Benvikin kartanosta venäläiset ryöstivät v. 1809 superkargööri P. J. Bladhille (1746–1816) kuuluneen sinivalkoisen maakuntapuvun, *province klädning*, joka arvioitiin 36 riksiin.³⁶ Turun ja Porin läänin maaherran kenraalimajuri E. G. von Willebrandin (1751–1809) jäämistössä oli maaherran kullalla kirjotun verkafraakin ja keltaisten verkapöksyjen ohella myös kullalla kirjottu tummansinisestä verasta

tehty aatelisunivormu, johon kuului valkoinen liivi ja sekä lyhyet verkapöksyt että pitkät housut (Turku 1809).³⁷

Tullimiehet saivat oman univormunsa vuonna 1804. Majuri ja tullipäällikkö J. Montellin perukirjaan merkittiin: *1 mörckblå frack med tullknappar, hwita cassimirs wästar, benkläder* (Helsinki 1807).³⁸

Lääninnapit mainittiin ilmeisesti virkaunivormuun kuuluneen frakin yhteydessä eri virkakuntien yhteydessä (pk. liite 1799 Espoo, 1802 Oulu, 1809 Vesilahti).³⁹ Oulun kaupungin ja lasaretin lääkärillä lääket. lisensiaatti Benjamin Holmuddilla oli tavallisen mustan jakun ja liivin, taftiviitan ja vyön sekä flaneliviitan käsittävän kansallisen puvun ohessa siniverkainen *Caracow*-jakku, jossa oli lääninnapit. Ruotsissa käytettiin 1700-luvun lopulla muodinmukaisesti lyhentyneestä kansallisen puvun liivistä joskus naisten muotipuvusta tuttua *caraco*-nimitystä. Suomessa nimitys on esiintynyt tutkituissa perukirjoissa parisen kertaa. Varatuomari O. Amnorinilla oli mustan verkapuvun ohella, joka käsitti jakun, liivin ja pöksyt, sininen verkapuku, joka käsitti *Caracow*-jakun sekä liivin ja pöksyt (Turku 1800).⁴⁰ Kansallisen ruotsalaisen puvun yhteydessä se osoittaa samoin kuin frakin leikkauksen omaksuminen virkapukuihin, miten kansainvälinen muoti painoi vähitellen leimansa alkuaan perinteelliseltä kansalliselta pohjalta syntyneeseen aitoon ruotsalaiseen pukuun.

Frakinkuosiset virkapuvut merkitsivät täydellisen valtion virkapukujärjestelmän alkuvaihetta. Suomessa se toteutettiin vuoden 1809 jälkeen Venäjän keisarin ohjeiden mukaan.⁴¹

Vaikka kansallinen ruotsalainen puku oli perukirjoista päätellen yleisesti käytössä Kustaa III:n hallituskaudella porvaristonkin piirissä, on täällä kuitenkin säilynyt vain muutama yleisen puvun jakku sekä joitakin hovi- ja ritarikuntapukuja.⁴¹ Suvun hallussa on edelleen Vaasan hovioikeuden presidentille Carl Fredrik Rotkirchille (1775-1832) kuulunut puna-musta hovipuku, joka on ikuistettu C. Fr. Bredan vuonna 1799 maalaamassa muotokuvassa (kuva 51). Puku käsittää punaisella taftilla vuoratun mustan taftiviitan, jossa on punaiset satiinikäänteet punaisin ristikkonauhoin ja helmassa mustaa ristikkonauhakoristelua. Musta verkajakku on vuorattu punaisella satiinilla, jolla myös korkea kaulus on vuorattu ja hihankäänteet päällystetty. Jakun olkasiivissä on 16 kielekettä. Musta ristikkopunos ja punaiset punotut napit koristavat jakkua. Punainen taftivyö päättyy silkkinyöripu-nokseen.⁴²

51. Vaasan hovioikeuden presidentti Carl Fredrik Rotkirch (1775-1832), merkitty C. F. v. Breda pinx. 1797. Yksit. omist. Foto MV HKA.

52. Uudenmaan jalkaväen kapteeni Adolf von Rehausen (1737-1812), merkitty »A: v: R: född 1737 d: 10. martij, aftecknad 1789 i Nov.», miniatyyri paperille (? Schillmark). KM 35045: 1. Foto MV HKA.

53. Yksityiskohta Fredrik Adolf von Numersin seepia- ja tussilaveerauksesta, joka kuvaa korkearvoisten ruotsalaisten upseerien käyntiä Porvoon Linnamäellä 1789, Venäjän sodan aikana, jolloin kuningas itse oleskeli usein Porvoossa. Keskusryhmä esittää vallasväkeä, mm. kansallisen ruotsalaisen puvun kuosiseen sortuuttiin pukeutunutta herraa (Kustaa III?), jonka takana seisoo henkivartija Zelowin-kasakanpuvussa. Sortuuttitakki oli ainoa päällysvaate, johon liittyi kansallisen kustavilaisen puvun kuosimääräyksiä. Vuosisadan lopulla se kuului yleisesti univormuasuun. Kerrotaan, että Kustaa III istui illalla 14. 6. 1789 Porvoon Linnamäellä (Ad. Neovius 1897). PM 74-75.

Vuodesta 1778 lähtien kansallinen ruotsalainen puku oli tavallinen muotokuvapuku. Vaasan hovioikeuden presidentit on järjestään kuvattu kansallisessa ruotsalaisessa puvussa (kuva 51),⁴² samoin monet maaherrat, korkea-arvoiset juristit⁴³ ja upseerit (kuva 52).⁴⁴

Virkaunivormupukuja esiintyy muotokuvissa vielä 1790-luvulla, mutta ei enää porvarillisissa muotokuvissa, joissa kuvattava esiintyy tavallisesti värillisessä villakankaisessa kansallisessa puvussa, johon ei kuulu viittaa (kuvat 47-49).⁴⁵

Muotokuvien mukaan kansallista pukua täyden-

tää tavallisesti kaulaliina tai hillitty rintaröyhelö, joka näkyy napittamatta jätetyn jakun ja ainoastaan alhaalta napitetun liivin ylähalkiosta. Hihansuista tulee tavallisesti esiin kapea paidansuunpoimutelma. Vyö on sidottu joko liivin tai jakun päälle.

Asua täydensi yksinkertainen kukkaro- tai piiskaperuukki, jossa oli yksinkertainen, joskus kaksinkertainen ohimorulla. Muotia seuraavat hylkäsivät peruukin 1790-luvulla ja kampauttivat lyhyehköt hiuksensa pöyheästi vapaasti harittaviksi.

3. Lähdeviitteet ja huomautukset

1. MIEHENPUKU VAPAUDENAJALLA

1. *Pylkkänen* 1970, s. 173-177, 188-191, 197-198, 402.
2. *Pylkkänen* 1982, s. 26-33, 395-396.
3. Publ. handl. 1: 180 (1720 3/6, 1722 39?)
4. *Pylkkänen* 1982, s. 27. BorP 4: 211-224 (1731 16/6).
5. *Pylkkänen* 1982, s. 27-28, 103 RA KA Handlingar angående överflöd och yppighet. Memorial Stockholm 1731 14/8, 1731 8/11.
6. Publ. handl. 1: 925-927, 942-946.
7. *Pylkkänen* 1982, s. 28.
RAP 7: 315-317 (1734 17/8), 8: 259-262 (1734 30/11, 3/12). BorP 5: 120 (1734 28/8), 5: 333-334 (1734 12/12). RA KA AIAI 100: 88-89, 369, 385, 471, 422, kuningas tarkasti mallipuvut 1735 8/9, minkä jälkeen ne lähetettiin kauppakollegioon. Valtiokonttori maksoi puvuista 50 hopeataaleria.
8. Publ. handl. 2: 1242-1243 (1735 26/6).
HKA, saapuneet kirjeet 1736 no 4. Kunink. kirjelmä, päivätty Tukholmassa 9. 12. 1735, Ang. et wist Mode på Mans kläder... det Prästernas klädebrägar icke böra dragas under nüss bem:te förordning; utan at dem före blifwer, med den härtils af dem wedertagne wahnliche facon på Prästeräckar...
9. TMA Rauman maistraatti ja raastuvanoikeus Ecd 1.
10. *Cunnington* 1957, s. 43-49. *Waugh* 1964, Diagram XIX, XX, pl. 11 *Ruppert III*: 30-33, fig. 38-39, v. 1725 takki levein, lyhyin hihoin ja suurin kääntein ja runsain sivulaskoksin, pitkä hihallinen liivi, väljät, takkaa pussimaiset polvipöksyt.
11. Nord. Museet, Fredrik I:s tid, Stockholm 1924, s. 9, kuningas Fredrik I:n muotokuva, s. 19-29.
12. Publ. handl. 2: 1257, 1262 (1735 19/9, 10/10, 21/11). RA KA AIAI: 437-438, 489 (1735 8-12/9) 602, 720 (Hartman), 1051, 1265 (1735 6/11, 22/11 Frisenheim).
13. TKArk Allegaatit. Förteckning å dhe i Åbo Stad likmätigt Kongl. Mayt. nådige förordning af den 26. 1. 1735 stämplade Manfolckz kläder... den 4 etz Novembrij 1735.
14. HKArk Allegaatit 1736, pormestarin ja raadin kirjelmä 1735 4/10. Raastuvano. ptk 1735 6/10.
15. *Meinander* 1931, kuvat 111 (1727), 122 (1726), 146 (1756), 154, 164.
16. *Pylkkänen* 1970, s. 468 liite 6.
17. *Gyllenborg*, Svenska Sprätthöken. Comedie uti 5 acter, s. 127 V näytös. Bergman 1938, s. 160, fig. 66, puupiirros 1740. *Modée*, R. G. Fru Rangsiuk, 1738.
18. RAP 9: 167-169, 393, 10: 245-246 (1738 5/7, 8/7, 23/8, 25/11).
19. Publ. handl. 2: 1492, 1520-1522.
Pylkkänen 1982, s. 28, 29.
20. RA KA AIAI 109: 1235, 110: 17, 31, 77, 140, 361, 1002, 2145.
21. *Hazelius-Berg* 1961, s. 43-57, kuvat 1, 2, 7, leimat kuvat 5, 6. *Hazelius-Berg & Wallin* 1956-1957, s. 57-66, kuvat 1-3, kuva 4, punavioletin silkkipuvun kaavat. Nord. Mus. inv. nr. 173 610.
22. *Ruppert III* s. 30-33, fig. 38-39 kaavat, takki levein, lyhyin hihoin, suurin kääntein ja runsain sivulaskoksin, pitkä hihallinen liivi ja väljät polvipöksyt. Paris, M. de la Mode, Modes Françaises du XVIIIe Siècle à nos jours, 1980, kuva 2 Habit à la Française, vers 1735.
Waugh 1964, pl. 9 Hérisset 1729, pl. 11, 1735-40. *Halls* 1970, pl. 19-20 (no 6), 1730-40.
23. TKArk Alleg. Protocoll... öfwer de i Åbo Stad... til stämpling uppgifwna man- och Qwinfolcks kläder för Åhr 1740.
24. *Cunnington* 1957 s. 56-57, kuva 9, miehentakini hihankäänteitä 1700-luvun ensi puoliskolla: closed, round, boot cuff. Open cuff = open sleeve 1728-30 (-1750). S. 50 takin napitus, s. 66-70 pöksyt. *Anderesen* 1977, kuva 25, avoimet hihankäänteet 1749.
25. HKArk Alleg. 1740. Anteckning uppå de af sidentyger gjorde kläder... som blifwit stämplade... enligt Kongl. Maytz. nådige förordning af dhen 21 May 1739 § 4...
26. TKArk Alleg. 1742 Åhrs Protocoll Öfwer de till Stämpling opgifne Enfärgade man- och Qwinfolckz kläder här i Åbo Stad...
Pylkkänen 1982, s. 458 liitteet prof. Alg. Scarin 1740, 1742, kauppias Niclas Pipping 1740, 1742, 1745, apteekkari J. Synnerberg.
27. HKArk Alleg. Anteckning uppå de af arbetade ylle och enfärgade siden väfnader gjorde kläder, som uti Helsingfors Stad... blifwit... stämplade... de sednare med den där till här warande Stämpeln och kokad Stärkelse, som de förre med Lack och Stadsens sigill stämplade...
Pylkkänen 1982, s. 459, liitteet rykmentinvälskari J. G. Kühl 1745, kauppias Petter Tesche Hansson (Hamina) 1745.
28. TKArk Alleg. Åhr 1745 (den 11. 14. 17. 18. 21) Maji blef till följje af hans Kongl. Mayt:... Förordning af d. 11. Januari sidstill. följjande gängkläder här i Åbo Stadh stämplade (af utländske tyger för detta förfärdigade kläder, som förr icke blifwit stämpladt).
29. HKArk Alleg. År 1745 d. 15. och 16. Novembris, Tilfölje af Högtärade Magistratens förordnande... blef Stämpling förrättad uppå alla både man och qwinfolcks Kläder, som af utrikes brokota Tyger och annat förbudit Kram kuna, sedan d. 18. April 1740 blifwit förfärdigade...
30. *Pylkkänen* 1982, s. 113, 141-142, roben muotiintulo 1740-luvulla.
31. TMA Naantali, tilejä, laskuja, kuitteja 1706-1823.
32. TMA Rauman raastuvanoikeus Ecd 4, Anomus ja valitusasioihin liittyvät kirjeet 1738-1745. Erillisinä

- numeroituja yksityisten jättämiä vaatelueteloja vuodelta 1740 (korkein numero 94, jäljellä vähän yli 30 kpl.). Förteckning på de klädes sorter som . . . blifwit i Raumo stad stämplade den 23 May 1745.
33. *Lähteenoja*, Rauma III s. 207.
34. TMA Piikkiön TK pk 1731 23/3 Kemiö Tolvnäs, rusthollari Nils Portman. 1736 2-9/12 Halikko Joensuu, maaviskaali ja herrasväen inspeht. Karl Wallersteen: 1 grön klädes klädning af räck med små ärmar af Sammets upslag, väst och böxor 100.-, 1 ny blå räck och väst med förgylta mesingsknappar 110.-, 1 swart räck, väst och böxor 100.-, 1 brun do räck, väst, 1 swart söndrig dammast väst, odugl., 1 grå klädes väst med räfskins foder, sliten 24.-, 1 sliten Contoires natt-räck af randigt Dantziger tyg, 1 natträck af lika tyg, 1 klädning grå, 1 sliten blå klädes kappräck 15.- . . . 1 gl. kort Peruque, 1 gl. Peruque . . . VMA, Lohtajan (Kokkola) TK pk 1738 13/10 Kruunupyyn hospitaalın johtaja Abraham Haak: 1 Peruque wähl ny, men utaf tagell 6.-, 2 st. gl. Peruqver, odugel . . . 1 omvänd grå räck med väst utaf fjñnt kläde samt rödt satins foder 90.-, 1 gl. drojets räck och väst, omvändt, 1 half natträck af rödt cattun 12.-, 1 par röda schags böxor med sölfwer knappar 12.-, 1 halfslitit lijfstycke utaf randigt callminck och rödt frijsfoder med theknappar 6.-, 1 brukad hatt 3.-, 1 gl. och utsliten klädes kappa 6.-, 1 brukad och halfsl. lappmudd med röd bräm 6.-, 1 par något brukade lappstöflar . . . 1 gl. bäfwerskins mössa med brunt botn . . . VMA Kokkolan kaupungin pk 1751 25/1 kauppias Johan Brunlöf, vrt. *Pyökkänen* 1982, s. 461 liite Kokkola 1751.
35. Publ. handl. 3: 2274-2275, § 1, 4, 6.
36. TTM 320 v, Wittfooth-suvun haudasta, arkusta 44, Johan Johansson Wittfooth († 1743, vainaja oli puettu pellavapaitaan, laskoksille poimuttuun hihattomaan kaapuun, kaulassa kaulaliina, kalotti päässä ja valkoiset nahkahansikkaat käsissä.
37. *Pyökkänen* 1982, s. 492 liite 11.
- 37a. *Bergman* 1938, s. 179, huom 3.
38. TKArk BIII d9, konkurssi- ym. asiakirjat.
39. TMA TRA ptk 1754 15/3. TKArk BIIIa 8 alleg. 1754 6/4.
40. TMA TRA ptk 1758 27/9.
41. Publ. handl. 8: 7142, 7145 (1766 26/6 § 7, 1766 11/12 § 7,9).
42. Publ. handl. 9: 271 (1770 15/3 § 4).
43. VMA VH pk 1774 11-12/7 Tenhola, Prästkulla, kenraalimajuri, maaherra Lorentz Joh. Giös.
44. Anmärkningar wid det sätt at Tilskära Kläder som nu är brukeligit, Af Skräddare-Ämbetet I Stockholm framgifne. Stockholm 1754. Imprimatur N. Oelreich (Suositus Jacob Faggot). *Bergman* 1938, s. 52, 158, 159.
45. *Bergman* 1938, s. 52, Ch. Weigelın Encyclopedi, Sthlm 1753. *Waugh* 1964, s. 90, A General Description of all Trades, digested in Alphabetical order. London 1747.
46. *Garsault*, F. L'Art du Tailleur, Paris 1769. Vrt. *Waugh* 1964 s. 86-89, 93-95 tiivistelmä Garsault'in ohjeista. *Encyclopédie* ou Dictionnaire des sciences, des arts et des métiers . . . Livourne 1770-1790.
47. Paris, M. de la Mode, Vingt ans après, 1977, kuvat 10, 13-15, 27, Habit à la Française. La Mode et ses métiers, 1981, kuva 4.
48. *Cunnington* 1957, s. 183-193. *Waugh* 1964, s. 53, Diagram XXI, silkkipuku n. 1760, Diagram XXII, villakankainen sortuutti (frock), liivi ja pöksyt n. n. 1760-65, leikkaukseltaan vanhanaikaisempi. *Halls* 1973, pl. 2 (no 2) puku kukkasilkistä n. 1760-65, pl. 3 (no 26) kaulukseton takki kukkasilkistä, taaksepäin siirtyneet sivulaskokset lievästi jäykistetty, kapea yleissiluetti n. 1760-70, pl. 4 (no 6) kirjottu verkapuku 1765-75, takki ja reiteen ulottuva liivi.
49. *Andersen* 1977, kuvat 42, 93. S. 277-278 varakkaan porvarin samettipuvun leikkaus n. 1750 yastasi Tukholman räätälinammattikunnan kaavoja 1754. *Bech-Andersen* 1979, s. 294-299 varakkaan porvarin silkkibrokadipuku n. 1760-70, kauluksettomassa takissa kapeat pitkät hihat, hihattoman liivin selkäkappaleet pellavaa, selkähalkio solmittu nauhoilla. S. 300-302, ns. englantilainen puku 1780-luvulta, pienipilkkuista silkksamettia, takissa matala pysty-kaulus, lyhyehkö liivi on viistetty etukulmista, kapeat polvipöksyt napitetaan sukkien päälle.
50. *Hazelius-Berg*, Nord. Mus. 1952, kuvat 12, 22, 29. *Hazelius-Berg* 1947, s. 1319-1320.
51. *Meinander* 1931, s. 136-142 J. G. Geitel (1681-1771), kuvat 245-260. Muita pukukuvina huomionarvoisia muotokuvia 1750-1760-luvulta, kuvat 192, 193, 195, 205, 234, 246, 269, 301. *Pyökkänen* 1982, kuva 437.
52. *Dahlström*, Kyrkomälaren Jonas Bergman. FM 1941. *Meinander*, Väggmålningarna på Jackarby gård i Borgå socken. FM 1900.
53. Porvoon museon, sininen huopahattu, halk. 47 cm, kuvan kork. 4 cm, halk. 16 cm. TKHM, ÅBO HATT-MAKARE ÄMBETES SIGILL 1779.
54. Paris, M. de la Mode, Vingt ans après, 1977. 9. Vestes vers 1750-1755, satin broché; bordure tissée à la forme. *Waugh* 1964, pl. 12, miehen puku leikattua samettia n. 1760, takin ja liivin reunukset, takin hihankäänteet ja läpät valmiiksi kukkakuosiin kudottua samettia. *Halls* 1970, pl. 21 (no 46) kukkakuosiin kudottua Spitalfieldsin silkkiä 1748-1750. No 38, 39, 40, 47 ranskalaisia. *Halls* 1973, pl. 1 (no 50) liivi leikattua samettia, reunuksissa kukkaköynnökset, 1755-65. Pl. 6 (no 57) 1765-75, pl. 13 (no 66) 1770-80. *Coppens*, 1978 kuva 4, n. 1750-60, kuva 6, n. 1760-70. *Bech-Andersen* 1979, kuva 94 yksityiskohta samettitakista, jonka reunuksissa, hihankäänteissä ja taskuläpissä on kankaaseen kudottu kukkakuosi. *Hazelius-Berg*, Nord. Mus. 1952, kuva 15, kreivi Nils Bonden sulhaspuku v. 1764 kuviollista samettia kankaaseen kudottuun kukkareunuksiin.
55. Pohjois-Karjalan museon, Joensuu, Alahovin pukukokoelma. 2 etukappaletta vihreästä silkkihiivistä, topattu vanulla ja vuorattu pellavapalttinalla, kirjottu vuorauksen läpi keltaisella silkillä. Pit. 84,5, helman lev. 44, taskun suun lev. 26, läpän kork. 13-9-12-9-13. Selkäkappaleet ratkottu pois.
56. *Pyökkänen* 1982, s. 65-67 ammattimainen korukirjonta, s. 400 huom. 162-168. *Pignatti*, Pietro Longhi, 1974, kuva 286. Paris, M. de la Mode, Vigt ans après, 1977, kuva 8 leikkaamaton kullalla kirjotun liivin teelmä, n. 1735-40. *Waugh* 1964, pl. 15, Diagram XXV, kullalla ja silkillä kirjottu hihallinen liivi, n. 1720. *Halls* 1970, pl. 18 (no 45), hihatton silkillä ja hopealla kirjottu liivi n. 1740-50.
57. Huom. 6 (1731). *Pyökkänen* 1982, s. 27, 65, 66.
58. Huom. 13, Lillienstierna 1735, huom. 29 Lorens

- Tesche 1745, huom. 43 Giös 1774, liite pk. 1761 Loviisa, 1767 Perniö Melkkilä.
59. TKHM 2458, hihatton sininen silkkiripsiliivi, kirjottu vaalean- ja tummanpunaisella violetilla, keltaisella, sinisellä ja vihreänkeltaisella silkillä, vasemmassa etureunassa 13 napinreikää, etupit. 83 cm. TKHM 2458, alkuperä tuntematon.
60. KM 4318, hihatton liivi n. 1750, etukappaleet pellavapalttinaa 37/34 lankaa cm², vuori ja takakappaleet hanhensilmäkuteista pellavaa, 29/28 lankaa cm². Etukappaleet on kirjottu pellavalangalla pohjapistoin. Taskuhalkiota ja taskua ei ole koskaan ommeltu, koska sitä varten jätetty koruompelema- ton ura on koskematon, liivi on leikattu poikki sen yläpuolelta ja taskunläppä on ainoastaan harsittu paikoilleen. Selkäkappaleet ovat vuoraamattomat, katkaistu liepeestä, pääntie on ainoastaan reunus- tettu vuoripellavalla. Taskunläppä ja osa lievettä puuttuu oikeasta etukappaleesta. Etupit. 82, helman etulev. 40, taskunläpän lev. 23,5, korkeus keskeltä 13, pääntie 45, kädentie 53. Neiti M. Malmborg lahj., perimätiedon mukaan liivi on ollut suvun jäsenten käytössä 1700-luvun alkupuolelta lähtien. Marseille-kirjottuja pellavaliivejä, vrt. *Hazelius-Berg*, 1952, k. 12. *L. M. Halls* 1970, pl. 17 (no 34). *Bryssel, Coppens* 1978, pl. 1., ajoitus yleensä n. 1720-40. Valmiiksi kirjottujen liivien kuositelu, vrt. *Bech-Andersen* 1979, s. 192.
61. KM 4858: 10, hihatton vanulla vuorattu ja vuorauksen läpi tikattu punainen satiini-liivi, vuori ruskealla kukkakuosiin värjätylle punaiselle pohjalle painet- tua pellavaa. Vasempaan etukappaleeseen on om- meltu samalla kellervänruskealla silkillä, jolla tik- kaus on suoritettu, 9 kpl 2 cm pituisia napinreikää 5 cm välein. 10 + 10 uudempaa kivihilinappia, uudet reunanauhat mustasta villanauhasta. Etupit. 68. KM 4858: 10, everstinrouva H. Petanderin peril- liset lahjoittaneet, Helsinki. Aamutakki ja liivi, vrt. *L. M. Halls* 1973, pl. 11-12, no 32, aamutakki ja liivi sintsiä, n. 1770-80. *Andersen* 1977, fig. 103 aamutakki vanutopattua vih- reää silkkiä, röi- ja liivi 1700-l. jälkipuolelta.
62. KM 5938: 2, hihatton liivi, etukappaleet valkoista silkkidroguetia, kuosi 10 × 6,5. Etukappaleet vuo- rattu suurimmalta osalta valkoisella silkkiripsillä, välivuori rohdinpellavaa. Selkäkappaleet kahden- kertaista valkaisuamatonta pellavapalttinaa, 18/13 lankaa cm², selän 34 cm pituinen takahalkio sidot- tavissa 3:lla pellavanauhaparilla. Suurten taskunläp- pien alla kolmikulmaiset taskunaukot. Vasemmassa etukappaleessa 11 napinreikää, etupit. 68, selkä- kappaleet katkaistu liepeestä, taskunläppien lev. 17, kork. 11. Liiviä on myöhemmin kirjailtu. KM 5938: 2, ostettu Boijerilta, sukuperintöä. *Bech-Andersen* 1979, s. 134, juhlapuvussa valkoiset liivit tulivat muotiin 1770-luvulla. Muotiutuudet näkyivät usein ensin liiveissä, koska ne olivat hal- vempia kuin kokopuku.
63. KM 8150: 27. Hihatton liivi 1760-luvulta, etukappaleet ja selkäkappaleiden lieveosat luunväristä silkki- ripsiä, selkäkappaleet kaksinkertaista pellavapaltti- naa 18/16 lankaa cm² ja vuori pallavapalttinaa 23/21 lankaa cm². Etukappaleiden etuosat ja selkä- kappaleiden liepeet vuorattu valkoisella silkillä. Vasemmassa etureunassa 12 ja taskunläpissä 3 kel- taisella silkillä ommeltua napinreikää, osa soikeita, 12 + 3 + 3 silkillä päällystettyä nappia. Sivusa- moissa ja selässä lievehalkiot. Liivi on myöhemmin suurennettu lisäämällä kiilat sivusaumoihin. Etupit. 71, takapit. 68, taskunläpän lev. 19, kork. 9. Saatu Armfeltien pukukokoelmasta Halikon Joensuun kartanosta.
64. TKArk BIII a8 alleg. 1772 no 1651
65. Nikula 1977, s. 179-182. (Viitteet 64 ja 65 tarkistamattomia, tekijä viivan- nut ne yli käsikirjoituksessaan.)
66. Porvoon museo 53-54. Takki ja liivi 2-vartista villa- kangasta, jossa sininen loimi ja punainen kude, 26/14 lankaa cm². Takki vuorattu valkoisella 4-varti- sella villakankaalla paitsi hihat ja taskut vihreällä pellavapalttinaa 19/14 lankaa cm². Liivin etukap- paleet ja takakappaleiden alaosa samaa sini-punervaa villakangasta, selkäkappaleiden yläosat vihreää pel- lavapalttinaa, vuorina valkaisuamatonta pellavapalt- tinaa 19/24 ja 12/14 lankaa cm². Takissa 2 etu- ja 2 takakappaletta, kaksisaumaiset hihat, taskunlä- pät ja kaulus. Sivusaumoissa 2 + 1 1/2 laskosta, ta- kahalkiossa molemmin puolin 1 syvä laskos. Hihat- tomassa liivissä kaksi etukappaletta ja kaksi vyötäi- siltä jatkettua takakappaletta, taskunläppien alla kolmiomaiset taskunaukot kuten takissakin. Ta- kissa edessä 11 (pit. 6,5), taskunläpissä 3 ja taka- halkion reunassa 3 + 3 napinreikää, joita vastaa halk. 2,3 cm messinkinapit sekä napit sivusaumojen ala- päässä viuhkamaisen laskosryhmän lähtökoh- dassa. Liivissä 12 napinreikää edessä ja 3 taskun- läpissä (pit. 4,5), vastaavasti messinkinapit, halk. 1,8. Takin pit. edessä 124, takana 117, sivusaumat käden- tiestä nappiin 40 ja napista helmaan 54, takasauma 60 + halkio 54. Hihan etusauma 52, takasauma 68, kääntein kork. 8, selän lev. 2 × 22, helman laajuus edessä 2 × 94,5 takana 2 × 90, taskunläppien lev. 32, kork. 12, kauluksen lev. 5-8, pääntien laajuus 47. Liivin pit. edessä 89, takana 62 + 24,5, taskunläpän lev. 25, kork. 10,5, sivusaumat 38 + 29 halkio 26, pääntie 48,5 (reunustettu tereellä, kädentiet 52, helman laajuus 2 × (40 + 26) = 132. *Hazelius-Berg* 1974, s. 192-193. Kartanon kuskit saivat talon puolesta puvun, joka jäi kartanon omaisuudeksi palvelussuhteen päätyttyä.
67. Viulunsoittaja ja huilunsoittaja Jepuan kirkon uruista vuodelta 1774, veistetty tammesta ja maa- lattu todellisuutta mukaillen. Viulunsoittaja (viulu puuttuu), kork. 101, värit: harmaa peruukki, musta rusetti, sininen punakauluksinen takki, liivi ja pöksyt, keltaiset napit, mustat saappaat ja miekka- vyö. Huilunsoittaja, kork. 98, värit kuten edellisessä. Taiteilija Oskari Niemi restauroinut molemmat v. 1952, jolloin viulunsoittajan miekankahva uusittiin ja irtaantuneet osat liimattiin paikoilleen ja väritystä paikattiin. HTArk, taiteilija O. Niemen restaurointi- kertomus. Urut ostettu v. 1888 Pietarsaaren kir- kosta, jonne ne oli aikoinaan hankittu Vanhan Vaasan eli Mustasaaren kirkosta. Iivari E. Koski- miehen mukaan laivanrakennusmestari And. Telin Kokkolasta oli rakentanut urut Mustasaaren kir- koon v. 1773, mistä ne siirrettiin Pietarsaaren kir- koon, kun Mustasaari sai suuremmat urut. Soittaja- pojat seurasivat urkujen mukana.
68. *Gripenberg* 1966, s. 74-76, pl. I, Hämeen jalkaväki- rykmentin puku m/1765. *Bellander* 1973, s. 320-344, m/1756 armeijan yhte- näisunivormu, m/1765, värikuvat s. 336-337 välissä.
69. HKA alleg. 1755, Hämeen jalkaväkirykmentin ko- mentaja eversti P. von Törne kääntyi 28. 11. 1755 Helsingin maistraatin puoleen pyynnöllä, että

maistraatti välittäisi kaupungin porvaristolta 1025 univormun tekoon tarvittavat vuorikankaat, tinanapit ja hatut sekä tiedustelisi kaupungin räätäleiltä näiden univormujen tekoa »på wanligt sätt». Tilauksen piti olla valmis luovutettavaksi kesäkuussa 1756. Räätälit ilmoittivat haluavansa 6 kuukautta työaikaa univormujen tekoon, työpalkka oli 7 taaleria kappaleelta. 19. 10. 1756 tiedusteltiin räätäleiltä jälleen, ehtivätkö he 3 kuukauden kuluessa valmistaa 1018 univormua Hamiltonin rykmentille. Räätälit epäilivät ennättäisivätkö he suorittaa työn niin lyhyessä ajassa. Työpalkka oli 6: 16 kappaleelta, johon sisältyi mittojen otto miehistöstä. Rykmentin puolesta määrättiin henkilö valvomaan univormujen leikkaamista, joka käsitti takin, hihallisen liivin ja 1 1/2 paria pöksyjä (maistraatin ptk 1756 s. 1250 ja 985).

HRA ptk 1769 19/6, 1772 17/11.

70. TRA ptk 1756 27/9 § 4 räätälinammattikunnan kokouksessa valittiin sitä, että oltermanni ja mestari Lundberg olivat kahdestaan suorittaneet Karjalan eskadronan hankinnan. Vastaukseksi selitettiin, että raadilla oli oikeus jakaa tilaustyöt vapaasti.
71. *Svensson* 1974, s. 87-88.
72. HRA ptk 1773 9/7.
73. Tampere, Hämeen museo, inv. no 1260: 2, valkoinen sarkatakki, 2 etu- ja 2 takakappaletta, kaksisaumaiset hihat, kalvosimet ja taskunläpät vuorattu sinikelta-punaraitaisella kalminkilla, karkea pellavapalttinavuori, pääntie reunustettu villakankaalla, hopeanapit. Takin etupit. 107, takasauma 53 + (halvio) 59, sivusaumat 33 + 61 (= laskosten pit.), pääntie 47, napinreikien pit. 3,8, hihan etusauma 47, takasauma 60, kalvosimen kork. 12,3, taskunläpän lev. 22, keskikork. 9 cm. Herrastuomari Ylinen (k. 1829) edusti talonpoikaissäätystä myös Porvoon valtiopäivillä 1809.
74. TMA Maskun tuomiokunta pk (entinen VA sign. 107: 36). Masku Kankaisten kartano, 1774 24/8 Turun hovioikeuden presidentti Johan Lagerflycht (1701-1774) sukunsa viimeinen, testamenttasi omaisuutensa sisarensa Helena Lagerlychtin (1696-1771, ∞ laamanni prof. Nils Hasselbom) lapsille. Perukirja sisältää myös kanslianeuvos Carl Lagerflychtin 10.-11. 1773 Tukholmassa tehdyn perukirjan. TKArk Pia 19 huutokauppa 1774 28/9, presidentti, paroni Johan Lagerflychtin jäämistön huutokauppa, sisältää myös kanslianeuvos Carl Lagerflychtin jäämistöä.
75. VA Biogr. Carpelan, Ohensaari, kansio 37, kenraali Wilhelm Carpelan (1700-88), mm. räätälinlaskuja Tukholmassa: Förfärdigat en fotsid siden Damask naträck med nattröya ther till arbets-lön therföre 36.-, kiöpt 1 aln: siden welk Canfas 3.-, 1 1/2 al:siden band 2.-, öfwerklädda knappar 3.-, Silke och trå att sy med 10.-, Summa Dr. 54.-. Stockholm den 17 Septemb: 1772 Hind. Hellman. Köpmans räkningar Dr 563.-, Gör summa Dr 617.-. Hind.Hellman. (Aamutakin kangaslasku) Nota 1772 Sept. An 20 alr Grönt Damast 420.-, 3 alr Grönt Taft 42.-, 8 alr Cattun 64.-, 4 alr fin Parkom 28.-, 4 U wadd 9.-. Dr. KM. 563.-, Stockholm Jean Sundbeck. Nota 1772 Sept. 11 Förfärdigat en Generals Uniform, arbetslön ther före 48.-, kiöpt halfsiden 8.-, Silke och trå 10.-, kiöpt 1/2 al boy till stopning på bröstet 3.-. Summa Dr. 69.-, Stockholm d.12. Sept. Hind. Hellman. Carpelan kansio 38, ev.luutn. Carl Efraim Carpelan

(1752-1819), mm. räätälinlaskuja Tukholmassa: Nota. wänt wäst och byxor arbetslön 10.-, kamelgarn 2.16, silke och trå 3.-, styf och welk kanfas 2.-, lagat en kartuns tröya 2.16, öwer dragit en fäll arbets lön och trå 4.- (summa) 24.-, Stockholm d. 12 Januarij 1775 Petter Holmling.

1779 Nov. 13 förfärdigat en blå uniforms Jacka och byxor 24.-, 1 3/4 st. kanfas 3.30, 27 al: gula Camelgarns listqwarder 6.24, 1 1/2 lod halfsidens kamelgarn 5.8, silke och trå til syning 7.-, 1/2 dussin öfwerklädda knapar i byxorna -.12, do förfärdigat en blå klädes kaprak med knap och listqwader i kanterna 14.-, 1/12 al kanfas 3.12, 19 al kamelgrans listqwader 4.24, 1/2 lod halfsidens kamelgarn 1.24, 1/2 lod halfsidens kamelgarn 1.24, silke och trå til syning 6.-, Sätt stycken i armfodarna för en sw: klädes Jacka och skurit utaf henne nar til för silke trå och arbete och lärft 3.-. Summa RM 4. 24 sk. Stockholm d. 19 Nov. 1779 Lars Ögren. (Saman räätälin lasku) 28. 11. 1779 mustien puuvillasamettisten pöksyjen tekemisestä, lasku 28. 12. 1779 vaatteiden korjaamisesta.

Vrt. *Meinander* 1931, kuva 335, Nils Schillmarkin v. 1770 maalaama muotokuva.

76. SLSF 1: 273, vrt. myös 2: huom. 33.
77. Vrt. huom. 29, H. J. Forsteen 1742.

2. KUSTAA III:N »KANSALLINEN RUOTSALAINEN PUKU» SUOMESSA

- Bergman*, erityisesti s. 49-51, 57-61, 65-67. *Pylkkänen* 1982, s. 33-35, 156-161.
- Bergman*, s. 62-64.
- Bergman*, s. 26-27.
- Bergman*, s. 50-52. S. 259. Tukholman ylikäskynhaltijan virastossa laskettiin kansalliseen ruotsalaiseen pukuun tarvittavat kangasmäärät ja laadittiin niiden pohjalta räätäleille ohjetaksa. HYK. Coll: Cal.-Naumann A 115: 31. Öfwer-Ståthållare-Embetets Kung. ang. Rätta mätte o. alnetal af Kläde o. Sidentyg til then Swenska Nationella så wäl Mans som Fruntimmers klädedrägten, samt then taxa, hwarefter Skräddare här i Staden ega at Undfå arbets-lön och thet mera, som the uthi silke, halfsiden garn o. tråd förskiuta för hwarje slags klädning. Stockholm 23. 3. 1778.
- Bergman*, s. 52, 259-263, kuvat 137-143.
- Coxe*, William, *Travels into Poland, Russia, Sweden, and Denmark*, London 1784. *Bergman*, s. 263, Coxen teoksen litografioiden esikuvana oli Gillbergin kuparipiirroksat.
- Bergman*, s. 151-192.
- Bergman*, s. 50.
- Bergman*, s. 49, 52, kiertokirje lähetettiin vasta 5.-6. 3.
- Nikander*, Hagar, TKHM vuosijulkaisu 1953-54, s. 41-46.
- Nikander*, Hagar, s. 45.
- TRA ptk 1778 23/4.
- Ruuth*, s. 300.
- PRA ptk 1778 7/5. *Hartman*, s. 476.
- Bergman*, s. 52, 259.
- Bergman*, s. 162, 62-64.
- Bergman*, s. 57. *Pylkkänen* 1982, s. 34 huom. 52. s. 35 huom. 56, s. 158 huom. 5. Vrt. edellä huom. 12.
- OMA pk 1784 13/2 raatim. N. Spolander (Brenner 991).

19. TMA Ahv. pk 1783 21/5 Dickenböle, landsgewaldiger Benjamin Hagmarck: 1 swart klädes klädning, omgiord ifrån gl. drägten, med kappa och Escharp 8.-, 1 do gl. wänd, utan kappa 1.-, 1 gl. swart klädes wäst -.16.-, 1 blå och röd melerad klädes klädning omgiord från gamla dräckten med 2 par byxor 4.-, 1 mörkblå wänd klädes klädning med fälbs foder och förgylta knappar 1.-, 1 surtout af groft kläde med förgylta knappar och wäst dertill 1.16.-. . . 1 blått Etamins Escharp -.2.-, 1 blått band garnatur af siden -.12.-, 2ne swarta skorosor, 2 st. pungperuqwer, 1 st. swart skuren do . . .
20. HKArk pk 1793 30/8 kauppias P. Falck (Åkerman 923).
21. VA Porvoon TK pk 1783 7/4 Porvoon pit. Jakarin säterikno, kenraaliluut. A. H. Ramsay.
22. VMA VH pk 1788 16/12 Kuopio vapaaherratar Henrica de Carnall, leski maaherra S. W. Carpelan.
23. Vrt. 1 huom. 66.
24. *Bergman*, s. 105-106. Hovioikeuden jäsenet esiintyivät vielä muotipuvussa Pilon maalauksessa, jossa on kuvattu Vaasan hovioikeuden perustamistilaisutta Tukholmassa.
25. Tutkitussa aineistossa hovioikeuden virkapukuja esiintyy 22:ssa perukirjassa. Vrt. pk. liitteet 1786 Vaasa, 1795 Helsingin pit., 1796 Taivassalo, 1797 Kangasala, 1806 Parainen, 1806 Vaasa, 1807 Turku. VA Porvoo TK pk 1787 4/1 kihlakunnantuom. Carl Fredric Ignatius: 1 klädning, Hofrätts, Räck, Wäst, Böxor och Kappa något gl. utom Kappan som är ny 6.-, 1 gl. swart klädning, Räck, Wäst, Böxor och 1 helt ny Kappa med sidensars upslag och sidensars Scharp 3.-, 1 liusblå klädning gl. wänd, med liusblått escharpe 1.16.-, Räck och wäst af Gibraltar färg 2.16.-, 1 par Camelhårs sattins böxor -.32.-. . . 1 himmel liusblå Surtout omgiord tii öwerräck åt äldre sonen. . . 2 runda och 2 pung peruker. . . HMA Sääks. TK pk 1792 30/8 Sääksmäki Voipaala, sotatuomari Ernst Ulric Jansson: . . . 1 Ny Hofrättsuniform: Jacka, Kappa af kläde, siden wäst och kappa 6.-, . . . 1 Jacka af Hofrätts färg -.16.-, 1 do hwit halfbrukt -.40.-. . . 1 klädeswäf af Hofrätts färg -.32.-. . . 1 nytt siden Escherpe af Hofrättsfärg, 4 st. do af diverse färg . . . (22 irtoliiviä, useimmat silkkiä, myös raidallista puuvillaa, 1 kirjottu).
26. *Bellander*, s. 383.
27. *Bergman*, s. 89-, Sejour de Drottningholm, 1782 linnassa musta-punainen hovipuku, Kiinan paviljongissa Ekolsundin puku.
28. *Bergman*, s. 108, puku tehtiin muuten kansallisen puvun kuosiin, paitsi pitkiä ns. Scharivad-housuja, fig. 27. TMA Ahv. TK 1788 17/3 vänrikki, jahtimies-tari I. J. Mallén. *Gripenberg* 1969, kuva 5.
29. *Gripenberg* 1969, s. 12. *Bergman*, s. 63, 108. HMA Sääks. TK pk 1794 21/5 Urjalan pappila, varamaanmittari J. Bergroos.
30. *Bergman*, s. 106, 107. Pietarsaari pk. 1790 1/6 provinssikirurgi Lars Thoden (Björkman 347). Vrt. huom. 39.
31. *Klinge* Hist. Ark. 61, s. 357. *Gripenberg* 1969, s. 12.
32. *Publ. handl.* 15: 550. *Ek* 1974: 147-154.
33. SLSF I, H. G. Porthans bref till M. Calonius, 22/5, 1794. 23/6 1796. SLSF LV, Mathias Calonii bref till H. G. Porthan, 30/12 1794, 24/10 1795, 1/11 1797.
34. SLSF I, s. 101, kirje 22/5 1794. HYK TA no 14, 12/12 1817 M. Calonius, mm. vanha kuninkaallinen ruotsalainen hovipuku ja univormufrakki, johon kuului pitkät housut, pantaloner.
35. *Bergman*, s. 62, 64, 90. *Gripenberg* 1969, s. 14, kuvat 8, 9.
36. VA Buxhoevedenin kokoelma E23, Anjalan säterikartano 1/8 1808 paroni P. G. Wrede, ryöstetty mm. 1 gl. Swart klädes dräkt med siden kappa 3.24.-, 1 swart klädes kappa gl. 1.-, 1 wänd g. Läne Uniforms frack med byxor 2.-. Anjala 27/6 1808 Rabbe Gottlieb Wrede: En swart klädes nationele dräkt med 1 siden kappa 6.24.-, 1 kläds kappa 2.-, 1 wänd Lähne uniform 4.-, *Laine*, Hist. Ark. 45, s. 437-468, ryöstöt Benvikin kartanosta 20/7 1808, superkargööri P. J. Bladh, 1 blå och hwit province klädning.
37. MV HTArk, jäljennös maaherra E. G. v. Willebrandin pk 28/8 1809.
38. *Gripenberg* 1969, s. 14, kuva 10. HKArkl pk 18/4 1807 majuri ja tullipäällikkö J. Montell.
39. Vrt. huom. 36, pk. liitteet 1799 Espoo, 1802 Oulu, 1809 Vesilahti.
40. *Bergman*, s. 163. TMark. BIC5 1/2 1800 rva Merta Johanna Sacklén, leski varatuomari Olof Amnorin: 1 Mans klädning, jacka, wäst och byxor af blått kläde, 1 do Caracow med wäst och byxor af blått kläde . . .
41. *Gripenberg* 1969, s. 16-.
42. *Bergman*, liite IV, TKHM. B 4 sini-valkoinen hovipuku, C 3 musta-punainen hovipuku, E 7 musta verkajakku, F 4 vihreä verkajakku, liite V puvut typologisessa järjestyksessä, mitat, liite VII s. 321 invent. numerot. *Nikander*, Hagar, s. 44 TKHM, mustan verkajakun kaavat. KM 8150: 1-4 ja 8-10. Serafiimiritarikunnan suuri juhlapuku ja pieni juhlapuku, jotka ovat kuuluneet Kustaa Mauri Armfeltille. KM 8150: 20 ruotsalaisen puvun takki.
43. Puna-musta hovipuku, mustan verkajakun pit. selässä 55 cm, edessä 14 nappia, hihansuissa 4 + 4, olkasiivissä 16 kielekettä, pit. 6 cm, lev. 2,2 cm, kauluksen kork. 9,5 cm. Mustan taftiviitan pit. 131 cm, kauluksen kork. 13 cm, punaisten satiinikäänteiden koristeena 4,5 cm lev. punainen ristikkonauha, helmassa musta. Punaisen taftivyön pit. 267 cm, lev. 34 cm, päissä 7 cm silkkinyörihaput. Kuulunut hovioikeudenpresidentti C. Fr. Rotkirchille (1775-1832). Yksit. omist.
44. *Meinander*, Vaasan hovioikeuden presidenttejä: kuvat 272, 273, 303, 313, 334, 390; maaherroja ym. korkeita virkamiehiä: kuvat 305, 324, 326, 352, 354; upseereja: kuvat 281, 300, 303, 328, 338, 342, 343, 355, 363, 365, 383, 501, 532, 551, 554, 568.
45. *Meinander*, kuvat 291, 306, 350.

4. Liitteet

PERUKIRJAOTTEITA 1736–1810

1736 Kaarina

1736 13-18/12 Kaarina, Chatarinaedahl, laamanni Simon A. Lilliegren (∞ Catharina Berg †).

Gång kläder: 1 fin Engelskt Filt Hatt 1.-, 1 do bättre 3.-, 1 gl. Utterskins mössa med loskins upslag 6.-, 1 röd filt natmössa 3.24, 1 par swarta filt Wantar -30, 1 gl. läck Peruque 12.-, 1 do uplagd 6.-, 1 do gl. och odugl. -, 1 gl. kårt Peruque 6.-, 1 fint do ännu sämre 1.16, 1 par nya Bäckskins Handskar 5.-, 1 Biörn skins Muff 12.-, 1 Perpetuel Klädes Räck med hwit räfskins foder frampå och fårskin på Ryggen 60.-, 1 grön Klädes Räck med Sametz upslag och rask foder 36.-, 1 omvänd liusgrå Klädes räck med Bast foder 18.-, 1 swart damast Wäst med glanslärfvt bak på samt Blank lärfvts foder 9.-, 1 blomerat citoi wäst med lärfvts foder, utsliten 2.16, 1 gl. wäst eller liftröya, stickad 15.-, 1 Nopkins tröja utan foder 9.-, 1 par gl. Camlotz Böxor med Parkums foder 3.-, 1 par Bäckskins Böxor 10.-, 1 Callminks naträck medh Cattuns foder 30.-, 1 grå Kapräck med Blåt trip foder 36.-, 1 Cordevans resmössa med ytterskins upslag gl. sliten 1.16, 1 par Bruna filt Strumpor gl. och lappade i Sålen 3.-, 1 par sämbre swarta do 1.-, 1 par gl. Stöflätter af Waxläder 1.16, 1 par gl. odugliga tåflor -, 1 par lapstöfflor med söndrige skoor 1.16, 1 par do utan skoor 1.16, 1 par Blomerat klädes Stöfletter med ett Wallmars foder 2.- . . . (summa) 306.22. 7 st. skiortor, halsdukar, halfärmar.

Summa Inventarii 26 534.1

TMA Piikkiö tuomiok. pk (185: 174-222)

1737 Helsinki

1737 14/7, ylisotatuomari ja pormestari Abraham Wetter (∞ Brita Mary Åhman † 1736). Abraham Wetter nimitettiin Helsingin pormestariksi 1722 vastoin porvariston tahtoa, valtiopäivämies 1723.

Gångkläder: En lius omvänd Camlots Klädning, Räck, Wäst och 2 par Böxor med Pärlemo Knappar 42.-, En gl. Brun fin Klädes Räck underfodrad med blått Sidentyg och röd underklädning af Wäst och Böxor 54.-, En Brun omvänd Camlots Klädning, Räck, Wäst och Böxor med blått foder och Swart sametz upslag 30.-, En gl. Klädning af Räck och Wäst, Metallknappar och golt foder 54.-, En gl. damast wäst 10.-, Et par gl. gröna Böxor 4.-, En Swart Cammelotz Räck, fodrad med Mårdskins halsar 48.-, En gl. Brun Klädes Wäst fodrad med Räfskin 18.-, Et glt. grönt damast lifstycke 8.-, En gl. Blå Klädes Kappa 30.-, En Loskins mössa med Swart Klädes Botten 15.-, En gl. grön Silckes Natmössa 5.-, En gl. Swanbois lifstycke

1.18, 2 par Snösäckor 4.-, Et par Lapstöfflar 3.-, Et par gl. fåhrskins stobar(?) 2.-, Et par gl. Biörnskins Wantar 3.-, En gl. Biörnskins muff 3.-, En gl. Lapmudd 24.-, En Peruqwe med en Läck och Cocard 20.-, En do 15.-, En Pisk peruqwe 8.-, En rund peruqwe 2.-, En Hatt af Bäfwer Hår 14.-, En gl. utsliten Hatt 1.16, En ny Hatt med guld graman och litzqwar 27.-, En Spansk Rör med porsailins knap 12.-, En sämbre do 4.-, 6 dussin Silfwerträhs Knappar 3.-, Et Gehäng af gammalt Mode med påsydde Swarta Silkes fransar 1.16 . . . En gl. Biörnskins Päls med Blåt söndrigt öfwertåg 2.-, . . . En Wårja med stort förgylt fäste och Sölfwer Handkafwel 30.- . . . Meubler mm. . . . En gl. peruqwe ask utan läck . . .

HKA Alleg. 1737 pormestari A. Wetterin konkurssi. Vrt. Pylkkänen 1982, s. 455, 456, liite Helsinki 1736, Brita Mary Åhmanin perukirjoitus.

1738 Paimio

1738 9/8 Paimio, Viksberg, kihlak.tuomari Abraham Paalen (1679-1738) ∞ 1. Anna Helena Wallenstein († 1712), 2. 1712 Margareta Chatarina Tigerstedt (1692-1738).

Gångkläder. Sal. Häradshöfdingens: 1 askfärgad ny klädning (räck, wäst, 2 par böxor) fodrad med sallon (= chalon) 150.-, 1 räck af grått insprängdt drojett underfodrad med hwita räfskin 90.-, 1 gl. wäst dertill af omvänt kläde under fodrad med utnött räfskin, odugel., 1 gl. camlots klädning (räck, wäst med camelgarns knappar och sallon til foder) 24.-, 1 gl. liusbrun omvänd klädning af räck, wäst och 2 par böxor med camelhårs knappar, lemnad till skrifwaren Dahm, 1 grön fris räck med boy fodrad och camelgarns knappar 18.-, 1 gl. omvänd wäst dertill af kläde 3.-, 1 par bäckskins böxor med stora metallknappar 4.16, 1 ny naträck af callomaink fodrad med hwit boy 40.-, 1 ny kappräck af groft lius kläde med rask foder och genomstungne camelgarns knappar 36.-, 1 blå omvänd gl. utsliten do med rödt boy fodrad, knapparne af kläde 3.-, 1 loskins wintermössa med rödt skarlahan gl. 4.-, 1 karpus af rödt fint kläde med grönt plys til bräm gl. 3.-, 1 ny hatt 12.-, 1 gl. opstäckad do, lämnad för drängåssen Henrich, 1 gl. stor biörnskins muff 1.16, 1 par nya klippings handskar, 1 par swarta rukarduans do 1.16, 1 par ryska winter wantar 2.-, 1 par pärlfärgade silkes strumpor, lämnade för sonen Abraham, 1 par swarta do, 1 gl. opar brun silkes do odugl., 1 par hwita regarns do stoppade odugl., 1 par gl. swarta do 1.16, 1 par hwita ullstrumpor odugl., de öfrige äro af sal. frun utdelte, 1 natträcks escherp af silke -16, 1 rödt gehäng af juht 1.16, 1 par röda sydda gl. toflor med gullgaloner wid mynningen och längs ått 2.-, 1 par gl. do af paser läder, 1 par gl. utslitne do, 1 natmössa af gl. lärfvt stoppad med bomull, 1 par gl. skor af instött narfläder, 1 par rukarduans do, 1 par stöflar, 1 par gl. söndr. loskins wantar, hopsydde räfwantzar at hålla kring halsen odu-

gel., 1 spanskkrö med förgylld messings knapp 9.-...
Skinwaror (bl.a.) 1 gl loskins foder til en väst 6.-, 1 st. gråwårks foder 2.-...
Diverse: 1 gl. allonge peruque 18.-
Summa inventarii 52 197. 23 1/2 Dr. kmt.
TMA Piikkiötuomiok. (183: 295-). Vrt. Pylkkänen 1982, s. 457, liite 1738 Paimio.

1743 Kemiö

1743 13/9 Kemiö, Viikin säteri, tavarat pappilassa, kruunnimismies herra Aron Nicopensis, kuoli samoin kuin vaimonsa Anna Chatarina Fleege pakomatalla Tukholmassa.

Gång Kläder: 1 swart Kläds Klädning, af råck, väst och Böxor, omwände, och icke brukade 200.-, 1 do ga gråt droyet 72.-, 1 rock af grönt kläde, med förgylta knappar, owänd, samt wänder väst och böxor 50.-, 1 råck och väst af grönt wallmar 18.-, 1 brun klädes Kappräck 60.-, 1 röt Sattins natträck, 1 do af Cattun, öfwer och undertåg stoppad 12.-, 1 Blå sars do, upgiöres äth barnen -, 1 hwit Näppkins listycke, med 17. perlemos knappar 10.-, 1 glt do af rödt kläde med knappar 2.-, 1 Wintermössa med mordskins bräm 6.-, 1 röt Castor nattmössa 4.-, 1 do af rödt Dammast 3.-, 1 par brukade Stöflor 3.-, 1 par gl. do 3.-, 1 par grå Silckes strumpor 12.-, 1 par grå Regarns do 6.-, 1 par swarta do 5.-, 1 par bruna Klippingz handskar 1.-, 1 par swarta särg handskar 1.16, 1 par Biörnskins wantar med ull wantor uti 6.-, 1 gl. Hatt 6.-, 1 do odugel. -, 2 1/2 al: swart krusflor 2.-, 1 gemen grå Klädes råck 8.-, 1 par swarta skinböxor 3.-, 1 brun klädes klädning, som sal: Befallningsman köpt i Stockholm, råck, väst och böxor 240.-, 1 kort Peruque 4.-, 1 do odugel -... 1 par mans skoor af rut Kardwan 2.-, ... 1 gl. hwit råck och 1 swart väst, odugl., 1 Hirschfångare gehäng af Elgzhud med spännen 6.-, 1 par swarta regarns strumpor, 1 par mans skoor, sko- och knäbands spännen, 1 par klippingz handskar, 1 hatt...
annat smått ... 1 pitsch, 1 breftaska och 1 plånbok, 1 kläds bårsta och 1 dubbel skoobårsta, 1 sydd och 2 stickade penninge pungar ...
Hudar och skin: ... Wargskins foder under om Kappräck eller päls 36.-
Summa inventarii: 12 550.- Dr kmt.

TMA Piikkiö tuomiok. pk. (186: 55-69).

1743 Oulu

1743 20/10, kauppias Daniel Arvolander ∞ Barbro Engman.

Gångkläder: Blå Klädning, Räck, Väst och Böxor 60.-, 1 gl. Brun Kläds Väst med Råfbelings foder och fris i ärmarne, utan knappar 24.-, 1 Ryss Pålss med Kitaisks öfr drag 25.-, 1 Swart Kläds Väst wänder 12.-, 1 gl. blå och hwit Regarns Tröya 4.16, 1 gl. Callminks natträck 12.-, 1 gl. blå Klädes Kapp Räck wänder 12.-, 1 gl. Skinpålssen 6.-, 1 Jerfskins mössa med grönt Sammet 18.-, 2 par gl. Stöflor 9.-, 1 par gl. Skor 2.-, 1 par Wargskins Wantar 3.- (summa) 187.16.
5 st. skiortor 25.-, 1/2 dussin halfärmar 9.-, 1 nattkappa 1.16.
Summa 11 295.3.

OMA Oulu pk (vrt. Brenner 345)

Pylkkänen 1982, s. 459 liite 1744 Oulu leskivaimo Barbro Engman.

1748 Pietarsaari

1748 10/5, Margareta Herman ∞ postimestari Anders Konst †.

Silfwer (bl.a.): ... 1 paar skoo spennen, 1 par do, 1 par skiort knappar ... 1 Pitschaft Ring 5.-.

Mans Gångkläder: 1 oomwänd Swart Klädes Rock 36.-, 1 do gl. 2.-, 1 gl. Räck och Väst 15.-, 1 gl. wändt Brun Klädes Räck 18.-, 1 hwit do oomwändt 36.-, 1 Blå fris Räck 12.-, 1 Walmars Kapprock 6.-, 1 liusgrå Räck mycket gl. 5.-, 1 Flanel Nattrock 5.-, 1 grön af Walmar 5.-, 1 Ny Väst blå rutiger 12.-, 1 Brun af walmar 3.-, 1 gull flanel Tröja 2.-, 1 gl. blå Natträck 1.16, 4 par byxor 4.-, 1 gl. Skinpälss 1.16, 9 par gl. Strumpor 2.8, 1 Alonge Peruque 5.-, 6 st. Peruqver 1.16, 1 Puder Pung -.12, 1 Muff 2.8, 1 do sämbre -.8, 1 Peruqwe Stäck -.24, 1 gl. hatt 1.16, 1 Hertzswångare med gehäng 4.-, 1 st. Spanskror 4.-, 1 gl. Regarns mössa -.16, 1 do Winter mössa -.24, 1 Par gl. skor 2.-, 1 Par do Toflor -.24, 1 Par Piexor 1.-, 1 par gl. Stöflor 1.-, 1 Par handskar 1.-, 2 Par do 1.16 (summa) 194.12 ...

Linne kläder (bl.a.): 3 st. skiortor 4.-, ... 6 par halfärmar 1.16, 7 st. nattkappor 3.16, 6 st. halsdukar 1.4, 1 par halfärm -.18, 1 par läreft halsdukar 3.- ...
Summa invent. 2970. 10

Pietarsaaren kaupunginarkisto pk.

Vrt. Björkman 83.

(1752) 1760 Porvoon pit. Drägsby

1760 3/1 Drägsbyn kartano, eversti paroni Christoffer Konrad Bildstein (1672-1752) ∞ 1744 vapaaherratar Ebba Elisabet Ugglä (1698-1758 ∞ 1. hovioikeuden notaari Fredrik Ehrenstolpe † 1742).

Manfolcks gångkläder: 1 gl. röt charlakans klädning af råck, väst, byxor 60.-, 1 klädes sorg klädning, rock, väst 30.-, 1 grå klädes klädning med sidentygs foder 100.-, 1 brun råck af ylle och linnetyg, med swarta sleiffer och dertill hörige byxor samt swart dammast väst 24.-, 1 röt charlakans råck, fordrad med swart siden fälp 100.-, 1 röt do af frisard 12.-, 1 gl. grå tygs råck och väst 6.-, 1 grå perpetuels klädning 15.-, 1 gul sidentygs väst med hwitt sidenfoder 48.-, 1 do med byxor af chamoi 9.-, 1 röt klädes kappa 60.-, 1 galonerad hatt 24.-, 1 st. do 12.-, 1 brun klädes kappa med loskins foder 100.-, 1 par swarta silckes strumpor 18.-, 2 par hwita do 12.-, 1 par grå do 3.-, 1 par röda regarns do 3.-, 1 par bruna do 2.-, 1 nopkins väst 12.-, framstycken till 2:ne do 12.-, 6 st. noppkins tröyor 18.-, 27 st. lärfts skiortor med manschetter å 9.-, 15 st. gröfre do å 6.-, 2 st. gingans tröyor 6.-, 4 par trådstrumpor 8.-, 1 röt sammetsmössa 4.-, 1 röt taffts do med silfwer inwäfwit 2.-, 1 wintermössa af grönt sammet, med märdskins bräm 6.- ...

VA Topogr. Porvoon pit. 5. Drägsby.

Vrt. Pylkkänen 1982, s. 466-467, liite 1760 Porvoon pit. Drägsby leskirouva vapaaherratar Ebba Elisabet Ugglä. Meinander, kuvat 90, 94.

1753 Kokkola

1753 25/6, raatimies Gabriel Forsell ∞ n. 1707 Elisabeth Riska (1662-1746), 2. Catharina Enckel (1711-1749).

Mans Lijnkläder: 5 st. skiortor 10.-, 8 st. skiortor gl. 18.-, 4 st. nattkappor 3.-, en lång halsduk -.16, 1 nattmyss öfwer-

tåg -8, 1 st. blå skiftande silckes näsduk 3.-, 1 do silckes, blå hwita prickar gl. 1.-, 1 di hwijt bomulls lerft 1.16, 3 st. do randig bomulls lerft 2.8.

Mans Gång Kläder: 1 Brun räck, väst, böxor 18.-, 1 Brun väst, wänd 6.-, 1 fodrad grå räck 15.-, 1 Swart Klädning, räck, väst, böxor 12.-, 1 liusgrå Droiets klädning, räck, väst, böxor 72.-, 1 Calminks natträck brun och blå med lerft fodrad gl. 5.-, 1 stickad tröya blå och hwit 2.-, 1 par sämsk böxor gl. 2.-, 1 par randiga lårfeder, 1 par do gl. 1.-, 1 ny filthatt med tafts band 4.-, 1 do gl. och odugelig -, 1 fodrad myssa med grönt Schiag bottn 12.-, 1 do med blått klädes bottn 1.16, 1 do med blått Schiag bottn 1.16, 1 Biörnskins Muff gl. 1.16, 1 nattmyssa med rödt bast och nättelduk öfwerdragen 2.-, 1 gl. nattmyssa med Cattun öfwerdragen -6, 1 gl. Lappmudd 6.-, 1 kappräck af blått kläde med messings knappar 2.-, 1 gl. blå klädes regn kappa med messings Hakar 1.16, 1 gl. do af grått walmar -24, 1 par bruna Klippings handskar -24, 1 Päls med blått hemwäfwit Calminck öfwerdragen 18.-, 1 par liusblåa fodrade dubla handskar 2.8, 1 par Sämsk handskar 1.16, 1 par Ryska handskar med hwita ullwantar -24, 1 par Blåa Klädes fodrade wantar -6, 1 par gl. Utterskins wantar 1.16, 2 par sömade ull wantar, 1 par hwita stickade ull wantar 1.-, 1 par silckes strumpor gl. 2.-, 1 par liusgrå Regarns strumpor 1.-, 5 par ullstrumpor 3.16, 1 par gl. Lappstöflar med skor 3.-, 1 Spansk rör med silfr knap, öglor och dåppsko 24.-, 1 do med äbenholtz krycka samt silf. hålk och ögla 1.-, . . .
Summa 3852.2

VMA Kokkola pk (vrt. Björkman 152, 153, 191).

1754 Helsinki

1754 3/1, raatimies ja kauppias Carl Tellequist († 1753) ∞ 2. Anna Forsberg.

Linne kläder: 8 st. gl. hållands lärfts mansskiortor 60.-, 24 st. gl. huslärfts do 120.-, 8 st. långa nättelduks mans halsdukar 24.-, 12 par gl. trä strumpor 12.-, 3 par Stöfwel Manchetter 3.-.

Mans Gångkläder: En blå kammelåtts Räck med blå Podesoes uppslag, krage och foder, samt 2ne Podesoes wästar jemte 2ne gl. kammelåtts böxor 250.-, Ett st. blå något brukad do owänd klädes Räck och Wäst med ett par Böxor 150.-, Ett st. Swart klädes klädning med et par Böxor 150.-, Ett st. gl. swart kammelotz klädning med ett par böxor 60.-, Ett st. liusblå kammelåtts Räck med Räfskins potor till foder samt wästen af samma tyg och hwit ylle fälps foder 60.-, Ett st. Wargskins Päls med Camlotts öfwertåg 300.-, Ett st. Blyfärgad kamlåtts Räck med Siden foder, och do slags wäst mycket brukad och gl. 36.-, Ett st. grön Damast fotsid natt Räck med grönt ylle Felpsfoder 150.-, Ett st. askfärgad kammelåtts Päls, fodrad med rödt yllephelp 130.-, Ett st. Blå do med swart felp fodrar något brukad 50.-, Ett st. kort röd mycket brukad Damast natt Räck med lius blått Cammelåtts Felpsfoder 30.-, Ett st. Näppkins Lifestycke 12.-, Ett st. nytt Swanskins lifestycke 12.-, Ett st. gammalt 6.-, Ett st. gl. hirsfångar med gehäng 12.-, Ett par brukade Stöflor 24.-, Ett st. Swart rosig Kammelåtts mössa med blå siden felps Brem 12.-, Ett st. Carbus nog slitn 9.-, 5 par brukade silckes strumpor 54.-, Ett st. gl. Pung Peruque 10.-, Ett st. Rund klipt peruque 9.-, . . . Ett st. Blå klädes kappräck brukad och slitn 40.-, Ett st. Gehäng af gult läder 5.-. boets behållning 83 268: 16 dl. kmt.

HKArk. pk. (= Åkerman 190).

1755 Pietarsaaren pit. (Uuskaarlepyy?)

1755 20/12, rouva Catharina Bremer ∞ maanmittari Nils Mattsinpoika Roering.

Sölfwer (bla.): 1 Sölfwer fästwärja, sielfwa fästet av 25 lods wicht med klinga 125.-, 1 Sölfwer Uhr 150.- . . . 1 par mans Sko spännen 6 lod 30.-, 1 par do Knå spännen å 3 lod 15.-, . . . 1 hallsdruksspänne 9.-, 1 do mindre 4.-, . . .

Mans gång Kläder: 1 Blå Klädning med 2 par Permiss. 200.-, 1 grön Hemwäf. Bråcks (?) klädning do 140.-, 1 gl. blå Kläds klädn. 20.-, 1 Kappräck grå 60.-, 2 par Laskade Bockskins Permissioner 36.-, 1 par Swarta Älgskins do 12.-, röd Satins Natträck 70.-, 1 cattuns natt Kofta 18.-, 1 blått Podisous Lifestycke 36.-, 1 Cattuns do Stickadt 12.-, 1 Busarong med Böxor 9.-. 1 par nya Hwita Silkes Strumpor 36.-, 1 par gråa do sämre 18.-, 1 par swarta Redgarns do 4.-, 2 par sämre do 4.-, 1 par Sämsk Strumpor 5.-, 1 par trä Strumpor 3.-, 4 par Hwita ull strumpor 6.-, 6 par gråa do 9.-, 1 par Ryska Pump Stöflar 18.-, 1 par Lappstöflar med skor 18.-, 1 par nya Skor 15.-, 1 par sämre do 6.-, 1 par nya Saffjans Täfflor 10.-, 1 par swarta Stöfletter 9.-, 1 Pung Pärucwe med nyt Pung 30.-, 1 Pisk Pärucwe 8.-, 1 Filthatt 9.-, 1 gl. Carpus blå 7.-, 1 gl. röd Saffjans mössa 10.-, 1 do mindre 3.-, 3 st. Bomulls mössor 9.-, 1 grön Sidentygs mössa med nättelduks öfwerdrag 18.-, 1 Ekore Swants 2.-, 1 Biörnskins muff 6.-, 1 par Franska Handskar 3.-, 5 st. Bomulls näsdukar 20.-, 3 st. do af Linne 9.-, 2 par Mässings el. Tompacks Knappar 3.-, 2 st. Elfenbens Kammar 2.-, 1 bunt af Swanskin 12.-, 1 Hållans Lärefts skiorta 30.-, 5 st. fina Lärefts skiortor med Krus 60.-, 9 st. gröfre do 54.-, 2 halfskiortor 12.-, 6 natt kappor af fint Läreft 42.-, 6 par Halfärmar med Krus 48.-, 3 st. nättelduks halsdukar 3.-, 2 st. Cammarduks do 5.-, 3 par Stöfwel manschetter 4.16 (summa) 1183.16.

1 par förgylta mässings hakar till en kappa 3.-

VMA Pietarsaaren (Uuskaarlepyy) tuomiokunta pk.

1756 Halikko

1756.16-17/6, Halikko, Vuorentaka, rouva Brigitta Margareta Geete (1719-1755) ∞ 1749 Turun ja Porin läänin maanmittari Lars Brohielm.

Linkkläder: . . . 1 mans halsduk lång, af skir nättelduk med påsydt blomwärke wid ändarna 6.-, 6 st. mans under-skiort af stadigt huslärt 24.-, 7 st. do gamblare, nog slitn 14.-, 12 st. mans nattkappor med nättelduks rimsor wid bröstet, qf. warendorpfer lärft, mer än halfslitna 18.-, 12 par mans manjetthalfärmar af samma slag med förenämde nattkappor, lika slitna 18.-, 12 st. manjett skiortor af samma slag som förenämde 108.-, 1 helt ny manjettskiorta af hollands lärft 24.-, 14 st. små halsbindlar af tät nättelduk, halfslitna 3.16, 4 st. do af stadigt huslärt 8.16, 1 nattmösshufwa af skir nättelduk påsydd wid en ända 3.-, 3 st. nattmösshufwor af fint lärft 2.8, 10 st. do af stadigt huslärt 3.24, 1 hwit sommarmössa med hwitsöm på, mans 3.-, 1 mans stoppad mössa med rödt bast öfwerdragen, ny 3.-, 12 par hwita trästrumpor, halfslitna 12.-, 2 par hwita stöfwelmanjetter 1.16, 2 st. silckes näsdukar grå, af faconerat dubbelt taft 9.-, 1 halfsliten do med smala blå och hwita ränder uti 3.-, 1 halfsliten do något söndrig med blå och hwita ränder 1.-. . .

Gångkläder: . . . 1 mans natträck af liusblått dammast med bast underfodrad, ei mycket slitn 90.-, 1 mans klädning med 2 par böxor af liusblått hemwäfwit fint camlott, halfsliten 90.-, 1 hatt, något brukad, men owänd 4.-, 1 klädning mans af agatblått kläde med förgylta

knappar uti och 2 par böxor dertill, halfsliten 150.-, 1 swart mans klädning med ett par böxor dertil, halfsl. 100.-, 1 swart väst, af pou de soi, med hwitt bastfoder under 72.-, 1 brun halvesidentygs klädning med ett par böxor til, halfsl. 60.-, 1 mans råck af groft grönt kläde, halfsl. 12.-, 1 rödnäckad regarns tröja mans, halfsl. 12.-, 1 blå kappa af medelmåttigt fint kläde 72.-, 1 nattkofta af ylle, sliten 2.-, 1 do af linne, och nog sliten 1.-, 1 blå kappa af Gottlands walmar, utsl. 9.-, 1 lappmudd, halfsl. 18.-, 1 resemössa af rödt charlacken med mårdskins stoffering 18.-, 1 par stöfletter af swart filt 6.-, 1 par strumpor af sämsk, utan fotlag 1.16, 2 par grå insprängda mans silkes strumpor halfsl. 18.-, 1 par swarta do 9.-, 2 par pärlfärgade do 15.-, 1 par bruna enckla do 6.-, 1 par mörkvioletta do näst försl. 6.-, 1 gult silkes gehäng 6.-, 1 camelgarns do, näst försl. 3.-, 1 hirschfångare med messings beslag och gehäng af sämsk 15.-, 1 så kallad a:b: peruque, sliten 3.-, 1 rosett peruque, sliten 6.-, 1 alonge-peruque, ei mycket brukad 12.-, 2 par sämsk handskar, mans, halfsl. 4.-, 1 par rysswantar, halfsl. 1.16, 1 liten mans-muff af swart sammet 12.-, 1 par nya mans skor 5.-, 2 par gl. do mäst. försl. 4.-, 1 par mans toflor af rödt saffian 4.-, 1 par stöflar halfsl. 6.- . . .

TMA Piikkiö tuomiokunta pk. (189: 46-)

Vrt. Pylkkänen 1982, s. 464-465 liite Halikko 1756, Brigitta Margareta Geete, hopeiden joukossa mm. miehen omaisuutta.

1759 Porvoo

1759 11/10, raatimies Johan Wulfrath († 1759) ∞ 1. Maria Backman († 1758), 2. Maria Öhrnberg.

Gång kläder: 1 liusblå klädes Räck 100.-, 1 Swart Parontygs Wäst med Hwit Sidentygs foder 100.-, 1 Par Swarta siden Satins Böxor 40.-, 1 gl. Swart wänder Klädning bestående af Räck, Wäst utan armar med Böxor 72.-, 1 Collört Klädning bestående af Räck, Wäst, Böxor 180.-, 1 Brun do består äfwen af Räck, Wäst, Böxor 100.-, 1 Grön Päls med räfskins Foder och ett Par Böxor 60.-, 1 utsliten Colleurt Wäst med Böxor 9.-, 1 röd regarns tröija med lång räck 24.-, 1 gl. Grön Satins natträck 4.-, 1 Sitze Cattuns natträck 48.-, 1 Par Swarta Klädes Böxor, . . . 1 Par bättre fodrade röda Wantar 4.-, . . . 1 Hatt med Gull galon och rosa 18.-, 1 liten Grön Sammets nattmössa med Lambskins Brähm 6.-, 1 Roset Peruque med dubbla läckar 12.-, 1 Abbe do 12.-, 1 do 3.-, 1 gl. Philphras muff med Silfwerring 18.-, 9 Par brukade ullstrumpor 9.-, 2^{ne} Par Linstrumpor 4.-, 1 Par Collörta Silkes strumpor 15.-, 4 Par Swarta do 18.-, 4 Par gl. Silkesstrumpor 24.-, 1 Par nya Handskar med Elshuds Kragar 9.-, 1 Cavallerie Wärja med Silfwer handkafwel, med Portepee och Gehäng 48.-, 1 Par fodrade Mans Handskar 6.-, . . .

Linkläder: 1 Hollands lärefths öfwerskiorta 30.-, . . . 7 st. korta mans halsdukar 7.-, . . . 1 Hwit mans Noppkiens tröija 9.- . . .

Särskildte Husgerådz Saker: 1 gl. Spansk röhr med sin krycka 6.-, 1 träd kiäpp med Porcellains knopp 2.-

Porvoo Maistraatin Ark pk (Vrt. Åkerman 1934 No 38).

1761 Loviisa

1761 21/8, rouva Catharina Beata Bruseen (1724-60) ∞ 1748 lääninkamreeri Gabriel Gylling (1718-91) ∞ 2. 1761 Margareta Christina Printz (1739-1812).

Herr Kammerereres gång kläder: 1. lius grå wänd klädes klädning af rock, wäst och permissioner, med siden foder jemte 1 grå siden wäst 150.-, 1. swart sammets underklädning med phelps foder under wästen 150.-, 1. blå. wänd klädes do med ylle phelp under wästen 72.-, 1. swart klädning äfwen wänd 120.-, 1. do gl. utan permissioner 48.-, 1. grön camlotts klädning brukad 36.-, 1. gul sjden wäst 36.-, 1. gl. röd dammask natträck med grönt sjden foder 42.-, 1. sittser natträck 60.-, 1 grönt stickadt och sydt sjden lifstykke 30.-, 1. witt stickadt och utsydt do af lärftt 9.-, 1/2 dussin bruna silkes näsdukar 36.-, 1. silfwer wärja 90.-, 1. silfwer byxsäcks uhr 150.-, 1. spansk rör med elfbens krok och silfwer beslag 24.-, 1. pincspacks snus dosa 12.-, 1. röd scharlacans päls med looskins foder gl. 100.-, 1. röd eschalacans winter mössa med mårdskins stoffering 18.-, 1. gl. hirtschfångare 9.-, 1 hop. barn kläder större och mindre af alle handa sorter, alle brukade -, 1. par silfwer sko spennen med stål musslor 9.-, 1. par sko och 1. par knä spännen af pincspack 9.-, (summa) 1210.-
Boets behållning 39 521 Dr kmt.

VA Eb1 Loviisa.

Vrt. Pylkkänen 1982, s. 467, 468 liite Loviisa 1761 rouva Catharina Bruseen. Meinander kuvat 349, 350 kamreeri Gylling ja hänen toinen rouvansa kustavilaisissa puvuissa, N. Schillmark 1784.

1766 Oulu

1766 2/5, kauppias Petter Buchtin († 1775) omaisuudenuettelointi hänen solmiessaan avioliiton rouva Maria Forbuksen kanssa. Perukirjoitus 16/3 1776.

Silfwer (bl.a.): 1 gl. Silfw = Uhr 90.-, 1 gl. Pijs beslag, 1 par sko- och knä spän med järn Musslor 30.-, *Diverse:* . . . 1st. Spanskt Rör med Silfr. Knapp 30.-, 1 st. parapluie 4.-, 1 st. käpp med yxa 3.-, 1 låda med pipskaft etc 6.-, 1 Siö Skums Piip fouderal 2.-, 2^{ne} st. messings Spännen 1.24, . . . 1 g., Peruque Stäck 2.- . . .

Gång-Kläder: 1 gl. coleurt Räck och wäst 250.-, 1 gl. do mörckare 50.-, 1 do half siden Camlott 150.-, 1 Brun Räck och Böxor 60.-, 1 par Silkes Sammets Böxor 50.-, 1 ny blå samets wäst 100.-, 1 do Swart do do 30.-, 1 par gl. Manchesters Byxor 30.-, 1 gl. grå frack Räck 60.-, 1 Blå något sliten Manchesters Wäst 60.-, 1 Blå Nankins Wäst 9.-, 1 gl. Swart Klädes Räck och Wäst 100.-, 1 par wargskins wantar 18.-, 1 gl. Sitser Cattuns natt Räck 51.-, 1 gl. Silkes Skärp 6.-, 1 gl. Hillerskins Päls 200.-, 1 gl. Peruque 12.-, 1 gl. Hatt 3.- . . .

Inv. summa 23 128.4

Skulder 73 781.8

OMA Oulu pk (vrt. Brenner 818).

1766 Helsinki

1766 1/9, kunnallisporimestari Nils Larsson Burtz (kuoli valtiopäivillä Tukholmassa 13/10 1765) ∞ Elisabeth Kühl.

Gångkläder: 1 gl. röd klädes kappa 30.-, 1 swart klädes klädning 150.-, 1 gl. blyfärgad Räck och Wäst 60.-, 1 gl. grå klädes Räck med Cantille knappar 60.-, 1 gl. pärlfärgad Räck 36.-, 1 gl. do med Sidenfoder och byxor 48.-, 1 grå knoptygs Räck och Wäst 96.-, 1 hwit Moairs wäst 84.-, 1 gl. hwit Peirons tygs do 18.-, 1 sämre do 12.-, 1 gl. grå och hwit do 9.-, 1 röd och hwit do 15.-, 1 sämre do 9.-, 1 blå och hwit do 12.-, 1 grön sydder Atlas do 6.-, 1 blå och hwit af utskurit Sammet 36.-, 1 swart do 30.-, 1 brun odugel. do 3.-,

1 gl. swart Samets Wäst 9.-, 1 Cattuns Natt Tröija 12.-, 1 par swarta Manchester Byxor 12.-, 1 grön Samets mössa 6.-, 1 gl. Wäst af blått oskurit Samet 18.-, 1 gl. Kapp Räck af hwitt Kläde 24.-, 1 Gesundheit af Parckum -.16, 1 gl. hwit kypertswäst med frantsar 9.-, 1 nopkins do 9.-, 1 litet Nopkins Lifestycke 6.-, 1 Lifestycke af Sämsk 3.-, 1 Schamoe Wäst 12.-, 1 röd och hwit Sattins natträck 48.-, 1 hatt med Guldgalon 60.-, 1 par uniforms handskar 12.-, 2 st. hirtzfångare med gehäng 36.-, 1 Uniforms Gehäng 3.-, 1 Blodträds käpp med guldknapp 100.-, 1 par fodrade Westärmar af scharlakan 2.-, 1 swart Siden halsduk 3.-, 6 st. gl. Silckes näsdukar 18.-, 6 st. gl. Bomulls do 12.-, 2 st. Silckes nattmössor 30.-, 1 Bomulls do 6.-, 11 st. gl. do 33.-, 3 par hwita Silckesstrumpor med genombrutne kihlar 36.-, 2 par sämre do 48.-, 5 par swarta do 30.-, 1 par gl. grå Silckesstrumpor 6.-, 7 par gl. hwita Bomulls do 21.-, 1 par grå do 3.-, 5 par gl. Tråstrumpor 5.-, 1 par gl. Ullstrumpor 1.16, 4 st. gl. hårpungar 3.-, 5 st. gl. Peruquer 10.- (summa) 1361:-

Linkkläder: 3 st. Öfwerskiortor med utsyddade Manchetter 108.-, 9 st. do med släta Manchetter 216.-, 1 dussin nattskiortor 144.-, 2 st. gl. långa halsdukar 3.-, 24 st. gl. korta do 24.-

Summa inventarii 228.023.18 Dr kmt (paljon velkoja)

HKArk pk (Vrt. Åkerman 432, 515)

1767 Perniö, Melkkilä

1767 29/1, Melkkilä, Pohjois-Suomen laamanni, jalosukuinen (aatel. 1739) Johan Christopher von Morian (1694-1766) ∞ 1. 1747 vapaaherratar Hedvig Helena Creutz († 1765), 2. 1765 kreivitär Renata Charlotta Nieroth (1722-1789).

Silfwer (bl.a.): 1 st. wärja med Silfwer fäste och gehäng 108.-, 18 st. lijfstycks knappar af Bömisk Christall infattade i Silfwer 36.-, 1 par ärmknappar af samma slag 12.- . . .
Mans gång kläder: 1 helt ny klädning af lius kläde, räck, wäst och byxor, med sidentygs foder, både under Räck och wäst 400.-, 1 do af brunt kläde, gl. och wänd med Schallongs foder 72.-, 1 do af swart kläde, med Schallongs foder, Räck, wäst och byxor, nästan ny 250.-, 1 helt ny wäst, af blått utskurit Sammet, med Sidentygs foder, som dylika kläder nu äro till nyttjande förbudne, så kunde denne wäst ey uptagas till mera än 100.-, 1 kappräck af liust kläde och Schallongs foder, wänd 60.-, 1 Räfskins päls, med groft liust kläde, som är wändt, till öfwertåg 120.-, 1 räck eller Surtout med läder öfwerdrag och wargskins foder 100.-, 1 muff af filfras med dertil hörande giordel, hwars solja är af messing och polerad Stål 30.-, 1 wintermössa af utterskin, gl. 6.-, 1 natträck, af blåt Bourdalou och taft foder 150.-, 1 stoppad nattmössa af blått Sidentyg 1.-, 1 nattkäfta af grönt Dammast gl. 46.-, 1 natträck af blått ylletyg med felps foder 90.-, 4 st. gl. noppkins lifestycken 32.-, 1 karpus af swart Sammet helt ny 60.-, 14 st. skiortor af Hälländskt lärft med manchetter 126.-, 16 st. nattskiortor 64.-, 2^{ne} Peruquer, den ena ny, och den andra något brukad 6.-, 1 hatt gl. 6. (summa) 1719.-

1 Spanskt rö med söndrig krycka af swart Ebenholtz 12.-
Summa Invent. 81.439.12

VA Topogr. II Perniö Melkkilä 2.

1767 Turku

1767 19/8, raatimies J. Lexellin (1699-1767) kuolinpesän huutokauppa. Tukholmassa syntynyt Lexell toimi Turussa kultaseppänä, helmenpyynnin tarkastaja ja Turun edustaja valtiopäivillä 1742, 1751, 1762.

. . . 1 Peruque stäck, 2ne smärre do . . . 1 Silfr Böxsäx uhr (secret. Alfthan 162.-), 1 Spansk röör med Elphenbens Krycka (Pipping 56.-), 1 fodrad kapp Räck (mag. Lexell 201.-), 1 Camlotts Päls Räck + 4 1/2 al (hand: Trapp 60.-), 1 liusblå klädes klädning (gullarb. Törnquist 404.-), 1 blå siden wäst (stud: Stener 28.-) 1 gl. söndr Touloub (borg. Wendelin 12.8), 1 gl. Satins Natt Räck (not. Kenell 13.16), 1 willfras Muff 36.16, 1 biörnskins do och do wantar 4.8, 1 par ull wantar, 1 par stöf:r, 1 par do sämre, 1 par skorr, 1 par do sämre, 1 par gl. täfflor, 1 par hwita handskar, 1 par Böxhängsel (not. Kenell 4.16), 2ne Port d'Epeer, 1 grönt wärje gehäng, 1 fin hatt, 1 gl. do (Snick. Woiwalin 18.-), 1 blå klädes kappräck (hand. Pipping 80.8), 5 st. skiort knappar, 1 par knäband, 1 röd reg; mans tröya 12.8, 1 do filt mössa, 2ne peruqver . . . agat färgad klädning (hand. Pipping) . . . 1 wargskins kapp räck (not. Chytraeus 108.-) . . .

TKArk PIa 15, huutokauppa ptk. 1767 19/8.

1767 Kristiinankaupunki

1767 7/4, pormestari Nils Wetterblad, 1757 31/8 rouvan perukirjoitus, efter des Sahliga fru.

Oäkta Stenar i Silfwer infattade: . . . Skoo- och Knäspännen 200.-, 1 pärlemor snusdosa med silfwer skaner 36.- . . .
Mans Gång Kläder: 1 Askfärgad Klädning med peirontygs wäst 180.-, 1 gl. grön räck 18.-, 1 blå kappräck 24.-, 1 gl. söndersprättad sidenwäst 3.-, 7 par bruna och swarta handskar 15.-, 1 par swarta sammets böxor 60.-, 1 par nya skor 18.-, 1 Cattuns nattmössa -.16, 1 hwit nattröija 1.16, 1 blåt tryckt lifestycke 6.-, 1 gl. skinmössa 2.-, 1 muff 18.-, 2 at. gl. Peruquer 4.-, 1 tryckt natträck 12.- (summa) 361.
8 st. nättelduks lång halsdukar 24.-, 2 par halfärmar med manchetter 30.-, 1 skiorta 4.-, 3 st. do 18.-, 7 st. do med mansetter 63.- . . .

Husgeråd: . . . 1 silver böcksäx ur 150.-, 1 skylpaddsnusdosa utan bätten 6.-, 4 duss. räck- och wästknappar 24.-, 11 1/2 duss. knappar 6.-, 1 1/2 duss. Pärlemor knappar 1.16, 2 duss. do 2.-, . . . 1 Peruque hållare 2.-, 1 gl. Peruque ask -.3, . . . 1 Paraplym och käpp 12.-

Sidentyger, Sammet och Cattuner: . . . (summa) 909.-

Summa invent. 11 713.3

Skulder: . . . (bl.a.) . . . Peruquemakaren Frester i Stockholm efter räkning 66.-.

VMA Kristiinankaupunki pk.

1767 Pietarsaari

1767 19/10, raatimies ja kauppias Lars Blom, valtiopäivämies, hattu, useilla valtiopäivillä, ∞ rouva Anna Christina Hierpe.

Guld och joweler: (summa 1336.16).

Silfwer (bl.a.): . . . Ett par skoospännen wäg. 7 1/4 36.8, 1 par knäspännen med mässings musslor 9.-, 1 halstukspenne wäg. 5/8 lod 3.-, 1 Halsknapp med glas uti 3.-, 1 par arm knappar med stenar 6.-, 1 par lenck knappar 6.-, 1 fot

knapp 1.16, 1 Snusdosa med dubla botnar 23.2, 1 do dubbel 29.26, 1 Böksäcks uhr 240.-, 1 Silfwer Wårja 100.-, 18 Christals Knappar 18.-, 18 do sämbre 9.-, 22 st. Sölf: Knappar 16.-, 1 swampdosa, 1 do 30.-, 6 st. klackringar 24.-, 1 Snusdosa med Masor öfwerdragen 48.- . . .

Mans Gång Kläder: 1 ljus grå owänd råck med Bõxor 120.-, 1 swart owänd klädning 150.-, 1 blå wänder klädning 120.-, 1 gl. grå Råck och wäst 48.-, 1 gl. grå Råck af perpetuel 24.-, 1 grön wänd klädes Råck 36.-, 1 swart Shiags Wäst och Bõxor med Blåt felps foder 24.-, 1 röd sammets Wäst 24.-, 1 gl. swart do 24.-, 1 Blå sammets Wäst 36.-, 2 st. gl. Pårontygs Wästar 18.-, 1 gl. Wäst af blått lärft 3.-, 1 gul Siden tröya med lösa ärmar 12.-, 1 röd klädes tröya 6.-, 1 rödt do lifstykke 9.-, 1 glt rödt Sidentygs lifstykke 9.-, 1 stickat lifstykke af lärft 6.-, 1 röd Dammast natträck med grönt siden foder 180.-, 1 liten röd Siden nattkoft 18.-, 1 Cattuns natträck 18.-, 1 Hwit Catuns nattkåfta 24.-, 1 Cattuns nattkofta med mörck Bottn 18.-, 1 röd Randig sommar nattkofta 18.-, 1 do tröya 9.-, 1 gl. röd Chattuns kofta 4.-, qlif natträck af Sattin 12.-, 1 rödt och hwitt Cattuns lifstykke 9.-, 1 par Boussaroner 9.-, 1 skin Köller 12.-, 1 gl. Röd Regarns tröya 5.-, 1 Wargskins Pålss med nytt grått klädes öfwerdrag 300.-, 1 klädes Kappräck med Rask foder 120.-, 1 gl. grof do 30.-, 1 blå natträcks Pålss 24.-, 1 fårskins Pålss 24.-, 1 wintermössa 9.-, 1 mårdskins do 9.-, 1 Sammets Charpus 12.-, 1 skin Charpus 6.-, 1 grön Sammets mössa 9.-, 1 skin mössa 1.16, 1 gl. do 1.16, 1 grön skin hatt 3.-, 1 Biörnskins muff 18.-, 1 gallonerad hatt 48.-, 1 filt hatt 12.-, 1 par Råfskins Wantar 6.-, 1 par hwita Silkes strumpor 9.-, 1 par grå do 9.-, 1 par grå Regarns do 6.-, 1 par skin Stöfletter 6.-, 1 par Swarta Klädes do 3.-, 5 par stöflor 60.-, 1 par Piex stöflor 6.-, 1 par björnskins stöflor 18.-, 1 par Lapp stöflor 12.-, 2 par skoor 18.-, 1 Spanskt Röör 18.-, 2 st. do 24.-, 1 do Piska 6.-, 2ne rak Federal (summa) 1842.-

5 st. bättre öfwerskiortor 100.-, 13 st. sämbre 195.-, 1 dussin underskjortor 144.-, ½ dussin so 36.-, 5 st. sämbre halsdukar 5.-, 4 st. hwita Bomuls mössor 16.-, 2 st. sämbre 3.-, 2 st. Badstugu skjortor 4.-, 1 dussin röda och hwita Bomuls näsdukar 36.-, 20 alnar nytt hemwåfwit noppkin 100.-, 26 alnar nytt lärft 39.- . . .

Summa invent. 124 934.27

Pietarsaaren kaupunginarkisto, Pietarsaaren pk. (Vrt. Björkman 173)

1767 Kokkola

1767 17/11, kauppias Anders Frimodig († 1767) ∞ 1749 Elisabeth Hongell (1727-1770) ∞ 2. 1768 Christopher Holst.

Guld och Silfwer (bla.) . . . 1 Silfwer fickuhr 120.-, 2 snusdosor . . . 3 pas skospänn med järnmusslor 31.16, 1 st. knäspänn do 2.8.-, 1 halsduks spänn 2.8 . . .

Husgeråd: 2 st. spanskror kapper 36.-, . . . 3 Tobaks pipor med Silfwerbeslag 24.-

Gång-Kläder Maas: 1 grå Klädes Klädning 120.-, 1 swart Siden Camlotts Klädning 100.-, 1 blå wattrad tygs wäst 12.-, 1 swart utskurit sammets wäst 24.-, 1 do Schiaggs wäst 18.-, 1 grön Camlotts Klädning 60.-, 1 grå Råck med swart felps foder 24.-, 1 blå Kitais Wäst 6.-, 1 par swarta bomuls Sammets byxor 24.-, 1 par do Schiags byxor 12.-, 1 gl. grå Klädes råck 15.-, 1 do blå Råck 20.-, 2 st. gla sammets Carpuser 12.-, 1 rödt lifstykke med 14 st. silfwer knappar uti 18.-, 1 hwit sydd lärfts tröya 12.-, felps foder til ett par wäst framst^d 6.-, 1 randig tygs nattkoft med silfwer hakar uti 18.-, 1 natt tröya do 10.-, 1 par gla Sars derångs

byxor 3.-, 2 par Snösockor 2.-, 1 par wantar af räfbelingar 3.-, 1 Cattuns nattkofta 6.-, 1 gl. fårskins pälss med grönt öfwerdrag 3.-, 1 ny lambskins stor pälss 20.-, 1 par gla lappstöflor 1.-, 1 grå klädes kappräck 36.-, 1 resmyssa fodrad med räfbelingar 6.-, 1 biörnskins kappräck med grått klädes öfwertåg 90.-, 2 par runda stöflar 12.-, 4 par skor 15.-, 1 röd skinnmyssa 3.-, 1 röd regarns tröya 6.-, 2 stⁿ hattar 18.-, 1 paraplym 6.-, 1 fot påsa af wargskinn 3.-, 1 halskraga af gråwårks swantzar 2.-, 20 par ullstrumpor 20.-, 2 par stöfwel manchetter af gingang 1.-, 7 st. peruquer 21.-, 2 stⁿ bomulls myssor 4.-, 1 par gla silkes strumpor swarta 6.-, 2 st. swanbois bälten 4.-, 1 par do lårffoder 3.-, 2 stⁿ hängslar 2.-, 1 rak foutral med 4 knifwar 6.-, 1 tålgknif med silfwer beslag 6.- (summa) 819.-

Cawallerie Mondering 127.-

Summa 69677.28

afkortn. 20112.-

VMA Kokkolan kaupunki pk. (Vrt. Björkman 325, 563)

1770 Oulu

1770 8/6, kollega, phil. mag. Cabriel Enckell.

Gång- och Linkläder: 1 Järn grå Klädes Råck och Bõxor 150.-, 1 Swart råck, wäst och 2 par bõxor gl. omvända 48.-, 1 grå gl. Råck 24.-, 1 gl. söndrig blå Råck med gl. swart wäst med felps foder 30.-, 2 par gl. Bõxor 6.-, 1 Pålss-Pålss af Camlots öfwerdrag och swart fårskins foder 60.-, 1 Blå Res Pålss med swart lambskins foder 50.-, 1 Liusgrå klädes kappräck gl. 36.-, 1 ny Cattuns natträck 36.-, 1 Röd Sattins tröya med fris foder 9.-, 2^{ne} Swanbois lifstycken 8.-, 1 Swanbis tröya 5.-, 1 par swarta silkes strumpor 15.-, 1 par do gl. och söndriga 1.-, 1 par do hwita 12.-, 1 par grofwa regarns strumpor 2.-, 19 par ullstrumpor 28.-, 1 par Ludna Handskar 1.-, 2 par Strumpeband 1.-, 1 Hillerskins mössa 30.-, 1 Karpus gl. 2.-, 2 Hattar 4.16, 1 Låck peruqwe 9.-, 2 do gl. 6.-, 2 par stöflor 3.-, 1 par Lappstöflor med skor uppå 9.-, 1 par skor, 1 par Tofflor 9.-, 3.-, 1 par Sko-spänn af Ståhl 3.-, 1 par knäspänn af do 1.-, 9 par halfärmar 18.-, 12 st. nattkappor 18.-, 15 st. skiortor 75.-, 1 röd filt nattmössa 4.16, 1 Swanbois bälte med 2 lösa lappar 2.-, 5 par Stöfwel Manchetter 2.16 (summa) 1003.24.

Summa inv. 2356.31.

OMA Oulu pk. (vrt. Brenner 735).

1774 Porvoo

1774 3/6, varatuomari ja pormestari (v:sta 1742) Gabriel Hagert († 1774), valtiopäivämies useaan otteeseen, hattu.

Gångkläder: 1 Brun Klädes Rock med gult siden foder 66.-, 1 Swart wänd klädning, Råck, Wäst, Bõxor 72.-, 1 Grön Klädning, Råck, Wäst, Bõxor 86.-, 1 Liusgrå Råck 36.-, 1 Liusblå utskuren Sammets wäst med Siden foder 48.-, 1 Liusgrå Camlotts Råck & Wäst 70.-, 1 Blå Råck med velps foder 60.-, 1 Blå Klädes Råck flamig 40.-, 1 swart Sammets Wäst och Bõxor 36.-, 1 Swart Chags Wäst & Bõxor 27.-, 1 par gl. Swarta Klädes Bõxor 4.-, 1 par gl. Liusblå do 3.-, 1 Grön Råck-Pålss med swart fårskins foder 40.-, 1 Blå Kappa med Råfskins foder 96.-, 1 gl. Grön Råck-Pålss 18.-, 1 Wargskins Pålss 300.-, 1 Blå Cattuns Natträck med do foder 40.-, 1 sämbre do 18.-, 1 än sämbre 6.-, 1 Swanbois Tröja 7.-, 1 Cattuns Tröya 9.-, 1 flannels Natträck 15.-, 1 Winter Mössa med Hillerskins bräm och röd bottn 30.-, 1 do med Råfpotar 10.-, 1 röd Nattmössa 12.-, 1 Wargskins

Muff 18.-, 1 Brun Silckes duk 7.-, 1 par Renskins Handskar 4.-, 1 par Liusblå Wantar 6.-, 5 st. Kypers Lifestycken à 10 d., 1 st. rödt Sammets Bordtäckte 100.-, 2 st. Sämskade Skin 16.-, 1 Blå fin Klädes Kappräck 40.-, 1 Grån Råck 6.- (summa) 1396.-

Läders Persedlar: 1 par Skor 4.-, 1 par do 3.-, 1 par Toflor 4.-, 1 par Rukarwagns Stöflor 9.-, 2 par Lapp Stöflor 4.-, 6 st. Peruqwer 6.-.

Mans Linne Kläder, Lärft och Tyger: 4 st. Hollands Lärfts Öfwer Skiortor med krusige krus och Manchetter 80.-, 9 st. Nya 6 al. Lärfts do med Cammarduks Manchetter 180.-, 9 st. Skiortor mera brukte 135.-, 4 st. do med Nopk^s Manch. 48.-, 3 st. gl. do 18.-, 2 st. bättre Natt Skiort. 12.-, 6 st. slitne do 18.-, 1 flannels Skiorta 2.-, 13 st. Halsdukar af Hollands Lärft 9.24, 1 Lång do af Nettelduk 5.-, 3 st. Natt hufwor 2.-, 6 st. taft de foul silckesduk 4.-, 2 st. do sämre 3.-, 4 st. Lärfts Näsdugar 3.-, 1 par Swarta Silckes Strumpor 30.-, 1 par do litet brukte 20.-, 6 par grå do gl. 30.-, 14 par ullstrumpor 28.- . . .

Summa 98 198,19 Dr kmt

Porvoo Maistraatin Ark. pk. (Vrt. Åkerman 1934: 166).

1777 Perniö Teijo

1777 29/4, Perniö Teijo, vuorineuvos Johan Jacob Kijk (1706-77) ∞ 1. 1734 Hedvig Christina Schultz, 2. 1737 Christina Bladh, 3. 1743 Catharina Elisabeth Grubb (1821-88).

Joweler och nipper (bl.a.) . . . 1 par större Silf. Skospännen 32.-, 1 par do mindre 24.-, 1 par Manfolcks sko och knäspännen 36.-, 3 st. Änkl. Ärmknappar 6.-, 1 Spanskrör med Gullknapp 300.-, 1 do med förgyld Silfr. knapp 60.- *Silfwer* (bl.a.) . . . 3 1/2 dussin Räck och 3 do väst knappar 114.-, om 19 lod.

Linne och afled^s Gångkläder: 12 st. Nattkappor och 10 par halfärmar 108.-, 3 st. långa Nättelduks hallsdukar 4.16, 3 st. Lärfts Nattmössor 1.16, 9 st. Skiortor 63.-, 3 st. Bomulls Näsdugar 9.-, 9 st. Grofwa do 9.-, 4 par tråstrumpor 8.-, 4 par ull strumpor 6.-, 2 par Swarta silkesstrumpor 12.-, 1 st. Cattuns Natt coffta stoppad 48.-, 1 do sämre 18.-, 1 do ny 36.-, 1 liten gl. do 6.-, 1 g., rödt Schärp 1.16, 2 par toflor 12.-, 1 blå Sidentygs lif Räck med väst-framstycken och Sidenfoder 300.-, 1 brun Camlotts klädning Räck, Väst och Byxor 48.-, 1 swart Camlotts Väst och Böxor 24.-, 1 liusgrå Klädning af Räck, Väst och 2 par Böxor 100.-, 2 st. swarta Räckar med 1 Väst et par Permissioner 50.-, 1 Liusblå kappa 50.-, 1 Liusblå g. Klädning 50.-, 20 al' violette Camlott 120.-, 1 Mårdskins mössa med grönt Sammet 18.-, 1 Muff af Philfras 6.-, 1 par Siden Droijets Byxor 9.-, 1 par Råfskins Wantar 2.-, 1 hatt 12.-, (summa) 3163.-

(Bouppt. defekt, slutet saknas)

MV HTArk, kopio.

1777 Loviisa

1777 1/5, pormestari ja raatimies Alexander Kepplerus († 1776) ∞ Christina Elisabeth Backman (1735-1800).

Kepplerus jätti vuosien 1769/70 valtiopäivillä porvarisäädyille ehdotuksen aatelittomien säätyjen erioikeuksiksi; tarkoituksena oli hävittää aatelisprivilegioiden vahingolliset vaikutukset.

Mans gång kläder: 1 ljusblå klädes klädning med böxår

10.-, 1 swart do utan böxor 5.-, 1 hwit do utan do 5.-, 1 brun klädes klädning (åt sonen Alexander), 1 grå wallmars do utan böxor (åt sonen Alexander), 1 sliten blå schaggs do utan böxor 3.-, 1 röd schaggs väst med do böxor 1.24.-, 1 grå klädes sommar räck med sämisk väst och böxor 3.-, 1 siden camlotts klädning utan böxor lefwerfärgad 2.-, 1 blå siden väst 1.-, 1 violett och hwit do 2.-, 1 goldrandig halvesiden do 1.-, 1 par gl. swarta samets böxor 1.-, 1 par gl. swarta siden do -24, 1 par gl. tygs do -24, 1 röd klädes kappa 5.-, 1 lärftts sommar natträck med väst framdelar 1.-, 1 lång cattuns natträck -32.-, 1 utsliten grön dammast tröja -24.-, 1 grå wallmars do -16.- 1 par brukta hwita silckes strumpor -24.-, 2 par gl. swarta do 1.24.-, 2 par gl. spräckliga do 1.-, 2 par gl. bomulls do -24.-, 2 par gl. hwita regarns do -16.-, 2 par gl. blå och hwita tråd do -8.-, 3 par gl. ull do -6.-, 1 warg skins päls med blått camlots öfwedrag 10.-, 1 gl. utsliten så kallad lappmudd (hos min son Alexander i Åbo), 1 bättre swart hatt -32.-, 1 gl. do, 1 rund do -4.-, 1 gl. grå dp -2.-, 1 grön läder karpus -2.-, 1 swart samets karpus -8.-, 1 swart schaggs mössa med skinn bräm -8.-, 1 swart läder res karpus (af min son nyttjad i Åbo), 1 grön samets nattmössa -8.-, 2 st. pung peruquer -16.-, 2 st. runda do -16.-, 1 hårpung -16.-, 4 par gl. skor 1.16.-, 1 par gl. lappstöflor -16.-, 1 par gl. läder stöflor -16.-, 1 par stöflätter -16.-, 1 oöfwerdragen fårskins päls 1.- (summa) 62.38.-

Linne (bl.a.): 1/2 dussin natt skiortor 1.32.-, 9 st. öfwer skiortor 4.24.-, 1/2 dussin nys do med manchetter 5.-, 12 st. nättelduks halsdukar mans 1.24.-, 3 par stöfle manchetter -9.-, 2 st. bomulls nattmössor -16.-, 1/2 dussin donäsdugar 1.-, 1/2 dussin blå och Hwita lärftts do söndr. -24.-, 1/2 dussin röd och hwita do do söndr. -24.-, 1/2 dussin hwita do, 2 st. hwita do, 2 st. hwita kipers mans lifestycken -24.- . . .

Summa inventarii 1257.45.-

skulder 2541.2.9.

VA Eb2 Loviisa pk.

Nikula 1971, A. Kepplerus, Turun kämnerioikeuden notaari 1751-, kaupunginsihteeri 1760-62, raatimies 1762-64, Loviisan pormestari 1766-76, valtiopäivämies.

Vrt. Pylkkänen 1982, s. 475 liite 1777 Loviisa.

1779 Loviisa

1779 16/3, kauppias Olof Rosling, leskirouva Maria Solitander.

Silfwer (bl.a.): . . . 2. Par mans Skoo och 2 Par knäspänn 3.16.- . . . 1 Pitser af 3/4 lod, 1 st. fickuhr 8.16.-

Mans Gång Kläder: 1 mordan Brun Klädning med Räck, Väst och benkläder på nya modet 8.-, 1 Swart Klädes Klädning, med Räck, Väst och Permissioner, wänd gl. modig 3.16.-, 1 Blå Klädes Klädning, på nya modet 8.16.-, 1 Grå Klädes Klädning, på nya modet 2.24.-, 1 mordare Klädes Klädning på gamla modet 5.-, 1 gl. sönd: brun halvesiden Räck med dykränger (?) 2.-, 1 do grå Klädes Räck på gl. mod. 2.-, 1 Swart Sargs d'Rongs väst med Paracans böxor 2.-, 1 Swart masisters väst 2.-, 1 nankis väst med böxor 1.-, 1 randig half Sjden väst -40.-, 1 gl. sönd: grof klädes väst -8.-, 1 gl. Sämisk väst, med foder -40.-, 1 Sämisk väst, utan foder -32.-, 1 Samets Carpus 1.32.-, 1 blått Tafts Schärp 1.16.-, 1 Swart do 1.16.-, 1 gl. utsliten grå klädes Sortut -24.-, 1 gl. grå Klädes Kappräck 2.-, 1 gl. warg skins päls med blått Camlots öfwertåg 8.16.-, 1 blåbåtnig Cattuns tröja -28.-, 1 Cattuns natträck 3.16.-, 1 mordskins muff -24.-, 1 utsliten mord skins mössa

-4.-, flagduk till Schärp, sönd. -3.-, 1 gl. blå Cattuns half natträck -12.-, 3 st gl. Peruqver -16.-, 1 ny Peruqve -40.-, 1 uniforms gull galonerad hat 5.-, 1 swart hatt -32.-, 1 do sämre -3.-, 3 Par gl. hwita handskar -4.-, 8 Par bättre och Sämre Silkes Strumpor, mäst sönder 2.32.-, 2 Par swarta Reg. strumpor -12.-, 11 Par grå do -12.-, 11 Par gl. Linne Strumpor 1.16.-, 4 st. gl. hwita bomuls mössor -20.-, 1 Par blå Käng band -2.-, 6 Par ull Strumpor -24.-, 2 Par Stöflor 1.16.-, 2 Par skor 1.16.-, 1 Par Kängor -16.-, 1 Par gula toflor -4.- (summa) 73.8.-

-----

Linne: . . . 10 st. gl. natt skiortor 1.32.-, 11 st. öfwer skiortor 6.26.-, 6 st. nya natt skiortor 3.-, . . . 12 st. långa halsdukar 1.-. . .

Meubel och Husgeråd (Bl.a.): . . . 1 Spansk rörh med silfwer knapp 3.-, 1 do med Elfenbens do 1.16.-, 1 do med Posselins do -32.-, 2 st. gl. Paraplyer -32.-, . . . 3 st. Sjöskums pipor med silf. beslag 1.16.- . . . 1 gl. Skilpads snusdosa med silf. Scharner -32.- . . .

Summa invent. 2504.45.6

Behållningen 311.3.9.

VA Eb3 Lovisa pk.

1779 Kokkola

1779 22/12, kauppias Gustav Stenhagen (kuollut kesällä Tukholmassa) ∞ Anna Catharina Stecksenia.

Silfwer (bl.a.) . . . 1 par gl. släta skospän, 1 Silfwer böxsäks uhr 7.-

Gång Kläder: 1 st. gl. modig klädning af brunt kläde med gult halfsidenfoder 0.-, 1 gråblå gl. nymodig Jacka och tröja 2.-, 1 grå Schaggs Sortut med stähl knappar 3.-, 1 blå klädes Sortut och wäst med fälps foder 1.-, 1 äldre blå klädes sortut 1.24.-, 1 blå uniforms räck 1.-, 1 swart klädes räck och wäst 2.-, 1 grå walmars sortut -16.-, 1 blå Camlotz wäst -8.-, 1 grå klädes tröja med boy til foder -8.-, blå fris tröja -8.-, 1 grå walmars kappräck -8.-, 1 fährskins Pels med blå Camlotz öfwerdrag 4.-, 1 sämsk räck och böxor 2.-, 2 par gl. klädes böxor -9.-, 1 hår mössa -16.-, 2^{ne} hwita bomuls nattmössor -2.-, 1 gl. röd filmmössa -4.-, . . . 1 dussin skiortor 2.-, ½ dussin halfärmar -16.-, . . .

Summa 3141.21,5

(velat) 2351.35.-

VMA Kokkola pk. (vrt. Björkman 485)

1783 Kokkola

1783 11/6, raatimies ja kauppias Johan Rahm ∞ Johanna Lovisa Harnack.

Silfwer (bl.a.): 1 st. punglås, 2 par gl. skospän, 1 böxsäksuhr med pinspacks fodral . . .

Mans Gångkläder: 1 gl. swart fransk räck 1.-, 1 räck och wäst af skiftad Camlott 4.-, 1 blå klädes jacka och tröja, wänd 2.-, 1 Jacka, tröja och 2 par böxor (samt Escherpe) af agatfärgad kläde 8.-, 1 Jacka, tröja och 2 par böxor af brunt kläde 6.-, 1 gl. Fransk räck och wäst af grått kläde 1.-, 1 gl. wänder Sortut med wäst och böxor 2.-, 1 grå Klädes Kappräck 3.-, 1 swart Klädes Kappa 2.-, 1 blå Klädes räck med wargskins foder och 2 dussin silfwerknappar 4.-, 1 wargskins kappräck med Klädes öfwerdrag 6.-, 1 röd Hollensk damast tröja med glasknappar 3.-, 1 blå satins natträck 2.-, 1 blåbotnig Cattuns tröja -8.-, 1

röd satins lifstykke gl. -4.-, 1 par swarta machesters böxor gl. -8.-, 1 par gl. Camelhår Satins böxor swarta -8.-, 2 st. gl. Hattar -16.-, 1 spanskrör med Elfenbens knapp och Silfwer beslag 2.-, 4 par swarta Silkes strumpor gl. 1.16.-, 1 par gl. hwita -8.-, 1 knuten tobakspung -8.-, 1 grön tafts nattmössa med kammarduks öfwerdrag -12.-, 1 swart Sidensarge Escherpe -16.-, 1 par kläppings handskar -4.-, 1 Swanboi bälte -8.-, 1 nyare Loskins mössa med Samets öfwerdrag -16.-, 1 do gl. -8.-, 1 st. gl. Peruqver -2.-, 24 st. nattskiorttor 4.-, 5 st. 1/2 skiorttor 2.24.-, 3 par halfärmar -6.-, 1 par nya stöflar 1.32.-, 1 par gl. do 1.-, 1 par restöflar fodrade -16.-, 1 par nya skor -16.-, 1 par brukta röda toflor -12.- (summa) 60.8.-

Cavallerie rustning 17.-

(Obs' Winkällaren!)

Summa 47207.12.3.

VMA Kokkola pk. (vrt. Björkman 522).

1786 Vaasa

1786 3/1, asessori, kihlak. tuomari Eric Philip Didron († 1784) ∞ Catharina Brigitta Didron (joka oli aikaisemmin ollut naimisissa rajapostitirehtööri Niclas Gustaf Duncanin † 1771 kanssa vrt. kuva 25), omisti Potilan säterin Halikossa.

Silfwer (bl.a.): . . . 1 par sko- och knäspännen 2.32.-, 1 glt. Swenskt fick ur 6.-, 1 snusdosa 3.16.- . . .

Gång kläder: 1 Hiller skinns päls med brunt klädes öfwerdrag 6.32.-, 1 Björnskinns päls något illafaren 6.32.-, 1 gl. utssl. hwit klädes kappräck -24.-, 1 par Bäckskinns lång byxor -32.-, 1 par do byxor -24.-, 1 ny Klädes Sortut med wäst Canelfärgad 8.-, 1 ny Swart Nationelle Klädning = Jacka, wäst och byxor samt siden Escharpe jämte Klädes Kappa 12.-, 1 ny Hof Rätts Uniforms Klädning = Jacka, wäst med sidenfoder samt 1 par byxor, siden Escharpe jemte Klädes Kappa 15.-, 1 do Uniforms Klädning = Jacka, wäst med Chalongs foder och 2 par byxor jemte Escharpe 12.-, 1 wänd Mordere färgad klädning = Jacka, wäst med halfsiden foder och byxor jemte siden Escherpe 4.-, 1 par swarta Schaggs böxor 1.16.-, 1 hwit wäst af bomullstyg med hwita frantsar -12.-, 5 st. nya bomulls nattmössor -40.-, 1 par brukta hwita silkes strumpor -32.-, 1 par nya hwita randiga bomulls strumpor -20.-, 1 par släta hwita bomulls strumpor -12.-, 1 par nya swarta släta silkes strumpor 1.8.-, 1 par brukta do -24.-, 1 par swartrandiga nya Regarns strumpor -24.-, 1 liten hårpung af band -4.-, 1 ny fin swart hatt 1.8.-, 1 Spanskrör med Elphenbens knåpp 1.8.- (summa 74.16.-). 2 Dussin öfwer skjortor 3.-, 1 st. Hollands lärfts do -40.-, 6 st. Nättelduks lång halsdukar -35.-

Summa 1575.42.2

VMA VH pk.

1788 Somero, Lahden kartano

1788 1/7, Somero, Lahden säterikartano, tirehtööri Jacob Reinhold de Pont (1717-1788) ∞ 1749 Catharina Elisabeth Ahlgren (1727-1793, ∞ 1 amiraliteettikapt. Eric Holmberg, † 1748). De Pont perusti Ävikin lasitehtaan Somerolla v. 1747 (priv. 1748).

Guld, Jowveler, Nipper (bl.a.): . . . 17 st. i silfwer infattade röda glasknappar 1.20.- 1 gl. silfweruhr 10.-

Silfwer (bl.a.): . . . 1 par gl. modiga Sko- och knäspän

1.16.-, 1 par do nyare 2.32.-, 1 par do utgamla -.24.- . . . 11. st. öfwerskiortor 5.24.-, 16 st. Natt do 5.16.-, 1 st. lifstykke -.8.-, 3 st. natt tröjor -.24.-, 5 par trå strumpor -.20.-, 6 par ull strumpor -.18.-

Gångkläder: 1 Looskins Päls med blått Camlotts öfvertåg 8.-, 1 Hillerskins pelice med blått och rödt melerat klädes öfvertåg 10.-, 1 grå Klädes Kappräck 2.-, 1 blårandig Cattuns natträck 4.-, 1 blårandig sämre 1.-, 1 swart Sametts mössa med hillerskins bräm 1.32.-, 1 par Biörnskins vantar -.8.-, 1 Swart Klädes råck, väst och böxor med Kappa 13.16.-, 1 Swart tafts Kappa 2.-, 1 Brun Klädes Räck och Wäst 7.-, 1 mörckbrun frack med väst silfver knappar 6.-, 1 klädning agatfärgad 3.-, 1 swart sidentygs väst och Böxor 2.-, 3 par swarta Klädes böxor 2.-, 1 par do samets -.16.-, 1 gl. röd nankins väst -.4.-, 1 do Schags -.4.-, 1 do Camlotts lifstykke -.4.-, 1 sämsk lifstykke med ärmar -.24.-, 1 swart hatt 1.-, 1 gl. Stål värja -.16.-, 1 grönt tafts Sharpe -.16.-, 7 par diverse swarta Damascher 1.-, 1 par swarta Sidentygs böxor helt nya 3.-, 1 par nya skor -.16.-, 2 1/2 do gl. -.24.-, 1 par röda Saffiaux tofflor, 1 par do gula -.2.-, 1 par swartrandiga ull wantar -.6.-, 3 st. bomulls nattmössor -.6.-
Summa invent. 14582.36.2

HMA Sääksmäen TK pk.

1788 Helsinki

1788 31/1, kunnallispormestari (1775-87) Abraham Magnus Alftan (1729-1787), naimaton.

Gång Kläder: Brun Räck med väst och böxor samt siden foder och siden Echarpe owänd 12.-, 1 do do Carmelit owänd 12.-, 1 Svart do med schalons foder wänd 6.-, 1 askgrå do do wänd 3.-, 1 swart siden väst och böxor 1.16.-, 1 spräcklig stickad siden väst 1.-, 1 randig röd och gul do 1.-, 1 swart siden kappa 2.-, 1 swart klädes do med siden slag 2.-, 1 flanells kappa -.40.-, 1 liffärgad wänd klädning med Escherpe 2.-, 1 blå Jaggs Räck 1.-, 1 grå Jaggs Räck -.32.-, 1 spräcklig bomulstygs räck och väst 1.-, 1 rödsprickig halvesiden väst gl. -.24.-, 1 swart manchester väst och böxor 2.-, 1 par nya manchester böxor 3.-, 1 blå och hwit utskuren sammets väst 3.-, 1 rosig swart siden väst -.16.-, 1 hwit dräls väst med Perlemos knappar 1.-, 1 randig linne do -.16.-, 1 par bättre Camelotte de Brussels böxor 1.16.-, 1 par sämre do -.24.-, 1 gl. grå klädes räck och väst -.24.-, 1 blå grof klädes räck väst och böxor 1.16.-, 1 hwit noppkins väst utan knappar -.16.-, 1 par grå walmars rid böxor -.24.-, 1 blå och hwit randig nattröya -.16.-, 1 hwit do med gula stenknappar -.8.-, 1 brättre do med band -.8.-, 2ne Cattuns bröstlappar -.16.-, 2ne par Calsoner -.12.-, 1 par sämesk böxor -.16.-, 1 grå klädes Bigès 1.16.-, 1 päls med gråt ruggklädes öfwerdrag 1.16.-, 1 Läder räck 1.32.-, 1 grå klädes kappräck 3.-, 1 Hillerskins Päls med Purpurrödt Manchester öfvertåg 20.-, 1 gl. wargskins Päls 5.-, 1 gl. mårdskins vintermössa -.32.-, 1 Hillerskins do med grönt Manchester 1.-, 1 par färskins wantar -.2.-, 1 swart siden muff -.8.-, 1 bättre swart silkes halsduk -.24.-, 1 sämre do -.2.-, 1 par swarta silkes strumpor no 1 1.-, 1 par sämre swarta do no 2 -.24.-, 1 par grå med swarta prickor no 3 -.32.-, 1 par smalrandiga do no 4 -.24.-, 1 par isprängda no 5 -.24.-, 1 par hwita do no 6 -.32.-, 1 par hwita genombrutna gl. no 7 -.8.-, 1 par askgrå gl. no 8 -.8.-, 1 par liusgrå do no 9 -.8.-, 1 par blå och hwita utan fötter no 10 -.4.-, 1 par hwita bomulls strumpor -.8.-, 1 par randiga do do -.8.-, 1 par nya swartsprängda ullstrumpor -.8.-, 1 par do sämre -.6.-, 1 par bättre

swartrandiga -.8.-, 2 par sämre do do -.8.-, 3 par hwita med nystickade fötter 12 -.18.-, 1 par hwita med ränder -.6.-, 1 par bättre grå filtstrumper -.12.-, 1 par sämre do -.6.-, 1 par ljusare do -.8.-, 1 par swarta klädes stöflätter -.8.-, 1 par randiga linnestrumpor -.8.-, 3 par släta do -.12.-, 1 par nya stöflor med galoscher 1.-, 1 par stöflor med bäckskins skaft -.32.-, 1 par do med breda kragor och galoscher -.32.-, 1 par sämre do med galoscher -.24.-, 1 par dubbel Pumps stöflor -.24.-, 4 par skor -.32.-, 2ne par galoscher -.12.-, 1 par täflor -.4.-, 1 par schiälskins skor -.4.-, 1 par Bockraggs stöflor -.12.-, 1 brättre Hatt med band -.16.-, 2ne sämre do -.8.-, 1 st. waxduks hatt gl. -.12.-, 1 grå Karpus hatt -.8.-, 2ne bättre Peruquer -.32.-, 1 sämre do -.8.-, 1 par bomulls wantar -.6.-, 1 st. nattröya af nanckin -.12.- (summa) 110.32.-

Linnekläder: 6 öfwerskiortor med utsydda manschietter 6.-, 6 do med spets 4.-, 8 do med släta 4.-, 2 do med randiga 1.-, 4 nya nattskiortor med släta manchietter 2.32.-, 6 do brukade med manchietter 3.-, 1 do utan manchietter -.8.-, 2 par stöfwel manchietter -.2.-, 3 mösshufwor -.3.-, 2 st. bättre rödrandiga bomulls nattmössor -.16.-, 5 st. sämre do -.10.-, 5 bättre spännhalsdukar -.20.-, 6 st. sämre do -.12.-, 2ne gl. af hwitt taft -.2.-, 2ne nya brunbåtniga bomulls näsdukar -.12.-, 2ne do sämre -.24.-, 5 do do än sämre -.40.-, 3 st. diverse sorter -.20.-, 2 st. do sämre -.4.-, 1 st. hwit do lärfts med röda kanter -.8.-, 2ne blå och röd randiga lärfts näsdukar -.6.-, 2ne blåa med hwita kanter -.8.-, 1 st. blå och hwit rutig -.4.-, 2ne do do sämre -.6.-, 2ne do smårutiga -.2.-, 1 blå och hwit rosig -.3.-, 1 rutig blåbåtnig -.4.-

Diverse: 1 gl. Spanskrör -.12.-, 1 Peruque -Stock -.2.-, . . . 1 par swarta sorgsko och knäspänn -.8.-, 1 st. Siöskums pipa med silfwerbeslag 2.-, 1 st. trädpipa do do -.32.-

Tillgångar 861 rdl. 32 sk. 8 r.

boets behållning 242 rdl 32 sk.

HKArk pk. Åkerman 768.

1789 Loviisa

1789 27/2, pormestari Adam Flodman, naimaton, Loviisan edustaja valtiopäivillä 1778/79.

Gull och Silfwer: 1 st. gullring ^{5/8} ducat, 1 st. silfwer uhr 12.-, 1 par sko- och knä Spännen 3.-, 1 par knäspän -.24.-

Gång kläder: 1 swart klädes Jacka med väst och byxor 5.-, 1 do do do 3.-, 1 do oliver färgad 5.16.-, 1 siden sarge väst 1.8.-, 1 par gl. swarta siden böxor -.32.-, 1 swart siden kappa 2.-, 1 do Escharpe -.16.-, 1 brun Surtout 3.16.-, 1 swart och 1 blått siden Escharpe -.16.-, 1 par swarta Camelhårs böxor -.8.-, 1 par söndrige klädes do -.6.-, 1 par do do Machesters -.16.-, 1 Röd klädes Jacka med väst och böxor 2.-, 1 brun bomullstygs Räck, Wäst, böxor 2.22.-, 1 gl. liusgrå klädes Jacka med väst och böxor 1.8.-, 1 grå klädes Jacka -.24.-, 1 Blå Machesters väst -.40.-, 1 gul Nankins do -.8.-, 1 blå Sattins Natträck -.40.-, 1 hwit klädes do -.8.-, 1 grå klädes Kappräck 1.-, 1 do do -.32.-, 1 blå Camlotts Päls med swart färskins foder 5.16.-, 1 warg skins päls 4.-, 1 filt hatt swart -.16.-, 1 do do -.4.-, 1 grå do -.4.-, 1 Swart Machesters Mössa -.8.-, 1 par Carduans Stöflor 1.-, 1 par läder do -.32.-, 1 par winter do -.32.-, 1 par Carduans skor -.8.-, 1 par läder skor -.12.-, 1 par sämre do -.4.-, 1 par Piexor -.4.-, 1 par Pampucher -.2.-, 1 par gula Tofflor -.8.-, 1 gl. filt hatt -.2.-, 1 läder Carpus -.1.-, 1 Swahn Boys tröya -.2.-, 1 par gl. hwita Silkes Strumpor -.12.-, 6 par do swarta -.20.-, 1 par linne dp -.6, 1 par Bomulls do -.12.-, 12 par ull do à -.3, 2 par Sämisk Hanskar -.3.-, 1 par Ull

wantar -.1.6, 1 par bättre hwita silkesstrumpor 1.-., 4 st. Röd randiga näsdukar -.12.-, 1 do blårandig -.2.-, 3 st. Bomulls nattmössor -.16.-, 4 st. linne do -.8.- (summa) 49.3.6.

Linne- och andre Persedlar: 2 par Calsonger -.2.-, 12 st. skjortor 18 st. do sämre, 3 st. lång halsdukar -.9.-, 12 par manchetter -.12.-, 9 st. kräs, 1 par knutna manchetter, 2 st. Hårpungar -.2.-, 1 swart söndr. Silckesduk, 1 par knä och 1 par skorosor, samt några sidenband, 1 par strumpeband, 1 söndrig blå parapluie -.4.-.

Diverse: 1 par söndr. handskar, 1 bunt med sorter knapppar, bunt med gl. silckes knappar och rund snören, 1 st. Toupé tång . . . 1 par Spanss-Rör med Elphenbens knapp 1.16.-, 1 st. do sämre, diverse pipor . . . 1 st. silfwer tandpetare med swart Ebenholtz fouderal . . . Summa invent. 488.31.10 (skulder).

VA Eb4 Loviisa.

1793 Pietarsaari

1793 4/12, kauppias Hinric Carlenius († Tukholmassa) ∞ Johanna Toutin.

Gång Kläder: 3ne Swarta Klädes Kläder, Jacka, West och byxor 10.-., 1 swart national klädes kappa 2.-., 2 par swarta klädes Permissioner -.32.-, 1 mörkblå klädes Jacka och Wäst 1.32.-, 1 brun klädes Jacka och wäst 2.-., 1 gredelin klädes Jacka -.32.-, 1 blå klädes Jacka -.24.-, 2ne mörckblåa Walmars Jackor -.32.-, 1 grå Walmars Surtout -.24.-, 1 par grå walmars Permissioner -.8.-, 1 par grå Walmars Långbyxor -.8.-, 1 par skinbyxor -.12.-, 1 skinn Lifestycke -.8.-, 2ne randiga Halfyles lifestycken -.12.-, 1 Skinn-mössa med grönt öfwerdrag -.8.-, 1 Natträck tryckt -.16.-, 7 st. nya och 5 gl. skiortor 2.-., 1 Öfwerskiorta -.16.-, 1 Nattkappa -.4.-, 3 par halfärmar -.8.-, 6 st. Långhalsdukar -.16.-, 3 par swarta gl. silkes strumpor -.32.-, 1 par Redgarns strumpor -.8.-, 6 par Ullstrumpor -.24.-, 2 par gl. Stöflar 1.-., 1 par Toflor -.8.-, 1 par Rugkarfuans Kengor -.10.8, 4 st. Peruquer -.24.-, 1 Pels 2.-., 1 gl. fodrad Skinnkappa 1.-. (summa) 29.14.8.

Summa invent. 3816.24.6.

Pietarsaaren kaupunginarkisto, Pietarsaaren pk. (Vrt. Björkman 424).

1795 Helsingin pit. Pitäjänmäen kartano

1795 4/4, jalosukuinen rouva Anna Beata Margareta Krabbe (1771-1794) ∞ 1791 laamanni Gustaf Adolf Sederholm (1758-1809).

Guld, Silfwer, Jouveller, Nipper (bl.a.): 1 Swenskt slätt guldur, ked, Nyckel, Berlock 66.32.-, 1 do mindre 33.16.- . . . 1 krusnål med blå sten 5.-., 1 do med namn-Chiffre och hårmatta 3.-., 1 Hatt-Spänne med Stål-Brillanter 3.-., 1 emaileradt do med do 5.-., 3 släta hattspännen af stål -.24.-, 1 par släta skospännen af stål -.24.-, 1 garniture stora släta spännen af silfwer 2.-., 1 par sko-knä-spännen 3.16.- . . . 1 Urked af Stål-Brillanter 2.-., 1 Sigill i Sten med namn Chiffre i guld Boete 5.-., 1 do antiquo i guld infattning 5.-., 2 gl. Pitscher (Silfwer, Stål). *Mans Gångkläder:* 1 swart Surtout af Helsinge skin 5.-., 1 Boston råck af kläde 5.-., 1 melerad klädes Surtout 5.-., 1 brun Surtout 1.-., 1 Muscus klädes Rid tröya med långbyxor 1.-., 1 Buldans tröya med långbyxor -.24.-, 1 randig damkappa med Pantaloner 1.-., 1 Hwit do -.16.-, 1 Puder

Räck -.24.-, 1 Rodengotte -.24.-, 1 Wingåkers Räck -.16.-, 1 Hofrätts Uniforms Frack 5.-., 1 do do 2.-., 1 Blå Frack 5.-., 1 Blå Frack 2.-., 1 grön och swartrandig do 4.-., 1 grön och swartmelerad do 3.-., 1 grå Frack med Velp-foder 3.-., 1 Swart Siden Hofdrägts Kappa 2.-., 1 do till swarta dräkten 1.-., 1 grå do till Drottningholms dräkten 2.-., 1 swart Sorg-kappa af Ratin 1.-., 1 swart moll de Mors Jacka 3.-., 1 swart Hofdrägts af Kläde 2.-., 2 swarta klädes Jackor 1.-., 1 grå do till Drottningholms dräkten 2.-., 1 brun do med Velp foder 2.-., 1 grå do med Velp foder 2.-., 1 Lefwerfärgad do 1.-., 1 brun melerad do med Stålknappar 1.-., 15 st. diverse Sidentyg Västar 10.-., 2 Stick-tyg dp 1.-., 2 Manchesters do 1.-., 2 Engelska Bomulls-tyg do -.32.-, 4 diverse Klädes västar -.32.-, 2 Nankins do -.32.-, 6 st. diverse tröyor 2.-., 8 par diverse Sidentygs byxor 6.-., 8 par diverse klädes byxor 4.-., 1 par grårandiga Manchester do 1.-., 2 par Camlott de Brüssels do 1.16.-, 5 par Engelska Bomulls-tyg do 2.-., 6 par Calconer -.32.-, 1 Wargskins Päls 10.-., 1 Pälskappa med Manchesters öfwerdrag och Hiller-foder 5.-., 1 brun Lif-Päls 2.-., 25 par diverse Silkesstrumpor 12.24.-, 4 par diverse Regarns strumpor 1.32.-, 20 par Ull strumpor 3.16.-, 3 par Stöflar 3.-., 3 par Skor 1.24.-, 2 par Galoscher 1.-. (summa) 135.24.-.

. . . 2 ½ dussin mans öfwerskiortor 10.-., 1 dussin mans nattskiortor 2.-., 2 dussin mans Spänn-halsdukar 3.16.-, 3 st. Nättelduks do med spets 1.24.-, ½ dussin Lång halsdukar 1.-., 4 dussin diverse näsdukar 8.-.

Diverse: . . . 1 Spansk rör med guld knapp 30.-., 2 st. Spatser käppar 1.-., 4 st. diverse taskböcker 1.-., 2 st. plånböcker -.24.-, 6 st. diverse penningss Beurser 1.-. . . 1 opera-glas, 2 par Iorgnetter . . .

1 Swensk Coupee-wagn i Engelsk facon på Swanhalsar och Recsorter 200.-.

Summa invent. 12238.11.2.

VA Porvoon TK pk.

1796 Taivassalo, Viainen

1796 23/9, Wiaisten kartano, assessori Gustaf Malm (1735-96) ∞ Maria Christina Lilliegren (1745-82).

Silfwer (bl.a.): . . . 1 par sko- och knäspänn, 1 par andra knäspänn, 1 par sämre do, 1 par ärmknappar (20.32.-) *Mans Gång Kläder:* 1 Svart Klädning af Kappa, Jacka, Wäst och benkläder med Sidentygs Scherph 5.-., 1 Svart Sidentygs Kappa 2.-., 1 Hofrätts färga Klädning med sidentyg kappa, Jacka, 1 Sidentygs och 1 Klädes väst med benkläder jämte Sidentygs Scherph 7.-., 1 mörkblå klädes Frack med väst 2.-., 1 gl. brun Jacka -.24.-, 1 gl. perlfärgad Jacka med väst -.32.-, 1 Inspregder Jacka -.16.-, 1 par gl. svarta Cammelots benkläder -.12.-, 1 par utsl. Svarta bommuls benklädes -.2.-, 1 gl. utsl. Svart Siden väst -.2.-, 1 röd do do -.2.-, 1 blå skiftad siden väst -.8.-, 1 par utsl. bommuls böxor med sämsk foder -.2.-, 1 par svarta Dränningstygs benkläder -.24.-, 1 par bomulstygs benkläder med sämsk foder -.16.-, 1 par randiga bomulstygs do -.16.-, 1 svart Camelåts väst -.8.-, 1 Maches-ters väst insprängd med gull prickar -.24.-, 1 vitrandig bommulstygs sydd väst -.24.-, 1 Buldans Syrtut tröia med Byxor 1.-., 1 Stoppad Bomulstygs väst -.2.-, 1 Sämsk Lifestycke -.4.-, 1 Vit väst med fransar -.4.-, 1 gl. utsl. do -.2.-, 5 st. Vita Kypert Natröyor -.20.-, 1 st. gul do -.8.-, 3 st. sämre Vita Bomuls Västar -.3.-, 1 flanelns lifestycke -.2.-, 1 Ny vit Valmars dräng Jacka -.32.-, 4 st. Flanelns Skiortor

utan ärmar -16.-, 6 st. fina öfver Skiortår med Manchetter 2.-, 12 st. sämre do, 14 st. gröfre do 6.24.-, 6 st. do Nyare Nattskiortår 1.24.-, 12 st. sämre 2.-, 1 par parcums kallsånger -16.-, 3 par Lärft do -16.-, 1 Vit Bommulstygts Väst -4.-, 1 par svarta Virrkade Silkes Strumpår -24.-, 1 par swarta släta do -24.-, 1 par randiga och 1 par vita do -32.-, 2ne st. gl. Svarta Siden hallsdukar -4.-, 2 par Reggarns Strumpor -4.-, 6 par Bommuls Strumpor -18.-, 8 par Linne do -16.-, 17 par sämre och bättre Ullstrumpor 1.3.-, 2 st. Sillkes Nattmössor söndriga -16.-, 8 st. ylle nattmössor -32.-, 4 par Vantar -8.-, 20 st. Näsdukar 1.32.-, 20 st. vita Lång hallsdukar 1.12.-, 1 par fina utsydda Manchetter -16.-, 3 par halfärmar -16.-, 1 st. Svart Maches- ters Carpus -16.-, 1 par randiga och 1 par vita silkes strumpår -32.-, 1 Svart Hatt med tafts band och spänne -16.-, 3 st. Peruqver -24.-, 1 par paserladers Stöflor -32.-, 1 par bechsöms do -12.-, 1 par gl. pamsade do -12.-, 1 par do sämre -8.-, 1 par ruckarans (rukarduan) skor slitna -12.-, 1 par laders do do -12.-, 1 par gl. tåflor -16.-, 1 par österbot- neska kengår -4.-, 1 par Vinter öfver stofflar fodrade med kallfskin -16.- (summa) 48.42.-

Skinna Warår: 1 Vargskins pälls 6.-, 1 Tulub med Isprängdt öfverdrag 6.-, 1 stor Varg Skins Släd fäll 2.-, 1 mindre do 1.16.-, 1 Muff af vargskin -32.-, 1 Biörnhud 1.24.-, 1 do, 5 Fårskin -40.-, 1 gl. fårskins pälls med liusblått öfverdrag -40.- (summa) 20.32.-

Gevär: 1 Par Turkiska pistoler 1.32.-, 1 Värja med virad hand kafvel -32.-, 1 Sång Värja -32.-, 2ne st. klingår -32.-, 1 Hirtz Snvängare -16.- (summa) 4.-.

Diverse: ... 1 hallsduks Spänne af stål, 1 par svarta sårg sko och knä spännen ... 1 vit klippings puder pung ... 1 Siöskums pipa med svart Ebenhålt Skaft 1.-. . . . Summa inv. 5369.12.2

VA 602-150 Biogr. Wittfoot -suvun kokoelma, kansio 4. Vrt. Pylkkänen 1982, s. 478, 1783 Turku, rouva Maria Christina Liljegen.

1797 Kangasala, Sorola

1797 21/2, Kangasala Sorola, varatuomari Anders Aeimeleus († 1786), leskirouva Anna Christina Stillman.

Silver (bl.a.): 1 par skospänn 2.32.-, 1 par do mindre 1.16.-, 1 par knäspän -40.-, Fickuhr 10.-, 1 do i Swesk form. 30.-. . . .

Kläder: 1 Wargskins päls med gråwerks foder 30.-, 1 Lappmudd 1.16.-, 1 Ny uniform med sidenfoder och kappa 10.-, 1 äldre do utan kappa 2.-, 1 gl. swart klädning 2.-, 1 pärlfärgad frack 4.-, 1 Mårde röd klänning 4.-, 1 Brun Sortut 1.-, 2 Hattar -32.-, 1 par Biörnskins wantar -8.-, 1 Sammets Carpus -16.-, 1 par Stöflor 1.-, 10 st. öfwer skjortor 3.16.-, 6 st. do 1.-, 6 st. näsdukar -32.-, 4 st. halsdukar -32.-, 2 par silkesstrumpor 1.16.-, 3 par bomuls strumpor -36.-, 3 par linne do -18.-, 9 par ylle do -36.-, 4 st. nattmössor -24.-, 1 par böxfoder -8.-, 6 par böxor 1.-, 2 st. nankin om 8 aln 4.-, . . .

Diverse: ... 1 sjöskums pipa med beslag 2.-, 3 do söndri- ga, 1 Spansk rörs Käpp . . .

Böcker . . .

Summa invent. 11729.26.3

Muotokuva, kuva 34.

TMA Ikaalinen TK pk., VA MF ES 3541.

Vrt. Pylkkänen 1982, kuva 167, 70 Anna Kristina Stillmanin nuorikonpuku vuodelta 1765.

1797 Oulu

1797 20/5, kaupunginlääkäri, asessori Toht. Johan Adolph Dahlgren ∞ Maria Catharina Rådde († 1792).

Guld: 1 litet franskt Guld Uhr 25.-, en Urkjed med 2 nycklar och 1 Berloque 17.-, 1 st. Signet Ring, 1 st. större do, 1 st. mindre do, 1 stenring infattad i Pistolett Guld med fouderal 3.-, 1 st. Calendarium -8.-, 1 st. Berloque -8.- (summa) 52.12.-

Silfwer (mm.): 1 par skospännen 4 ½ lod 3.-, 1 par sten do so infattade i Silfwer med 2 utfallna stenar 3.-, 1 par knäbands do 1.-, 1 par större gl. do -24.-, 1 stenkrås spänne med en utfallen sten -16.-, 1 par silfwerhakar . . . 2 par ärmknappar, 2 dussin plätt knappar . . .

Gångkläder: 1 sw: klädning af 8-trådigt taft 11.-, 1 st. swart och röd Hof drägts klädning bestående af Jacka, väst af rödt siden, 2ne skärp af do och swart kappa med röda uppslag 16.32.-, 1 st. swart siden kappa 2.-, 1 do skärp med frantzar 1.-, 1 Jacka och väst af svart kypert 4.-, 1 sw: klädes jacka och väst 5.-, 1 par svarta siden permissioner 2.32.-, 1 par do tafts do 2.-, 1 kamelhårs sattins väst 1.-, 1 par do do permissioner 2.-, 1 blå och svart randig siden väst med fransar 1.-, a blå kl. Jacka och väst 1.32.-, 1 blå kl: kappräck 4.16.-, 1 hvitt siden skärp -32.-, 1 grön ullgarns gjördel -4.-, 1 gl. swartgrå kl: sourtout -16.-, 2 st: hvita västar af kypert med silfwerknapp 2.16.-, 2 par gla svarta Damacher -8.-, 1 stuf svart flanel 3 ½ al ¾ al bredt -20.-, 1 par gl. Callsonger -4.-, 1 par gl. söndersprättade sattins permissioner utan foder -3.-, 1 skärp af rask -2.-, 2 par hvita silkesstrumpor 2.-, 2 par nya do do 3.-, 1 mörkgrå kl: frack Räck 3.16.-, 1 ny grå klädes Jacka och väst 4.-, 2 par hvita silkesstrumpor 1.-, 3 par gla svarta do 2.-, 1 par gl. spräckliga do -12.-, 1 par hvita bom: strumpor -16.-, 2 guldsnodar med tofsar -4.-, 1 Doctors Guld Cordong -12.-, 1 Vargskins päls 16.32.-, 1 illerskins pälsfoder 1.24.-, 1 par skålskins stöflor -24.-, 1 par do do skor fodrade med sv: kläde -8.-, 1 par ullvantar -6.-, 1 grå silkesduk -32.-, 1 svart do -32.-, 1 Nättelduks Halsduk -40.-, 1 . . . 1 st. grå Ullhatt -12.-, 1 grön ögonskärm -2.-, 4 st. lärfts öfverskiortor 4.-, 12 st. nya nattskiortor 12.-, 22 nattkappor med krås 7.16.-, 38 par manschetter 6.16.-, 22 st. krås 1.44.-, 2 st. långhalsdukar -32.-, . . .

Skinwaror: ... 1 sv: pälsfoder med löst blått Camlotts öfverdrag 1.-, 1 hvitt fårskins pälsfoder med löst blått Camlotts öfverdrag -16.-, 36 st. Hermelins skinn 1.24.-, . . . Summa invent. 813.44.11

(velkoja mm. kauppiaille, räätälimestari Matth. Reveliuk- selle laskun mukaan 29. 5. 1797 5.22.-)

OMA pk. (Brenner 1339)
Halila, s. 524, 531-3, 659 jne.

Turku 1798

1798 8/11, kauppias Simon Granberg (1753-1798) ∞ 1. Sara Margaretha Dahl, 2. Maria Manelius

---- (Bod Kram och Handels Effector) . . .

Guld och Nipper (bl.a.): ... Uhrkied med nyckel 14.-, . . . 1 halskrås, 1 bröstnål . . . 1 Uhr af Hovensköld 35.-, 1 Gulduhr af Åhman 35.-, 1 Emaillerad med. ord. kedj 14.-, 2 st. orr de Manheims uhr 10.-, 2 st. silfwer do . . . 1 par knäspänn med Christals Stenar. . .

Linne (bl.a.): ... 12 st. Nattskiortor, 12 st. do slitna, 1 st. Flannels do, 16 st. något slitna Öfwerskiortor, 12 st.

nattkappor något slitna, 8 st. do mycket slitna, 30 st. Nesdukar, 12 st. do slitna och söndriga, 6 st. Mouslinets 4/4ts halsdukar något slitna, 5 st. fina Nettelduks do mycket slitna, 16 st. bättre och sämre krås slitna och en del söndriga, 4 par gl. Manschetter, 4 st. mycket slitna Holl: Lärfts Nesdukar, 8 st. slitna lärfts do.

Mans Gång Kläder: 1 Wargskins Päls något sliten 16.32.-, 1 gl. do 3.-, 1 Piques Päls med Swarta Sibiriska Lamskin til Foder och Grå til Bräm och Krage 1.24.-, 1 gl. utsl. Natträcks Päls -.16.-, 1 Mörckblå ullfärgad klädes Slängkappa med Silfwer Hakar, sliten 10.-, 1 Grön Melerad Klädes Sortout 1.-, 1 gl. utsliten Blyfärgad do -.24.-, 1 sliten Grå Melerad frack och Wäst 1.-, 1 do Mörckblå ullfärgad Klädes Frack 1.-, 1 do Carmelit Frack och Wäst 1.-, 1 gl. Grön Frack -.32.-, 1 gl. Blyfärgad do och Wäst med Ståhlknappar 1.-, 1 gl. Wäsliten Frack och Wäst, Boutellje färgad -.32.-, 1 gl. Brun do, 1 Randig Nankins do, 1 Wit Lärfts Öfverräck, 1 sliten Swart Klädes Jacka och Wäst 1.16.-, 1 par do Siden sarge Böxor -.12.-, 2 par do do med Lärftsfoder -.8.-, 1 par nog slitna swarta Klädes Böxor -.4.-, 2 par Gula Nankins do -.4.-, 1 par 4 skafta Lärfts Callsonger -.1.-, 1 gl. Swart Manschesters Wäst med Glasknappar -.8.-, 1 gl. Coull: do do med Pleiter knappar -.8.-, 2 st. Sattinets Wästar med Parkums foder -.8.-, 1 st. 1/2 siden Wäst med Pleiter Knappar -.4.-, 1 Siden Sammets Wästtyg -.4.-, 1 Grön Sattinets natttröya, 1 gl. do do, 1 Randig Lärfts do med Parkumsfoder, 1 Wit Bomullstygs Wäst med Pleiter Knappar, 1 Swart Siden Escharpe -.8.-, 1 par Nya Coull. Silkes Patent Strumpor 1.24.-, 4 par Coull: slitna Silkes do 1.16.-, 2 par Swarta do do -.32.-, 1 Swart Hatt -.16.-, 1 gl. utsliten Läder Caschett -.2.-, 5 st. gl. Peruqver, 5 st. gl. Bomulls nattmössor, 3 par gl. do strumpor, 3 par do Tråd do, 6 par do Ull do, 1 par något slitna Stöflor, 1 par do do skor.

Diverse: . . . 1 gl. Lärfts Paraplue, 1 Fillfras Muff, 1 Laqverad Trädkiepp med Perlemono knapp -.16.- . . .

(kirjastossa 175 teosta)

Summa inv. 53980.27.5

TKArk B1c4 no 55, pk.

Vuorinen 1959, s. 366. Nikula 1971, s. 320.

1799 Espoo, Gräsa

1799 12/12, Espoo, Gräsan kartano, ruukintarkastaja Johan Löfberg ∞ Fredrica Quick.

. . . 1 svensk silwer fick uhr med läderrem och gullspänne 17.16.-, . . . 1 Spanskrö med Elfenbensknapp 1 laqverad köpp.

1 blå klädes slängkappa med silfwerhakor 5.-, 1 do sortout 3.-, 1 do frack med Länets knappar 2.24.-, 1 do brun frack 1.-, 1 grå frack 2.-, 1 swart jacka med wäst och böxor 3.32.-, 1 par swarta siden sarge böxor -.32.-, 1 pärlfärgadt Jacka 1.-, 1 gl. nanckins wäst och böxor 1.-, 1 grå do -.16.-, 1 Couleurt Siden wäst -.16.-, 1 gl. Cattuns wäst -.8.-, 1 bomullstygs med fälpfoder -.12.-, 1 hemwäfd randig wäst -.12.-, 1 hwit wäst -.8.-, 1 wargskins päls 13.16.-, 1 par swarta silkesstrumpor 1.-, 2 par gl. do -.32.-, 1 par hwita do -.16.-, 3 par couleurta do -.36.-, 4 par hwita bomulls strumpor 1.-, 3 par couleurta do -.24.-, 7 par ullstrumpor -.42.-, 1 par hängsel -.16.-, 1 par gl. ridböxor -.12.-, 1 par nya halfstöflor 1.-, 1 par gl fodrade öfwerstöflor -.12.-, 1 par röda saffians toflor -.8.-, 1 par läder do -.4.-, 1 par nya läder skor -.40.-, 2 par gl. skor -.24.-, 2 swarta filthattar -.8.-, 1 öfwerskiorta gl. -.6.-, 6 nattkappor -.36.-, 8

nattskiortor 2.-, 2 bomulls nattmössor (summa) 46.28.-. Summa invent. 11001.12.-

VA Porvoon TK pk

1802 Oulu

1802 12/6, kaupunginlääkäri, lääket. lis. ja lasaretin lääkäri Benjamin Holmudd, naimaton.

Silfwer (bl.a.): 1 st. Svenskt silfwer fick uhr (E: Nohrman, Norrkiöping), en enkell wriden förgylt ked med messings nyckell 33.16.- . . .

1 st. grön tafts Parably med fiskbens ställning och fouderal 8.-, 1 par stål knä bands spän -.16.-, 1 st. puderpung med vippa -.24.-

Gång kläder: 1 ny vänd mörckblå Frack med Pärlmknappar 5.-, 1 swart frack modern 8.-, 1 swart Jackamed väst vänd 6.-, 1 gl. swarta tafts kapp 1.-, 1 do Schärp 1.-, 1 Flanells kapp med flor Schärp 2.-, 1 par nyare swarta klädes böxor 3.-, 1 par do gre do 2.-, 1 par nya regarns Pantalonger askgråa 4.-, 1 par nyare ylle Pantalonger med strumpor 1.16.-, 1 par gla ljusgrå do 1.-, 1 par möeckblåa do utan fötter 1.-, 1 par gre do do do 1.-, 1 par grå blåa Cassimirs Pantalonger 2.-, 1 par ylle do stoppade 1.-, 1 par gre do söndrige -.32.-, 1 par mörckblåa randige bomullstygs do 1.-, 2 par hwita med blåa ränder do 4.-, 1 par grön och blå randige do 1.-, 1 par hwita bomullstygs med ränder do 1.24.-, 1 par nankins do 1.-, 1 par gröna klädes Pantalonger med lappar 1.32.-, 1 par Nankins Permissuioner med foder 1.-, 1 par småpricklige bomullstygs do -.24.-, 1 blå klädes Caracow Jacka med länets knappar 2.-, 1 röd Cassimirs väst med Perlmo knappar 2.-, 1 gul med swarta prikor do med do 1.24.-, 1 do gredlin med gröna och röda ränder 2.-, 1 do do do väst tyg 2.32.-, 4 st.n diverse bomulls västar 2.32.-, 1 ylle tygs randig do -.24.-, 1 par gla ylle mörckgråa Pantalonger -.32.-, 1 blårandig bomulls frack med Perlmo knappar 1.24.-, 1 gulrandig do med knappar af samma tyg 1.16.-, 1 ljusgrå klädes Bonsjur räck med swarta knappar 2.-, 1 do af ruggkläde med hwita knappar 3.-, 1 Sortout af randigt bomulls tyg 1.-, 1 ljusgrå klädes Sortout 5.-, 1 mörckblå klädes kappräck 8.-, 1 randig damkappa af ravelduk 1.-, 1 hwit ylle vinåkers räck 2.-, 1 natt tröya af parkum 1.-, 1 gl niankins do -.24.-, 1 gul flagg duks gjördel ny 6 alr 1.-, 2 st. Cachetter -.32.-, 1 nyare swart Hatt 2.-, 1 gre do do 1.16.-, 1 än gre do -.24.-, 1 par randige swarta siden strumpor 1.-, 1 par släta do do 1.-, 1 par blå och hwit bredrandige do 2.-, 1 par gla gul och blå randige do 1.-, 1 par do grå spräcklige do 1.-, 1 par gla hwita do 1.-, 2 par swarta siden do utan fötter 1.-, 2 par hwita gre bomulls strumpor 1.-, 2 par blå och hwit randige do -.32.-, 6 par diverse regarns strumpor 1.24.-, 1 par swarta dammascher 1.24.-, 1 par gla blårandige bomulls strumpor -.16.-, 1 par grå regarns strumpor -.16.-, 2 par utgla söndrige do -.16.-, 7 par diverse ull strumpor 1.8.-, 2 par ylle säcker -.12.-, 13 par strump klutor af linne -.13.-, 1 swart färskins Tulubb med grönt Cattuns nytt öfver drag 6.-, 1 par röda regarns strump band -.8.-, 1 par nyare half stöflor med galotcher 5.-, 1 par ny half sålade do 3.-, 1 par gla do -.32.-, 1 par blanckläders do 1.-, 1 par halfstöflor söndrige do -.24.-, 1 par stora blanckläders stöflor i godt stånd 5.-, 1 par nyare skor med galotcher 2.-, 2 par Stöfvell galotcher -.32.-, 3 par gla skor -.24.-, 4 par gla Callsonger eller Lårfoder 1.16.-, 1 Påse af buldan -.4.-, 2ne nya och 2ne gla bomulls mössor -.28.-, 1 gl. blå och hwit rutigt löst täcke -.32.-, (summa) 140.1.-

Linne: . . . 4 stn diverse prickiga nättelduks halsdukar fina 5.16.-, 1 gl. hvit do -.40.-, 1 Cattuns do gl. -.24.-, 4 1/2 alr nytt foderlärf t -.34.-, 3 st. Hollands lärfts hwita näsdukar nya 2.-, 1 dussin diverse öfwerskjortor 20.-, 1 dussin do natt skjortor 12.-, 8 stn nya kräs diverse 1.16.-, 11 stn diverse näsdukar 2.36.-, 1 stuf nättelduk diverse kräs och manchetter -.24.-.

Summa invent. 366.15.10

Skulder 758.22.4, bl.a. Skräddaren Mästar Anders Sundberg 3.40.-

OMA pk.

1803 Turku

1803 31/1, oikeuspormestari (1792-1803) Johan Henric Mentzer, naimaton, Turun valtiopäiväedustaja 1792.

Gull: 1 Böksäks uhr 50.-, 1 liten ring med taffelstenar 2.-. *Silfwer*: 1 par mans knappar, 1 par knäspän.

Linnekläder: 7 st. natt skiortor, 2 st. söndr. 6 st. öfwerskiortor, 4 st. nättelduks långhalsdukar, 6 hwita och 2ne blårandiga kamulls nattmössor, 11 st. randiga lärfts näsdukar, 8 do bredrandiga, 3 par flannels Calisonger, 2 st. do Schierp.

Gångkläder: 1 gl. grön Camelotts päls med swart fårskins foder 5.-, 1 blå klädes släng kappa 6.-, 1 swart klädes jacka med siden foder 2.-, 1 do under klädning, 1 gl. do 2.-, 1.16.-, 1 par swarta Camelhårs Sattins böxor 2.-, 1 swart siden kappa 2.-, 1 gl. do, 1 swart siden Schärpe, 1 Blå klädes frack med väst 5.-, 1 Brun do med do 5.-, 4 al meleradt kläde 5.-, 1 gl. wit lärfts räck med böxor -.16.-, 1 ransig Bomullstyg väst -.8.-, 1 blått atlas väst tyg 1.-, 2 al swart sidentyg 1.-, 4 par bruckta swarta silkes strumpor, 1 par grå do, 1 par grå regarns do, 1 par randiga Bomulls do, 1 par wita do, 1 par regarns damascher, 1 par klädes do

testamenterat till betient Gustav Appelholm: 1 wingäkers natträck, 1 gl. natt tröya, 1 gl. kappräck, 1 do Sortout, 1 gl. frack med wast, päl, 1 söndrig natträcks päl, 1 gl. wargskins do, 10 par brukta ullstrumpor, Stöfwel och Skoplagg

Bössor och gewähr, 1 stål wärja, 1 särg wärja

Tobakspipor . . .

Summa 981.31.-

TKArk B1c9 pk.

Nikula 1971, I, s. 58, 151, 156-158 jne.

1806 Vaasa

VMA VH

1806 12/8, secreteraren uti Vasa Hofsrätt Jacob Fredric Krabbe (1777-1806), g. 1804 med Anna Maria Fleege (1782-1821) dotter till lagmannen H. F. Fleege, 2) 1811 Carl Gerhard Hising.

Nipper: 1 juvelsring af rosenstenar 16.32.-, 1 klocka af silfver 6.32.-,

Guld: 1 hallsked väger 8 1/2 ducat 15.-, 1 portrait infattat i medaillon af guld 6. 32.-, 1 så kallad half måne 4.-, 1 par örhängen 4.40.-, 1 kråsnål m. hårmatta under glas 2.10.8, 1 litet pitschaft 1.40.- 2 ringar (Linkkläder) 2 dussin skiortor 8.-, 2 1/2 dussin linnen, 3 dussin hwita bomulls strumpor, 4

dussin näsdukar, 1/2 dussin chemisetter, 2 st. natmössor, 3 par calsonger.

Mans gång kläder: 1 Hofrätts uniforms drägt af jacka, böxor, kappa o. echarpe, brukad 8.-, 1 do swart drägt af jacka, 2 västar, böxor, sidenkappa o. echarpe, samt flannels kappa, allt glt o. slitit, 1 frack af mörckblått kläde m. släta förgyllda messings knappar, brukad, 1 do do af nysfärgadt kläde m. silkes knappar gl., 1 do do af grå meleradt kläde m. små stålknappar gl., 1 frack af brunt kläde, söndrig, 1 do af couleurt nankin gl., 1 do så kallad provincie uniforms frack m. tilhörande 2 hwita klädes o. do casimirs väst, fracken vänd o. sliten, 1 do surtout af meleradt kläde gl. 1 do do af couleurt nankin do do, 1 do do af gult nankin, 1 do hwit strum tygs väst, 2 do do sticktygs västar, 3 do couleurt do do gl, 1 do svart sidentygs väst gl., 1 do couleurt väst gl., 1 do do af strumptyg, 1 do do af casimir gl., 1 do do af swanboy gl., 2 par böxor af svart casimir gl., 1 par do af svart kläde, söndrige 1 par, 1 do af mörckblått gl., 1 par do af hwitt casimir slitne, 1 par do af hwitt kläde, 1 par do af liusgrått casimir 1 par do af melerat kläde, 1 par do af gult nankin, 2 par gråa klädes pantalonger, 1 par do af gult nankin, 1 så kallad ridklädning: jacka o. långbyxor af grått wallmar, 1 så kallad pikes eller surtout päls m. klädes öfvertåg o. foder af mård käkar, gl. o. sliten, 1 wargskins päls, 1 par swarte potkins strumpor, 1 par couleurt do, 1 par hwita silkes do, 1 par couleurt do, 1/2 dussin hwita hallsdukar, 8 st. couleurt hallsdukar, 1 trekantig hatt m. gull trän, 1 rund do gl., 2 st. do söndrige, 1 par uniforms el. så kallade krag stöflar, 2 par halfstöflar, 2 par skor, 1 par calocher (melkein kaikki vaattee vanhoja, rikkeimiä!)

Diverse: 1 brillanterad stälvärja, 1 par plaiter skospänn, 1 par små stål knäspän . . . 1 par skålskinns lappskor gl. Summa 789:15:6

1806 Parainen, Muddainen, Alakartano

1806 22-24/9, Parainen, Muddainen, Alakartanon rälssi-tila, väratuomari Carl Brotterus (1745-1806), erosi Turun hovioikeuden aktuaarin virasta 1773, naimaton.

Silver (bl.a.): 1 par sko- och knäspännen 1.16.-, diverse knappar 3.36.-

Gångkläder: 1 Blyfärgad klädes frack med väst och byxor 2.32.-, 1 Gredlin jacka med kappa, väst, byxor och Escherpe 3.-, 1 pärlfärgad frack med väst och byxor 2.16.-, 1 Boutelgfärgad frack med väst och byxor 1.-, 1 Brun frack med väst och 2 par byxor 3.-, 1 do Surtout 1.32.-, 1 mörckblå do 1.-, 1 mörckgrön frack med väst -.32.-, 1 swart Jacka med kappa, väst och byxor 1.24.-, 1 gl. swarta Jacka -.16.-, 2 par do Manchesters byxor 2.-, 5 par diverse byxor -.40.-, 2 linne Surtouter 1.-, 5 diverse västar 1.12.-, 8 st. diverse tröyor 2.-, 2ne pälsströyor 1.-, 22 par diverse strumpor 1.40.-, 2 par nya stöflor 2.-, 2 gl. tröyor -.8.-, 1 gl. wargskins päls 6.-, 1 rödt Etamies Escherpe -.4.-, 1 par skor -.8.-, 1 gl. wargskins päls med klädes öfvertåg 2.-, 4 par gl. stöflor 1.-, 8 långa halsdukar 1.16.-, 18 st. Spa kragr -.36.-, 1 röd ull natmössa -.8.-, 3 par wantar -.6.-, 2 st. öfwerskjortor -.16.-, 2 Bomulls halsdukar -.24.-, 6 par halfarmar -.12.-, 12 par manchetter -.12.-, 9 st. gl. flanelns skjortor 1.24.-, 2 gl. filthattar -.24.-, 3 par knäfoder -.12.-, 1 gl. läder kappsäck -.24.-, 2 par luden skor -.24.-, 14 st. näsdukar 1.8.-

Summa 46.30.-

Summa invent. 16695.-6

TMA Piikkiö TK pk.

1807 Turku

1807 30/11, kuninkaallisen hovioikeuden sihteerin Christopher Gummer, naimaton.

Gull: 1 fransyskt Uhr, ked, nyckel, pittschaft 35.-, 1 Silhuett ring, 1 krusnål eller brisk.

Linne Kläder: 14 st. Skjortor, 5 st. Chemisetter, 1 par manschetter, 14 st. hvita Linne hallsdukar, 3 st. couleurete do, 11 st. näsdukar, 2ne par Calschonger.

Gång Kläder: 1 Hoffräts Uniforms frack med hvit Cassemirs väst och byxor 10.-, 1 Gredelin Uniforms Jacka med Väst Byxor af samma slag 3.-, 1 Gredelin Uniforms jacka, sämre, 1 Gredelin Siden Kappa och Escharpe, 1 Swart klädes jacka, 1 do sidensars väst, 2ne swarta klädes västar, 2ne par do do byxor, 1 swart siden Kappa och Escharpe, 1 Coll: siden Escharpe, 1 Muscus färg. frack, 1 mörkblå do, 1 do do sämre, 1 par Muscus färgade Pantalonger, 1 par mörkblå do, 1 par brunmelerade Casemirs do, 1 par gula Nankins do, 1 par do do korta byxor, 1 Coll: Hårulls väst, 1 rödrand: Casemirs väst, 1 Maschesters väst med swart felps foder, 6 st. hvita Sticktygs västar, 5 st. Coll: do, 1 hvit sticktygs västtyg 1.16.-, 1 brun melerad klädes Sourtout 10.-, 1 ljusfärgad do do 1.24-, 1 mörkblå klädes kappräck 3.-, 1 mörkblå klädes Pigesche med swarta lamskins foder 4.-, 1 sidensars taskbok, 1 Coll: siden halsduk -2.-, 2ne par swarta patens strumpor 1.-, 2 par do, 1 par hvita do, 8 par hvita ullstrumpor, 3 par grå do, 1 par swarta Regarns Damascher, 1 hwitt bomulls

nattmyssa, 2ne st. stickade bomulls nattöjor, 2ne do ylle do, 1 flanells do, 2ne lifstücken, 1 par blanckläders stöflar, 1 par husläders do, 1 par gröfre do, 1 par skor, 2ne par Galoscher, 1 Hofräts Uniforms Hatt, 1 rund civil hatt, 2ne par brukade klippings hanskar.

Summa 481.14.8

TKArk B1c13 no 69, pk.

1809 Vesilahti, Koski

1809 28/8, Vesilahti, Koski, kommissionimaanmittari Pehr Bergius (1750-1809) ∞ 1780 Catharina Sophia Silfversvärd (1751-1809).

Mans Gång Kläder: Trekantig Hatt med Coçard och trens -16.-, 1 Läns uniforms räck 1.16.-, 1 Blå Sourtout med läns knappar 1.32.-, 1 gl. wargskins päls med öfvertåg 2.-, 2 par gl. blåa byxor -12.-, 1 par gråa ylle pantalonger -12.-, 1 par randiga linne långbyxor -2.-, 1 randig Parckums väst -8.-, 1 hvit Casimirs Väst med Läne knappar -12.-, 1 randig linne Väst -4.-, 1 kort Fårskins päls med öfverdrag -16.-, 1 randig linne väst -4.-, 2 par gl. Stöflor -8.-, 1 par Pjexor -4.-, 1 grå wallmars väst -4.-, 2ne Skjortor -8.-, 1 do sämre -1.-, 2 par gl. Strumpor -4.-, 1 Swart hatt -8.- . . . (summa 7.32.-).

TMA Ikaalinen TK pk. VA MF ES 3542.

ESIMERKKEJÄ MIESTENRÄÄTÄLEIDEN MESTARINÄYTTTEISTÄ 1724–1773

Helsinki 2. 10. 1724. Gesällen (Carl) Crämer, mästestycke, tilskar så till Mans som Qwinfolcks kläder:

Baakdelen af wästen (?) halfwa widden öfwer axlen 1 qw o. 1 tum, halfwa widden emellan axlen 1 qw, ifrån axelsömmen till weka lijfwet $\frac{2}{3}$ qw 1 tum, ifrån weka lijfwet till swickel $\frac{1}{2}$ qw 1 tum, ifrån swickel ner till skiörtet 3 qw 1 tum, hela längden på baakstycket $\frac{1}{2}$ 7 qw 1 tum, längden på framstyck 7 qw 1 tum, $\frac{1}{2}$ widden öfwer till på lifwet 3 qw 2 finger, $\frac{1}{2}$ widden under till på lifwet 3 qw 1 finger, ärmlängden ifrån axelsömmen till armbågen 2 $\frac{1}{2}$ qw, ifrån armbågen till handen 1 $\frac{1}{2}$ qw 2 tum, hela längden på armen 1 aln 2 tum, halfwa widden öfwer armen knap 1 $\frac{1}{2}$ qw, på wästen (!) baakstycket till längden 6 qw, framstycket 6 $\frac{1}{2}$ qw, öfwer axel sömmen till armbogen $\frac{1}{2}$ aln 2 finger, ifrån armbogen till handen 1 $\frac{1}{2}$ qw 2 tum, hela längden på armen 1 aln 1 finger, halfwa widden öfwer Wästarmen 1 qw 2 finger.

Böxor i längden 3 $\frac{1}{2}$ qw, halfwa widden öfwer knä 1 $\frac{1}{2}$ qw 1 finger, halfwa widden 1 mediebandet 2 $\frac{1}{2}$ qw 2 finger, längden baak i fult 2 $\frac{1}{2}$ qw, längden fram i låcket 1 qw 1 tum, halfwa widden emellan grenen 2 $\frac{1}{2}$ qw.

Qwinfälks klädes tröja och kiortel . . .

(piti olla valmis 14 päivän päästä, tarkastajat paheksuivat sormimittaa. Seuraavan kokouksen pöytäkirja puuttuu).

Porvoo 27. 6. 1733. 16. 7. examinerades gesällen Johan Juström uti dess tillskurne mästestycke, som föllier:

Råcken baktill öf. axlar till lifwet he. swickel $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{16}$, ifr. lifvet till skiörtet $\frac{3}{4}$ $\frac{2}{16}$, hela längden på råcken baak $\frac{7}{4}$ $\frac{1}{16}$, bredden ifr. sömen på ryggen till armen $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{32}$, bredden ifr. sömen baktill sömen i sidan $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{16}$, bredden ifr. sömen baktill till sidan mitt på lift $\frac{1}{4}$, bredden ifr. sömen baktill till sidan vid knapet $\frac{1}{4}$ $\frac{3}{8}$, widden på bakstycket i skiörtet 2 al $\frac{2}{16}$, skarfwens längd bak till $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{16}$ q., framst. ifr. axlen till 1 $\frac{1}{16}$, if. sömen till skiörtet $\frac{3}{4}$ $\frac{1}{16}$, hela längden från axlar till skiörtet $\frac{7}{4}$ $\frac{3}{8}$ q., widden fram öfr. bröstet $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{32}$, widden ifr. bröstet till sidan under armen $\frac{1}{2}$, widden mitt öf. lifwet $\frac{1}{4}$ $\frac{3}{16}$, widden på framst. wid knopet $\frac{1}{4}$ $\frac{3}{8}$ q., skarfwens längd på framst. 1 $\frac{1}{2}$, widden neder omkring skiörtet $\frac{6}{4}$ $\frac{2}{16}$, hela råckens widd öfr. skiörtet 7 $\frac{1}{4}$, ärmens längd ifr. axel till armbogen $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{16}$, ifr. armbågen till handen $\frac{1}{4}$ $\frac{2}{16}$, hela ärmens längd $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{16}$ $\frac{1}{2}$, halfwa ärmens bredd wid axeln $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{32}$, do wid armbågen $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{16}$, upslagens längd op på armen $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{16}$, do inunder $\frac{1}{2}$, widden pm upsl. $\frac{1}{4}$ $\frac{2}{16}$, task-Låcketz bredd $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{16}$, do längden $\frac{2}{16}$ $\frac{1}{2}$, råcken widd omkring hallsen $\frac{2}{4}$ $\frac{2}{16}$.

Byxornas längd utan på låret $\frac{3}{4}$ $\frac{1}{32}$, do bak till 1 $\frac{1}{16}$, bredden -sätet $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{16}$, $\frac{1}{2}$ widden omkring lifet $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{16}$, widden wid knäet $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{16}$, längden if. linningen till grenen $\frac{3}{16}$ $\frac{1}{2}$. 23. 7. 1733 upviste Johan Juström sitt mästestycke af en räck och ett par byxor . . . godkändes.

Porvoo 2. 5. 1740. Gesällen Gustaf Olander: till mankläder, eller een Rock efter nya modet, sampt ett par byxor, till qwinfolcks kläder sådant som han kan tillbringa. Examineras 12. 5. 1740: axell bredden 1 q. $\frac{1}{4}$, till swickeln 3 q. $\frac{1}{4}$, ifr. swickeln till skiörte 3 q. $\frac{3}{4}$, hela längden 7 q., under ärmhålet 1 q. $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{2}$, bakdelen 1 q. $\frac{1}{4}$, skarfwen på bakstyck 2 q., widden på et bakstycke 6 q. $\frac{3}{4}$, bredden öfwer bröstet 1 q. $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{2}$, bredden under armen 2 q. $\frac{1}{6}$, ifr. axeln till taskan 4 q., ifr. taskan till skiörte 3 q. $\frac{1}{2}$, skarfwen på framdelen 2 q., bredden på taskan 1 q. $\frac{1}{2}$, mitt på taskan $\frac{3}{4}$, längden på framstycket 7 q. $\frac{1}{2}$, widden af framstycket 6 q., widden af halfwa råcken 13 q., widden af hela råcken 26 q., längden utaf ärmen ifr. axellsömmen 2 q. $\frac{1}{2}$, ifr. armbogen till handen 1 q. $\frac{3}{4}$, längden af hela ärmen 4 q. $\frac{1}{16}$, halfwa widden af halfwa ärmen 1 q. $\frac{1}{16}$, widden öfwer armbågen 1 q. $\frac{1}{2}$, högden af upslagen 1 q. $\frac{1}{16}$, diupet af upslaget 2 q. $\frac{1}{16}$, längden af byxorne 3 q. $\frac{1}{16}$, längden på baksömmen 2 q. $\frac{1}{2}$, bredden emellan grenen 2 q. $\frac{1}{16}$, bredden öfwer låret 1 q. $\frac{1}{2}$, widden af byxorne 6 q.
Kofta: bredden öfwer axelen 1 q. $\frac{1}{16}$, längden på bakdelen 5 q., längden på framdelen 6 q., widden neder 20 q., längden utaf ärmen 3 q. $\frac{1}{16}$, halfwidden öfwer ärmen 1 q. $\frac{1}{16}$, widden wid hand 1 q. $\frac{1}{16}$.
10. 5. 1740 15 fehl, godkändes.

Porvoo 27. 1. 1744. Gesällen Jören Wiksteen . . . tilskar sitt mäterstycke . . . bestående af en ordin: Svensk Lojfråxk, Böxor och en Qwins kåfta:

1° Råcken, bak öfwer axelen 1 quart $\frac{2}{8}$, sielfwa axel-sömmen 1 q., til armbågen 2 q. $\frac{3}{8}$, hela ärmens längd 3 q. $\frac{7}{8}$. Räckens baklängd til lifwet 3 q. $\frac{2}{8}$, Räckens längd ifr. swickeln 3 q. $\frac{6}{8}$, hela längden baaktill 7 q., bredden af bakstycket under armen 1 q. $\frac{3}{8}$, do bredd öfr. median 1 q. $\frac{1}{8}$, do bredd ifr. swickeln til knappen 1 q. $\frac{2}{8}$, bakdels skarfwens längd 2 q. $\frac{3}{8}$, understa widden på bakdelen 6 q. $\frac{1}{8}$, ärmens widd wid armhålet 1 q. $\frac{2}{8}$, do mitt på ärmen 1 q. $\frac{1}{8}$, opslagets widd äfwantill 1 q. $\frac{1}{8}$, do högd frampå ärmen $\frac{5}{8}$, halfwa widden nederst på ärmen $\frac{5}{8}$, främredels längden ifrån axelen til fickan 3 q. $\frac{2}{8}$, thärifr til skiörtet 3 q. $\frac{6}{8}$, hela framstyckets längd 7 q. $\frac{3}{8}$, do under armen 2 q., do öfwer knapen 1 q. $\frac{7}{8}$, tasklappens högd $\frac{5}{8}$, dess bredd 1 q. $\frac{3}{8}$, skarfwens längd på framdelen 2 q. $\frac{5}{8}$, hela framdelens widd nedtil 6 q. $\frac{5}{8}$, hela räckens widd nedtil 25 q. $\frac{4}{8}$, halfwa kragans längd 1 q. $\frac{4}{8}$, hela do 3 q.
Böxorne, Ifrån linningen til sätet å bakdelen 2 q. $\frac{3}{8}$, bredden ifrån sätet twert öfwer bakdelen 2 q., $\frac{1}{2}$ widden mitt öf. låret 1 q. $\frac{3}{8}$, do wid knäbandet 1 q., sielfwa bakdelens längd 6 q., do sielfwa sijd: längden 3 q. $\frac{2}{8}$, klappen framföre $\frac{7}{8}$, hela framdelens längd ifr. klappen 2 q. $\frac{6}{8}$, halfwa linningens widd 3 q.
Kåfttan. Öfr axelen til ärmen 1 q. $\frac{2}{8}$, hela längden baktill 4 q. $\frac{7}{8}$, halfwa delens wid på bakstycket 4 q., framdelens hela längd 5 q. $\frac{4}{8}$, do widd nedantill 4 q., hela widden nedantill 16 q., ärmens widd äfwantill wid armhålet 1 q. $\frac{2}{8}$, öfwer armen 1 q. $\frac{1}{8}$, widden nedre wid handen 1 q. $\frac{1}{8}$, hela ärmens längd 4 q., halfwa linningen 2 q. $\frac{2}{8}$, hela do 4 q. $\frac{4}{8}$.
4. 2. 1744 -åtskillige fehl både å sielfwa tilskiäran och sömmandet, godkändes.

Helsinki 14. 6. 1744, 26. 6. 1744. . . . anmälte sig skraddare gesällen Märten Rönberg . . . arbetat 16 år i skraddare ämbetet . . . i 4 år warit här hos äldermannen Kremer i lära och sedan i 4 år tiänt utomlands för gesäll samt likaledes 4 år i Stockholm och äfwen här i staden . . .
26. 6. 1744 framvisade Rönberg »ett stycke grönt kläde til mans kläder och berättade sig hafwa således tagit måttet

til halfwa widden emellan axlarne 1 qw $\frac{1}{6}$, ifrån axel-sömmen til weka lifwet 2 qw $\frac{4}{6}$, til swickeln ifrån axelen 3 qw $\frac{1}{2}$ siettedel, hela längden på bakstycket 6 qw $\frac{4}{6}$, halfwa widden på framdelen eller öfwer bröstet 1 qw 2 $\frac{1}{2}$ siettedel. Ifrån axelsömmen til sidsta knapphålet 3 qw $\frac{5}{6}$, hela längden på framstycket 7 qw $\frac{1}{6}$, halfwa widden öfwer bröstet 3 qw $\frac{3}{6}$, halfwa widden öfwer lifwet 2 qw 5 $\frac{1}{2}$ siettedel. Armlängden ifrån axelsömmen eller armhålet til armbågen 2 qw $\frac{2}{6}$, hela längden 3 qw $\frac{5}{6}$, arm halfwa widden 1 qw $\frac{1}{6}$.

Böxlängden 3 qw $\frac{1}{2}$ siettedel, halfwa widden emellan gren 2 qw $\frac{2}{6}$, halfwa widden öfwer låret 1 qw $\frac{2}{6}$, halfwa widden neder om knäet 1 qw $\frac{1}{6}$, böx mediebandet 2 qw 4 $\frac{1}{2}$ siettedel, efter hwilkett af honom Rönberg nu til Kars(?)klädningen enligt det wanliga modet och til en ordinair Swänsk klädning . . . skal i mårgon åtta dar til . . . detta mäterstycke hafwa at upwisa.

5. 7. 1744 upwiste gesällen Rönberg sitt mäterstycke . . . som therwid intet war at påmissa . . . ei intet onödigt och fåfångt.

Helsinki 11. 7. 1746. Gesällen Johan Boman (. . . många gesällar och giorde resor både på in- och utrikes orter . . .) mäterstycke en nu för tiden brukelig klädning (af ett stycke blått kläde).

at sig belöpa ifrån axel sömmen til swickeln 3 qw $\frac{2}{6}$, ifrån swickelen nederåt 3 qw $\frac{4}{6}$, emellan axelen 1 qw $\frac{1}{6}$, ifrån armhålet til armbågen 2 qw $\frac{2}{6}$, ifrån armbågen framåt 1 qw 2 $\frac{1}{2}$ siettedel, armwidden 1 qw 1 $\frac{1}{2}$ siettedel, öfwer bröstet 1 qw 2 $\frac{1}{2}$ siettedel, ifrån axel sömmen neder til lifwet 1 al $\frac{1}{6}$, ifrån lifwet nederåt 3 $\frac{1}{6}$ qw, öfwersta widden til halsen 3 qw $\frac{3}{6}$, andra widden öfwer magen 3 qw $\frac{2}{6}$, tredie widden 3 qw 2 $\frac{1}{2}$ siettedelar.

Böxlängd 3 qw $\frac{2}{6}$, nedersta widden under knäet 1 qw $\frac{1}{6}$, andra widden 1 qw $\frac{2}{6}$, tredie widden 1 qw 4 $\frac{1}{2}$ siettedel mediebands längd 3 qw $\frac{1}{2}$ siettedel.

blef således häraf nu tilskurir en för tiden brukelig mans klädning, then Boman kommer at förfärdiga hos älderman Ståhlberg . . .

28. 7. 1746 godkändes.

Turku 26. 10. 1748. Gesällen Mathias Hypén
Lif Råcken af blått Kläde.

1: Kläde 4 $\frac{3}{4}$ al', 2: Rask 6 al', 3: Längden ifrån axelsömmen til swickel $\frac{3}{4}$ al', 4: Ifrån swickeln till andra kanten $\frac{3}{4}$ al' $\frac{5}{6}$ tumb, 5: Swickelns längd $\frac{2}{6}$, 6: Swickelns bredd 1 $\frac{1}{2}$ tumb, 7: Halfwa bredden öfwer axelen $\frac{1}{4}$ al' $\frac{2}{6}$ tumb, 8: Ifrån axelsömmen till armbogen $\frac{2}{4}$ al' $\frac{3}{6}$ tumb, 9: Ifrån armbogen till kanten 1 qw $\frac{3}{6}$ litet mehr, 10: Längden öfwer ärmen till upslaget $\frac{2}{4}$ al' $\frac{1}{6}$, 11: Halfwa armwidden $\frac{1}{4}$ al' $\frac{1}{6}$, 12: Upslagets högd $\frac{4}{6}$ al' litet mehr, 13: Widden kring upslaget $\frac{2}{4}$ al' litet mehr, 14: Widden fram i kanten på upslaget $\frac{2}{4}$ al', 15: Längden ifrån ärmsömmen till höft knappen $\frac{2}{4}$ al', 16: Ifrån knappen till kanten $\frac{3}{4}$ al' $\frac{5}{6}$, 17: Längden ifrån axelsömmen till Patten 4 qw $\frac{3}{6}$, 18: Ifrån Pattsömmen till kanten 3 qw $\frac{2}{6}$, 19: Hela längden fram till 7 qw $\frac{5}{6}$, 20: Pattens högd mittpå $\frac{4}{6}$ litet mehr, 21: Pattens bredd 1 qw $\frac{4}{6}$, 22: Widden kring patten 3 qw, 23: Bröst widden 1 qw $\frac{3}{6}$, 25: Halfwa widden i weka lifwet $\frac{3}{4}$ al' $\frac{2}{6}$, 24: Halfwa widden öfwer bröstet $\frac{3}{4}$ al' $\frac{4}{6}$, 26: Nedre i Höftet $\frac{3}{4}$ al' $\frac{4}{6}$, 27: Halfwa widden å framstycket nedan till 2 al' litet mehr, 28: Halfwa bakskiörtet 7 qw litet mehr, 29: Knapphohlen längd $\frac{3}{6}$, 30: Widden emellan knapphohlen 1 $\frac{1}{2}$ tumb, 31: Widden kring halsen 3 qw, 32: 12 Knappar fram i råcken.

Kappråcken, 6 alnar, litet mindre. 1: Hela Kappråcken längd bak till 7 qw $\frac{3}{6}$, 2: Slitsens längd 2 qw, 3: Halfwa

widden öfwer axeln 2 qw $\frac{5}{6}$, 4: Armens längd till kanten 2 qw $\frac{5}{6}$, 5: Axelsömens längd 1 qw $\frac{1}{6}$, 6: Halfwa widden på ärmen 2 qw, 7: Högden af upslaget 1 qw $\frac{3}{6}$, 8: Längden fram till 2 al', 9: Halfwa widden öfwer bröstet 2 qw, 10: Halfwa widden under armen 6 qw $\frac{4}{6}$ litet mehr, 11: Ifrån armhålet till kanten 6 qw, 12: Högden på karagn 1 qw, litet mehr, 13: Antahlet på hörnen 7., 14: Do emillan hörnen 1 qw $\frac{1}{6}$, 15: Widd kring halsen 3 qw, 16: Halfwa widden kring kragan 1 al. $\frac{4}{6}$, 17: Halfwa widden nehrom kring 10 qw $\frac{3}{6}$, 18: Längden på klaffen 1 qw litet mehr, 19: Knapphål 3, 20: Knapphålets längd $\frac{2}{6}$ litet mehr, 21: Längden emillan Knapphålen 1 och $\frac{1}{2}$ 6te dehl.

Böxor 4 $\frac{1}{2}$ qw. Kläde.

1: Längden 3 qw litet mehr, 2: Slitsens längd wid kant 1 qw litet mehr, 3: Widden kring låret till grenen 2 qw $\frac{1}{6}$, 4: mitt öfr låret 1 qw $\frac{3}{6}$ litet mehr, 5: Widden under Knät 1 qw $\frac{1}{6}$, 6: Längden bak till ifrån grenen 1 qw $\frac{4}{6}$, 7: Mediebands längden 3 qw $\frac{1}{6}$, 8: Längden framföre 1 qw litet mehr, 9: Mediebands do frambredd $\frac{2}{6}$, 10: Slitsens längd $\frac{4}{6}$ litet mehr, 11: Lilla mediebands högden $\frac{2}{6}$, 12: Widden kring medie bandet 1 qw $\frac{1}{6}$, 13: Längden kring Luckan 2 qw $\frac{2}{6}$, 14: Inskuren Engelsk ficka $\frac{4}{6}$, 15: Widden omkring 2 qw.

Lijf Kåfta, Tryckt Sarge 3 al. hehlskuren:

1: Längden baktill 4 qw $\frac{5}{6}$, 2: Ärmens längd 4 qw $\frac{1}{6}$, 3: Widden å ärmen 1 qw $\frac{1}{6}$, 4: Halfwa widden öfr bröstet 3 qw $\frac{1}{6}$, 5: Widden kring halsen 1 al, 6: Halfwa widden nehr omkring 7 qw.

8. 11. 1748 (tarkastettaessa havaittiin 10 virhettä sekä 1 nappi enemmän kuin tavallista, virheistä sakotettiin, hyväksyttiin).

Turku 20. 2. 1750. Kisälli Mathias Cummenius, joka oli ollut kisällinä Riiassa, Tallinnassa, Danzigissa ja Tukholmassa, anoi oikeutta suorittaa mestarinäytteen, mikä myönnettiin vasta **8. 10. 1750.**

Lif = Råcken: 1: Huru många alnar blått kläde 4 $\frac{1}{2}$ al., 2: Ifrån axelsömmen till swickeln 3 $\frac{1}{2}$ q., 3: Ifrån swicklen til kanten 3 $\frac{1}{2}$ q. $\frac{1}{6}$, 4: Hela längden bak 7 q. $\frac{1}{6}$, 5: widden öfwer axlarne 1 q. lit. öfr., 6: Axel sömens längd 1 q.l.m., 7: Ifrån axelsömen till patten 1 alr, 8: Ifrån patten til kanten 3 q. $\frac{2}{6}$, 9: Hela längden fram 7 q. $\frac{2}{6}$, 10: Ärmhålet på bakstycket $\frac{5}{6}$, 11: ärmhålet på framstycket 2 q. $\frac{1}{6}$ l.ö., 12: Hela widden kring ärmhålet 3 q. $\frac{1}{6}$ l.m., 13: Sömmen ifrån ärmhålet til höfftknappen $\frac{1}{2}$ al $\frac{1}{6}$, 14: Ifrån knappen nertill kanten 3 $\frac{1}{2}$ q. $\frac{1}{6}$, 15: Ifrån axelsömen till ärmågen 2 $\frac{1}{2}$ q., 16: Ifrån armbogen till kanten 1 $\frac{1}{2}$ q., 17: Widden öfwer bröstet på franstycket 1 q. $\frac{2}{6}$, 18: Ifrån ärmhålet til upslaget 2 q. $\frac{1}{6}$, 19: Upslaget til kanten $\frac{5}{6}$, 20: längden på upslaget til wecket $\frac{5}{6}$, 21: hela längden til upslaget $\frac{1}{2}$ al l.öfr., 22: längden på opslaget nertill wecket $\frac{5}{6}$, 23: hela längden nertill 1 q., 24: halfwa upslagets bredd wid wecket 1 q., 25: do bredden ofwantil 1 q. l.öfr., 26: widden omkring hela upslaget 1 al., 27: hela längden på ärmen med upslaget nedantill 1 al, 28: halfwa widden på ärmen 1 q.l.öfr., 29: huru många knapphål fram til 12, 30: knapphålens längd $\frac{1}{2}$ q. if. kanten, 31: widden mellan knapphålen $\frac{1}{4}$ q., 32: bredden på patten 1 $\frac{1}{2}$ q., 33: Pattens högd mitt på $\frac{4}{6}$, 34: Pattens högd wid ändan $\frac{1}{2}$ q., 35: Widden mellan knapphålen på patten 2 $\frac{1}{2}$, 46: längden på knapphållet på 2 $\frac{1}{2}$, 37: Hela widden omkring patten 2 q. $\frac{5}{6}$, 38: Swickelns längd bak $\frac{1}{2}$ q., 39: Swickelns högd el: bredd $\frac{1}{4}$ q., 40: knapphålens längd $\frac{3}{6}$, 41: Huru diup är swickelfällen nertill $\frac{2}{6}$ l.ö., 42: if. swickeln til sidfällaren 3 q., 43: Huru många fällar i sidan 4 $\frac{1}{2}$, 44: fällarnes bredd 1 q., 45: framskiörtets bredd till fäll: ner til 1 al., 46: skarfs längd på bakstycket 2 $\frac{1}{2}$ q., 47: skarfwens bredd 1 q. l.ö., 48: Skarfs

längd på framstycket 3 $\frac{1}{2}$ q., 49: skarfwens bredd 1 $\frac{1}{2}$ q., 50: Halfwa widden ofantil 3 q. $\frac{1}{6}$, 51: Halfwa widden mitt på 3 q., 52: Halfwa widden ner wid höften 3 q., l.ö., 53: widden på bakstycket ner til 1 q., 54: do på framstycket $\frac{1}{2}$ al, 55: Halfwa widden på råcken 3 al 3 q.

Kapplår: 1: Huru många al: kläde 5 al, 2: Ifrån axelsömmen til bakslitzen 6 q. $\frac{1}{2}$, 3: Ifrån slitzen til kanten $\frac{1}{2}$ al., 4: hela längden bak 2 al $\frac{1}{2}$ q., 5: hela längden framtill 2 al.l.öfr., 6: halfwa widden baköfwer skuldronne 6 q., 7: widden på framstycket öfwer bröstet 3 q., 8: Pattens längd 2 q. $\frac{2}{6}$, 9: bredden på patten mitt på 2 $\frac{1}{2}$, 10: längden på knapphålen $\frac{2}{6}$, 11: widden mellan knapphålen $\frac{1}{2}$ q., 12: huru många snibbar på kragen 7, 13: widden mellan snibbarne 1 q. $\frac{1}{6}$, 14: bredden på kragan 1 q. $\frac{1}{6}$, 15: widden omkring halsen 2 q. $\frac{5}{6}$, 16: huru många knapphål fram til 4, 17: widden mellan knapphålen $\frac{1}{2}$ q., 18: klaffens längd $\frac{1}{2}$ al $\frac{2}{6}$, 19: halfwa widden på bakstycket ner til 11 q., 20: widden på framstycket ner til 5 $\frac{1}{2}$ q., 21: klaffens bredd $\frac{1}{2}$ q., 22: ifrån acelen til patten 1 q. $\frac{1}{6}$, 23: Ifrån patten til kanten 6 q., 24: widden kring kragen 10 q. Böxor: 1: längden på böxor wid sidan 3 q. $\frac{1}{6}$, 2: längden på böxsåkhålet är icke, 3: sömmen til slitzen 2 q., 4: Ifrån slitzen til kanten 1 $\frac{1}{6}$, 5: Huru många knapphål vid knä 4, 6: längden på knapphålen $\frac{2}{6}$, 7: widden mellan knapphålen 1 $\frac{1}{2}$, 8: sömmen ifrån knä upptil grenen 2 $\frac{2}{6}$, 9: Ifrån grenen bak til midjebandet 2 $\frac{2}{6}$, 10: slitzens längd bak $\frac{1}{2}$ q., 11: halfwa widden under knä 1 q. l.öf., 12: halfwa widden öfwer knä 1 $\frac{2}{6}$, 13: halfwa widden öfwer låret 2 $\frac{2}{6}$, 14: slitzens längd framtil $\frac{4}{6}$, 15: Gulpens längd $\frac{5}{6}$, 16: längden på knapphålen $\frac{2}{6}$, 17: Widden mellan knapphålen 2 $\frac{1}{2}$, 18: Huru diup inskuren Engelsk ficka $\frac{2}{6}$, 19: längden uppå fickan 1 q., 20: widden omkring fickan 1 $\frac{1}{2}$, 21: Midjebands längden 2 $\frac{1}{2}$, 22: bredden frampå midjebandet $\frac{1}{2}$ q., 23: bredden baak til $\frac{2}{6}$, 24: knapphållslängden $\frac{2}{6}$, 25: widden mellan knapphålen 1 $\frac{1}{2}$.

Lif kåftan (cattun 2 $\frac{1}{2}$ al + 6 mått).

19. 10. 1750 godkändes.

Turku 5. 6. 1773. Gesällen Maths Beckström.

Blått Kläde 7 al.

Råcken. 1: Ifrån axeln till swickeln baktill 3 qw. 4 tumb, 2: Ifrån swickeln ner til kanten 3 qw. 4 t., 3: Hela längden bak 7 $\frac{1}{2}$ qw., 4: Ifrån axeln till nedersta knapphållet framtil 4 qw. 2 t., 5: Ifrån sidsta knapphållet till kanten 3 qw 4 t. 6: Hela längden framtil? 2 alr, 7: Widden öfwer bröstet? 7 t., 8: Widden öfwer skuldronne bak till? 7 t., 9: Knapphål å framstycket? 10, 10: Längden å knapphålen? 2 $\frac{1}{2}$ t., 11: Widden emillan knappholen? 2 $\frac{1}{4}$ t., 12: Knapphol bak? 3., 13: Längden på knappholen bak? 2 $\frac{1}{2}$ t., 14: Widden emillan knapphålen? 2 t., 15: Widden emillan knappholen och höftknappen 2 t., 16: Halfwa widden på råcken under armen? 3 qw 2 t. 17: Halfwa widden mitt på? 3 qw., 18: Halfwa widden wid höften? 3 qw. 1 t., 19: Armenes längd till armbogen bak till? 2 qw. 2 t., 20: längden ifrån armbogen till kanten 1 qw. 5 t., 21: Ifrån armholet till upslaget framtil? 2 qw. 3 t., 22: Upslagets längd åfwan till? 5 t., 23: Upslagets högd nedan till? 5 $\frac{1}{2}$ t. något bättre, 24: Halfwa upslagets bredd åfwantill? 5 $\frac{1}{2}$ t., 25: Halfwa widden ner i kanten 5 t., 26: Halfwa widden öfwer armen uptill? 1 qw., 27: Swickel fällens diuplek nertill? 1 $\frac{1}{2}$ qw., 28: fällor? 3 $\frac{1}{2}$, 29: fällornes diuplek nertill? 5 t., 30: ficklåckets bredd? 1 qw. 3 t., 21 Knapphål? 4, 22: Längden på knapphålen? 2 $\frac{1}{4}$ t., 33: Widden kring hela ficklåcket? 4 qw 3 t., 34: Widden på bakstycket nertill? 5 qw 1 t., 35: Widden på framstycket 4 qw. 4 t., 36: Hela widden om kring halshålet 16 t., 37: Axelsömens längd? 1 qw. 1 t., 38: Widden kring armhålet? 3 qw. 39: Sömen ifrån armhålet

till höftknappen? 2 qw. 3 t., 40: ifrån höftknappen till kanten? 3 qw 3 1/2 t.

Wästen. 1: Längden på bakstycket till slitsen? 3 qw. 4 t., 2: ifrån slitsen till kanten? 1 qw. 4 t., 3: hela bakstyckets längd? 5 qw. 2 t., 4: widden öfwer skuldrorne bak? 1 qw. 1/2 t., 5: Skiörtets widd ner till? 1 qw. 2 t., 6: ifrån axeln till sidsta knappholet? 4 qw. 2 t., 7: ifrån knapphål till kanten? 1 qw. 3 t., 8: Widden öfr bröstet fram till? 1 qw., 9: Knapphål fram till 11., 10: Knapphålens längd 2 t., 11: ficklåckets bredd åfwantill 1 qw. 2 t., 12: knapphål? 4, 13: Knapphålens längd 2 t., 14: Hela widden omkring ficklåcket 3 qw. 1 t., 15: framskjortets bredd nertill? 2 qw. 1 t., 16: Halfwa widden öfwer bröstet 3 qw. 1/2 t., 17: Halfwa widden mitt uppå? 2 qw. 4 1/2 t., 18: Halfwa widden ner till 2 qw. 4 t.

Böxorne. 1: längden på böxorne? 3 qw., 2: Halfwa widden wid knät? 1 qw., 3: Halfwa widden öfwer knät? 1 qw. 3 t., 4: Halfwa widden upptill? 2 qw. 1 t., 5: Knapphål wid knäet? 4, 6: Knappholens längd? 1 t. litet på, 7: Sömen till slitsen? 1 qw. 5 t., 8: ifrån slitsen till kanten? 7 t., 9: Sömen nedan ifrån till grenen 2 qw. 4 t., 10: Sömen bakifrån till grenen 2 qw. 2 t., 11: Fickans bredd 1 qw., 12: inklippt på fickan 2 1/2 t., 13: mediebandets längd? 2 qw. 4 t., 14: bredden på mediebandet fram till? 5 t., 15: Knapphål å mediebandet? 3, 16: bredden bak till? 3 t., 17 Snörhål 2, 18: Gulpens längd 5 t., 19: Knapphål 2, 20: widden kring gulpen 6 t.

Kåfta, cattun 3 1/2 al (8 mittaa)

14. 6. 1773, åtskillige fel . . . Bäckström, såsom gift med en mästare dotter, betalte till lådan 15.

TURKU

rätälänammattikunnan mestarinäytteet ptk 1747–1759, 1773–1803 (TRA)

x = mitat merkitty pöytäkirjaan

1747 23/9 älderman Tallberg; Bisittare: Haverberg, Kühlberg, Aspegren; Mästare: Beckman, Oström, Landenius (T1754), Palmén, Öfwerberg, Hiller, Tallquist i Gl. Carleby, Wass, Biörkroth i Biörneborg, Jokalin, Jakob Kåhlberg, Wallin, Mejer, Jernström, Löfgren, Mr. Enroths Enka, Halfmäst. Wallström.

1747 13/6 Hendrich Wallin (wille arbeta fruentimmers kläder): en Råb af swart armosie, ett snörlif, en mans råck af blått kläde.

15/7 (Liif Råcken)^x, 31/7.

1748 23/4 Johan Cummenius: en kappräck, en råck (lifräck), et par böxor och en qwins koffta (lif kofta)^x, 20/5.

1748 23/4 Johan Dahlström (lärt i Stockholm, werckgesäll hos mr. Håkan Hillers enka): Liif 28/9 Råck, kappräck, byxor (1 1/2 al kläde), lijf 26/10 kåffta (3 alr tryck)^x, 8/11.

1748 26/10 Mathias Hypén: Lifräcken (blått kläde 4 3/4 alr), kappråcken (6 alr), böxor (4 1/2 qw. kläde), Lijfkåfta (tryckt sarge 3 al, hehlskuren)^x, 8/11. (älderman 1777-1783).

1749 17/4 Anders Tallberg (werkgesäll hos fadern, mr. 31/5 Johan Tallberg, lärt i Stockholm), om måttet examinerades såsom protokollet 20/10 1748 öfwer mr. Hypéns mästestycke utwisar, 9/6.

1749 8/11 Johan Salmelin (arbetat som gesäll i Stock- 11/10 holm, Riga); (trolofwad med Märten Kuhlbergs äncka): en mans råck, et par böxor,

en kapplår (råck) och en qwins koffta^x, 17/11.

1749 8/7 Jacob Lundberg (gesäll från Wengersberg): 1750 14/7 en råck, en kappräck, et par böxor och en qwins liftröja (Skuren såsom en lifkofta^x), 25/7.

1750 20/2 Matthias Cummenius (Gesäll i Riga, Reval, 8/10 Dantzig och Stockholm): Lif-Råck (4 1/2 alr blått kläde) kapplår (5 al kläde), böxor, lif kåfta (2 1/2 al cattun)^x, 19/10. Upsade sitt burskap 1780.

1751 29/6 Johan Morberg (lärt qwinsarbtr i Gefle,) 8/7 trolofwad med mr. Wallins enka): et snörlif med en Robe och en Mansråck, 8/7. † 1782.

1752 4/1 Jakob Simonsson, mr. i Björneborg, betalte 120 dr kpm i stället för mästestycke.

1752 21/1 Niels Roman (lärt i Linköping, gesäll i Åbo,? mästare i Nystad. Återvände till Linköping 1757.

1753 24/6 Jakob Blomström, mr. i Björneborg (1754 1755 29/1 13/1 sai kauppa kollegion päätöksellä asettua 12/3 Turkuun): En fullkomelig mans råck af kläde, (blått kläde 4 1/2 al) en kappräck med armar (6 al blått kläde) 1 par Byxor (1 1/4 al blått do) en qwins tröya eller fullkomelig kåffta (3 al tryckt lärft)^x, blev icke godkänd, icke funnos gjorde efter en för tiden brukeligt sätt för hederligt folck så som mästestycke. Fick lov att arbeta utan skylt.

1755 26/11 Nytt mästestycke, fick tillåtelse att förfärdiga gröfre kläder, walmar och skin (= halv-mästare).

1754 6/5 Erich Willen (1752 23/9, 1754 5/4 anomukset 13/6 oli evätty): en behållen mans råck (5 al liusblått kläde), ett par böxor (1 1/4 al groft blått kläde), en kappräck med armar (11 1/4 al groft blått walmar), en fruntimmers kåfta (2 al blått tryck)^x, (hyväksyttiin säälstä, koska oli vanha ja varaton. Vaatteet oli korjattava).

1755 23/7 Hinr. Andersson Nyberg, mästare i Kristinestad.

1757 17/3 Gustaf Törnqvist: en mans Råck (5 1/2 kläde), 19/3 böxor (1 al brunt kläde), en kappräck (5 1/2 al krympt), en qwins kåffta (lifkåffta, 3 1/2 tryckt lärft)^x, 1/4.

1757 24/9 Maths Lilljefors, mästare i Brahestad, 17/12.

1758 20/6 Hinrich Falenius, mästare i Nystad.

1760-1772 —

1773 10/5 Elias Zernouschie: en Fruentimmers Robbe (Rutigt Bomullstyg 15 al), ett stickat Snörlif (rött nankin), ett par mans böxor (blått Brocherat tyg)^x.

1773 5/6 Maths Beckström (Lovisa, Åbo): blått kläde 7 al: Råck, Wäst, Böxor, Kåfta (Cattun 3 1/2 al)^x, 14/6 (gift med mästare dottern Greta Lisa Löfgren, som ansökte 12/8 1783 rättighet att få idka skr. arbete, beviljades inte. M.B. lämnade ämbetet, blev soldat).

1773 14/6 Johan Asplund (gesäll från Ekenäs): en mans 25/6 råck, ett par byxor (10 al blått kläde om 1/7 4 1/2 qw bredd)^x, mästare i Ekenäs.

1773 29/4 Hinrich Bartholin (gesäll från Stockholm): 21/7 en klädes klädning af råck, wäst och böxor (5 1/2 al blått kläde till råck och byxor) samt en fruentimers kåfta (3 al cattun) eller i stället

- för västen en kappräck (5 1/2 al: blått kläde)^x, 27/7 (uppsade sin burskap 1793, T 1796).
- 1773 10/5 Maths *Palmros* (trolofwad med afl. mr. Beckströms encka): en klädes klädning (6 1/2 al blått kläde) af räck, väst (utan ärmar) böxor samt en fruentimbers kåfta (2 1/4 al cattun) – eller i stället för västen en kappräck^x, 10/9.
- 1773 29/4 Johan *Orrberg* (gesäll från Stockholm): en klädning bestående af räck, väst och böxor (6 alr blått kläde) samt en fruentimbers kåfta (5 al hwitt dräll)^x, blev inte godkänd, 1779 bönhas.
- 1774 7/4 Georg (Jöran) *Asplund* (lärt i Åbo, gesäll från Reval), mästare i Gla Karleby, visade en ny så kallad fransysk mans klädning.
- 1774 29/4 Thomas *Tammelín* (lärdt handtwärket hos Fruentimers skräddaren J. Morberg och Tamlander och i Stockholm): en Fruentimbers Robbe med Considerationer, ett stickat Snörlif åt ett fullväxt Fruentimmer och ett Par mans Böxor (robbe, bomullstyg med påsydde rosor 15 1/2 al)^x, 6/8.
- 1776 29/3 Henrich *Holmgren*, mästare i Kristinestad, förfärdigat en liusblå klädning (T 1806 pk).
- 1777 24/2 Anders *Lundgren* (lärt i Nystad, i Stockholm 3 1/2 år): en mans klädning af räck, väst, böxor (rödbrunnt kläde 5 1/4 al i längden och intet fyllest 9 qw i bredden) samt en Fruentimbers kofta (cattun)^x, 15/4.
- 1777 24/2 Jakob *Asklöf* (gesäll i Pernu, Reval, Narwa, Petersburg, Fredrichshamn och Stockholm): en mans klädning af räck, väst (rödbrunnt kläde 5 1/4 al, 2 al 1 1/2 t. bredt) och böxor (swart camelgarns sattin) samt en fruentimbers kåfta (cattun)^x, 23/3.
- 1777 24/2 Anders *Österlund*, mästare i Kristinestad, förfärdigat en brun klädes klädning bestående af räck, väst och böxor giord å nyaste modet.
- 1777 24/2 Jacob *Nyberg* (lärt i Helsingfors, gesäll i Stockholm, Åbo): en mans klädning af kläde, räck, väst, (rödbrunnt kläde om 6 1/4 al inemot 8 qw bredt) böxor swart kamelhårs sattin 3 1/2 al) samt en fruentimbers kofta (3 alr cattun), 23/10.
- 1778 23/3 *Åldermannen Hypen* anskaffat Prof af det, som wid Kongl. Hofstaten komer att brukas och nu upwistes, bestående i en swart kort räck med skiörten och röda kanter i alla sömmar, väst röd och kappan swart, äfwen med röd kantning... *en mans klädning efter ... det nya Modet ...*
- 1778 8/7 Carl *Esbiörn* (lärt i Åbo, gesäll i Ryssland): en mans klädning efter det nuwarande nyare modet (5 al mordarödt kläde om 9 qw bredd) en cattuns fruentimbers kofta^x, 16/7.
- at
- 1778 19/9 Johan *Ankar*, mästare i Raumo.
- 1779 21/4 Johan *Orrberg* (edellinen näyte hylätty 1773 20/10): en mans klädning bestående af jacka, tröija, böxor och kappa, som alt bör göras efter det nya modet (ei ollut saanut kangasta mestarinäytettä varten, anoi puolimestariksi, suostuttiin) 13/8, godkänd som halvmästare.
- 1779 3/6 Johan *Tideman*: en mans klädning efter nya modet, näml. jacka, väst, böxor och kapp samt en Fruentimbers kåfta (16 al swart kläde till klädningen 1 al bredt)^x, 13/8.
- 1781 16/3 Johan *Pajulin*, mästare i Nystad: klädning af swart kläde, bestående i jacka, tröija, böxor och kappa.
- 1781 6/9 Henrich *Öhberg*, mästare i Calmar 1766,
- 1782 15/7 (maistraatin suostumus), senare constapel i artilleriet.
- 1781 30/10 Israel *Himberg* (lärt i Åbo, gesäll i Helsingfors, Reval, Stockholm): en mans klädning af jacka, väst, böxor samt kapp alt efter nya modet och en fruentimbers kofta (6 1/2 aln brunt kläde till klädningen, 2 1/4 al swart kläde till kappan samt 2 1/2 al cattun till koftan)^x, 22/11.
- 1782 10/9 Ephraim *Mollenius* (lärt hos Morberg i Åbo, gesäll i Åbo, Stockholm): ett Fruentimbers Snörlif, en Fruentimbers Sortout och en Nationel fruentimbers klädning efter nu warande Mode. (En Doulemang, 10 alr swart ? till klädningen, 12 alr swart camblott till kiorteln, 6 al rödt kläde till Sourtuten och glans lärft till lifstyccket)^x, 10/10.
- 1783 19/7 Före detta har här i Embetet warit wanligt, att de som blifwit mans skräddare hafwa jämte mans kläder äfwen förfärdigat en qwins kofta- hwilket likwist egentligen tillhör Fruentimbers Skräddaren, hwarföre Embetet fant godt, att giöra den ändring häruti, att den, som winner mästerskap å mans Skräddare profession undslipper qwins koftan, och i det stället i mästare prof gör anten en Sortout eller Kappräck, såsom egeligen hörande till mans Skräddare profession.
- 1783 19/7 Simon *Lindström*: en jacka, väst, böxor samt kapp, en Sortout eller Kappräck (swart kläde till klädningen 4 1/2 al)^x, 12/8.
- 1785 4/2 Johan *Åberg* (lärt i Helsingfors, sockneskr. i Wichtis): en mans klädning af jacka, väst, böxor samt dertill hörande kapp, jemte en Sortout eller Kappräck (kläde till klädningen 5 alr, Sortout)^x, 10/3.
- 1785 10/8 Gustav *Tander* (gesäll från Stockholm): en Nationel klädning af jacka, väst och böxor med dertill hörande kapp samt Sortut eller Kappräck (3 alr kläde, 10 qw siden sattin, 4 alr camlott till kappan, 6 alr kläde till kappräcken)^x, 4/9.
- 1788 12/3 Eric *Lindquist* (gesäll från Stockholm): en nationell klädning af jacka, väst och byxor med dertill hörande kapp samt en Sortut eller Kappräck (4 1/2 al kläde 9 qw bredd, 4 al 5 qw bredt swart taft samt blyfärgat kläde 4 1/2 al till Sortuten)^x, 28/3.
- 1789 2/5 Samuel *Roos*, mästare i Raumo: en mans klädning.
- 1791 16/3 Abraham *Alberg*: en mans klädning efter nya bruket näml. af jacka, väst och böxor med dertill hörande kapp samt en sortut eller en Kappräck (swart kläde till jackan af 2 alr 3 tums längd, till underkläder nembl. väst och böxor 4 1/2 alr swart sidentyg, till kappan 3 1/2 alr swart taft och till kappräcken 5 alr mörckblått kläde) ... efter nu warande Nationale klädes bruket^x, 11/4.
- 1789 23/11 Abraham *Morberg*: ett Fruentimmers Lijfs-

- tycke eller Snörlif, en Fruentimbers klädning efter nyaste modet och en Fruentimbers Sortut (17 1/2 al swart åttatrådigt taft till klädningen, 7 qw oblekt lärft el. chamfas till snörlifwet, 10 1/2 algrönt hemwäfwit kläde till Sortuten)^x, 9/9.
- 1791 1/11 Johan *Södergren* (här i staden nogsamt tarfwat tillökning af Fruntimmers Skräddare): ett Fruentimmers lifstycke med ben, en Fruntimmers klädning med garnering efter nu brukeligt sätt och en Fruntimmers Sortut (25 alr swart siden sarge till klädningen, till Sortuten 6 alr blyfärgad kläde och 3 alr katay till lifstycket)^x, 24/11 en fruntimmers swart klädning efter nyaste wiset . . .
- 1792 12/8 Eric *Ahlgren* (ämnade gifta sig med mr. Lindströms enka): en jacka, wäst och böxor med därtill hörande kappa efter nya wiset jemte en Sortut eller Kappräck (till jackan 7 qw swart kläde, till wästen och böxorne 4 alr swart tyg, till kappan 4 knappa alr do tyg, till kappräcken 4 1/2 alr grått kläde)^x, 27/8.
- 1793 20/3 Abraham *Haemanus*, halvmästare.
- 1793 18/10 Gabriel Ellström, mästare i Nystad: jacka, wäst, böxor.
- 1794 14/3 Johan *Sandberg* (mästare i Uddevalla 1785-89, sedermera wäbelen wid Kongl. Lif-Gardet i Stockholm), flyttade till Åbo.
- 1794 20/8 Henric *Palmen*, mästare i Nådendal, 1801 23/9 fick tillstånd att flytta till Åbo.
- 1795 20/4 Anders *Grönlund* (styckmästare): till jackan och wästen 2 1/2 alr swart kläde, till böxorne 3 al Camlotte de Brussel, till kappan 3 3/4 al taft, till Sortuten 4 1/2 al Muscusfärgadt kläde^x, 30/4.
- 1795 20/4 Carl *Palander* (styckmästare): 3 1/4 alr kläde 18/5 till jackan och wästen, 4 alr sidentyg till kappan, 3 1/2 alr sidentyg till böxorne, 6 alr kläde till Sortuten^x, 27/5.
- 1795 21/10 Anders *Kellman*, mästare i Stockholm 1774-95, flyttade till Åbo.
- 1797 22/2 Jöran *Ylander* (ämnade gifta sig med mr. Åbergs enka): 4 alr swart kläde till jacka, 14/3 5 alr till Sortuten, 4 alr taft till kappan^x, 24/3, en Nationell mans klädning och Sortute.
- 1796 20/9 Christian *Orrenius* (gesäll i Petersburg, 1797 14/3 Lovisa, Borgå): en Nationell mans klädning, 28/3 jacka, wäst med böxor, swart siden kappa, en mans Sortute (4 al swart kläde till klädningen, 5 1/4 al mörckblått kläde till Sortuten, 4 al swart taft till kappan)^x, klädningen och sortuten befunnos så illa tilskurne, att Embetet intet kunde antaga dem för fullgiltiga. Nytt mästerstycke: 4 3/8 kläde till Sortuten, samt lika mycket till klädningen, 6/5. † 1804, pk. 29/2.
- 1797 27/10 Johan *Ekberg*: en Nationel mans klädning, 13/11 jacka, wäst, byxor samt en mans Sortoute, 29/11 blev inte godkänd. Nytt mästerstycke 1798 2/2, 14/2. † 1803.
- 1798 5/12 Jeremias *Berlund*: jacka, wäst, böxor, kappa, 17/12.
- 1800 9/6 Jonas *Åman*: til en Nationel klädning, nämligen 2 1/2 aln till jackan, 4 1/2 qw till byxorne, et gulrandigt västtyg 5 qw, 4 alr taft til kappan, 4 3/4 alr kläde til Sortuten^x, 28/6.
- 1800 23/9 Henric Jacobsson *Backman* (gesäll från Raumo): en National klädning bestående af 20/10 Råk, wäst, kappa samt en Sortute^x, 31/10.
- 1801 10/7 Carl *Osten* (ämnade gifta sig med mr. 23/7 Törnqwists enka): 2 1/2 al swart kläde till jackan, en bomullstygys wästtyg, till byxorne 4 1/2 qw krympt kläde, 4 alr taft till kappan, 5 alr gråt melerat kläde till Sourtuten^x, 1/8.
- 1801 23/9 Mästare Palmén fått tillåtelse af kommercekollegiet att flytta till Åbo.
- 1801 26/10 Anders *Gröndahl* (hade trolofvat sig med 12/11 mr. Asklöf dr Christina): till jackan och wäst samt byxor 9 1/2 qw bredt 3 alr swart, till Sourtuten Muscusgrått 4 alr, till kappan 3 alr 1 1/2 qw swart taft^x, 21/11.
- 1802 16/4 Sven Petter Herlin, mästare i Nystad.
- 1802 16/4 Petter Forsman, mästare i Kristinestad.
- 1801 25/4 Fredr. Gustaf *Himberg* (werkmästare hos 28/5 mr. Asklöfs enka): 3 1/2 aln swart kläde till jacka och byxor, ett stycke sticktyg till 1802 30/6 wäst, 4 1/2 alr taft till kappan samt 4 1/2 aln kläde till Surtouten^x, 11/7.

HELSINKI

rääätälinammattikunnan mestarinäyteeet ptk. 1724, 1744–1785–1800–1833 (HRA)

- 1724 2/10 *Crämer* (Kraemer, Carl): tilskar så till Mans som qwinfolcks kläder: wäst, böxor, qwinfolcks klädes tröja och kiortel.^x (quinsskräddare, ålderman † 1746) Petter *Forsberg* (ålderman 1746-1748, † 1756) pk 244. Protokoller för åren 1725-43 ha under flykten unnan kriget 1744 förkommit.
- 1744 14/6 Märten *Rönberg* (arbetat 16 år i skräddare ämbetet, 4 år hos ålderman Kremer, 4 år utomlands, 4 år i Stockholm): ett stycke grönt kläde til mans kläder, Karsklädningen enligt det wanliga modet och til en ordinair Swänsk klädning.^x (ålderman 1748-1756, † 1783).
- 1746 11/7 Johan *Boman* (många gesällår och gjorde resor både in- och utrikes orter): en nu för tiden brukelig klädning, ett stycke blått kläde^x, 28/7. † 1754.
- Johan *Borgström* (lärt i Stockholm, arbetat i Revell och Petersburg, hade inte gjort qwins arbete. Klädning af ett stycke fjnt grönt kläde^x, 22/3.
- 1749 13/3 Anders *Westerberg* (i redan 17 åhrs tid för gesäll arbetat, 15 åhr å utländske orter tillbragt).
- 1750 21/9 Johan *Landin* (utlärnt i Örebro): en mans klädning^x (1711-1775, pk. 597, 855).
- 1751-1753 Mästaren ifrån Stralsund *Ulric Falck* (insinuerad af general gouverneuren, Her Baron von Rosen 1750 11/9) 1753 14/8 (ilmoitti palaavansa takaisin Stralsundiin, koska hänellä ei ollut tarpeeksi työtä).
- 1750 7/11 Nils *Biörnklou* (bruksskräddare wid Svartå 1752 6/2 bruk, lärobref från Stockholm, Lovisa).
- 1752 7/11 Mästerstycke af en blå klädning. (1758 soldat, bönhas).

- 1753 24/11 Anders *Bergström* (f. 1724, qwinklöns skräddare gesäll ifrån Giöteborg): snörlif, råbinet^x 12/10. (1766 soldat).
- 1754 3/7
2/10
- 1756 5/10 Carl *Boström* (f. 1726, verkgesäll): en mans klädning^x (ålderman 1775-1789, † 1789, pk. 86, 1082).
- 1757 6/6
- 1757 1/8 Hindric *Lillberg* (lärobref från Åbo, 1712-22/8 en mans klädning^x 31/8).
- 1758 29/3 Gabriel *Ingberg* (anoi jo 1753, jolloin ei suostuttu, koska kaupungissa oli liian monta räätälimestaria) en mans klädning för Herr Rådman Gust. Bock^x 9/8.
- 1769 12/9 Eric *Strömberg* (gesäll både här i Riket och 19/10 i Ryssland): Räck, väst, byxor^x 27/10 (ålderman 1789-1793).
- 1773 9/7 Christopher *Liljeström* (lärt i Helsingfors, gesäll i Helsingfors och Ryssland), 17/7 15/10 arbetat för egen räkning. Räck och Böxor^x, 23/10 (1745-1789).
- 1773 24/11 Niclas *Holmberg*: robbe med snörlif^x (robborong)^x
- 1774 27/7 Nils *Biörnkou* (f. 1748, lärt i Helsingfors, 6 år i Reval, grefve Stenbocks hofskräddare i Lifland) räck, väst, böxor^x, 17/9. (pk 684, 831).
- 1775 25/7 Henric *Bergström* (f. 1741, ålderman 1793-18/10 1796): en Mans klädning^x, 26/10.
- 1778 13/10 Johan *Mathsson Lassenius* (1749-1790, pk. 19/10 849): rock och böxor, 26/10.
- 1781 13/12 Johan *Hollstén* (f. 1746, fruentimmers skräddare gesäll): Fruentimers Polonesse Klädning och et Snörlif^x (en Do La Mande, Kiortel, Snörlif), 21/2, pk. 948.
- 1782 11/2
- 1783 15/11 Eric *Landin* (förestädt öfwer 8 års tid sin moders afl. Mr. Johan Landins änckas wärkstad): en Klädning, Jacka, Wäst och Böxor, wäl giordt. (1754-1795, pk 1022).
- 1784 7/8 Johan *Holmström* (f. 1750, lärt i Helsingfors, Lovisa): Jacka, Wäst och Böxor, 3/9.
- 1787 5/11 Gustaf *Byman* (f. 1757, lärt hos Biörnkou 1775-80) ålderman 1796-.
- 1789 18/6 Johan *Appelqvist* (1763-1829, altgesäll från 10/8 Stockholm): efter wanligheten: en jacka, väst och byxor^x 17/8.
- 1789 19/9 Johan *Petter Lindberg* (f. 1762, qwins 19/10 skräddare gesäll, lärt hos Holmberg 1776-2/11 81, pk. 1112): Klädning med Engelskt Corsett^x
- 1790 5/7 Carl Gustaf *Forsberg* (f. 1765, lärt hos Boström): Mans klädning^x, 23/7 wäl gjord.
- 1790 5/7 Abraham *Björkholm* (lärt hos ålderman 19/7 Strömberg): en Mans Fraque Klädning^x, 26/7.
- 1791 11/11 Abraham *Selenius* (1765-1804, wärkgesäll 18/11 hos Björnkous änka): en Nationel Klädning: Jacka, väst, böxor^x 29/11.
- 1791 29/11 Christian *Hallen* (f. 1758, wärkgesäll hos afl. 19/12 Mr. Lassenii Enka) en Nationel klädning^x, 1792 20/7 30/7.
- 1793 2/10 Samuel *Westergren* (f. 1764, lärt i Borgå) 30/12 en Nationelle Mansklädning^x, 7/11 (ålderman 1800-1807).
- 1794 28/10 Eric Johan *Hultgren* (f. 1769): Jacka, väst, 7/11 byxor^x, 14/11.
- 1796 20/6 Abraham *Tötterman* (1768-1804, wärckgesäll hos Landins enka, arbetat i Stockholm): en Nationell Jacka med väst och byxor^x, 1798 18/6 2/7, (pk 1049, 1084).
- 1798 18/6 Mårten *Stenström* (f. 1764, lärt hos Björnkou 16/7 1781-84, arbetat i Ryssland): en Nationelle Fraque med väst och byxor^x, 23/7.
- 1800 24/2 Henric Johan *Grönquist* (mästare i Oulu, ei suostuttu) suostuttiin.
- 1805 27/5 Israel *Dahl* (gesäll från Åbo): en Frack, en väst och ett Par Byxor^x, 7/6.
- 1806 11/6 Carl *Malmsten* (näyte? hyväksyttiin 18/6).
- 1808 20/6 Gabriel *Tötterman* (f. 1780).
- 1809 29/5 Frack, Wäst och Pantalonger^x, 5/6.
- 1810 1/5 Hans Henric *Byström*: Bonjour, Räck, Wäst, 8/5 Pantalonger^x 15/5.
- 1812 9/1 Anders Johan *Thurin* (Styckjunkare vid Kongl. Svenska Armeens Flotta, lärt hos Björnkou) Räck, väst, Pantalonger^x, 16/1.
- 1814 14/5 Adam *Argelin* (mästare från Ekenäs).
- 1816 8/5 Erich Johan *Gestrin*: Fracken, Pantalonger- 14/5 na, Västen^x, 22/5.
- 1816 15/6 Gustaf Wilhelm *Westerberg* (lärt i Helsingfors): Fracken, Pantalongerne, Västen^x.
- 1818 13/5 Ulric *Bergman*, mästare från Borgå, blev antagen.
- 1821 14/7 Isaac *Norström* (lärt i Helsingfors): en klädning bestående af Frack, Wäst, Byxor^x (långbyxor) 28/7.
- 1822 3/5 Elias *Lindström* (gesäll från Åbo): frack, 2/6 väst, benkläder^x, 11/7.
- 1822 22/7 Gustaf Fredric *Grönberg* (gesäll från Petersburg) 26/8 Fracken, Benkläderna, Västen, 2/9.
- Tämän jälkeen monet kisällit esittivät paperinsa Pieta-rista.

PORVOO

räätälinammattikunnan mestarinäytteet ptk. 1927–1819 (PRA)

(ammattikunta perustettu 1723)

Borgå Stads Mäster Skräddare Anno 1729:

Äldsta: Niels Blödh, Diedrich Kraher, Arfved Nylender. Ålderman: Petter Torckman.

Bysittare: Erick Casselius, Erich Nylender, Anders Just, Johan Bockström, Johan Weckman.

Ungbror: Niels Nylender. Johan Bergman ifrån Friedrichshamn.

1729 11/11 Gesällen Johan *Ollberg* (1724 utskreven ifrån ämbetet i Revall): Räck, Böxor, Cassaqweng.^x

1733 27/6 Johan *Juström* (gesällbrev från Reval): Räck, 16/7 Byxor^x. 23/7 godkändes.

1736 22/3 Frjmästare i Fredrichshamn (Degerby): Johan Saxberg, Michel Hallberg, Johan Bergman, Anders Forsberg (1736 26/7).

1736 25/6 Sockneskräddaren Hindrich Wijcsteen ifrån Mörskom begärandes, det han måtte här uti ämbetet inuthi emottagen warda. Ämbetet gaf samtycke.

1740 2/5 Gustaf *Olander* (lärdt i staden hos mr. J. Weckman): till mankläder: en räck efter nya modet, samt ett par byxor, till Qwinfolcks kläder sådant som han kan tillbringa (= kofta).^x

- 1744 27/1 Förra mästaren i Willmanstrand Anders
Petman, på flychten stadder. 1744 25/6 (sai
luvan), 1748 25/6 uppbegifwit sig til then
nya staden Degerby . . .
- 1744 27/1 Jöran *Wiksteen* en ordin: Svensk Lijf-Räck,
4/2 Böxor och en Qwins Kåfta^x.
- 1744 25/6 Johan *Grön* (gesäll i Borgå och Stockholm):
1745 25/4 en Räck och Böxor samt en Qwinfolks
21/10 kofta^x 28/10.
- 1748 7/5 Hinrich *Roosberg*, mästare i Tavastehus,
1750 7/7 (sai luvan asetua Porvooseen, ol-
termanni 1777).
- 1749 10/7 Johan *Illberg* (lärt i Borgå och Stockholm):
21/8 Räck, Böxor, Kåfta^x. † 1756. 28/81.
- 1749 28/8 Hinrich Falck (general. Lieut. D. Zanders
häf-skräddare) (anonus hylättiin).
- 1752 13/7 Erich Lönroth (Myrskylän pitäjänräätäli anoi
vapaamestariksi).
- 1753 16/1 Thomas *Berg*, mästare i Tavastehus. 1757
25/7 anoi lupaa asetua Porvooseen.
- 1753 16/1 Johan Henric *Gestrin*: en räck, ett par böxor,
30/6 en Qwinfolks kofta^x, 30/7. Ålderman 1787,
21/7 1815.
- 1762 2/1 Fruntimmers skräddaren mäster Anders
Stenman († 1763, pk. Porvoo 218).
- 1770 15/2 Anders *Kort*, drifwer sin profession med
fruentimmers kläders förfärdigande, från
Stockholm, g.m. Charlotta Catharina Sten-
man (pk. 217).
1774 6/8 A.K. hållit fruntimmers skräddare
werckstad, flyttade bort och uppdrog denne
rättighet för sin svärmoder Else Stenman.
- 1776 1/2 Johan *Lindert* (betyg ifrån Gefle, Stock-
16/2 holm, Göthe-Borg), arbetade hos mme Sten-
man: Roabderong och snör.if. 1776 11/3
betalte lådan 40 dr sölf.mynt. 1781 12/9
(syytettiin miesten vaatteiden teosta, vaikka
ainoastaan naistenräätäli), 1791 7/5 (sama
syytös, oli luovuttava oltermannin tehtä-
västä).
- 1776 13/2 Zacharias *Grönholm* (gesäll från Stockholm):
- 11/3 en mans klädning eller Räck och Böxor^x,
16/3.
- 1776 2/9 Michael *Liljefors* (gesäll från Helsingfors,
2/11 Reval): En Completts mans klädning, näm-
ligen Räck, väst, byxor. . . . tillstältes Em-
betet Modeller så wäl til mans och fruen-
timmers nya Svenska Nationella kläde
1778 7/5 drägten, . . . som bestod af kappa, Räck och
Wäst samt en fruentimmers klädning eller
Pollonesse med tilsägelse att de inom 8
dagar dem til Magistraten sidst återställer . . .
- 1784 25/9 Anders Eklund (gesäll från Helsingfors):
19/10 Räck, väst och Böxor (= en Completts mans
klädning)^x 27/10.
- 1785 11/11 Henric Stenberg (som i synnerhet lärdt sig
på Fruentimmers arbete, gesällbref ifrån
Stockholm. Korvattiin maksulla, koska ei
ollut saanut mestarinäytteeeksi sopivaa työtä.
1786 17/7 Johan Henric *Gestrin* (lärt i Borgå, i Ryss-
1788 15/1 land, Stockholm, Petersburg): en Swart
22/1 nationell räck, väst och böxor^x.
- 1790 2/1 Swen *Hagelin* (gesäll från Göteborg): en
27/1 Nationell mans räck och Böxor. 4/2.
- 1798 19/3 Elias *Eliander* (anonus hylättiin) 1798 14/6
1800 2/5 (nurkkamestaruus-syyte). Pääsi mestariksi
maksamalla.
- 1800 15/9 Anders *Hagelström* (gesäll från Lovisa,
19/10 Stockholm): en nationell klädning innehäl-
lande Jacka, väst och böxor. (1800 24/11
suljettiin pois ammattikunnasta, koska ei
saapunut leikkaamaan näytettä).
- 1810 16/10 Carl Ulric *Bergman* (Helsingfors, Stock-
6/11 holm): en Frack och Pantalons.
- 1813 5/6 Joh.Isac *Törnqvist* (gesäll från Åbo): Frack
17/8 och Pantalonger^x, 24/8.
- 1813 9/5 Anders *Blomstedt*, Frack och Pantaloner^x.
1814 1/6, 8/6.
- 1815 18/4 Johan *Bergman*, en Frack och Pantalonger
(hylättiin).
- 1818 2/11 Fredr. Gabr. *Lekander* (från Lovisa): en
1819 8/2 klädes Frack och pantaloner.

5. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

LYHENTEET

BorP	Borgarståndets riksdagsprotokoll	Publ. handl.	Utdrag utur . . . publique handlingar . . .
FM	Finskt Museum	RA	Riksarkivet, Stockholm
HAik	Historiallinen aikakauskirja	RACCp	Commercie Collegii Protocoller
HArk	Historiallinen arkisto	RA KA	Kommersekollegii arkiv
HKArk	Helsingin kaupunginarkisto	RAP	Sveriges Ridderskaps och adels riksdagsprotokoll
HRA	Helsingin räätälinammattikunnan asiakirjat	SAOB	Svenska Akademiens Ordbok
HYK	Helsingin yliopiston kirjasto	SLF	Svenska Litteratursällskapet i Finland
HYKL	Helsingin yliopiston kuvalaitos	SM	Suomen Museo
KB	Kungliga Biblioteket, Stockholm	SMYA- FFT	Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja/Finska Fornminnesföreningens tidskrift
KM	Suomen Kansallismuseo – Finlands Nationalmuseum, Helsinki	SSLF	Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland
Livr.	Kungliga Livrustkammaren, Stockholm	TKArk	Turun kaupunginarkisto
LM	London Museum	TKHM	Turun kaupungin historiallinen museo
M. de la Mode	Musée de la Mode et du Costume, Paris	TMA	Turun maakunta-arkisto
MV	Museovirasto, Helsinki	TMM	Turun maakuntamuseo
MV HKA	Museovirasto, historian kuva-arkisto	TRA	Turun räätälinammattikunnan asiakirjat
MV HTArk	Museovirasto, historian toimiston arkisto	TTM	Turun tuomiokirkon museo
NMH	Nordiska Museets Handlingar	VA	Valtionarkisto, Helsinki
Nord. Mus.	Nordiska Museet, Stockholm	V & A	Victoria & Albert Museum, London
OMA	Oulun maakunta-arkisto	VH	Vaasan hovioikeuden arkisto,
PM	Porvoon museo	VMA	Vaasan maakunta-arkisto
PRA	Porvoon räätälinammattikunnan asiakirjat	WuK	Waffen- und Kostümkunde
		ÅT	Åbo Tidningar

A. PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Ruovesi	1762-1821
Sääksmäki	1737-1800

Valtionarkisto (VA)

Biographica
Topographica
Buxhövdenin siviilkanslian arkisto
Yksityiskokoelmat:

Carpelan (Ohensaari)	
Wittfooth	
Tuomiokuntien perukirjat:	
Kymi	1745-1805
Lappee (Lappvesi)	1740-1809
Porvoo	1763-1817
Loviisan kaupunki	1749-1820
Helsingin räätälinammattikunnan asiakirjat	1724, 1744-1833 (HRA)
Helsingin suutarinammattikunnan asiakirjat (HSA)	

Hämeenlinnan maakunta-arkisto (HMA)

Sysmän Ilolan kartanon arkisto	
Tuomiokuntien perukirjat:	
Hollola	1756-1817

Oulun maakunta-arkisto (OMA)

Oulun kaupungin perukirjat	1722-1807
----------------------------	-----------

Turun maakunta-arkisto (TMA)

Tuomiokuntien perukirjat:	
Ahvenanmaa	1706-1800
Halikko	1706-1809
Ikaalinen	1722-1809
Masku	1711-1825
Piikkiö	1706-1805
Tyrvää	1786-1797
Vehmaa	1736-1767

Naantalın raastuvanoikeuden ja maistraatin ptk 1715-
Naantalın kaupungin perukirjat 1714-1783, 1788
Rauman maistraatin arkisto. Erinäisiä yleisempää laatua olevia asiakirjoja 1700-1800-luvulta
Rauman kaupungin perukirjat 1697-1782

Vaasan maakunta-arkisto (VMA)

Vaasan hovioikeuteen jätettyjä aatelisten kuolinpesiä koskevia asiakirjoja (VHArk)	1715-1821
Kokkolan kaupungin perukirjat	1697-1810
Kristiinankaupungin perukirjat	1691-1810
Tuomiokuntien perukirjat:	
Alavus	1752-
Lohtaja (Kokkola)	1723-1831
Pietarsaari (Uusikaarlepyy)	1736-1811

Helsingin kaupunginarkisto (HKArk)

Aktit	1752-1801
Allegaatit	1707-
Huutokauppakamarin asiakirjoja	1730-
Saapuneita kirjeitä	
Helsingin kaupungin perukirjat	1679-1815

Pietarsaaren kaupungin arkisto (PSKArk)

Pietarsaaren kaupungin perukirjat	1706-1803
-----------------------------------	-----------

Porvoon kaupunginarkisto (PKArk)

Porvoon kaupungin perukirjat	1740-
Tuomiokirjat	1724

Porvoon museo (PM)

Porvoon räätälinammattikunnan asiakirjat (PRA)

Turun kaupunginarkisto (TKArk)

Turun räätälinammattikunnan asiakirjat 1747-1823 (TRA)
Turun suutarinammattikunnan asiakirjat (TSA)
Allegaatit 1731-1815 (BIIA 1-38)
Turun raastuvan konkurssi- ym. asiakirjoja 1730-1810 (BIIId 7-44)
Turun kaupungin perukirjat 1798-1810 (BIc 3-16)
Huutokauppapöytäkirjat 1737-1819 (PIa 1-28)

Helsingin yliopiston kirjasto (HYK)

Turun Akatemian arkisto, perukirjat	1737-1827
-------------------------------------	-----------

Museovirasto (MV)

Historian kuva-arkisto (HKA)
Historian toimiston arkisto (HTA)
Kansallismuseo (KM)

Ruotsin valtionarkisto (RA Sveriges riksarkiv, Stockholm)

Handlingar angående överflöd och yppighet
Råds protocoller (uti) Inrikes-Civil=ärenden för 1748
Commercie Collegii Protocoller 1735-1741 (RACCp)
Kommerskollegii Arkiv, liggare, kammarkont. Industri Väfnadsprof 1751.

B. KIRJALLISUUS

lyhenteet s.

- ANDERSEN, Ellen. Moden i 1700-årene. Danske Dragter. Nationalmuseet. København 1977.
» vide BECH, Viben.
Anmärkningar vid det sätt at tilskära kläder som nu är brukeligt, Af Skräddare-Ämbetet I Stockholm framgifne. Stockholm 1754.
ARNOLD, Janet. Perukes & Periwigs. National Portrait Gallery. London 1970.
BECH, Viben og ANDERSEN, Ellen. Kostumer og mode-drakter fra Det Kgl. Teaters herregarderobe. Danske Dragter. Nationalmuseet. København 1979.
BELLANDER, Erik. Dräkt och uniform. Den svenska arméns beklädnad från 1500-talets början fram till våra dagar. Kungl. Armémuseums handböcker 3. Stockholm 1973.
BERGHOLM, Axel. Sukukirja. Suomen aatellittomia sukuja I-II. Kuopio 1901.
BERGMAN, Eva. Nationella dräkten. En studie kring Gustaf III:s dräktreform 1778. NMH 8. Stockholm 1938.
BERLINER, Rudolf. Moden in Rom im späten 18. Jahrhundert. WuK 1964. München 1964.
BERTUCH, F. J. vide Journal des Luxus und der Moden, Weimar.

- BJÖRKMAN, Hj. Bidrag till Nykarleby stads personhistoria. Suomen Sukututkimusseuran vuosikirja X. Helsinki 1926.
» Gårdar och gårdsägare i Gamlakarleby på 1700-talet. Suomen Sukututkimusseuran vuosikirja XIII. Helsinki 1930.
» Suomen kaupunkien vanhoja perunkirjoituksia. I Jakobstad 1706-1800. Suomen Sukututkimusseuran vuosikirja XIII. Helsinki 1930.
» Bouppteckningar i Gamlakarleby stad 1697-1800. Suomen Sukututkimusseuran julkaisuja XI. Helsinki 1935.
BJÖRKMAN, Hj. och HEDMAN, Karl. Äldre köpman-släkter i Kristinestad. Suomen Sukututkimusseuran vuosikirja XIII. Helsinki 1930.
BLUM, André. Histoire du Costume. Les Modes au XVIIe et au XVIIIe siècles. Paris 1928.
BOEHN, Max von. Die Mode. Menschen und Moden im achtzehnten Jahrhundert. Nach Bildern und Stichen der Zeit ausgewählt von Oskar Fischel. München 1909.
BORG, Tyra. Fyra köpmanssläkter. Anteckningar om släkterna Lebell, Sjöberg, Holmström och Ahlström. Helsingfors 1947.
Borgarståndets Riksdagsprotokoll, 1-5. utg. av Nils Staf, Uppsala 1945, 1951, Stockholm 1956-.
BOUCHER, François. Histoire du Costume en occident de l'antiquité à nos jours. Paris 1965.

- BRAUN-RONSDORF, Margarete. *Modische Eleganz*. München 1963.
- BRENNER, Alf. Oulun kaupungin perunkirjoituksia 1653-1800. Suomen Sukututkimusseuran julkaisuja XXV: 1-3. Tampere 1963-1966.
- BUCK, Anne. *Dress in Eighteenth Century England*. London 1979.
- CALONIUS. Mathias Calonii bref till Henrik Gabriel Porthan (1793-1800). SSLF 55. Helsingfors 1902.
- CALONIUS-NAUMANN. Broschyrer. HYK Coll. Caloniuss-Naumann.
- CASTRÉN, Gunnar. Frans Michael Franzén. Helsingfors 1902.
- CEDERBLOM, Gerda. Pehr Hilleström som kulturskildare, I-II. Nordiska Museet. Uppsala 1927-1929.
- CHRISTENSEN, Sigrid Flamand. *Kongedragterne fra 17. og 18. Aarhundrede. De danske Kongers kronologiske Samling paa Rosenborg*. København 1940.
- CLEVE, Nils – RACZ, István. Suomen rokokoon ja uusklassismin taidearteita. Helsinki 1968.
- Collection Costumes et Modes d'autrefois, texte par Roger-Armand Weigert. II. *Galerie des Modes 1778-1787*. IV. *Debucoart. Modes et manières du jour, 1798-1808*. Paris 1956, 1957.
- COPPENS, Marguerite. *Le costume au XVIIIe siècle*. Musees Royaux d'Art et d'Histoire. Guide de Visiteur. Bruxelles 1978.
- CORSON, Richard. *Fashions in Hair*. London 1966.
- COSTUME. *The Journal of the Costume Society*. London 1967-
- COXE, William. *Travels into Poland, Russian, Sweden and Denmark 1-3*. London 1784, 1790.
- CUNNINGTON, C. Willett & Phillis. *The History of Underclothes*. London 1951.
- » *Handbook of English Costume in the Eighteenth Century*. London 1957.
  - » *A Picture History of English Costume*. London 1960.
- DAHLSTRÖM, Svante. *Kyrkomålaren Jonas Bergman*. FM 1941. Helsingfors 1942.
- D'ALLEMAGNE, Henry René. *Les accessoires du Costume et du Mobilier*. I-III. Paris 1928.
- DAVENPORT, Millia. *The Book of Costume I-II*. New York 1948.
- DIDEROT, *Encyclopédie*. Vide *ENCYCLOPÉDIE* . . .
- DUMONT-WILDEN, L. *Le portrait en France*. Bibliothèque de l'art du XVIIIe siècle. Bruxelles 1909.
- EARLE, Alice Morse. *Two Centuries of Costume in America 1620-1820*. (New York 1903) New York 1970.
- EK, Sven B. *Dräkten i samhället – samhället i dräkten*. Folklig dräkt. Lund 1974.
- ELGENSTIERNA, Gustaf. *Den introducerade svenska adelns ättartavlor*. I-IX. Stockholm 1925-1936.
- ENCYCLOPÉDIE OU DICTIONNAIRE raisonné des sciences, des arts et des métiers . . . Ed. par Denis Diderot et Jean le Rond d'Alembert. 1-17. Livourne 1770-1779.
- ENCYCLOPÉDIE MÉTHODIQUE, *Manufactures, Arts et Métiers* par M. Roland de la Platière. I-IV. Paris 1785-1790.
- ERDMAN, Nils. Gustaf III. Stockholm. 1907.
- ERMATINGER, Emil. *Deutsche Kultur im Zeitalter der Aufklärung*. Handbuch der Kulturgeschichte. Frankfurt am Main 1969.
- GALERIE DES MODES et Costumes Français dessinés d'après nature 1778-1787. Réimpression accompagnée d'une préface par M. Paul Cornu. Paris 1911-1912.
- GARSAULT, Francois de. *L'Art du Tailleur, contenant le Tailleur d'Habits d'Hommes . . . Descriptions des Arts et Métiers, faite ou approuvée par MM. de l'Académie des Sciences*. Paris 1769.
- GAUNT, William. *The great century of British painting: Hogarth to Turner*. London 1971.
- THE GENTLEMAN'S MAGAZINE. London 1731-
- GEORGE, M. Dorothy. *Hogarth to Cruikshank: Social Change in Graphik Satire*. London 1967.
- GINSBURG, Madeleine. *The Tailoring and Dressmaking Trades*. 1700-1850. Costume No 6. 1972.
- » *Rags to Riches. The Second-Hand Clothes Trade 1700-1978*. Costume No 14. 1980.
- GRIPENBERG, Ole. *Finsk krigsmannabeklädnad genom fyra sekler*. Sotahistoriallisen Seuran julkaisuja 2. Borgå 1966.
- » *Civiluniformer i Finland*. SMYA-FFT 70. Helsingfors 1969.
- GUSTAV III. *Ögonvittnen om Gustav III*. Redigering: Beth Hennings. Stockholm 1960.
- GYLLENBORG, Carl. *Svenska Sprätthöken*. 1737. Samlade Vitterhetsarbeten af Svenska Författare. V. Uppsala 1863.
- HALILA, Aimo. *Oulun kaupungin historia II*. 1721-1809. Oulu 1953.
- HALLS, Zillah. *Men's Costume 1580-1750*. Men's Costume 1750-1800. London Museum 1970, 1973.
- HARTMAN, Torsten. *Borgå stads historia I-III*. Borgå 1906-1908.
- HAZELIUS-BERG, Gunnel. *Peruker och hårturer*. Fataburen 1936. Stockholm 1936.
- » *I obeständig och klädd dräkt*. Det Glada Sverige II. Stockholm 1947.
  - » *Modedräkter från 1600-1900*. Nordiska Museet. Stockholm 1952.
  - » *Överflödsförordningar och modedräkt*. Göteborgs historiska museum. Årstryck 1961. Göteborg 1961.
  - » *Om hattens rätta bruk*. Fataburen 1963. Stockholm 1963.
  - » *I lappmudd och tulubb*. Något om resdräkten i gamla dagar. Fataburen 1978. Lund 1978.
- HAZELIUS-BERG, Gunnel – WALLIN, Sigurd. *Linnés kläder i samlingen på Hammarby*. Svenska Linné-sällskapets årsskrift. Årg. XXXIX-XL. 1956-1957. Uppsala.
- HEDVIG ELISABETH CHARLOTTAS DAGBOK 1775-1792 1-3. Översatt och utg. av Carl Carlson Bonde. Stockholm 1908, 1911, 1907.
- HENNINGS, Beth, vide Gustaf III.
- HERBENOVA, Olga. Vide *Kybalová*.
- HILL, Draper. Mr. Gillray. *The Carricaturist*. London 1965.
- HIRN, Hans. *Anders de Bruce 1723-1787*. HT 46. Helsingfors 1957.
- HIRN, Marta. *Suomenlinna halki kahden vuosisadan*. Porvoo-Helsinki 1948.
- » *Fredrik Adolf von Numers*. SLF Historiska och litteraturhistoriska studier 50. Helsingfors 1975.
- HOPPE, Ragnar. *Målaren Elias Martin*. Stockholm 1933.
- HORNBERG, Eirik. *Helsingin kaupungin historia*. II. Ajanjakso 1721-1809. Helsinki 1950.
- HULTMARK, Emil – HULTMARK, Carna – MOSELIUS, Carl David. *Svenska kopparstickare och etsare 1500-1944*. Uppsala 1944.
- HUNOLD, Chr. Fr. *Compliment-Bok . . . ifrån Tyska öfwersatt af J. E.* Stockholm 1741.
- JOKIPII, Mauno. Vide RUUTH, J. W.
- JOURNAL DES LUXUS UND DER MODEN (F. J. Bertuch). Weimar 1786-1826.

- JOURNAL FÜR FABRIK, MANUFAKTUR, HANDLUNG UND MODE. Leipzig 1791-1810.
- JÄFVERT, Ernfrid. Skomod och skotillverkning. NMH 10. Stockholm 1938.
- JÖRGENSEN, Arne. Calonius-Naumanska samlingen i Helsingfors Universitets-bibliotek. Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja 17. Helsinki 1934.
- KANSALLINEN ELÄMÄKERRASTO I-V. Porvoo 1929-1934.
- KAUKOVALTA, Kyösti. Uudenkaupungin historia II. 1721-1809. Uusikaupunki 1929.
- KJELLBERG, Sven T. Ull och Ylle. Bidrag till den svenska yllemanufakturens historia. Lund 1943.
- » Svenska ostindiska kompanierna 1731-1813. Kryddor. Te. Porcelain. Siden. Malmö 1974.
- KLEIN, Ernst. Matts Holmers, fiskardräng – »ostindisk capitain» – godsägare i Roslagen. Svenska kulturbilder VII-VIII. Stockholm 1931-1932.
- KLINGE, Matti. Turun ylioppilaskunta 1800-luvun alussa. HARK 61. Turku 1967.
- KOSKIMIES, Rafael. Porthanin aika. Helsinki 1956.
- KUYLENSTIERNNA, Oswald. Svensk rokokko. Människor och dagligt liv. Stockholm 1923.
- KYBALOVA, Ludmila – HERBENOVA, Olga – LAMAROVA, Milena. Das grosse Bilderlexikon der Mode. Prag 1966.
- KÖHLER, Carl. A History by Costume. Edited and augmented by Emma v. Sichart. Translated by Alexander K. Dallas. New York 1963.
- LAINE, Katri. Benvikin kartano Peter Johan Bladhin kotina ja liikeyritysten keskustana. HARK 45. Helsinki 1939.
- LAVER, James. Tate and Fashion. London 1940.
- » Clothes. London 1952.
- LELOIR, Maurice. Dictionnaire du Costume et de ses Accessoires . . . Achevé et réalisé sous la direction de André Dupuis. Paris 1951.
- LINDBLOM, Andreas. Sveriges konsthistoria 2, 3. Stockholm 1944, 1946.
- LINDVALL-NORDIN, Christina. Sminkdockor och puderhjärtar. Kulturen 1976. Lund 1976.
- » Herrskapsstrumporna. Kulturen 1977. Lund 1977.
- LIPPERHEIDE, Katalog der Lipperheideschen Kostümbibliothek I-II. Neubearbeitet von Eva Nienholdt und Gretel Wagner-Neumann. Berlin 1965.
- LISHOLM, Birgitta. Martin van Meytens d.y. Malmö 1974.
- LUNDBERG, Gunnar W. Roslin I-III. Malmö 1957.
- LUNDÉN-CRONSTRÖM, Ingegerd. Herrar till hatt och värja. SSLF 397. Helsingfors 1963.
- LÄHTEENOJA, Aina. Rauman kaupungin historia III, 1721-1809. Rauma 1935.
- MAGASIN DES MODES NOUVELLES françaises et anglaises. 1788. Cabinet des Modes 1789-1791.
- MALMBORG, Boo von. Svensk Porträttkonst genom fem århundraden. Stockholm, Nationalmuseet. Skriftserie nr 18. Malmö 1978.
- MEINANDER, K. K. Porträtt i Finland I-II. Helsingfors 1931.
- MODÉE, Reinhold Gustaf. Fru Rangsiuk. Comoedia. Stockholm 1738. Utg. av Per Erik Wahlund. Svenska Litteratursällskapets klassiker utgåvor. Uppsala 1961.
- MODÉE, R. G. Vide Publ. handl.
- MONUMENT DU COSTUME. Vide Moreau, J. M.
- MOREAU, Jean Michel (= le Jeune). Suite D'estampes pour servir à l'histoire des modes et du costume en France . . . Paris 1777, 1783.
- MOSELIUS, Carl David. Vide HULTMARK, Emil och Carna.
- MÜLLER, Sigrid. Vide SCHUETTE, Marie.
- MURRAY, Anne Wood. From Breeches to Sherryvallies. WuK 1974. München 1974.
- MÄHÖNEN, Reino. Kirkkomaalari Mikael Toppelius. SMYA-FFT 78. Helsinki 1975.
- MÄKELÄINEN, Eva-Christina. Säätyläisten seuralämä ja tapakulttuuri 1700-luvun jälkipuoliskolla Turussa, Viaporissa ja Savon kartanoalueella. HT 86. Helsinki 1972.
- NEOVIUS, Ad. Anteckningar rörande Borgå stads och sockens historia. Borgå 1897.
- NIKANDER, Gabriel. Lovisa stads historia I. 1745-1808. Lovisa 1930.
- » Kokkolan kaupungin historia II. 1714-1808. Turku 1945.
- NIKANDER, Hagar. »Kansallisen puvun» tulo Turkuun. TKHM vuosijulkaisu 1953-1954. Turku 1955.
- NIKULA, Oscar. Livet på Sveaborg på Augustin Ehrens-värds tid. HARK 58. Turku 1962.
- » Turun kaupungin historia 1721-1809. 1-2. Turku 1971.
- » Finländska borgare på 1700-talet i kamp för sina och ståndets privilegier. SSLF 477. Ekenäs 1978.
- NORDBERG, Marja-Liisa. Varhainen suomalainen muotokuva. Piirteitä Nils Schillmarkista. Ateneumin Taidemuseo, museojulkaisu 4: 1-2. Helsinki 1959.
- NORDENSTRENG, S. Fredrikshamnns stads historia. Fredrikshamn 1908.
- ORDBOK ÖVER SVENSKA SPRÅKET, utg. av Svenska Akademien. Lund 1898-
- ORRELIUS, Magnus. Svenskt Köpmans- och Material-Lexicon. Stockholm 1797.
- PAPINSAARI, Raimo. Turun rätälän ammattikunnat vuosina 1721-1809. Turun historiallinen arkisto 20. Turku 1967.
- PAULSON, Ronald. Hogarth's Graphic Works I-II. London 1970.
- » Hogarth, His Life, Art and Times I-II. London 1971.
- PIGNATTI, Teriso. Pietro Longhi. London 1969. Milano 1974.
- PORTHAN. Henrik Gabriel Porthans bref till Mathias Calonius 1-2 (1791-1800). SSLF 1, 5, Helsingfors 1886.
- PRAZ, Mario. Conversation Pieces. London 1971.
- PYLKKÄNEN, Riitta. Säätyläispuku Suomessa vanhemmalla Vaasa-ajalla 1550-1620. SMYA-FFT 55, Helsinki 1956.
- » Barokin pukumuoti Suomessa 1620-1720. SMYA-FFT 71. Helsinki 1970.
- » Säätyläisnaisten pukeutuminen Suomessa 1700-luvulla. SMYA-FFT 84. Helsinki 1982.
- RÁCZ, István. Vide CLEVE, Nils.
- ROTH, Stig. Porträttmålaren Johan Henrik Scheffel. Göteborg 1936.
- RUPPERT, Jacques. Le Costume III-IV. Paris 1931.
- RUUTH, J. W. Porin kaupungin historia II. 1558-1809. Uusi suomenkielinen laitos, toim. Mauno Jokipii. Pori 1958.
- SAMLING UTAF KONGL. BREF, STADGAR, och Förordningar . . . ifrån år 1523 in til närvarande tid. I-VI. utg. STIERNMAN, A. A. von. Stockholm 1747-1775.
- SCHUETTE, Marie und MÜLLER-CHRISTENSEN, Sigrid. Das Stickereiwerk. Tübingen 1963.
- SCHÖNBERGER, Arno – SOEHNER, Haldor. Die Welt des Rokoko. München 1959.
- STIERNMAN, And. Anton von. Vide Samling utaf Kongl. Bref . . .
- STRÖMBOM, Sixten. Porträttmålaren Lorens Pasch d.y. Stockholm 1915.

- SUOLAHTI, Eino E. Helsingin neljä vuosisataa. Helsinki 1972.
- SUOLAHTI, Gunnar. Elämää Suomessa 1700-luvulla I-II. Porvoo 1909, 1917.
- SUOMEN KARTANOT JA SUURTIILAT I-III, toim. Eino Jutikkala ja Gabriel Nikander. Helsinki 1939-1945.
- SWAIN, Margaret H. Men's Nightgowns of the Eighteenth Century. WuK 1972. München 1972.
- SVENSKA PORTRÄTTARKIVET. Index över svenska porträtt 1500-1850 i svenska porträttarkivets samlingar I-III (Svenska kungliga porträtt). Stockholm 1935-1943.
- SVENSKT KONSTNÄRSLEXIKON I-V. Malmö 1952-1967.
- SVENSSON, Sigfrid. Modeväxlingar och bygdedräkter. Folklig dräkt. Lund 1974.
- SVERIGES RIDDERSKAPS OCH ADELS RIKSDAGS-PROTOKOLL från och med år 1719. 1-, Stockholm 1875-
- SÖDERHJELM, Alma. Jakobstads historia II. Daningens år 1721-1808. Helsingfors 1909.
- SÖDERSTRÖM, Eric. Kauppias Hans Wittfoothin perukirja. Varsinais-Suomen Maakuntakirja 17. Turku 1960.
- TAMELANDER, Eino. Om uniformer och tjänstetecken för tullverket i Finland. FM 1942. Helsingfors 1942.
- TERSMEDEN, Carl. Amiral Carl Tersmedens memoarer I-VI, I utg. af Nils Sjöberg, II-VI af Nils Erdman. Stockholm 1917-1927.
- TESSIN, Carl Gustaf. En gammal mans bref till en ung prins. 1-2. 1756. (F. Boucher kuvittanut).
- TIDNINGAR Utgifne af Et sällskap i Åbo, 1771-78, 1782-85, 1789 Åbo Nya Tidningar, 1791-99 Åbo Tidningar, 1800-1809 Åbo Tidning.
- UTDRAG UTUR... publique handlingar, placater, förordningar... (saml. av R. G. Modée). I-XIV. Stockholm 1742-1804.
- WACKLIN, Sara. Hundrade minnen från Österbotten. Med inledning och kommentarer af Olav Panelius. Jakobstad 1974.
- VAHTER, Tyyni. Pohjalaisten kansanpukujen kuvia viime vuosisadan alkuvuosilta. SM 1939. Helsinki 1940.
- VALLIN, Ingegärd. Västgötaknallar och västgöta-tyger. Fataburen 1935. Stockholm 1935.
- WALTHER, Ralf. Über den Umgang mit Perücken und Perückenmachern. Aus dem Alltag der Mode im 18. Jahrhundert. WuK 1978. München 1978.
- WATERHOUSE, Ellis. Painting in Britain, 1530 to 1790. The Pelican History of Art. London 1954.
- » Gainsborough. London 1966.
- » Reynolds. London 1973.
- WAUGH, Norah. The Cut of Man's Clothes 1600-1900. Bristol 1964.
- WEBSTER, Mary. Johan Zoffany, 1733-1810. National Portrait Gallery. London 1976.
- WEIGERT, Roger-Armand. Vide Collection Costumes et Modes d'autrefois.
- WENNERBERG, Bo G. Niclas Lafrensen den yngre. Malmö 1947.
- WESTERLUND, A. W. Åbo Hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623-1923. Åbo 1923.
- WILLEBRAND, R. F. von. Gustaf Philip Creutz. SLF Förhandlingar och Uppsatser 14. Helsingfors 1901.
- WIRILANDER, Kaarlo. Suomen upseeristo 1700-luvulla. HT 34. Helsinki 1950.
- » Savo kaskisavujen kautena 1721-1870. Savon historia III. Kuopio 1960.
- » Suomen säätyläistön sosiaalhierarkinen kerrostuneisuus 1721-1870. Eino Jutikkala, Näkökulmia menneisyyteen. Porvoo 1767.
- » Herrasväkeä. Suomen säätyläistö 1721-1870. HT 93. Helsinki 1974.
- WOLF, Edward C. J. Rowlandson and his illustrations of eighteenth century English literature. Copenhagen 1945.
- ÅKERMAN, Birger. Bouppteckningar i Borgå stad 1740-1800. Suomen Sukututkimusseuran julkaisuja 10. Helsingfors 1934.
- » Bouppteckningar i Helsingfors stad 1679-1808. Suomen Sukututkimusseuran julkaisuja 13. Helsinki 1937.

C. MUSEO- JA NÄYTTELYLUETTELOITA

- BARCELONA, MUSEO DE INDUMENTARIA. Coleccion Rocamora. 1970.
- BRUXELLES, Musees Royaux d'Art et d'Histoire. Guide du visiteur 1978. Vide Coppens, Marguerite.
- GRIPSHOLM. Katalog över porträttsamlingen på Grips-holm, av Sixten Strömbom och Evald E:son Uggla. Stockholm 1927.
- HELSINKI. SUOMEN KANSALLISMUSEO. Surul-listen tunteiden viehätystä - Om behaget av de sorgliga känslorna (Christina Cleve). Museovirasto 1981.
- HELSINKI. SUOMEN TAIDEAKATEMIAN näyttely- ja tiedotusosasto 60/1978. Aatelia ja aikalaisia 1600- ja 1700-luvuilta. Helsinki 1978.
- HELSINKI, PAUL JA FANNY SINEBRYCHOFFIN TAIDEKOKOELMAT (Aune Lindström, Marja Su-pinen) Helsinki 1974.
- LONDON MUSEUM. Catalogues: No 5 (R. E. M. Wheeler). Vide Halls, Zillah.
- LONDON, NATIONAL PORTRAIT GALLERY. Vide Webster, Mary. Vide Arnold, Janet, 1970.
- LONDON, VICTORIA & ALBERT MUSEUM Costume Illustration in the Nineteenth Century. Introduction by James Laver. 1947.
- Costume Illustration. The Seventeenth and Eighteenth Centuries. Introduction by James Laver. 1951.
- The Costume Court (Madeleine Ginsburg) 1971.
- Hollar to Heidehoff. An Exhibition of Fashion Prints 1979/80 (Costume Society 1979).
- OSLO, KUNSTINDUSTRIMUSEET. Drakt og Mote i Norge 1700-1950. 1952 Museets draktbilder, femti portretter fra renessanse till nutid. 1952.
- PARIS, MUSÉE CARNAVALET
Costumes Français du XVIIIe siècle (1715-1789). Cat. 50.1953/55.
- L'Art de l'estampe et la révolution française. 1977.

PARIS, MUSÉE DE LA MODE ET DU COSTUME

(= Musée du Costume de la ville de Paris)

Élégances du XVIIIe siècle. 1730-1794. 1963/64.

Cent costumes choisis dans les collections du musée 1735-1960. 1966/67.

Vingt ans après . . . (Madeleine Delpierre). 1977.

Hommage aux donateurs. Modes françaises du XVIIIe siècle à nos jours (Madeleine Delpierre) 1980.

La mode et ses métiers (Madeleine Delpierre), 1981.

PARIS, MUSÉE DU LOUVRE

Modes et costumes français 1574-1815. Gravures et dessins. VIIIe exposition du Cabinet Edmond de Rothschild. 1966.

STOCKHOLM, NATIONALMUSEUM

Kat. 367. Gustaf III. 1972/73.

Kat. 423. 1700-tal, tanke och form i rokokon. 1979/80.

Carl Gustaf Tessin och konsten. Årsbok för Svenska Statens konstsamlingar 17. Stockholm 1970.

STOCKHOLM, NORDISKA MUSEET

Fredrik I:s tid. 1924.

Svensk rokoko. 1924.

Gustaviansk stil. 1926.

Karl-Johans stilen. 1924.

Modedräkter, vide Hazelius-Berg, Gunnel.

UTRECHT, CENTRAAL MUSEUM

De Costuum-Verzameling 1750-1930. Gids en catalogues 1947.

II. VAUVAN KAPALOINTI, KASTE- JA JUHLA-ASU 1500–1700-LUVULLA

1. Kapalointi, kaste- ja juhla-asut

KASTE

Suomen kirkkojen lukuisat keskiaikaiset kiviset ja puiset kastealtaat todistavat, että Suomessa oli omaksuttu katolisen kirkon myötä kasteen sakramenttiin kuuluva rituaali. Kasterituaali teki paknasta kristityn, minkä vuoksi lapsi kastettiin mahdollisimman pian syntymän jälkeen, tavallisesti jo muutaman päivän vanhana. Kirkossa suoritettuun rituaaliin kuului lapsen kastaminen alastomana kastealtaan vihittyyn veteen, joka usein lämmitettiin kuumilla kivillä. Kasteen jälkeen lapsi puettiin valkoiseen liinavaippaan, joka symboloi puhtautta.¹

Uskonpuhdistuksen jälkeen luterilainen kirkko säilytti Ruotsissa katolisen kasterituaalin aluksi miltei sellaisenaan. Olaus Petrin evankelisessa kirkkokäsikirjassa vuodelta 1529, jonka esikuvana oli M. Lutherin »Taufbüchlein» vuodelta 1523, mainittiin nimenomaan, että noudatettiin edelleen sellaisia perinteellisiä seremonioita, jotka eivät olleet Jumalan lakien vastaisia. Mikael Agricola laati vastaavan ohjeen Suomen kirkolle »Käsikiria Castesta ia muista Christikvnnan Menoista», joka ilmestyi Tukholmassa vuonna 1549. Käsikirjan johdantosanoissa Agricola totesi, että vaikka rukoileminen oli tärkeintä, kuuluivat kasteen seremoniaan edelleen:

Soola swhun annetan / Walkialla paidalla pugetan / ia sytytetty kyntile käten annetan.

Seremoniakaavan mukaan pappi teki ristinmerkin lapsen otsaan ja rintaan rukoillen lapsen puolesta. Hän antoi »Wiisauden» suolaan lapsen suuhun. Rukouksen jälkeen lasta kannatettiin kastealtaan, *fundin*, päällä ja pappi kysyi kummeilta lapsen nimeä sekä kastoi lapsen hiukset kolme kertaa ja puki lapsen päälle valkoisen liinan sanoen:

Jesus Christus puettakoon sinun siihen puchtaseen Waatteen / onga sinun pite sastatoinna / henen Domio Stolins edesse candaman.

Iankaikkisen liiton tunnuskuvana pappi pani sytytetyn kynttilän lapsen käteen. Pitkän kasteseremonian päätteeksi pappi manasi kummeja huolehtimaan lapsen kristillisestä kasvatuksesta. Agricolan käsikirjassa huomioitiin myös lapsen kaste (=

hätäkaste) kotona. Jos pappi totesi, ettei lasta ollut kastettu oikealla tavalla, hän kastoi lapsen uudelleen. Tässäkin tapauksessa lapsi puettiin valkeaan liinaan.

Kasterituaali muuttui vähitellen. Muutokset vahvistettiin vuoden 1614 kirkkokäsikirjassa, jossa otettiin huomioon Uppsalan kirkolliskokouksen (1593) sekä valtiopäivien päätökset (1598, 1599). Suola- ja kynttiläseremonia poistettiin kastetoimituksesta, samoin valkoisen liinavaatteen käyttö. Sekä Agricolan että vuoden 1614 käsikirjassa on kuvattu pienenä puupiiroksena kastetoimitus, jossa lasta kannatetaan suuren kastealtaan yläpuolella papin vaelella vedellä hänen hiuksiaan. Kummien pukujen kuosi osoittaa, että kuvat ovat peräisin 1500-luvun alkupuolelta. Kaste tapahtui yleensä kirkossa. Käsikirjan toisessa luvussa on myös huomioitu lapsen kaste kotona, minkä pappi vahvisti myöhemmin Pyhän Kolminaisuuden nimessä. Vuoden 1686 kirkkolain mukaan lapsi piti kastettaman kirkossa kahdeksan päivän kuluessa syntymästä.³

Kastetavan muuttumista osoittavat mm. suuret metalliset kastevadit, joita käytettiin Suomen kirkkoissa 1500- ja 1600-luvulla. Tällainen tavallisesti messinkinen, joskus hopeinenkin, suuri kastevati sijoitettiin yleensä vanhan kastealtaan päälle kannen tavoin (kuva 1). Kastevateja esiintyi kirkkojen kalustoluetteloissa vielä 1600-luvulla, jolloin ne vähitellen korvattiin pienemmällä liemikulhojen kaltaisilla, useimmiten tinaisilla kastemaljoilla. Tinaiset kastemaljat olivat tavallisia kirkkoissa 1700-luvulla, jolloin hankittiin vielä uusiakin. Vuosisadan lopulla ja 1800-luvulla ei yleensä kirkkoihin ostettu uusia kastemaljoja, koska tuli tavaksi suorittaa kastetoimitus kotona.⁴

Suomen kirkot omistivat valkoisia kastevaippoja vielä 1600-luvun alkupuolella, jolloin ne kuitenkin jäivät vähitellen pois käytöstä. Jomalan kirkon tarkastuksessa 22-23. maaliskuuta 1640 kirkkoherra Boëtius Murenius merkitsi tarkastuspöytäkirjaan että seurakunta oli päättänyt luopua perinteellisen ristiäisvaipan käytöstä:⁵

Christningzklädhet som widh döpselen aff ålder hafuer warit waanligit brukas, samtyckte alla til thes bortläggelse (§ 23).

1. Messinkinen kastevati 1500-luvulta, halk. 41 cm. Porvoon museo 37-145. Valok. MV HKA.

Maskun kirkossa oli vielä vuoden 1652 tilien mukaan valkoinen kastevaippa. Piikkiön kirkon kalustoluetteloon vuodelta 1652 on merkitty sekä alttarivaate että ristiäisvaippa ja myssy valkoisesta legatuurista:⁶

Item altarekläde aff hwit lettur (legatur 1671). Item christningsmantel af samma slagh och barna mössa.

Niitä ei esiintynyt enää kirkon myöhemmissä kalustoluetteloissa.

KAPALOINTI

Varhaisesta keskiajasta lähtien eli niin kauan kuin Jeesuksen varhaislapsuus on ollut kristillisen taitteen kuvauksen kohteena, esiintyy kapalovyöllä sidottuihin vaippoihin kääritty vastasyntynyt joko seimessä tai kehossa lepäävänä (kuva 2). Ruotsin Pyhä Birgitta (1303-1373), joka oli itse kahdeksan lapsen äiti, on ilmestyksissään »Revelationes celestes» kuvaillut valoa säteilleen Jeesus-lapsen ihmeellisestä syntymää. Kun Maria tunsu hetkensä tulleen, otti hän esille lapsen kapaloimiseen etukäteen varaamansa erityisen puhtaat vaatteet. Syntymän jälkeen lapsen eteen rukoukseen polvistunut Maria nosti käsiään oijentelevan puhtaan lapsen rinnoilleen ja kapaloi hänet sen jälkeen kietomalla ensin kahteen pieneen hienoon liina- ja sitten kahteen villavaippaan ja sitomalla sen jälkeen lapsen jalat ja kädet kapalovyöllä, joka oli kiinnitetty päällimmäiseen kapalovaippaan. Viimeksi hän peitti lapsen pään kahdella pienellä pellavaliinalla.⁷

2. Neitsyt Marian syntymä, vastasyntyneen kapalointi, alttarikaappi Vöyrin kirkosta, puureliefit lyypekkiläistä työtä 1400-luvun lopulta. Reliefin koko 59 × 46. Valok. MV HKA.

Tapa sitoa vauvan rievut kapalovyöllä jäykäksi mytyksi, jossa ei voinut liikuttaa käsiään eikä jalkojaan, säilyi miltei muuttumattomana pitkälle 1700-luvulle asti, kansan parissa viime vuosisadalle asti (kuva 3). Lapsi pidettiin lämpimänä sitomalla rievut ja vaipat kapalovyöllä. Toisaalta uskottiin, että kireä kapalointi kasvatti lapsen raajat suoriksi ja vahvisti kehoa siten, että vartalo muovautui ryhdikkääksi. Lääketieteen tohtori Johan von Hoornin julkaiseman kättilön ohjekirjan »Den Swenska wäl-öfwade Jord-Gumman» (Tukholma 1697) 3. luvussa neuvottiin yksityiskohtaisesti, miten vastasyntynyt oli pestävä, hoidettava ja kapaloitava. Tärkeätä oli, että lapsen pää suojattiin ja että hänen kätensä lepäsivät kapaloitaessa vartalon molemmin puolin ja että jalat olivat niin ikään ojennuksessa. Kapaloa ei saanut kuitenkaan kietoa liian kireäksi, koska lapsen tuli voida hengittää vapaasti. Kapaloinnin jälkeen lapsi oli kiedottava lämpimiin peitteisiin. Lämpimyyden vuoksi kapalovyökin valmistettiin tavallisesti tukevasta kankaasta, joka vuorattiin usein villakankaalla.⁸

Valistuneet filosofit ja lääkärit alkoivat kiinnittää huomiota vauvojen kireän kapaloinnin epäterveel-

3. Mikael Toppelius, paimenten kumarrusta esittävä liimavärимаalaus Kempeleen kirkossa, n. 1785-95. Jeesus-lapsi on kääritty punaiseen kapaloivaipaan. Valok. P. O. Welin, MV HKA.

lisyyteen 1600-luvun lopulla ja yhä useammin 1700-luvun alussa. Englantilainen filosofi ja lääkäri John Locke totesi teoksessaan »Some Thoughts concerning Education» (1693, ruotsiksi 1709), että kapalointi esti lapsen fyysistä kehitystä. Monet muut tunnetut lääkärit esittivät samansuuntaisia mielipiteitä.⁹

Ruotsissakin Carolus Linnaeus (1757 von Linné), joka oli koulutukseltaan lääkäri ja oli tutustunut mm. John Locken ja monien muiden ulkomaisten oppineiden valistuneihin ajatuksiin, kiinnitti jo 1730-luvun alkupuolella luennoissaan huomiota pikkulasten liian kireän kapaloinnin luonnottomuuteen. Samoin hän korosti sitä, että lasta oli ruokittava äidinmaidolla, koska imettäminen edisti lapsen terveyttä. Linnén jälkeen monet ruotsalaiset lääkärit totesivat vuosisadan puolimaissa, että ihminen on harvoin keksinyt mitään yhtä vahingollista kuin kapalointi. Tukholmassa kuninkaallinen lääkintäkollegio antoi vuonna 1755 kiertokirjeessä pienten lasten hoidosta ohjeen, joka oli erityisesti kohdistettu rahvaan lapsiin, koska oli todettu että rahvaan lapset kuolivat usein huonon hoidon vuoksi. Erikoisesti korostettiin imettämisen tärkeyttä. Mainittiin, että varsinkin Pohjanmaalla äidit syöttivät usein kiireissään lapsiaan lehmänmaidolla, jolla täytetty lehmänsarvi ripustettiin lapsen kehdon yläpuolelle. Imettämisen arveltiin riittävän lapsen ravinnoksi kolmena ensimmäisenä kuukau-

tena. Ohjeessa kiinnitettiin huomiota myös lapsen hoitoon (§ 21). Lapsen kapalot oli vaihdettava aina kun ne olivat märät. Kapaloa ei saanut sitoa liian kireästi, ei ainakaan rinnan ja vatsan ympäri. Kapalovyö oli kiedottava toisella kertaa oikealta vasemmalle ja seuraavalla kerralla päinvastoin, jotta lapsi ei kehittyisi vinoksi. Pää, erityisesti fontanelle, oli pidettävä lämpimänä. Lapsen kasvaessa myssyä oli vaihdettava suuremmaksi sen tultua liian pieneksi.¹⁰

John Lockelta saatujen herätteiden innoittamana ranskalainen valistusfilosofi Jean-Jacques Rousseau julkaisi vuonna 1762 suurta huomiota herättäneen teoksensa »Émile ou de l'Éducation», jossa hän vaati mm. lasten vapauttamista sekä perinnästä fyysisistä kahleista että henkisestä ahdasmielisyydestä. Jo teoksen ensimmäisessä luvussa Rousseau julisti, että ihmisen kasvatusta alkoi hänen syntymästään. Äidin tärkein velvollisuus oli itse imettää lapsensa. Vastasyntyntä ei saisi luovuttaa palkatulle imettäjälle, kuten oli tapana varsinkin varakkaiden keskuudessa. Luonnon ääntä oli seurattava. Rousseau kuvaili lapsen syntymää seuraneita ensimmäisiä toimenpiteitä, pesua ja kapalointia. On väärin, että lapsi vapauduttuaan äidin kohdun kahleista sidotaan heti toisiin entistä kireämpiin kapaloihin. Pois kaikki myssyt, siteet ja kapalot! Ne on korvattava väljillä vaatteilla, jotka jättävät lapsen jäsenet vapaiksi ja jotka eivät saa

olla liian painavia ja paksuja. Lapsen pitää saada vapaasti tuntea ilman vaikutusta. Rousseau suositeli lapselle suurta kehtoa, joka oli pehmustettu sisältä niin, että lapsi voi liikkua vapaasti loukkamatta itseään. Lapsi, jonka kädet ja ruumis olivat vapaat, itki vähemmän kuin kapaloon kääritty lapsi. Rousseauin kaunopuheinen vetoamus hätkähdytti sivistynyttä maailmaa ja vaikutti käänteentekevästi pikkulasten hoitoon ja pukemiseen.¹¹

Ranskalaisen räätälimestarin François A. de Garsault'in liinavaateompelun ohjeessa »L'Art de la lingère» (Pariisi 1771) esiteltiin myös alan ammattityönä vauvanvaatteet, *la Layette*, jotka käsittivät vielä täydellisen kapaloasun, monenlaisia myssyjä, vaippoja, siteitä ja paitoja. Mutta Pariisissa vuonna 1785 ilmestyneessä manufaktuuri-encyclopediassa mainittiin lasten liinavaatteiden kohdalla, ettei siinä enää käsitelty lainkaan vauvanpuvuston yksityiskohtia, erilaisia päähineitä, siteitä, liinoja ym. naurettavia ja epämukavia vaatekappaleita, jotka haittasivat lapsen kasvua ja estivät vapaita liikkeitä. Niiden käytöstä oltiin jo luopumassa, joskin niitä valmistettiin vielä runsaasti. Kirjoittajat eivät kuitenkaan halunneet vaikuttaa näiden erehdyksen jatkumiseen. Nauhoilla sidottavat avoselkäiset paidat ja erilaiset vaipat olivat ainoita suositeltavia vauvan vaatteita.¹²

Valistuneissa piireissä luovuttiin vähitellen vauvan täysikapaloinnista. Lapsen kädet vapautuivat, yläruumis puettiin paitaan ja röjyyn ja ainoastaan alaruumis kainaloiden alapuolelta sidottiin vaipalla ja kapalovyöllä.¹³

Rousseaulaisen luonnonpalvonnan levittämää imetyskampanjaa ja vauvan kapaloinnin keventymistä kuvattiin taiteessakin, jopa pohjolassa asti. Ruotsalainen muoto- ja laatukuvamaalari Lars Henning Boman (k. 1789 jälkeen) on 1770-luvulla kuvannut pienessä öljyvärimaalauksessa naisen imettämässä lasta, joka lepää hoitopöydällä kapalat avattuina ja puettuna lyhyeen, edestä avoimeen paitaan. Kapalovyörullan pää näkyy sivulla hoitopöydällä. Lapsen vaipat on ilmeisesti sidottu kapalovyöllä ainoastaan kainaloista alaspäin (kuva 4).

Muutokset kapaloinnissa, joka säilyi vuosisatoja vauvan vakiintuneena perusasuna hänen ensimmäisinä kuukausinaan, vaikuttivat oleellisesti kapalokäärön päälle puettun kanto- ja kasteasun kuosiin, joka tavallaan lapsen ensimmäisenä juhla-asuna oli muutenkin muotivaihtelujen alainen.

Suomessa lapsen kapalointiin liittyvät vanhimmat asiakirjatiedot koskevat ylintä yhteiskuntaluokkaa, jossa noudatettiin kansainvälistä muotia. Kun Eerik-kuninkaan sotilaat ryöstivät vuonna 1563 Juhana-herttuan kannattajien koteja Turussa, vietiin herttuan entisen kamarijunkkarin Klaus Antinpoika Vestgöten leskeltä Kaarina Hannuntyttäreltä,

joka oli herttuan entinen rakastajatar, mm. kultakankainen lapsenmyssy ja violetinruskea samenttikaapu, *mantell*. Ne olivat ilmeisesti muodostaneet kapalokäärön päälle puettun herttuan äpärälasten (Augustus, Julius, Sofia) juhla-asun, ehkä suorastaan kasteasun. Kun Kaarina Hannuntyttäreille ei ryöstöjen jälkeen ollut jäänyt mitään, kääräisi hän Brita-tyttärensä esiliinasta leikattuihin vauvanriepuihin, jotka sidottiin eräältä talonpojan vaimolta lainaksi saadulla kapalovyöllä. Yläneen kartanossa oli neiti Filippa Eerikintytär Flemingin jäämistössä vuonna 1578 kaksi punasamettista kapalovyötä ja kolmas 3 1/4 kyynärän pituinen kultaja hopealangalla kirjottu kapalovyö, joita oli ilmeisesti käytetty vauvan kapaloiden sitomiseen silloin kun nyytin verhoiksi puettiin luettelossa mainittu viiden korttelin pituinen ja levyinen punainen samettikaapu, joka oli vuorattu punaisella kartekilla. Lapsen mustista samettimyssyistä yksi oli kirjottu helmin. Todella ruhtinaallinen oli Juhana-herttuan ja Kaarina Hannuntyttären tyttären Sofia Gyllenhielmin (∞ Pontus De la Gardie) jäämistön inventaarioon Kangasalan Vääksyn kartanossa vuonna 1583 merkitty vauvan juhla-asu. Pienessä sypressiarkussa säilytettiin nyyttingein koristettua violetinruskeata samettikaappa ja samalla tavalla koristettua kapalovyötä sekä kultalangasta nyplättyä ja helmiruusuin koristettua myssyä.¹⁴

Ylhäisaateliston kapalolasten juhla-asut valmistettiin 1500-luvulla värikkäästä silkistä ja sametista sekä koristettiin kulta- ja helmikirjonnalla samaan tapaan kuin heidän vanhempiansa puvut. Alla oleva jäykkä kapalonyytti määräsi tämän edustavan kantoasun kuosin, joka käsitti tavallisesti peitemäisen koruvaipan sekä hienon myssyn.¹⁵ Kapalolapsen juhla-asu, jonka laatuun ja koristeluun kiinnitettiin erityistä huomiota, mainittiin asiakirjoissa usein lapsen ainoana huomionarvoisena vaatekertana.

Lasten kapaloinnista on vähän tietoja 1600-luvulta. Kasteasun yhteydessä mainittu kapalovyö osoittaa, että kastevaippa puettiin edelleen kapaloon käärityn lapsen päälle. Kapalovyötä kuvailtiin yleensä vain, jos se oli tavallista hienempi. Ruskea samettinen kapalovyö liittyi kapteeniluutnantti Paavali Pietarinpoika Juutin lesken omistamaan punaisella boijilla lämpimäksi vuorattuun kastevaippaan, joka oli koristettu kultapitsein ja posamentein:

Barne Christendooms klädher medh gulldh Knijtningar omkringh och Posementer i korsswijs fodrade medh röödt Boy, Barnelinda af bruunth Sammeth (Hki 1649).

Kapalovyö valmistettiin tavallisesti paksusta kankaasta, joka satoi kapalorievut tukevasti paikoilleen ja piti lapsen lämpimänä. Turussa hävisi ruukunte-

4. L.H. Boman, lapsen imettäminen, öljymaalauk 1770-luvulta. TKHM 6601. Valok. P. O. Welin, MV HKA.

kijä Niklas Didrichin arkusta mm. pari lasten myssyä sekä punaverkainen kapalovyö (Turku 1669).¹⁶

Villakankaisia kapalovöitä käytettiin vielä 1700-luvulla. Tammelan Kydössä merkittiin herra Gabriel Barckin vaimovainajan perukirjaan vuonna 1741 vihreällä pardu-nauhalla ympäriinsä reunustettu keltaisesta boijista tehty kapalovyö sekä sinisestä bordalou-silkistä ommeltu lapsenmyssy (liite, 1741 Tammela).

Lapsen kapalointiin liittyviä vaatekappaleita ja riepuja ei yleensä pidetty sen arvoisina, että niitä olisi merkitty peruluetteloihin. Noin tuhannesta tutkimastani säätyläisten perukirjasta 1700-luvulta vauvan vaatetus on huomioitu ainoastaan muutamassa harvassa. Halikon Vuorentaassa 16.-17. 6. 1756 laaditussa Turun ja Porin läänin maanmittarin Lars Brohielmin jalosukuisen rouvan Margareta Geeten (1719-1755) harvinaisen yksityiskohtaisessa perukirjassa on lueteltu liinavaatteiden yhteydessä myös poikavainajan kuusi pellavavaippaa, *blöyor*, yhdeksän hienoa pellavapaitaa, kolme myssyä, kaksi valkoista *swahnboy* (pehmeä, paksu villa- tai puuvillakangas) kantovaippaa sekä kaksi samasta kankaasta tehtyä kapalovöitä, kehtoon kuuluvia

lakañoita ja tyynyliinoja.¹⁷ Luettelon mukaan kapalovauva oli puettu paitaan ja kiedottu vaippoihin, ehkä vain kainaloiden alapuolelta. Nyytin päälle puettiin kantovaippa.

KAPALOLAPSEN KASTE- JA JUHLA-ASU 1600-LUVULLA

Kun katoliseen kasteseremoniaan alkuaan kuulunut valkoinen liinavaippa jäi pois käytöstä 1600-luvun alussa, profanoitui kasteasu ja muodostui lapsen edustavaksi kantoasuksi, joka puettiin kapaloiden verhoksi juhlatilaisuuksissa. Varsinkin ylimmissä yhteiskuntapiireissä kiinnitettiin sen edustavuuteen erityistä huomiota. Kastetilaisuus muodostui sukujuhlaksi, jossa vastasyntynyt lapsi tavallaan esiteltiin suvun jäsenille. Kasteasulla komeilu paisui Ruotsi-Suomessa vuosisadan puolimaissa sellaisiin mittoihin, että siihen kiinnitettiin huomiota ylellisyyslainsäädännössä.

Lapsen kasteasun suhteen oli noudatettava samaa pukusäätyisyyttä, joka koski aateliin, papistoon ja porvaristoon kuuluvien henkilöiden ja hei-

dän perheidensä pukeutumista. Aatelistolle ja muille säätyläisille vuosina 1664 ja 1669 osoitetuissa ylellisyysasetuksissa kiellettiin ainoastaan pidot kasteen yhteydessä ja kummien lukumäärä rajoitettiin yhdeksään pariin. Asetuksissa ei mainittu erikseen kasteasua eikä kastetoimitusta kirkossa, mikä osoittaa, että aateliset kastattivat lapsensa tavallisesti kotona. Sen sijaan papistolle vuosina 1664 ja 1669 osoitetuissa ylellisyysasetuksissa annettiin yksityiskohtaiset määräykset kastetilaisuudesta, joka toimitettiin kirkossa ja ainoastaan hätätilassa kotona. Pidot kiellettiin, kummien lukumäärä rajoitettiin kahteen tai korkeintaan kolmeen pariin ja kummilahjan suuruus sai nousta korkeintaan 4-6 hopeataaleriin. Omassa pykälässä määrättiin kasteasusta:

Så bör icke heller någon excess medh Christningakläder tålas, vthan hwar och en låte sigh wara angelägit, at Barnet, effter Föräldrarnas stånd, hederligen och vthan andras förargelse, vthsmycas til theras Dop och Christendomb, actandes therwidh, som widh annat, åthskilnaden, som offta vprepade grader tilhörer (1669, § XXII).

Samat määräykset koskivat porvariston kastetilaisuuksia.¹⁸

Kasteasun suhteen, joka usein periytyi suvussa, oltiin tuskin kovin tarkkoja ylellisyysasetusten noudattamisesta. Asiakirjojen mukaan porvaritkin omistivat Suomessa 1600-luvulla hienoja värikästä sametista tai silkistä ommeltuja, kultapitsein ja posamentein koristettuja kastevaippoja, joihin kuului usein myssy tai kaksi myssyä. Kun kasteasuun kuului kaksi myssyä, oli toinen ilmeisesti pojan 4–6-kiilainen myssy (kuva 7) ja toinen tytön myssy (kuva 13), jossa keskikappaleeseen liittyi symmetriset sivukappaleet. Koska ajan säätytietoisessa yhteiskunnassa pojat olivat rangiltaan arvokkaampia kuin tytöt, pidettiin tärkeänä, että myssyn kuosi paljasti heti kapalolapsen sukupuolen, jota oli muuten vaikeata arvata.¹⁹

Asiakirjoissa kasteasu mainittiin nimillä *Christnings klädher*, *Christnings klädhe*, harvoin *mantel*. Aatelisten lisäksi varakkaat porvaritkin omistivat edustavia kasteasuja. Rauman pormestarin Henrik Matinpojan perukirjaan oli merkitty:

1 st. Barns Chrisnatz Kläde af rödt taft med Guld Knypling, 1 st. Bröstduuk af Sleszing med silke samt 2 st. små Barns mössor. Item 2 af Sleszing do (Rauma 1672).

Vaippaan liittyi siis jonkinmoinen irtoetus, *bröstduuk*, ja myssyjen alla pidettiin liinaisia alusmyssyjä. Kämneri Johan Erik Klemetinpojan lesken Anna Mikontyttären jäämistössä taas oli peräti hopeamoareinen kastevaippa (Helsinki 1687).²⁰

Kastemyssyä kuvailtiin harvoin. Turussa Hans Knoblichin arkusta varastettu ruskea atlasmyssy,

Christns mössa, oli peräti helmikirjontainen, *med perlestickare arbete* (Turku 1662). Rykmentin maajoitusmestarilta, jalosukuiselta Lorentz Eckenberghiltä vuonna 1687 varastettuun kasteasuun kuului myssy ja koruommeltu käsiliina, *ärmkläde* (Turku 1691). Jalosukuinen vänrikki Robert Hymmen panttasi hopealla ja kullalla kirjoitun 30 kuparitaalerin arvoisen kastevaipan (Turku 1697). Sarvilahden herran Lorentz Creutz vanhemman ensimmäisen rouvan Ebba Maria Flemingin (1653-1678, ∞ 1671) jäämistössä oli todella komea hopeapitsein koristettu kastevaippa violetista kukallisesta kaffa-sametista:²¹

1 ste Barn Christen Mantel af Violet blomerat kaff med 3 rander Sölfwer Spetzar och 1 Wagga Lakan stickat med silke och gull sampt gullspetzar omkring 30:- Dr.kmt (1678).

Kasteasuja ommeltiin harvoin ohuista kankaista. Luutnantti Erik Henrikinpoika Bäck panttasi kultapitsillä reunustetun kastevaipan, joka oli valkoista silkkiharsoa, *hwitt floor silke*. Tämä kadonnut, alkuaan tukaatin maksanut kastevaippa, arvioitiin oikeudessa ainoastaan 6 kuparitaalerin arvoiseksi (Turku 1683).²²

Koska kaikki eivät suinkaan pystyneet hankkimaan lapsilleen edustavaa kasteasua, oli sellaisen lainaaminen tavallista. Koska pidettiin tärkeänä, että lapsi ei kuollut kastamattomana, kättilöt joutuivat suorittamaan usein hätäkasteen lapsikuoleisuuden yleisyyden vuoksi. Kättilöt omistivatkin monesti kasteasuja, joita he lainasivat korvausta vastaan. Turussa kättilön, *barna moderskan*, vaimo Karin Eskelintyttären vuonna 1665 lainaamat kastevaatteet, *Christningz klädher*, olivat hävinneet lainaajan reestä. Ne arvioitiin 16 taaleriin.²³

Kasteasua ja kastetoimitusta kunnioitettiin siinä määrin, että kastetta leikkineet lapset saattoivat joutua syytteeseen pyhän kasteen sakramentin loukkaamisesta, *om det helige döpelsens sacraments missbruk*. Taivassalossa oli kolme alle 15-vuotiasta tyttöä leikkinyt ristiäisiä vuonna 1678. Heitä syytettiin siitä, että he olivat pukeneet kasteasun kissan päälle ja kastaneet sen Sofiaksi. Oikeudenkäynnin kuluessa jotkut todistajat kertoivat, että tytöt olivat kietoneet riepuja kissan päälle samalla tavalla kuin lapset käärittiin kapaloihin. Tämän jälkeen heidän väitettiin pukeneen kissan ylle Niels-herran lesken kastevaatteet, joissa joku lapsi oli vähän aikaisemmin kastettu. Tämän tytöt kielsivät, mutta he tunnustivat sen sijaan pukeneensa kissan päälle Niels-herran lesken kureliivin, hienon esiliinan ja liinahatun, *Christningzhatt*. Asia lähetettiin hovioikeuteen, joka määräsi että juttu oli tutkittava uudelleen. Kuulustelussa tytöt kielsivät käyttäneensä vettä kastamiseen ja lukeneensa Isä meidän rukousta. Tytöt sekä pari

5. Kummi kantaa lasta kastettavaksi, Strassburg 1668. Strassburger Trachtenbüchlein, 1668. Valok. KB.
6. Kättilö, N. Bonnartin kuparipiirros, Pariisi n. 1670-80-luvulta. Valok. KB.

poikaa olivat toimineet kummeina. Rangaistukseksi tästä apinaleikistä määrättiin, että tytöille oli annettava kotona vitsaa jonkun oikeuden jäsenen läsnäollessa sekä kirkkorangaistus.²⁴ Tapaus osoittaa, että kasteasu puettiin jatkuvasti kapaloinnin verhoksi.

Asiakirjoista selviää ainoastaan kasteasun kangaslaatu, koristelu ja hinta-arvio. Suomessa 1600-luvulla käytetyt kapalovaipat olivat luultavasti samanlaisia koreita peitemäisiä kapaloverhoja, joita tunnetaan Ruotsista. Sekä Ruotsissa että Tanskassa on käytetty kasteasuna myös koristeellista pussia, johon kapalolapsi oli helppo sujauttaa nimenomaan kirkossa kastettaessa.²⁵ Saksassa (kuva 5), Ranskassa (kuva 6) ja Englannissa kuvatut kastevaipat olivat kapaloa verhoavia hopea- tai kultapitsillä tai metallikirjonnalla koristettuja silkki- tai samettipeitteitä, jollainen verhosi kokonaan kapalonyytin ja roikkui tavallisesti laahusmaisesti jalkopäästä.²⁶

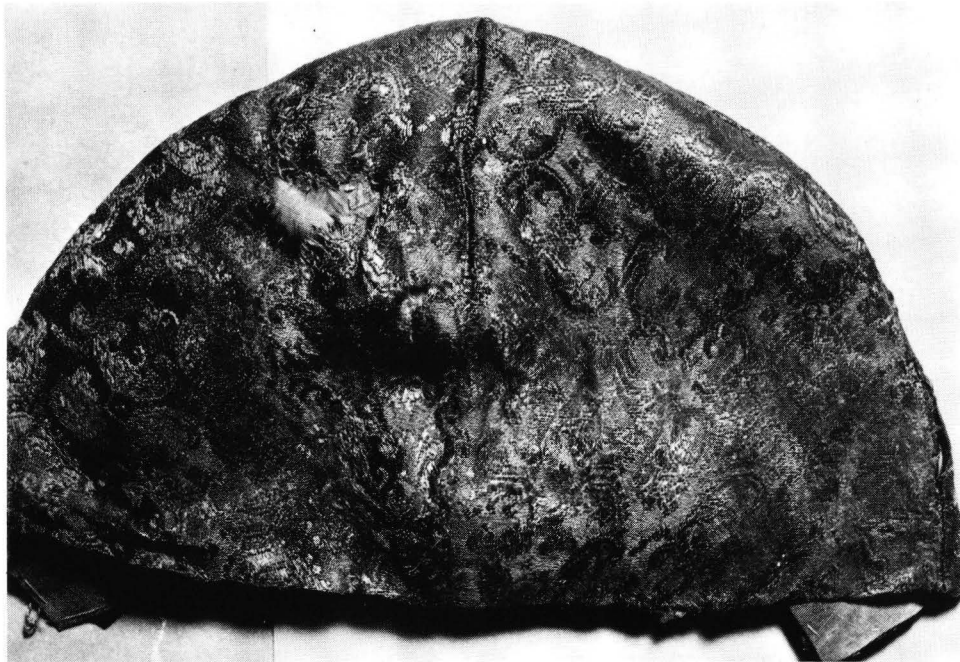
Kasteasuja voi verrata Turun Tuomiokirkon hautaholveista talteen otettuihin kapalo- ja sylilasten hautapukuihin. Nämä sametista, kuviollisesta tai sileästä silkistä valmistetut kuosiltaan tavallisesti pussimaiset, harvoin kaapumaiset, asut on yleensä koristettu kulta- ja hopeapitsein. Tallella on poikien asuihin liittyviä samasta kankaasta tehtyjä kiilamyssyjä (kuva 7). Asuun liittyy toisinaan myös tyyny.²⁷ Merkittävänä piirteenä on todettava, että kaikki talteen otetut kapalolastenkin hautapuvut ovat hihallisia.

KAPALOLAPSEN KASTE- JA JUHLA-ASU 1700-LUVULLA

Tuhoisan isonvihan ajan (1713-1721) jälkeen perukirjoista voi todeta, että lasten kasteasut muuttuivat kangaslaaduiltaan entistä vaatimattommiksi, samoin kuin naisten muodikkaat puvut. Tämä johtui paitsi yleisestä köyhtymisestä myös osittain valtakunnallisen talouspolitiikan sanelemien ylellisyysasetusten vaikutuksesta. Tosin kastevaatteiden kuten kirkollisten tekstiilien ja morsiusvarusteiden suhteen sallittiin asetusten yleisistä kielloista poiketen kulta- ja hopeakaluunoiden sekä pitsien käyttö. Vuoden 1746 ylellisyysasetuksessa vedottiin vuoden 1720 asetukseen, jonka mukaan kaikki hopea- ja kultakaluunat, pitsit ym. vastaava ylellisyys oli kielletty sillä rajoituksella (§ 10), että poikkeuksen tekivät kirkko- ja morsiusasut, kastevaatteet, *christnings-kläder*, kuninkaallisen majesteetin livreat ym. Nämä poikkeustapaukset olivat edelleen voimassa.²⁸

Vuosisadan alkupuolella kasteasut ommeltiin usein samoista kukallisista silkkikankaista kuin naisten muotipuvut:²⁹

Barn Christningz Kläder af Blomerat Sijdentyg samt borderat 1 kors med gull och silfwer med Hwitj spets om halsen sampt gullspets under i Fällan 8:-, 1 Mössa Borderat med gull och sölfwer sampt gullspets omkring och hwitj Hufwa med spets 4:- (liite, 1731 Kalajo-ki). Kristnings kläder: en mantel af blomerat triumphant med 2ne små mössor tillsamman 15:- (liite, 1736 Eura-Parainen).

7. Pojan 4-kiilainen hautamyssy, ruosteenruskeaa kuviollista silkkiä. TTM 306 b, Schaefferin haudasta. Valok. Gustav Welin.

Kun vuoden 1739 ylellisyysasetuksen mukaan kaikki tuontikiellon alaisiksi tulleista ulkomaisista silkkikankaista valmistetut vaatteet oli leimattava vuonna 1740, ilmoittivat sekä Helsingissä että Turussa eräät henkilöt myös silkkisiä kasteasuja:³⁰

Barn Christningz kläder af Triumphant med silfwer spetzar (Hki 1740 kauppias E. O. Rossander). 1 st. Broceradt Triumphantz Christnings kläder (Hki 1740, raatimies C. Telleqvist). Kristningz kläder af blomerat sidentyg (Turku, kirkkoh. teol. prof. G. Steenman).

Kasteasuja valmistettiin monesti vanhoista puvuista, pukutilkuista, kankaiden, pitsien ja nauhojen jätöpaloista. Luultavasti näin oli laita, kun perulutteloissa esiintyi kasteasuja brokadista (liite, 1750 Sauvo-Raitniemi), hopeamoareesta (liite, 1751 Taivassalon pappila, 1774 Helsinki), kultamoareesta (liite, 1752 Rantasalmi). Samettiset kasteasut olivat harvinaisia. Viksbergin kartanossa punaiseen samettiseen kastevaippaan kuului peräti kolme myssyä (liite, 1738 Paimio Viksberg). Monet kasteasut ja nimenomaan myssyt olivat vanhaan tapaan kulta- ja hopeapitsein tai kaluunoin koristettuja (liite, 1740 Lemu, 1752 Rantasalmi). Kasteasuun kuului usein kaksi myssyä, joskus mainittiin erikseen pojan myssy:

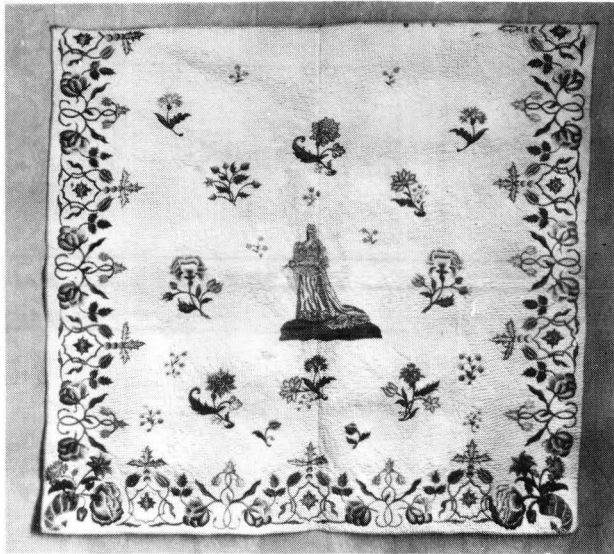
Chrisnig Kläder: 1 Mantel af Silkes trå bundit eller knutit med en fin Sarvet uthi 6:-, 1 gässe Mössa af rödt samet med Silfr galoner och Spetz före, samt en lärftes hufwa med spetz 1:16 (liite, 1731 Kemiö Västankärr).

Perukirjojen mukaan käytettiin kasteasuista 1700-luvun ensi puoliskolla edelleen nimityksiä ris-

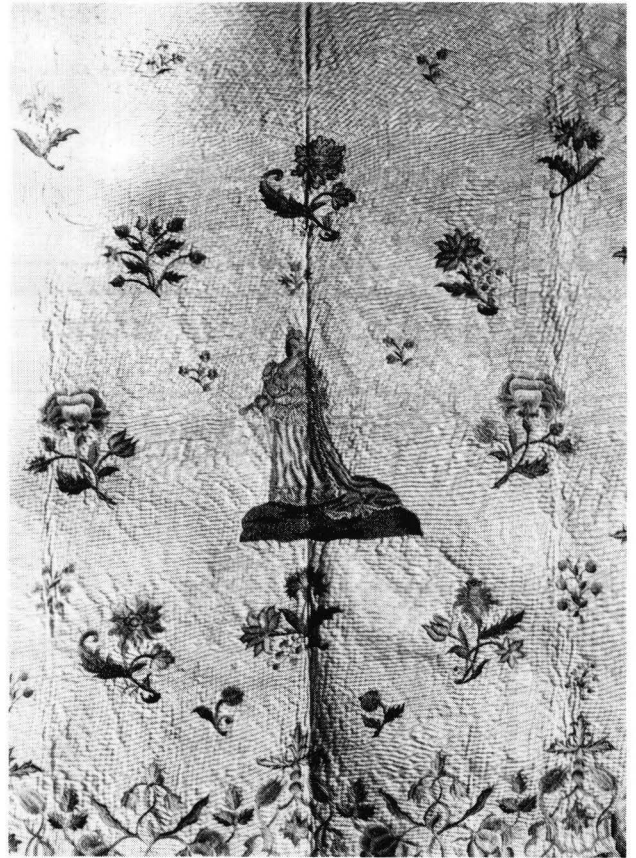
tiäisvaatteet, ristiäisvaippa, *christnings kläder*, *kläde*, harvoin kaapu, *mantel* (vrt. liite). Vaatteiden kuosista ei ole merkintöjä. Todennäköisesti useimmat kastevaatteista ja vaipoista olivat edelleenkin peitemäisiä tai pussimaisia kapaloverhoja, jollaisella arkinen kapalointi peitettiin juhlatilaisuuksissa.

Erään yksityisperheen hallussa oleva täkkinmäisesti vanutopattu ja tikattu sekä värillisin silkkilangoon kirjottu pellavainen ristiäisvaippa on kirjontakuosinsa perusteella ajoitettavissa 1700-luvun alkupuolelle (kuva 8). Tyyllitellyistä symmetrisistä kukkaoksista sommiteltu reunus, jonka alakulmissa on runsaudensarvet, kehystää kolmelta sivulta pienten kukkaoksien ympäröimää naisfiguuria, joka on puettu vuosisadan alun muodinmukaiseen fontange-päähineeseen ja manteau-pukuun. Keskeinen figuuriaihe on luultavasti peräisin ranskalaisista muotiplansseista. Kukkat taas muistuttavat englantilaisissa kirjontatöissä suosittuja tyyllitelyjä kukkia.³¹ Turkulaisen kauppias J. Wijnqvistin vaimovainajan Maria Moliisin perukirjassa vuonna 1789 mainittu kirjottu silkkipeite, *Christnings sidentäcke*, oli varmaankin tämäntapainen kastevaippa (liite, 1789 Piikkiö Tuorla).

Kastekaapu, *mantel*, *mantou*, esiintyi asiakirjoissa entistä useammin vuosisadan puolimaista lähien (liite, 1747 Perniö, 1767 Kristiina, 1775 Kruunupyy). *Mantel*, *mantou*-nimiset vaatekappaleet voi mahdollisesti tulkita vauvan hupullisiksi kaupumaisiksi kantoasuiksi, joita on Suomessa tallessa suhteellisen runsaasti aina 1700-luvun toiselta nel-

8. Kastevaippa silkillä kirjottua, vanulla topattua ja tikattua pellavaa. 1700-luvun toiselta neljännekseltä. Yksit. omist. Valok. MV HKA.

jännekseltä lähtien (kuvat 9-12). Muodinmuutoksesta kertoo Lundissa Kulturen-museon kokoelmissa oleva punaisesta satiinista ommeltu hupullinen kastekaapu, joka on kirjottu reunoistaan kulta- ja hopealangalla sekä paljeteilla 1600-luvun alkupuolen tyyliin. Kaapu on topattu ohuesti vanulla ja solmitaan edestä kiinni neljällä silkkinauhaparilla. Kaapu on korjattu jostain vanhasta vaatekappaleesta. Ei ole mahdotonta, että se olisi muodistettu entisestä peitemäisestä kastevaipasta. Ruotsissa sekä Tanskassa kaapumaiset kasteasut yleistyivät 1700-luvulla.³²

Varhaisimmat Suomessa tunnetut hupulliset kotelomaiset kastekaavut on ommeltu kahdenkertaisesta hienosta pellavapalttinasta, topattu paksusti vanulla, tikattu ja kirjottu taidokkaasti pohjapistoin myöhäisbarokin symmetriseen kukkakuosiin, joka toistuu peilikuvamaisesti selän keskiviivaan nähden. Helsingissä Bergbom-, Sanmark- ja Nervander- suvuissa periytyneen kastekaavun hupuosassa on kaksi muotoilusaumaa, joiden ansiosta huppu muistuttaa tytön perinteistä myssyä (kuva 9). Kirjonta on alunperin sommiteltu niin että kaavun symmetrisesti keskustaan kääntyvät kukkaoksat yhtyvät hupussa ja muodostavat sen keskusk-

9. Kastekaapu pohjapistoin kirjottua ja tikattua paksusti vanulla topattua pellavaa 1700-luvun toiselta neljännekseltä. KM 7917: 3. Valok. P. O. Welin, MV HKA.

10. Kastekaapu pohjapistoin kirjottua ja tikattua paksusti vanulla topattua pellavaa 1700-luvun toiselta neljännekseltä. KM 2200: 2. Valok. MV HKA.

vion. Toinen vastaavanlainen Wrede-suvulle kuulunut kastekaapu on mahdollisesti korjattu entisestä kastevaipasta, joka on muodistettu kaavuksi leikkaamalla selkä halki ehkä hupun muotoilun vuoksi (kuva 10). Kaapu on kuitenkin kirjottu jo ennen leikkaamista, sillä kirjontakuosi muodostaa keskiviivaan nähden yhtenäisen symmetrisen sommitelman. Täysin edellisten kaltaisia kotelomaisia pellavasta vanutikattuja ja kukkakuoseihin kirjottuja kaste- ja kantopukuja käytettiin Ruotsissa jo 1700-luvun alussa. Ne ovat järjestään niin kapeita, että ne on voitu pukea vain kireäksi nykytiksi kapalovyöllä sidotun lapsen verhoksi niin, ettei lapsi päässyt lainkaan liikuttamaan raajojaan.³³ Kirjontakuosiltaan nämä vanutikatut ja pohjapistokirjontaiset pellavaiset kapalolapsen kantopuvut liittyvät naisten pukumuotiin 1700-luvun toisella neljänneksellä ja puolimaissa, jolloin säätyläisnaiset käyttivät Suomessakin pohjapisto- ja *marseille*-kirjontaisia nuttupukuja ja myssyjä.³⁴ Kyseinen vauvamuoti oli omaksuttu Keski-Euroopasta. *Marseille*- ja pohjapistokirjontaisia pellavaisia ja puuvillaisia kapalolasten kanto- ja kasteasuja käytettiin Saksassa ja Hollannissa jo vuosisadan ensimmäisellä neljänneksellä.³⁵

Perukirjoissa ommelluiksi, *sydde*, merkityt pellavaiset ja puuvillaiset kastevaipat ja -kaavut olivat todennäköisesti vastaavalla tavalla vanutikattuja ja

kirjottuja (liite, 1761 Loviisa, 1767 Kristiina). *Marseille*-kirjontaiseksi luonnehdittua kasteasua kuvailtiin seuraavaan tapaan:

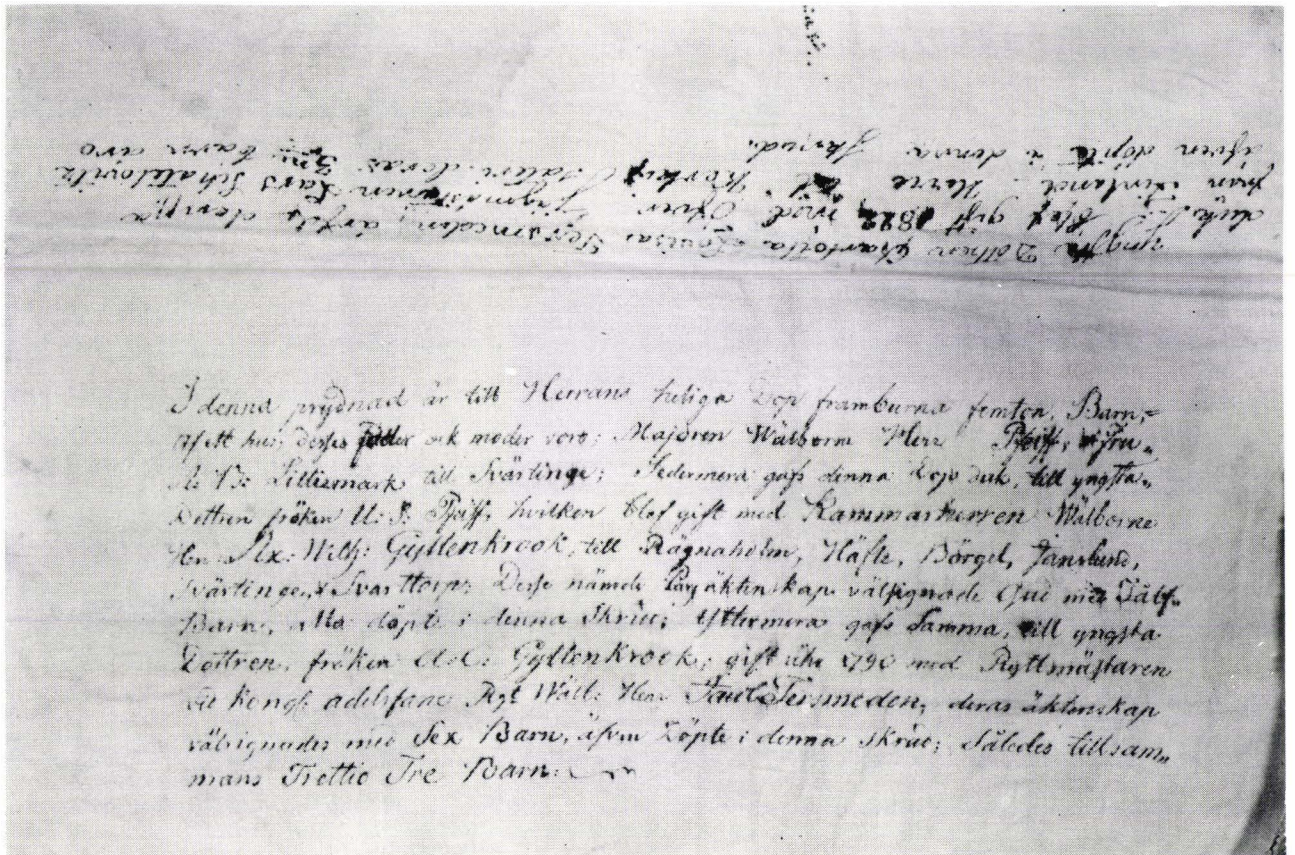
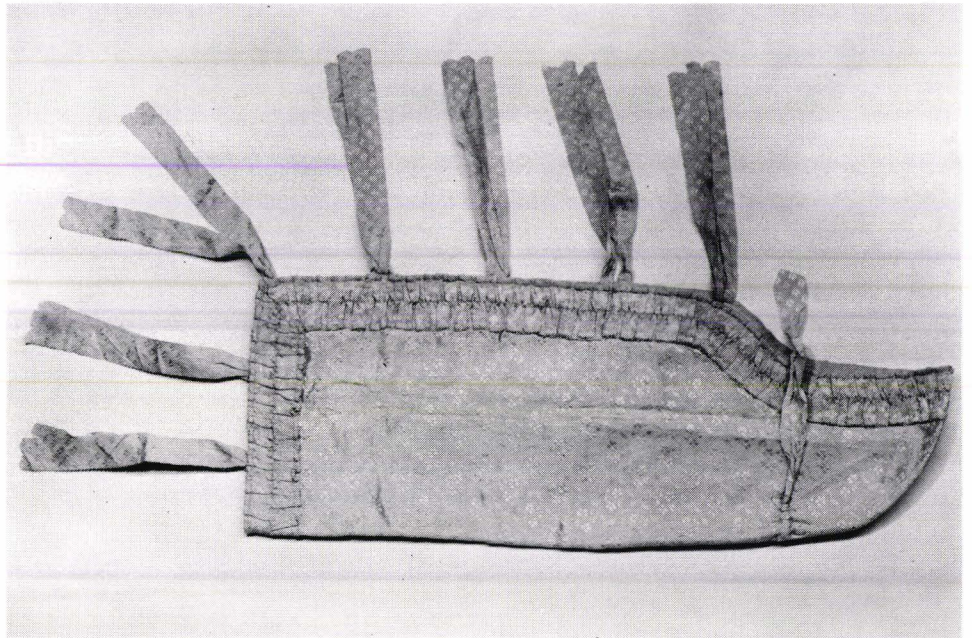
Marsells Christnings kläder med spetsar och röda band (liite, 1774 Tenhola Prästkulla). På hwit lärft stickade barn dopkläde, 2ne barnkoltar stickade på hwit lärft (liite, 1787 Hauhon pappila).

Vastaavanlaisia kotelomaisia kastekaappuja ommeltiin vuosisadan jälkipuolella useimmiten ajan muodin mukaisista ohuista yksivärisistä silkkikankaista. Toisinaan niitä koristettiin värikkäällä hillityllä reunakirjonnalla, joka voitiin myös korvata maalaamalla tai painamalla silkkiin kuvioita. Suvun perimätieto kertoo useasta hupullisesta kantokaavusta, että sitä oli käytetty lasten kastamiseen monessa sukupolvessa.

Eräässä rokokoon valkoisesta satiinipohjaisesta ruudukkokuvioisesta silkistä ommellussa hupullisessa kaavussa on perimätiedon mukaan kastettu neljässä sukupolvessa 36 lasta, joiden nimet on jälkikäteen kirjoitettu tussilla kaavun pellavavuoriin (kuva 11). Tarinan mukaan kaapu olisi ommeltu jo 1720-luvulla, minkä kuitenkin silkin siro kukkakuosi ja kaavun aikaisintaan 1760-luvulle ajoittuva koristelu osoittavat mahdolliseksi. Kaapu on voinut olla aikaisintaan käytössä vasta toisen ns. omistajasukupolven lapsilla 1760-luvulla. Kaapu on periytynyt Ruotsista Suomeen vasta vuonna 1822, jolloin Charlotta Lovisa Tersmeden solmi avioliiton ylijahimestari Lars Schatelowitzin kanssa ja kaapua käytettiin heidän lapsiaan kastettaessa. Silkin kuosin lisäksi kaavun reunoja koristava falbola-laskosnauha liittyy naisten pukumuotiin 1760-luvun lopulla ja 1770-luvulla. Kaapu sidotaan edestä ja alareunasta seitsemällä silkkinauhaparilla sekä kaulasta nauhakujaan pujotetulla silkkinauhalla.³⁶

Porvoon Solitandereille kuuluneen valkoisesta satiinista ommellun hupullisen kastekaavun koristeeksi on paineltu vihreällä, ruskealla ja oranssilla värillä tammenoksareunus ja pintaan pieniä lehtiä riveihin (kuva 12). Kaapu sidotaan edestä viidellä silkkinauhaparilla. Väripainantakoristelu viittaa ehkä perheen karttuuninpainannan perinteeseen. Kasteasuun kuuluu tytön kolmikaistainen valkoisella satiinilla päällystetty koppamyssy, jonka reunassa on hopeapitsi ja joka sidotaan kiinni valkoisilla silkkinauhoilla. Myssy on sisältä pehmustettu vanulla ja vuorattu ruskein pitsein painetulla pellavapalttinalla.³⁷ Vanulla pehmustettuja koppamyssyjä käytettiin ilmeisesti yleisemminkin vauvan kastemyssyinä 1700-luvulla. Lohtajalta peräisin oleva edellisen kaltainen valkoisella satiinilla päällystetty tytön koppamyssy, ns. ristimälakki, on reunustettu kultapitsillä. Sisältä vanulla pehmustettu myssy on vuorattu punaisella ja ruskealla

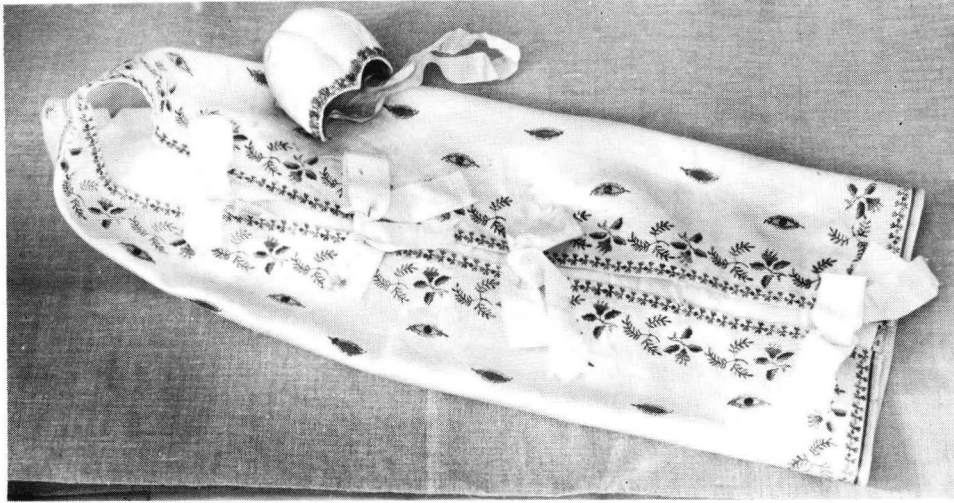
11. Ruotsista vuonna 1822 Suomeen peritty kaste-kaapu on ommeltu valkoisesta satiinipohjaisesta rokokoon kukkasilkistä ja koristettu reunoistaan falbolalaskosteella 1760-luvun lopun muodin mukaisesti. KM 7457. Valok. MV HKA.

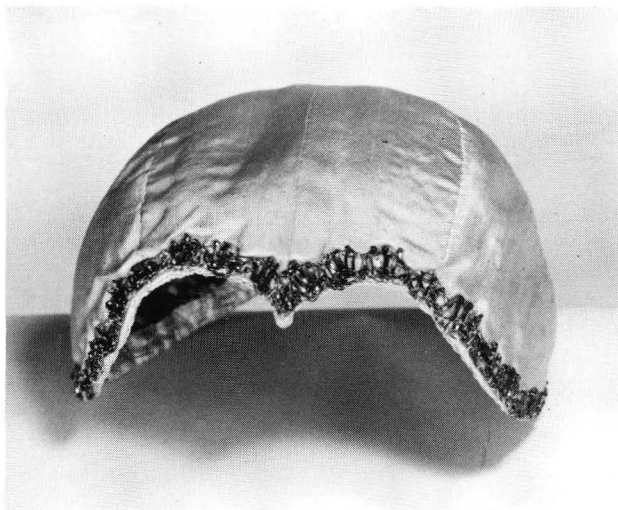
värillä painetulla kukkaruudukkoisella pellavapalttinalla (kuva 13).³⁸

Kotelomaisia kaste- ja kantokaappuja valmistettiin usein vanhoista vaatteista. Tallella on pari 1700-luvun lopulla muodissa olleista korukirjotuisia herrojen silkkihiiveistä ommeltua hupullista kaappua. Kokkolasta peräisin oleva valkoinen satiini

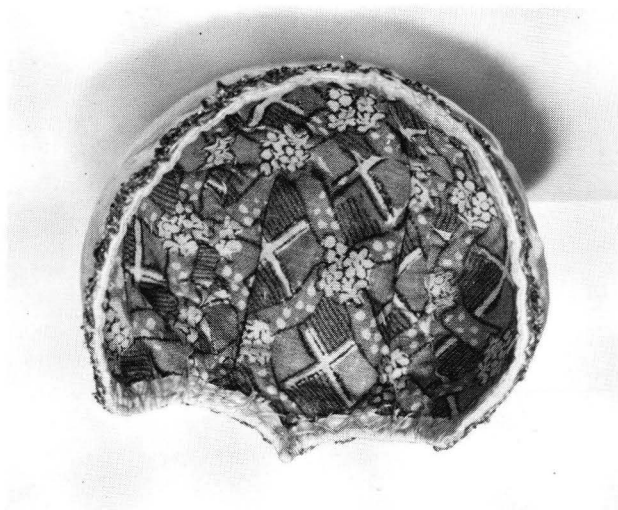
niliivi on koottu kaavuksi siten, että liivin vihreällä ja valkoisella silkillä ketjupistoin kirjottu kukkareunus kiertää kaavun etureunoja, alareunaa, hupun kaarireunaa ja poikkisaumaa (kuva 14). Tamburoimalla ommeltuun aaltoilevasti poimuilevaan nauhaan liittyy silkkinauhasta sommiteltuja pienoisia vaaleanpunaisia ruusuja, sinisiä lemmikkejä

12. Väripainannalla koristettu valkoisesta satiinista ommeltu kasteakaapu 1770-luvulta on kuulunut Solitander-suvulle Porvoossa. Asuun liittyy valkoisesta satiinista ommeltu vanulla topattu tytön koppamyssy. KM 2530, 4a, 4b. Valok. Nousiainen, MV HKA.

13. »Ristimälakki» Lohtajalta. Tytön valkoisella satiinilla päällystetty koppamyssy on pehmustettu vanulla ja vuorattu painetulla pellavapalttinalla. Valok. P. O. Welin, KM HKA.

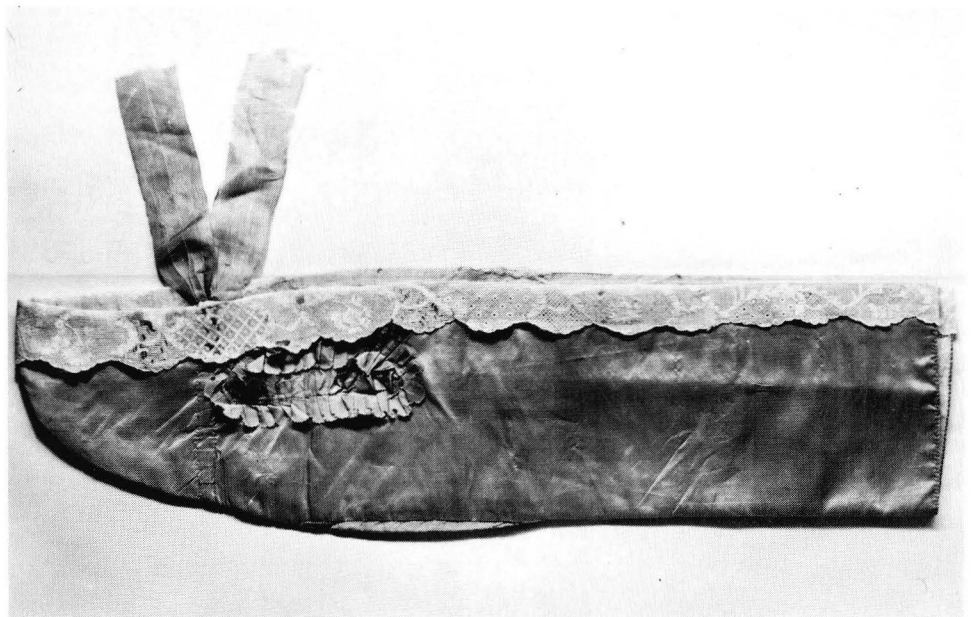
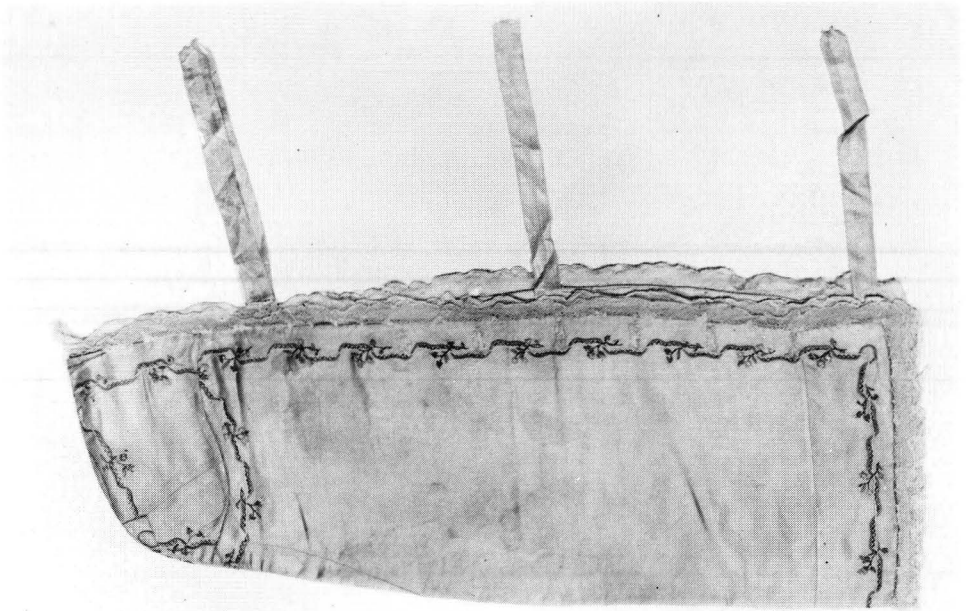
vauvankaapu, joka on ommeltu ammattimaisesti valmiiksi kirjoitun valkoisen satiiniin liivin kankaasta. Ketjupistoin valkoisella ja punaisella silkillä sekä hopealangalla kirjottu siro kukkanauha kiertää etureunoja ja alareunan koristeeksi on sovitettu liivikankaan taskunläpät. Pellavapalttinalla vuorattu kaapu solmitaan edestä kiinni neljällä valkoisella silkkinauhaparilla.³⁹

Vöyriin pitäjässä kastettiin talonpoikaislapset vielä 1800-luvun lopulla puettuina *krissningmantilin*, *doupsmantilin*-nimiseen kaapumaiseen vaippaan, joka sidottiin kiinni nauhalla kaulan ympäri.⁴⁰

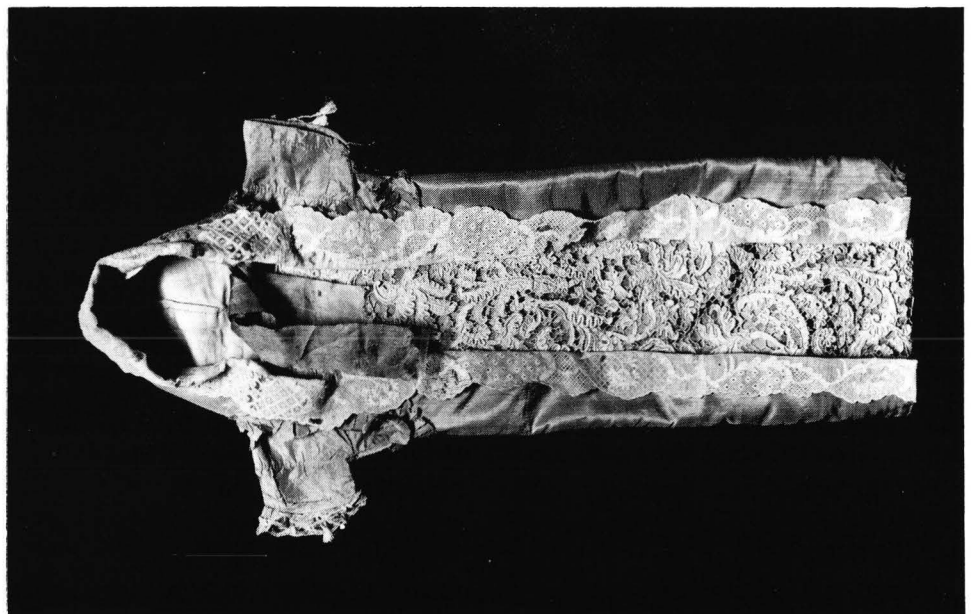
Entistä kevyempi kapaloitintapa on ainakin 1700-luvun viimeisellä neljänneksellä omaksuttu osittain Suomessakin. Turussa Wittfooth-suvussa periytynyt kapalolapsen sinisestä taftista ommeltu kaste- ja kantoasu käsittää nimittäin hupullisen kaavun lisäksi sekä nutun että etumuksen (kuva 15). Kaavun kummallakin sivulla on miesten takin taskujen aukkojen kaltaiset kuunsirpin muotoiset käsihalkiot, joista nuttuun puettuna ja ainoastaan alapäästään kapaloidun lapsen kädet pääsivät vapaasti esiin. 1770-luvulla muodissa ollut kapea falkola-laskoste reunustaa kaavun käsihalkioita. Kaapu sidotaan kaulasta nauhakujaan pujotetun silkkinauhan avulla. Pohjapistoin ommeltu rokokookuosinen ohut pellavapitsi reunustaa kaavun etureunoja ja irtoetus on päällystetty 1600-luvulta peräisin olevalla ommellulla venetsialaisella pitsillä, joka on todennäköisesti alunperin koristanut herrojen hienon muotikravatin päätä. Kaavun alla pidetty pieni kimono-nuttu kiinnitetään edestä kahdella sinisellä silkkinauhaparilla ja valkoiset silkkinyörirusetit koristavat hihojensuita; toisen

ja violetteja orvokkeja. Kaapu on lisäksi reunustettu valkoisella nyplätyllä pitsillä. Tavalliseen tapaan kaapu sidotaan edestä kolmella valkoisella silkkinauhaparilla. Kaapu on vuorattu ohuella valkoisella silkillä. Kristiinassa Lebellin kauppiastalomuseon kokoelmissa on edellisen kaltainen hupullinen

14. Herrain valkoisesta korukirjotusta satiinihiivistä ommeltu kasteakaapu 1700-luvun toiselta neljännekseltä, Kokkolasta. KM 27022: 4. Valok. P. O. Weilin, MV HKA.

15. Wittfooth-suvulle Turussa kuulunut sinisestä taftista ommeltu kapolapsen kanto- ja kasteasu käsittää hupullisen kaavun, nutun ja irtoetumuksen, jonka koristeena on reliefiompeleista venetsialaista pitsiä 1600-luvulta, kaapua reunustaa pohjapisto-ompeleinen rokokoopitsi; asu on peräisin luultavasti 1770-luvulta. KM 47015: 1-3. Valok. C. Grünberg, MV HKA.

16. Vauvan silkkinuttu vaaleanpunaista taftia. KM 31069: 22, peräisin Yläneen kartanosta. Valok. P. O. Welin, MV HKA.

hihan suussa on tallella kapea harsopitsi. Ilmeisesti asu on koottu vanhan silkkipuvun tilkuista ja pitsinpalasista. Nuttu ja etumus on vuorattu pellavapalttinalla.⁴¹

Wittfoothien kasteasuun kuuluneen nutun kaltaiset monet taftiset vauvannutut eri museoiden kokoelmissa viittaavat siihen, että vastaavanlaiset kaste- ja kantoasut olivat yleisiä 1700-luvun viimeisellä neljänneksellä, jolloin tafti oli suosituimpia naisten muotikankaita (kuva 16). Koska nutut on usein ommeltu joko vaaleanpunaisesta tai vaaleansinisestä taftista, on Suomessakin ehkä näihin aikoihin omaksuttu edellinen tyttövauvojen ja jälkimmäinen poikavauvojen tunnusväriksi.⁴²

Tämäntyyppinen vauvanpuvusto oli luultavasti kyseessä, kun vapaaherratar Henrietta Beata Roosin perukirjassa lueteltiin vuonna 1779 valkoisen harson ja pitsien koristaman punaisen lapsen kasteasun ohella keltainen taftinen työtakki, monenlaisia myssyä, liivejä, röijyjä, liinapaitoja, kaulaliinoja ja kolme kapalovyötä (liite, 1779 Oulu Marttila):

1 Rödt taft barn doptyg med hvitt flor och spetsar (1.-.-), 1 gul tafts do Nattrock (-.16.-), 6 st. barnmössor (-.16.-), 1 st. Barnhilka med spetsar (-.4.-), 3 st. Svanbojs lindor (-.2.), 10 st. lärfts hilkor (-.2.-), 5 st. Halsdukar (-.3.-), 3 st. Nopkins lifstyecken (-.3.-), 2 st. Tröjor do (-.2.), 3 st. lintyg (-.6.-), 1 par örngåttsvar (-.4.-), 2 par lakan (-.16.-), 8 st. linnekläden (-.12.-), 1 st. Bomuls handuk med blåa ränder (-.8.-), 1 st. Blätt siden vagg-täcke gl. (-.16.-), 1 cattuns do (-.8.-).

Englantilainen lääkäri William Cadogan oli suosittelut vastaavanlaista kapalolapsen puvustoa jo

vuonna 1749 ilmestyneessä kirjassaan, joka julkaistiin ruotsinkielelle käännettynä vuonna 1784 nimellä »Afhandling om späda barns uppammande, föda, klädnad, skötsel». Asu käsitti mm. hihattoman flanelliiivin, johon kiinnitettiin alushame, sekä puvun ja myssyn ja ohuen flanellyöpaidan.⁴³ Kapitalastenkin pukemisen suhteen uutuudet omaksuttiin ensin ylimmissä piireissä, joista ne vähitellen levisivät laajemmalti. Tämä koski myös muodikkaan kasteasun kuosia.

Vuosisadan jälkipuolella perukirjoihin merkityt ohuesta yksivärisestä silkkikankaasta (liite, Kruunupy 1775), taftista (liite, 1765 Rauma), moareesta (liite, 1787 Helsinki) ja silkkisarssista (liite, 1798 Joroinen) ommellut kasteakaavut olivat todennäköisesti edellä esiteltyjen hupullisten kasteakaavujen kaltaisia vauvan juhla-asuja. Puuvillakankaat, tavallisesti nopkin, mainittiin harvemmin kasteakaavun yhteydessä (liite, 1750 Sauvo, 1752 Loviisa).

Professori N. G. af Schultenin (1750-1825, ∞ 1789) ja Jacobina Theodora Finckenbergin (1767-1828) 1790-luvulla syntyneet lapset on kastettu tyylliteltyin kukin kirjojista valkoisesta raidallisesta piikeestä ommellussa kasteakaavussa, jota reunustaa raidallisesta puuvillakankaasta laskostettu nyplätyn pitsin koristama falbolapoimutelma (kuva 17). Kaapu solmitaan kiinni neljällä vaaleanpunaisella silkkinauhaparilla sekä kurenauhalla kaulasta. Asuun kuuluu lisäksi pellavakankainen pohjapisto kirjottu peitto, joka on luultavasti 1700-luvun alkupuolen perua, ehkä vanha kastevaippa, ja jonka päälle puettavaksi on myöhemmin tehty lisäksi kasteakaapu. Kaavun sisällä on pidetty myös ohutta

17. Valkokirjotusta pikeestä ommeltu kastekaapu, jossa professori N. G. af Schulténin ja Jacobina Theodora Finckenbergin lapset on kastettu 1790-luvulla. TKHM 2778. Valok. Martti Puhakka, TMM.

valkoista silkkityynyä, joka on reunustettu tyllipitsillä. Tyynyyn on kiinnitetty valkoinen batistimyyssy, jota vaaleanpunaiset silkkinauhat koristavat. Asu koostuu ilmeisesti sekä perityistä vanhemmista että 1790-luvulla hankituista täydentävistä vaatekappaleista.⁴⁴ Huomattava on että puuvillakankaat tulivat muotiin kasteasuissakin 1700-luvun lopulla uusklassisen muodin myötä.

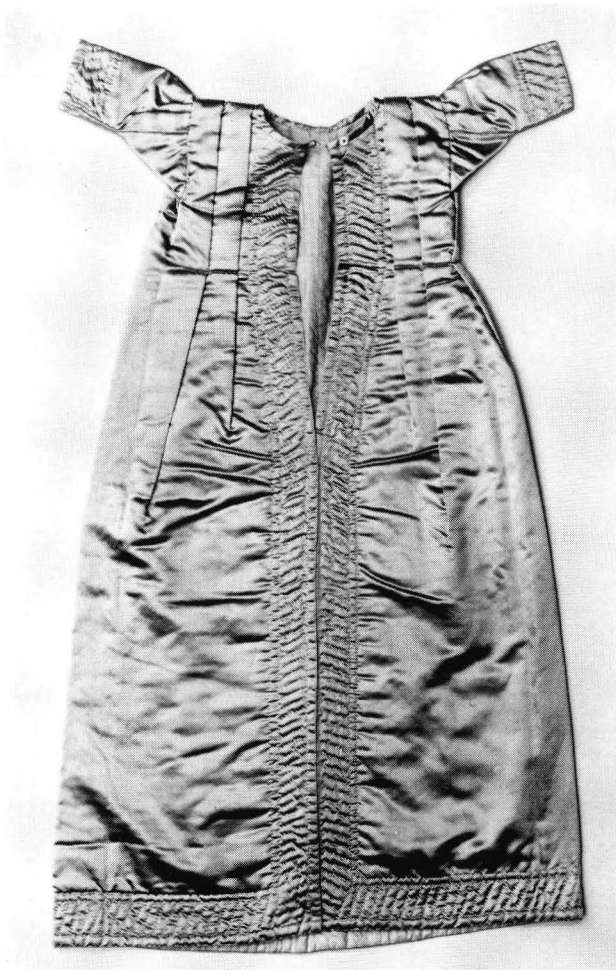
Edellä esiteltyjen kasteasujen tavoin useimpia 1700-luvulla perukirjojen pukuluetteloihin merkittäviä kasteasuja käytettiin luultavasti perheen omassa piirissä ja lainattiin korkeintaan sukulaisille. Oman kasteasun käyttö oli levinnyt jopa käsityöläistenkin keskuuteen. Turussa myytiin satulaseppäoltermaani Niklas Johnsin huutokaupassa ristiäisvaippa myssyineen (Turku 1771).⁴⁵ Köyhemmillä ei kuitenkaan ollut yleensä varoja tällaisen koreuden hankkimiseen. Vanhaan tapaan kättilöillä oli edelleen kasteasuja, joita he lainasivat korvausta vastaan. Helsingissä merkittiin Tukholmassa kuolleen kättilön, leskivaimo Katarina Winterin (∞ Löf-

ving) perukirjaan lapsen vanhat ristiäisvaatteet, joissa oli pitsikoristelua (liite, 1735 Helsinki). Leskivaimot lainasivat myös joskus kaste- ja morsiusvarusteita saadakseen lisäansiota. Naantalissa oli leskivaimo Elisabet Eskilintyttären jäämistössä lapsen ristiäisvaatteet, joihin kuului kaksi myssyä, pitsinenäliina ja kori. Näitä ristiäisvaatteita lainattiin ilmeisesti valmiiksi koriin pakattuina. Samaisella leskivaimolla oli myös rasiallinen morsiuskoruja, joita sai niin ikään lainata (liite, 1736 Naantali). Kun kapteeni S. Gaddin leskirouvan Katarina Wasserführin perukirjaan Loviisassa oli merkitty peräti kolmet lasten kastevaatteet huppuineen, myssyineen ja muine lisätarpeineen sekä lisäksi kirjottu silkkityyny, jotka arvioitiin yhteensä 50 taaleriin, voinee olettaa, että niitäkin lainattiin korvausta vastaan. Koska valittavana oli kolme kasteasua, voi asiakas luultavasti valita niistä hienoudeltaan säädylleen sopivan (liite, 1757 Loviisa). Kun Västervikin kirkkoon Ruotsissa lahjoitettiin vuonna 1775 kaksi kasteasua, oli hienempi niistä tarkoitettu lainattavaksi aatelisten ja heidän vertaistensa lapsille ja vaatimattomampi taas köyhien lapsille.⁴⁶

Ruotsin kirkkoihin hankittiin 1700-luvulla kasteasuja, joita lainattiin pientä korvausta vastaan rahvaalle. Kuningas oli jo vuonna 1720 hyväksynyt rahvaan anomuksen, jossa pyydettiin, että kirkot saisivat luvan hankkia morsiusvarusteet ja lasten ristiäisvaatteet, *Barn-Christnings-kläder*, joita lainattaisiin kohtuullista korvausta vastaan.⁴⁷ Suomen kirkkojen kalustoluetteloihin ei ole kuitenkaan merkitty tällaisia seurakunnan omistamia ristiäisasuja. Sen sijaan oli tavallista, että papinrouvat, jotka toimivat talonpoikaismorsianten pukijoina ja lainasivat tarkoitukseen morsiamen helyjä ja vaatteita, omistivat myös ristiäisasuja. Tähän viittaa sekin, että morsiusvarusteet ja lapsen ristiäisasi on merkitty yhdessä perukirjaan.⁴⁸ Morsiamenpukijoina toimineiden kirkkoherranrouvien ja leskivaimojen omistamiin kasteasuihin kuului tavallisesti kaksi myssyä, siis ilmeisesti pojan ja tytön myssy. Vuosisadan loppupuolella, jolloin kasteasut muuttuivat kuosiltaan, jäivät lainattavat kasteasut todennäköisesti vähitellen pois käytöstä.

RISTIÄISMEKKO

Säätyläispiireissä vuosisadan lopulla omaksuttu vauvojen kapaloinnin keventyminen ja sylilasten entistä huomattavasti vapaampi pukeminen painoi leimansa lasten juhla- ja kasteasuihin, joihin ajan uusklassinen muotivirtaus vaikutti myös mullistavasti. Antikisoivan muotivirtauksen naisten puuissa suosimat valkoiset puuvillakankaat omakuttiin kasteasuihinkin, joissa palattiin tavallaan

18. Vaaleanharmaasta satiinista ommeltu vanulla topattu »ristiäismekko» 1700-luvun lopulta, pit. 85 cm. KM 5024: 2. Valok. P. O. Welin, MV HKA.

keskiajan katoliseen tapaan pukea vastakastettu lapsi valkoiseen vaippaan. 1700-luvun lopulla valkoisessa kastemekossa alettiin jäljitellä naisten muotipukujen kuosiakin. Kasteasu muuttui kuosiltaan kaapumaisesta kotelosta pitkäliepeiseksi ja lyhytuumaiseksi puvuksi, joka kuositeltiin naisten *chemise*-paitapukujen tavoin. Syntyi valkoinen ristiäismekko, joka vakiintui vähitellen lapsen ensimmäisen merkkipäivän juhlapuvuksi.

Asiakirjoista ei selviä, milloin pitkä leninkimäinen ristiäismekko tuli käyttöön Suomessa. Tuskin oli vielä kysymys varsinaisesta kuositellusta puvusta, kun raatimies Johan Lillgrenin vaimovainajan Helena Uhrväderin perukirjaan merkittiin:

En kristningsklädning af Gyhlenduck med brun båttn 18:- (liite, Helsinki 1756).

Turun hovioikeuden presidentti C. A. Wahlbergin perheessä on käytetty 1800-luvun alkupuolella valkoisesta satiinista ommeltua 55 cm pituista ristiäismekkoa, jonka miehusta on kuositeltu syvin laskoksin ja joka on auki edestä. Hieno nyplätty pitsi koristaa etureunoja, helmaa ja hihansuita (kuva 19).⁴⁹ Kuosiltaan edellisen kaltainen on eräs 85 cm pituinen vaaleanharmaasta satiinista ommeltu yhtäjaksoinen, vanulla topattu sylilapsen kantopuku, jonka etureunoja, helmaa ja hihansuita koristaa matelasse-tikkaus (kuva 18). Tämä kummaltakin

19. Ristiäismekko valkoista satiinia, käytetty Turun hovioikeuden presidentti C. A. Wahlbergin perheessä 1800-luvun alussa. TKHM 9029. Valok. Martti Puhakka, TMM.

20. Ristiäismekko valkoista tylliä, koristettu pitsillä, tylliapplikaatiolla ja vuorattu vaaleanpunaisella satiinilla. Vapaaherratar Johanna Fredrika Lovisa Armfeltin ompelmaa ristiäisasua on käytetty kolmessa sukupolvessa

kahdeksantoista Armfelt-, Wrede- ja Dahl-sukuisen lapsen ristiäisissä vuosien 1826-1889 välillä. TKHM 16042: 5. Valok. Martti Puhakka, TMM.

olalta kahdella pääntiehen suunnatulla syvällä laskokoksella kuositeltu mekko on valmistettu Porvoon valtiopäivätanssiaisissa vuonna 1809 käytetystä puvusta.⁵⁰

Englannissa käytettiin samantapaisia silkkisiä ristiäismekkoja jo 1700-luvun lopulla.⁵¹

Ruotsissa vanhimmat, tavallisesti ohuesta puuvillasta tai puuvillapellavasta uusklassiseen korkeauumaiseen ja pitkähameiseen kuosiin ommellut kastemekot ajoitetaan 1790-luvulle. Ristiäismekkojen koristelussa seurattiin ajan yleisiä muotivirtauksia. Taidokas valkokirjonta koristi usein empiren korkeauumaisia ristiäismekkoja. 1800-luvun toisella neljänneksellä hameosa leveni ja koristelussa korostettiin liehukkein ja pitsein helman leveyttä. Nimenomaan vuosisadan jälkipuolella yleistyi tapa osoittaa lapsen sukupuolta vaaleansinisellä tai -punaisella silkkinauhakoristelulla, toisinaan myös ohuen valkoisen mekon alle puetulla värillisellä silkkialushameella. Ohut valkoinen pitsein ja silkkinauhoin koristettu liinamyssy täydensi ristiäisasua.⁵²

Suomessakin silkkiset ristiäismekot hävisivät käytöstä 1800-luvun alkupuolella. Siirtymävaihetta

merkitsi ohuen batisti- tai tyllimekon vuoraaminen värillisellä silkillä. Suurin osa Suomessa museoiden kokoelmiin joutuneista valkoisista puuvillakankaisista ristiäismekoista on kuitenkin vasta vuosisadan jälkipuolelta tai 1900-luvun ensi vuosikymmeniltä.

Vapaaherratar Johanna Fredrika Lovisa Taube (1779-1846 ∞ Armfelt) on ommellut poikansa kreivi Magnus Reinhold Armfeltin lapsille valkoisesta tyllistä metrin pituisen ristiäismekon, joka on kauttaaltaan vuorattu vaaleanpunaisella satiinilla ja reunustettu tylliapplikaatiolla ohuella pitsillä (kuva 20). Hameosa on poimutettu lyhyeen miehustaan. Mekkoon kuuluu useita myssyjä, joista reikäompelein ja tyllipitsein koristettu ohut batistimyssy on vuorattu vaaleanpunaisella taftilla ja toinen valkokirjontainen batistimyssy lilanvärillisellä taftilla vaaleanpunaisin silkkinauhoin. Toiset kaksi myssyä ovat pitsikoristeista ohutta valkoista puuvillakangasta ja valkoista pellavakangasta valkoisin silkkinauhoin. Asua täydentää jouhella pehmustettu ja reunoistaan luilla vahvistettu pellavainen kantopatja, joka on päällystetty vaaleanpunaisella taftilla (58 × 27 cm). Tätä harvinaisen täydell-

listä ja edustavaa ristiäisasua on käytetty kolmessa sukupolvessa kahdeksantoista Armfelt-, Wrede- ja Dahl-sukuisen lapsen kastamiseen vuosien 1826 (August Armfelt) ja 1889 (Greta Dahl) välillä.⁵³ Ristiäsimekon periytyminen suvun piirissä useassa sukupolvessa oli tavallista.

Puuvillakankaiset ristiäismekot ommeltiin 1800-luvulla joko yhtäjaksoisiksi tai tavallisemmin niissä kuitenkin oli lyhyt kaarroke, johon hame poimutettiin. Hihat olivat usein puolipitkiä puhvihihoja. Pitsikoristelu oli tavallista. Varsinkin 1800-luvun jälkipuolella koristettiin ristiäismekot ja niihin

kuuluvat ohuet liinamyssyt sinisillä tai vaaleanpunaisilla silkkinauharusetella, myöhemmin mekkoon liittyi usein myös värikäs alushame. Mekon pituus vaihteli yleensä noin 70-110 cm. Ristiäismekoissa noudatettiin ajan pukumuodille tunnusomaista koristelua, samoin kangaslaaduissa seurattiin muotia.⁵⁴

Valkoinen ristiäismekko vakiintui 1800-luvulla pelkästään kastetilaisuudessa käytetyksi kapalo-lapsen juhla-asuksi. Se muodostui jälleen tavallaan kasteen tunnuskuvaksi.

2. Lähdeviitteet ja huomautukset

1. *Reutersvärd*, Oscar. Finlands medeltida dopfuntar, vigvattenskålar och piskinor samt dopfuntar av medeltida typ. Taidehistoriallisia tutkimuksia–Konst-historiska studier 4. Karkkila 1978.
Person, Bengt-Arne. Dopseder. Kulturen 1957, Lund. S. 130-131. *Bringeus*, Nils-Arvid. Svenska dopseder. Fataburen 1971. Stockholm. S. 63, 72, Hemsjömanual, n. 1400, kasteessa valkoinen, pyhä tahraton vaippa.
2. *Agricola*, M. Käsikirja Castesta ia muista Christi-kvnnan Menoista. Stockholm MDXLIX.
Rodhe, Edv. Dopritualet i svenska kyrkan efter reformationen. Lunds universitets årsskrift. Ny följd. Afd. 1. VII. Lund 1911. S. 9-20.
Person, m.t. s. 130-132.
3. *Käsikiria* Jumalan Palveluxesta ja Christilistä Kircon menoista. Stockholm MDCXIV. S. 4-, 22 kuva kastetoimituksesta, puupiiirros.
Rodhe, m.t.s. 46, 53.
4. *Karlson*, William. Dopfat och dopskålar. Kulturen 1957. Lund 1958. S. 51-92.
Suomen kirkot-Finlands Kyrkor, 3 s. 109 Piikkiö 1652, messinkinen kastevati, »i funten». 7 s. 155 1658, tinamalja, »i funten». 8 s. 120 Kemiö 1623, »mässingsbäcken i funten». Tinaisia 1700-luvun kastemaljoja mm. Suomen kirkot 3 s. 236, 283; 4 s. 34, 147; 5 s. 51; 8 s. 55. ARS SACRA. Turku 1976 (näyttelyn esine-luettelo). No:t 70, 71 hopeisia kastevateja 1600-luvulta Turun Tuomiokirkossa.
5. *Boëtius Murenus*. Acta Visitatoria 1637-1666, utg. af Kaarlo Österblad. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 6. Borgå 1908. S. 66.
6. *Suomen kirkot*-Finlands kyrkor. 2 s. 166, 3 s. 110.
7. *Nordman*, C. A. Medeltida skulptur i Finland. SMYA-FFT 62. Helsinki 1964. S. 392-399, kuva 408, Mynämäen kirkon alttarikaappi, 1400-luvun alku, preussilaista työtä. Den Heliga *Birgitta*. Himmelska Uppenbarelser. Till svenska av Tryggve Lundén. I-IV. Malmö 1957-1959. III s. 238, 239 (= Birgitta VII s. 21). Käännös perustuu Lübeckissä v. 1492 painettuun Birgitan »Revelationes celestes»-laitokseen. Birgitan VII: 21 on ollut esikuvana brigittalaistaiteessa suosituille Jeesuksen syntymän esityksille 1400-luvulla.
Wintzell, Inga. Så var barnen klädda. Stockholm 1972. S. 17-18.
8. *Hoorn*, Johan von. Den Swenska wäl-öfwade Jord-Gumman. Stockholm 1697. 3. Huru man skal handtera et nyfödt Barn. S. 275 pesu, s. 279 varsinaisen kapalointi.
Wintzell, m.t. s. 24 Andreas Palmcron, Sundhetzens Speghel, 1642. S. 21, 24-26 kapalovyö.
Lönnqvist, Bo. Dräkt och mode i ett landsbygdssamhälle 1870-1920. Kansatieteellinen arkisto 24. Helsinki 1972. S. 79-84, kuva 156. Talonpoikaislas-ten kapalointi Vöyrissä.
9. *Cunnington*, Phillis & *Lucas*, Catherine. Costume for Births, Marriages & Deaths. London 1972. S. 27-35, swaddling.
10. [*Linné*, Carl von]. Caroli Linnaei Diaeta naturalis 1733. Linnés tankar om ett naturligt levnadssätt. Utg. av Arvid Hj. Uggla. Uppsala 1958. S. 22 – regulae 2. Infans statum naturalem conservabit. 3. Infans lacte materno per aliquot annos nutriatur, tarkemmin s. 34-38.
Publique Handlingar, placater, förordningar, resolutioner och publicationer... VI. Stockholm 1761. S. 3858- I §, 21 §.
11. *Rousseau*, Jean-Jacques. Émile ou de l'Éducation. Paris 1966. S. 43-50, 66-68 (suomeksi Jalmari Hahl, Émile eli kasvatuksesta. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia. 91 osa. Helsinki 1905. S. 55, 63-65, 82-83).
12. *Garsault*, François A. L'Art de la Lingère. Descriptions des Arts et Métiers, faits ou approuvé par MM. de l'Académie des Sciences. 15. Paris 1771. S. 29-40, La layette. *Encyclopédie Méthodique*, Manufactures, Arts et Métiers par M. Roland de la Platière. I. Paris 1785. S. 103, linge d'enfant.
13. *Wintzell*, m.t. s. 23-25, 32-34.
14. *Pylkkänen*, Riitta. Säätyläispuku Suomessa vanhemmalla Vaasa-ajalla 1550-1620. SMYA-FFT 55. Porvoo 1956. S. 349-350, 458 huom. 104, 107, 108.
Bidrag till Finlands historia, V. Utg. af Finlands Statsarkiv genom Reinhold Hausen. Helsingfors 1917. Bilaga s. 462, 463.
Jutikkala, Eino. Vääksyn kartano. Helsinki 1939. Liite I, s. 221.
15. *Wintzell*, m.t. kuva s. 43.
16. VA b3, Hki tk 1649 23/4. z 186: 302 Turku ko 1669 19/10.
17. *Pylkkänen*, Riitta. Säätyläisnaisten pukeutuminen Suomessa 1700-luvulla. SMYA-FFT 84. Helsinki 1982. S. 465.
Vert. huom. 41, liite 1779 Oulu Marttila.
18. *Stiernman*, And. Anton von. Samling af Kongl. Bref, Stadgar och Förordningar etc. ang. Sveriges Rikes commerce, politie och oeconomie. III. Stockholm 1753. S. 231; 1664 30/8 § 5; s. 720, 1668 19/12 § 9; papisto s. 258, 266 § 20-22; 1664 5/10; s. 756-, 1669 1/3 § 20-22; porvaristo s. 272-, 1664 5/10 § 21-23.
19. *Wintzell*, m.t. s. 36-37, 45-46.
20. TMA Rauman kaupungin arkisto pk. 1672 7/2. Henrich Mårtenson HKA pk 1687 26/5. *Pylkkänen*, Riitta. Barokin pukumuoti Suomessa 1620-1720. SMYA-FFT 71. Helsinki 1970. S. 471 Tyris Pietarinpoika, Oulu 1658.
21. VA z 182: 9v Turku ko 1662 18/1. z 198: 169 Turku ko 1691 18/5. z 204: 31 Turku ko 1697 18/1.
VA Biogr. Fleming, Ebba Maria.

22. VA z 192: 85, 89 Turku ko 1683 7/3, 20/3.
23. VA z 184: 77 Turku ko 1665 11/3.
24. VA mm 11: 796v, 832, Vehmaan-Maskun talvikeräjät 1678 14-15/2, 16-17/12.
25. *Wintzell*, m.t. s. 43.
Troels-Lund. Dagligt liv i Norden på 1500-talet. Utg. av Knud Fabricius. VIII Födelse och dop. Stockholm 1931. S. 43, 77.
26. *Cunnington & Lucas*, m.t. s. 41-47, chrisom cloth, bearing-cloth, pl. 4-7, 11.
Amaranthes (pseud. Corvinus, G. S.). Frauenzimmer-Lexicon. Leipzig 1715. Tauff-Eulgen, Tauf-Mützen (tyttöille 3-kaistainen, pojille 4- tai 6-kiilainen myssy), Tauff-Tuch, ein sauberes und kostbares auf allerhand Art verfertigtes und ausstaffiertes weisses langes Tuch, über das getaufte Kindlein gedeckt, Windeln, Windel-Lappen, Windel-Schnure. *Katalog der alten Meister der Hamburger Kunsthalde*. Hamburg 1966. Wagenfeldt, Otto (1610-71), Die Taufe 1649/51, Kuva 261, kummi kannattaa kastemaljan yllä kapalovyöllä sidottua punavaippaista lasta.
27. *Pyökkänen*, Riitta. 1600-luvun kuolinpukuja Turun tuomiokirkkomuseossa. Turun kaupungin historiallinen museo. Vuosijulkaisu 17-18. Turku 1953-1954. Kuvat 15, 28, 29, 32. *Pyökkänen* SMYA-FFT 71 (20 m.t.) kuva 378 poikien myssyjä.
28. *Publique Handlingar*... I s. 180-183 (asetus 3. 6. 1720, § 10) Under föregående begripes icke kyrcko- och Brud-skruder, Christnings-Kläder, Kongl. Maj:ts Liverier... III s. 2279 (asetus 20. 1. 1746 § 6).
29. *Pyökkänen* 1982 s. 46-51, 455 liite 1736, Helsinki, Brita Mary Åhman ∞ Wetter.
30. HKA Alleg. 1740. Anteckning uppå de af sidentyger giorde kläder... som blifwit stämplade... enligt Kongl. Maytz nådige förordning af dhen 21 May 1739 § 4...
TKA Alleg. Protocoll... öfwer de i Åbo Stad... till stämpling upgifwna man- och Qwinfolckz kläder för Åhr 1740.
31. Kastevaippa, mitat 96 × 96. Yksit. omist.
Victoria & Albert Museum, Flowers in English embroidery, 1947. Kuvat 10-23.
32. (*Lindström*, Märta) M. L-m. Dopkåpa från 1700-talet... Kulturen 1952. Lund 1953. S. 24-25.
Troels-Lund, s. 78, kuva 70, melko pitkä hupullinen kastekaapu ja kapalovyö rokokoon kukkasilkkiä, kaksi myssyä. Nordiska Museet, Tukholma. S. 79, kuva 71, vastaavanlaisia tanskalaisia kastekaappuja 1700-luvulta.
33. KM 7917: 3 kastekaapu, pellavapalttinaa 28/30 lankaa cm², pit. 66, lev. 46. Neiti Ellen Borenius lahjoittanut, Helsinki. KM 2200: 2 kastekaapu, pellavapalttinaa 25/25 lankaa cm², pit. 62, lev. 40. Kaapuun liittyy puikoilla neulottu valkoinen pitsimyssy. Perimätiedon mukaan vapaaherratar Wreden neuloma, käytetty professori Fredrik Wilhelm Mäklinin ristiäisissä vuonna 1821 Joutsenossa.
Lindström, Märta. Kristningakläder. Kulturen 1957. Lund. Kuvat 14, 15 kastekaapu ja vaippa.
Wintzell, m.t., kuva s. 53.
34. *Pyökkänen* 1982, s. 65-67 marseille- ja vanukirjonta, kuvat 286, 287, 291, 292, 326, 327.
35. *Schuette*, Marie und *Müller-Christensen*, Sigrid. Das Stickereiwerk. Tübingen 1963. Kuva 427 hihallinen kastetakki, n. 1700, Pohjois-Saksa.
de Jong, M. C. Christening garments and some accessories from the collection of »Het Nederlands Kostuummuseum». The Hague, Holland. Waffen- und Kostümkunde 1968/2. Kuvat 5, 6. Asut käsittävät marseille-kirjontaisen pellavaröijyn, myssyn, vantuut sekä neulatyynyn, mikä osoittaa että kapalot oli vielä kiinnitetty nuppineuloilla. Kokoelmassa on myös painetusta puuvillasintsistä ommeltuja lapsen kantoasuja, kuvat 2,3.
36. KM 7457 kastekaapu valkoista kukkasilkkiä, vuorattu pellavapalttinalla, pit. 66, lev. 60. Perimätiedon mukaan kaavussa olisi jo kastettu majuri Daniel Pfeiffin (1691-1768) ja Anna Beata Lilliemarkin (1703-78) 15 lasta. Heidän nuorin tyttärensä peri sen solmiessaan v. 1763 avioliiton kamariherra A. W. Gyllenkrookin kanssa ja heidän 12 lastaan kastettiin tässä asussa. Kun heidän nuorin tyttärensä solmi v. 1790 avioliiton ratsumestari Tersmedenin kanssa, kastettiin heidän 6 lastaan siinä ja heidän nuorimman tyttärensä välityksellä kastekaapu periytyi Suomeen v. 1822.
37. KM 2530: 4b kastekaapu maalattua silkkiä, vuoriton, pit. 72, 8 lev. 48. KM 2530: 4b, vauvan koppamyssy, päällystetty valkoisilla satiinitilkuilla. Neiti Johanna Solitanderin perilliset Porvoosta lahjoittaneet 1887. Tapetin- ja karttuuninpainaja Petter Solitander toimi Porvoossa vuoteen 1775 asti. Vrt. *Pyökkänen* 1982, kuva 19.
38. KM 2782, tytön koppamyssy, tilkuista koottu valkoinen satiinipäällinen. Neiti Carolina Holmström lahjoittanut v. 1891. »Ristimälakki» on peräisin entisen rovasti Törnuddin perheestä Lohjalla.
Bringeus, m.t. s. 73, kuvat 8, 9 pojan ja tytön hopeakirjontaiset valkoiset kastemyssyt n. 1750.
39. KM 27022: 4, valkoisesta korukirjotusta satiiniilivistä tehty kastekaapu, pit. 66, lev. 48. Asua täydentää kaksi ohuesta valkoisesta langasta puikoilla neulottua myssyä, KM 27022: 9, 10. Osettu neiti Lotte Dyhriltä Uudestakaarlepyystä, peräisin Jessberg-perheeltä Kokkolassa.
Kristiina, Lebellin kauppiastalomuseo, valkoiselle silkille kirjotusta liivikankaasta valmistettu vauvan kantokaapu, vuorattu pellavapalttinalla 20/20 lankaa cm², pit. 64, lev. 40.
40. *Lönnqvist*, m.t.s. 207-210.
41. KM 47015: 1-3, vauvan kantoasu, käsittää kaavun, nutun ja irtoetumuksen, koottu pienistä sinisistä taftitilkuista, vaatteet, lukuun ottamatta nutun hihojia, vuorattu pellavapalttinalla 25/25 lankaa cm². Kaavun pit. 64, lev. 32, selässä pystysauma, kuunsirpinmuotoisen käsihalkion pit. 12. Venetsialaisella korko-ompeleisella pitsillä päällystetty irtoetumus 59 × 16, nutun pit. 17, helman lev. 40.
Rouva Käthe Kahelin lahjoittanut, peräisin Wittfooth-suvulta. Vrt. *Andersen*, Ellen. Moden i 1700-årene. Danske Dragter. Nationalmuseet, København 1977, kuva 105.
42. KM 31069: 22, vauvan kimonoonuttu vaaleanpunaista taftia, sidotaan edestä 3:lla silkkinauhaparilla, päntiehen poimuttu nyplätty kaulus, pit. 19, vuorattu ohuella pellavapalttinalla. Neiti Hedvig Jägerhornin kuolinpesän lahjoitus, Yläneen kartanosta.
KM 33062: 11, vauvan kimonoonuttu valkoista silkkiä, sidotaan edestä 3:lla pellavanauhaparilla, hihansuut koristettu aaltoilevalla valkoisella silkkinauhalla, vuorattu pellavapalttinalla, pit. 23. Arkkitehti Blomin perikunta lahjoittanut, Helsinki.
Kristiina, Lebellin kauppiastalomuseo, vauvan kimonoonuttu sinisistä taftista, sidotaan 3:lla silkkinauhaparilla. Hihojen leveys on poimuttu kapeisiin

- ranteimiin, vuorattu ohuella pellavapalttinalla, pit. 25.
- PHM 3312, vauvan kimonoitu vaaleanpunaista taftia, hopeanyöristä sommiteltu kierukkanauha koristaa pääntietä ja hihansuita, edessä kierukkaruusuke. Kapea nyplätty pitsi reunustaa pääntietä ja hihansuita, sidotaan selästä 3:lla vaaleanpunaisella silkkinauhaparilla, vuorattu ohuella pellavapalttinalla, pit. 24. Neiti E. Granfelt lahjoittanut.
- Vrt. *Wintzell*, m.t. s. 59, väri lapsen sukupuolen tunnuksena, s. 34 nattu vauvan pukimena.
43. *Cunnington & Lucas*, m.t. s. 32-33. *Wintzell*, m.t. s. 33.
44. TKHM 2778, kasteasu, joka käsittää valkoisesta raidallisesta pikeestä ommellun kukkakirjontaisen kaavun, pohjapistoin kirjotun pellavapeiton sekä raidallisesta valkoisesta silkistä ommellun tyynyn ja punaisin silkkinauhoin koristetun batistimyssyn. Kaavun pit. 60, peitto 69 × 37, tyyny 28 × 28. Neiti Minna Westzynthius lahjoittanut, käytetty 1700-luvun lopulla valtioneuvos N. G. af Schultenin perheessä.
45. TKArk PIa 17: 125.
46. *Wintzell*, m.t. s. 46-47, kuva.
47. *Stiernman*, And. Anton v. Alla Riksdagars och Mörens Besluth... III. Stockholm 1733. III s. 2363 § XLVII. 1720 25/5... på det Allmogen, emot en skiälig wedergiällning til Kyrckian igen, må sig därf wid tilfällen få Betiena...
48. Vrt. huom. 28. *Pylkkänen*, Riitta. Morsiamen pukeemisesta ja morsiuskoruista 1600- ja 1700-luvuilla. SM 1964. Helsinki 1964. Liite, n:ot 12, 26, 31, 33, 43, 59.
49. TKHM 9029, ristiäismekko valkoista satiinia, pit. 55, hihan pit. 18,5. Lahjoittanut rva Örn merkinnällä »hovieikeudenpresidentti C. A. Wahlbergin perheen kastepuku». PHM 311, ristiäismekko vaaleanpunaista taftia, pääntiessä ja vyötäisillä nauhakuja kurenauhoinen, hihansuissa ja helmassa tyllipitsi, pääntiessä puikoilla neulottu pitsi. Pit. 71, helman lev. 126, hihan pit. 16. Neiti Vegelius Lapualta lahjoittanut »sata vuotta vanhan» ristiäismyssyn ja mekon. Vrt. Nord. Mus. 123 420 ristiäismekko valkoista silkkiä, 1780-luvulta. Nord. Mus. 232 628 ristiäismekko raitavaa valkoista silkkiä, kirjottu helmasta, n. 1800.
50. *Cunnington & Lucas*, m.t. pl. 13, puuvillaisia s. 55, fig. 19, pl. 8, 12.
51. KM 5024: 2 Antellin kokoelmat, vauvan kantomekko, »kastemekko» vaaleanharmaata satiinia, topattu vanulla, vuorattu pellavalla, reunassa vanutikkaus. Olkalaskokset on harsittu kiinni vyötäisille asti, sauma keskellä selässä ja edessä, jossa sauma on ainoastaan harsittu kiinni alapäästään. Pit. 85, helman lev. 112, hihojen pit. 14. Mekko tehty 1840-luvulla luutnantti Lennart Anders Kocken (1764-1828) puolison Brita Kristinan valtiopäivätanssiaisissa v. 1809 käyttämättä puvusta ja ollut käytössä luutn. Kocken kasvattityttären Sofia Hanellin (∞ 1840-1. merikapteeni Lundström) Perheessä.
52. *Wintzell*, m.t. s. 57-59, kuvat s. 41-42, 51, 55. *Lindström*, m.t. s. 122.
53. TKHM 16042: 5-10, ristiäismekko, patja, 4 myssyä, käytetty Magnus Reinhold Armfeltin ja Adelaide Armfeltin lasten Augustin 1826, Hedvigin 1833, Carlin 1836 ristiäisissä sekä Hedvig Armfeltin ja Otto Wilhelm Kasper David Wreden kymmenen lapsen ristiäisissä 1853-1869, edelleen Axel Haartmanin 1877, Mary Dahlin 1881, Carin Dahlin 1883 ja Greta Dahlin 1889 ristiäisissä. Mekon pit. 100, kantopatja 58 × 27.
54. KM 38117: 5, ristiäismekko pellavamusliinia, kaarrokkeeseen poimuttu pitkä hame, pääntiessä, hihansuissa ja helmassa pitsi, koristettu sinisin silkkinauhoin, pit. 104. Käytetty Pirkkalan Valkkilassa Spåre-suvun lasten ristiäisissä 1846, 1858, 1865. KM 71057: 22, ristiäismekko valkoista harsoa, vaaleanpunainen satiinalushame, hame poimuttu kaarrokkeeseen, lyhyet hihat, helman koristeena hiuslaskoksia ja välipitseejä. Pit. 70, alushameen pit. 60. Ratsumestari Gunnar Rotkirch Ratulan kartanosta lahjoittanut. KM 62002, ristiäismekko valkoista batistia, vaaleanpunainen silkkivuori, hame poimuttu pieneen kaarrokkeeseen, puhvihihat, hameen helmaan kirjottu valkoisella silkillä kukka-aihe eteen, pit. 103. Rouva Elinor Grönvall lahjoittanut, hänen isänsä agronomi Alfred Grönvall on piirtänyt ristiäismekon, jonka äidinäiti, kapt.rouva Mathilda Vilhelmina on ommellut, käytetty kolmessa sukupolvessa kaikkien jälkeläisten ristiäisissä vuosina 1891-1957.
- Lönnqvist*, m.t. s. 208-210, Vöyrillä alettiin talonpoikaisväestön piirissä käyttää valkoisia hihallisia ristiäismekkoja 1890-luvulla. Niitä koristettiin joskus pitsein ja silkkinauhoin. Tyttöjen ja poikien nauhat saattoivat olla eriväriset, joskin sitä pidettiin herrasmuotina.
- Kärkkäinen*, Sol-Britt. Lindebarnets klädsel på Åland. Uppsatts för påbyggnadskurs C 1, Etnologi, Vårterminen 1977. Institutet för folklivsforskning. Stockholms Universitet. S. 33-37, kuvat 2 (1853), 3 (1899).

3. Painamattomat lähteet

Valtionarkisto (VA):

Raastuvan- ja kämnärioikeuksien renovoidut pöytäkirjat (r ja ko) sarjoissa:
 b Helsinki
 z Turku
 Kihlakunnanoikeuksien renovoidut keräjäpöytäkirjat sarjassa mm Ala-Satakunta, Vehmaa
 Biographica

Turun Maakunta-arkisto (TMA)

Perukirjoja:
 Ahvenanmaa
 Piikkiön kihlakunta
 Vehmaan kihlakunta
 Rauman kaupunki

Helsingin kaupunginarkisto (HKArk)

Perukirjoja

KASTEASUJA »CHRISTNINGSKLÄDER» perukirjoissa 1700-luvulla

vuosi	paikkakunta	henkilö	sääty	vaatekappaleet										lähde	julkaistu					
				aatelisto	upseereja	porvaristo	virkamiehä	papisto	kattilo	Christningskläder	Christningsklåde	mantel	fäcke	peile (bröstduk	myssy	tyyny	kapalo, kapalovyö	+ morsiusvarusteet		
1	1705	Helsinki	Hans Foss															x	HKA pk 1705 14/5	SM 1964, liite no 3
2	1731	Kemiö, Västankärr	And. Fronelius															x	TMA Piik. tk 1731 26/3	SM 1964, liite no 11
3	1731	Kalajoki	Tigerstedt-Cygnell																	SM 1964, liite no 12
4	1735	Helsinki	Cath. Winter-Löving																HKA pk 1735 6/12	
5	1736	Helsinki	Åhman-Wetter																HKA pk 1736 30/7	RP 1982 s. 456
6	1736	Naantali	Elis. Eskilsdr.																TMA Naantali pk 1736 1/4	SM 1964, liite 14
7	1736	Eura-Parainen	v. Stauden-Bergbom																TMA Piik. tk 1736 13-/12	
8	1738	Paimio, Viksberg	Tigerstedt-Paleen																TMA Piik. tk 1738 9/8	RP 1982 s. 457
9	1738	Sund	S. Kiellin																TMA Ahv. tk 1738 18/1	SM 1964, liite 15
10	1739	Parainen, Lofsdal	Tigerstedt-v. Stauden																TMA Piik. tk 1739 17-/7	
11	1740	Lemu, Auvainen	A. Mondelin																TMA Piik. tk 1740 18/7	
12	1741	Tammela, Kytö	Sonck-Barck																HMA Sääks. tk 1741 16/10	
13	1747	Perniö, Viipurin kno	Berg-Hohenhausen																TMA Piik. tk 1747 7-/1	
14	1747	Kemiö, Tolvsnä	Malm-Portman																TMA Piik. tk 1747 27-/1	
15	1748	Jomala	Fleege-Friberg																TMA Ahv. tk 1748 /7 + 1754 12/8	SM 1964, l. 26. RP 1982 s. 460, 463
16	1750	Sauvo, Raitniemi	H. G. Huvudskiöld																TMA Piik. 1750 18-/7, 1758	SM 1964 l. 29
17	1751	Taivassalo	J. Thorvöst																TMA Vehmaa tk 1751 4/7	SM 1964 l. 31. RP 1982 s. 462
18	1752	Kemiö	Z. Forbus																TMA Piik. tk 1752 25-/7	SM 1964 l. 33
19	1752	Rantasalmi, Tornioniemi	Hafman-Hästesko																VMA hovioik. ark. 1752 8-/6	
20	1752	Loviisa	Schmidt-Tesche																VA Loviisa pk 1752 8/4	RP 1982 s. 462
21	1753	Kangasala, Kartiala	Linderantz-Segerstedt																TMA Ikaal. tk 1753 1-/11	SM 1964 l. 36
22	1756	Helsinki	Uhrwäder-Lillgren																HKA pk 1756 4/8	
23	1756	Somero	Barck-Zidbäck																HMA Sääks. tk 1756 14/6	SM 1964 l. 39. RP 1982 s. 464
24	1757	Loviisa	Wasseführ-Gadd																VA Loviisa pk 1757 10/6	
25	1759	Karuna	Sevonja-Perander																TMA Piik. tk 1759 13/6	SM 1964 l. 43. RP 1982 s. 466
26	1761	Loviisa	Brusin-Gyilling																VA Loviisa pk 1761 21/8	RP 1982 s. 468
27	1762	Helsinki	Fabritia-Govinius																HKA pk 1762 30/3	
28	1764	Porvoo, Jakari	Hising-Ramsay																VA Porvoon tk 1764 11/5	RP 1982 s. 470
29	1765	Rauma	E. J. v. Klinckowström																TMA Rauma pk 1765 6/9	
30	1767	Kristiina	Sartelenia-Asp																Kristiina KAR 1767 14/1	RP 1982 s. 472
31	1767	Kristiina	Fonselia-Brinck																Kristiina 1767 6-/6	
32	1767	Tuulos	Forell-Sarenus																HMA Hollola tk 1767 2/6	
33	1774	Helsinki	Bock-Holmberg																HKA pk 1774 3/2	RP 1982 s. 475
34	1774	Tenholma	Berg-Giä																	

35	1775	Kruunupyö	Mathesia-Juslenius	x					x					x	VMA Kokkola tk 1775 22-/7	SM 1964 l. 59	
36	1779	Oulu, Marttila	Roos-Roos			x		x							VMA hovioik. ark. 1779 23/11		
37	1787	Helsinki	Printz-Burtz			x				x					HKA pk 1787 13/3	RP 1982 s. 480	
38	1787	Hauho	Haartman-Bonsdorff	x						x					HMA Hollola tk 1787 19/7	RP 1982 s. 481	
39	1789	Piikkiö, Tuorla	Moliis-Wijnqwist			x					x			x	TMA Piik. tk 1789 22/1	RP 1982 s. 482 SM 1964 s. 69	
40	1798	Joroinen, Örnevik	Furumarck-Grotenfelt				x			x					VMA hovioik. ark. 1798 12/5		
				2	12	6	8	5	7	17	11	8	2	12*	3	2	14
															HKA = Hels. Kaup. ark. HMA = Hämeenlinnan Maak. ark. TMA = Turun Maak. ark. VA = Valtionarkisto VMA = Vaasan Maak. ark.	SM = Suomen Museo RP 1982 = Pylkkänen, Riitta. Säätyläisnaisten pukeutuminen Suomessa 1700-luvulla	

English summary

(Translated by Päivikki Ojansuu and L.A. Keyworth)

Foreword. The study consists of two parts: (1) The male costume in the light of sumptuary laws, patterns and inventories of deceaseds' estates in the Period of Freedom in Sweden–Finland and (2) »The national Swedish costume» of Gustavus III in Finland.

The summary of part (1) was compiled by Riitta Pylkkänen. It has been translated as such. As she writes in the foreword, it was her intention to make a comprehensive study of the male costume in 18th century Sweden–Finland, but her illness and death interrupted the work. The summaries in part (2), »The national Swedish costume» of Gustavus III in Finland, and »Swaddling clothes, christening and festal attire of babies in the 16th–18th centuries» were compiled by Helena Pylkkänen.

The fashionable costume of men in Finland in the 18th century

The male costume in the light of sumptuary laws, patterns and inventories of deceaseds' estates in the Period of Freedom in Sweden–Finland. There is documentary evidence that the sumptuary edicts of the Period of Freedom were observed obediently in Finland, at any rate in that male garments were made of woollen fabrics; at the most waistcoats and sometimes linings were of silk, seldom the full attire. Although embroidering of waistcoats was rare, it provided almost the only opportunity for foppery apart from accessories. Besides a fashionably cut costume, an up-to-date and well kept wig was the most important mark of the man of fashion.

Despite the restrictions of the sumptuary laws, the male costume reflected, though not as distinctly as the fashionable dress of women, development from the heavy forms of Late Baroque to the eloquent lightness of Rococo style. The changes in the male costume were not due so much to the changes in fabrics and their fashions as to the cut of the costume. Miniature patterns of the male costume of the year 1735 (Fig. 3) and the specimen patterns published by the tailors' guild of Stockholm in 1754 (Fig. 11) give an idea of the main lines followed in cutting dresses and costumes in the yearly part and middle of the Period of Freedom. For decades there were no sudden changes in cutting. Indeed, the tendency with these patterns was to halt the fashion trend at a certain point, not to create some new unheard-of fashion.

In the latter part of the period when men's fashions were no longer bound by sumptuary laws and French cultural influence gained strength in all spheres in Sweden, the fashionable mode of dressing of men was gradually characterised by the French male fashion (Figs. 12–14). The cut of the costume was lightened into a garment of narrow line in France in the latter half of the 1760s

under the influence of Neo-Classicism. It was adopted in Sweden–Finland in the 1770s. Documents reveal that in Finland, too, the leaner lines of the man's costume were understood as symbols expressly of French fashion in the 1770s. The line that emphasised height tapered gradually into a wig of new style backcombed high on the crown of the head. It was comparable with the high styles and coiffures of ladies during the same period. The documents of tailors' guilds show that the new vision of dress was already influencing the mode of the less fashion-conscious strata of society in the 1770s.

The dress reform of King Gustavus III in 1778 when the so-called »national Swedish costume» became the official and formal male attire may be taken as the end point of the fashion trend of the Period of Freedom. It was permissible, however, to wear also the »old-fashioned» costume, i.e., one of French fashion (Fig. 41) except at court.

»*The national Swedish costume» of Gustavus III in Finland.* In 1778, King Gustavus III ordered a dress reform. The aim was to attain freedom from the imitation of French fashion by creating an attire for both men and women that was based on tradition. The attire was obligatory only at court, but the King hoped that it would gain general use. The Clergy and the Peasants were, however, urged to adhere to their traditional costumes. The Nobility adopted the national costume without delay.

Eva Bergman in her doctoral dissertation »*Nationella dräkten, en studie kring Gustaf III:s dräktreform 1778*» dealt in detail with the dress reform of Gustavus III. The present study examines its influence in Finland.

The tailors' guild in Stockholm was commissioned to make the models for the national male and female attire; the models were delivered to the College of Trade. Model patterns for male and female garments drawn by Mr J. Broolin, an engineer in the Land Survey Office, were published with the King's permission (Fig. 42). A detailed description of the costumes was appended to the patterns. Copperplate engravings by Jakob Gillberg of the garments also appeared.

According to the instructions appended to the published model pattern the national male costumes were of three types: (1) royal court costumes and costumes of the orders of knighthood; (2) military uniforms; (3) costumes for general use. The different types did not differ much in cut, only in colours, type of fabric and ornamentation. The male attire consisted of the following articles of clothing: hat, jacket, doublet, knee breeches, cloak and shoes. The decorations proposed were the sash, écharpe, rosettes, shoe laces, buttons and braiding for seams. The costume for general use was, according to the instructions, either entirely in one colour or of two colours, with the outer material of the jacket, the breeches and the

cloak of the same colour. In contrast, the doublet and the lining of the jacket and cloak were of another colour which was also used in the ornamentation. The costume tradition was represented by the 20–22-gore shoulder wings which covered the shoulder seams and had been adopted from the male costume of the era of Gustavus II Adolphus. They became the special symbol of the national male costume.

The national Swedish costume was made known in Finland in a circular letter to the provincial governors and through them by summoning together the tailors' guilds of various towns. They were given models of the costume. The dress reform of Gustavus III was immediately included in the test specimens for a master's skill executed by men's tailors. The test specimens of the guild show that the national Swedish male costume was required as a test specimen of a master's skill from 1778 to the beginning of the 19th century. The female national dress was confined primarily to court circles and did not become general like the male costume.

The national Swedish male costume appears in the period 1778–1810 in the nearly 200 dress lists of deceaseds' estates inventory material perused. Of them, 130 belonged to Burghers, the others to civil servants of different ranks. Thus, judging by inventories of deceaseds' estates, the highest stratum of Burghers, mill owners (Fig. 45), burgomasters, magistrates, well-to-do merchants, the corps of civil servants (Fig. 46) and the lower bourgeoisie and artisans wore the common national costume. It is probable that the national costume was worn also in Finland more commonly than is revealed directly by these inventories.

Gradual changes occurred in the course of the years in the fashion of the national Swedish male costume. These changes reflected the effect of international general fashions. They were manifested primarily as a shortening of the jacket, higher stand-up collar, the placing of the pockets and the number and width of the gores in the shoulder wings. The cloak became longer when the jacket was shortened.

The costume for general use became in a way »every-man's» costume which was worn by both the civil servants and the majority of Burghers for the duration of the reign of Gustavus III. Its use was abandoned fairly soon after his death. During the reign of Gustavus IV Adolphus uniforms based on the national Swedish costume were developed for civil servants. This signified the initial phase of the full official uniform system. When Finland was incorporated with Russia in 1809 as an autonomous grand duchy the official dress system was implemented in agreement with the instructions of the Russian emperor.

Swaddling clothes, christening and festal attire of babies in the 16th–18th centuries

The Lutheran Church preserved the catholic baptismal ritual unchanged in Sweden after the Reformation in the 16th century. It comprised dipping the naked infant in consecrated water and then covering him/her in a white linen wrap symbolising purity. Use of the white linen wrap was abandoned as the baptismal ritual changed gradually after the middle of the 17th century.

Changes in swaddling clothes, which were for centuries the established basic attire for the first months of the baby's life, influenced essentially the fashion of the carrying and christening garment.

The custom of tying the baby's clouts with a swaddling band into a stiff bundle in which the infant was unable to move his limbs was preserved almost unchanged far into the 18th century, among the common people until the 19th century (Fig. 3).

The oldest documentary information in Finland on the swaddling of babies refers to the highest social class. The festal garbs of the infants of the higher nobility were made in the 16th century of coloured silk or velvet and decorated like their parents' garments with gold and mother-of-pearl embroidery. The underlying swaddle determined the fashion of the carrying garment which consisted of a covering ornamental robe and a fine bonnet. This attire is mentioned in documents as the infant's only noteworthy set of clothes.

Ostentation with the baptismal robe gained such dimensions in the middle of the 17th century that it was included in sumptuary legislation. The same class regulation of dress that was applied to the mode of dressing of the Nobility, the Clergy and the Burghers and their families was to be observed in the christening attire of babies.

The christening attire was often handed down in the family from one generation to another. The sumptuary laws on christening attire were not very strictly observed. There is documentary evidence that in Finland Burghers, too, in the 17th century owned fine christening robes of colourful velvet or silk decorated with gold lace and braiding. A bonnet or two bonnets often formed part of these attires. When the christening ensemble included two bonnets, one was evidently a bonnet of 4–6 wedges for a boy, and the girl's had symmetrical side pieces on either side of the centre piece. As boys ranked higher than girls in the class-conscious society of the era it was considered important that the style of the bonnet revealed the sex of the wearer immediately.

Only the type of fabric, mode of decoration and estimated price of the christening robe are documented. The swaddling wraps worn in Finland in the 17th century were probably similar to the showy covering wraps known in Sweden.

Philosophers and physicians began to pay attention to the unhealthiness of the tight swaddling of infants at the end of the 17th century and, increasingly, in the early 18th century. Inspired by Locke, Jean-Jacques Rousseau published in 1762 his »*Emile ou de l'Education*» in which he demanded that children be freed from both physical fetters and spiritual narrow-mindedness. Rousseau's plea revolutionised the care and mode of dressing of infants. Enlightened circles gradually abandoned full swaddling of babies. The child's hands were freed, the upper body was clothed in a vest and jacket, and only the lower part of the body from below the armpits was bound with a wrap. The lighter mode of swaddling was adopted in Finland at any rate during the last quarter of the 18th century.

Inventories of deceaseds' estates after the Great Northern War (1713–1721) show that the christening robes of babies became more modest than the fashionable costumes of women as regards the type of fabric used. In addition to general impoverishment, this was due to the sumptuary laws dictated by the economic policy of the realm.

In the early 18th century christening garments were often made of the same floral silk fabrics as the fashionable dresses of women. In those days, according to inventories of deceaseds' estates, the appellations christening clothes and christening robe, but rarely cloak and

mantle, were still used for christening garments. There are no annotations about the style of the clothes. They were probably still covering or sack-like swaddling wraps.

The christening cloak, mantle, mantou, is encountered in documents more frequently from the middle of the century. They can be interpreted as the baby's hooded, cloak-like carrying attires which have been preserved in Finland relatively abundantly since the second quarter of the 18th century (Figs. 9–12). The earliest hooded, sheath-like christening robes known in Finland were made of fine double linen, padded thickly with wadding, quilted and embroidered skilfully in the symmetrical floral design of Late Baroque (Fig. 9). Christening and carrying garments of similar type were worn in Sweden as early as the beginning of the 18th century. They were so narrow that it was possible only to pull them tightly over the infant wrapped in a swaddling band.

Evidence of the change to a lighter form of swaddling in Finland at the close of the 18th century is the baby's christening and carrying garment of taffeta which is a heritage of the Wittfooth family in Turku. In addition to a

hooded cloak, it contained a jacket and detachable front piece (Fig. 15). On both sides of the cloak are holes through which the lightly swaddled infant's arms emerged and could move freely. The baby jackets of taffeta in museum collections indicate that corresponding christening and carrying outfits were common in the last quarter of the 18th century. As the jackets were often made of pink or pale blue taffeta it is possible that in Finland, too, the former was adopted as the colour for baby girls and the latter for baby boys.

The lighter swaddling of babies adopted by persons of social standing at the end of the century and the freer mode of dressing infants combined with the Neo-Classical fashion trend influenced the festal and christening garments of children. White cotton materials were used in christening garments. There was growing imitation of female fashionable dresses in the white christening robe. It changed from a cloak-like sheath into a long, short-waisted gown which was fashioned like a woman's chemise. The white christening robe thus developed and was established gradually as the festal garb of the child's first memorable day.